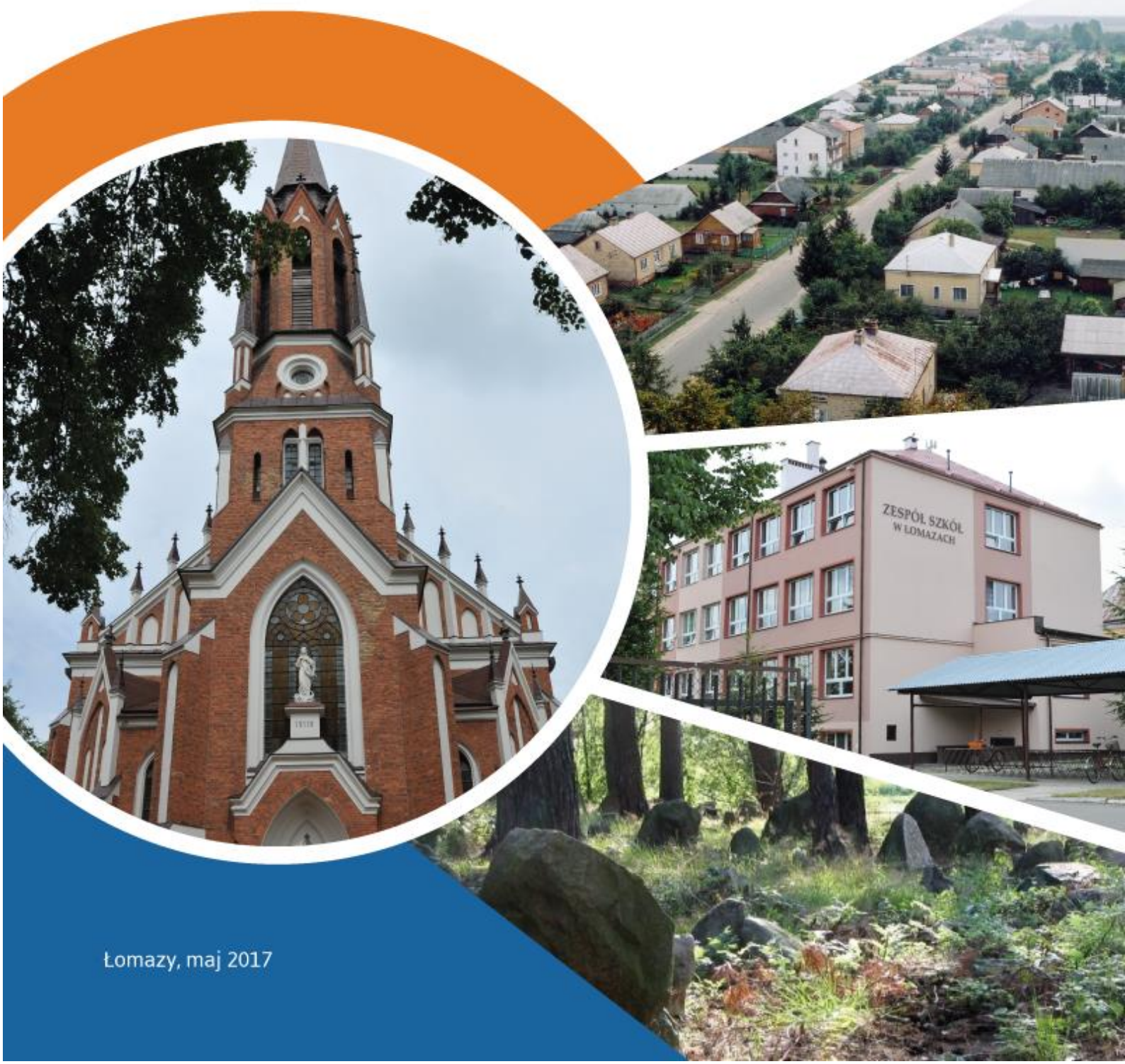

Lokalny Program Rewitalizacji Gminy Łomazy

na lata 2017 - 2023

Opracowanie:

Lokalny Program Rewitalizacji Gminy Łomazy na lata 2017-2023 powstał przy dofinansowaniu ze środków Unii Europejskiej w ramach projektu pn. „**Opracowanie Lokalnego Programu Rewitalizacji Gminy Łomazy**”, który współfinansowany jest ze środków Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 w ramach konkursu dotacji, pn. "Przygotowanie programów rewitalizacji (III edycja Konkursu)".

Główni eksperci uczestniczący w opracowaniu:

PIOTR JANCZAREK - KIEROWNIK ZESPOŁU

PRZEMYSŁAW BAJOR

MICHAŁ WRÓBLEWSKI

ARKADIUSZ PISARSKI

Zamawiający:

Gmina Łomazy
Plac Jagielloński 27
21 - 532 Łomazy
e-mail: ug@lomazy.pl
<http://www.lomazy.pl>

Wykonawca:

LUBELSKA FUNDACJA INICJATYW EKOLOGICZNYCH
ul. Lubelska 88
23-200 Kraśnik
e-mail: biuro@lfie.pl
www.lfie.pl

Prace nad Lokalnym Program Rewitalizacji Gminy Łomazy na lata 2017-2023 prowadzone były przy ścisłej współpracy z pracownikami Urzędu Gminy Łomazy i jednostek organizacyjnych oraz uwzględniają wszystkie wyniki konsultacji społecznych.

Spis treści

I. CZĘŚĆ WPROWADZAJĄCA	10
1. Wprowadzenie	10
2. Przyjęta metodyka prac.....	12
II. CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNO-ANALITYCZNA.....	15
1. Położenie i historia	15
1.1. Położenie administracyjne i geograficzne	15
1.2. Zagospodarowanie przestrzenne	19
1.2. Sieć osadnicza.....	24
1.3. Rys historyczny	25
2. Diagnoza czynników i zjawisk kryzysowych oraz skala i charakter potrzeb rewitalizacyjnych	28
2.1. Diagnoza sfery społecznej - demografia i infrastruktura społeczna	28
2.1.1. Liczba ludności.....	28
2.1.2. Gęstość zaludnienia.....	30
2.1.4. Ruch naturalny i wędrowniczy ludności	32
2.1.5. Prognoza demograficzna	33
2.1.6. Infrastruktura pomocy społecznej i wykluczenie społeczne	34
2.1.6.1. Infrastruktura pomocy społecznej i opieki zdrowotnej	34
2.1.6.2. Wykluczenie społeczne	35
2.1.7. Infrastruktura szkół i edukacja	42
2.1.7.1. Infrastruktura wychowania i szkolnictwa	42
2.1.7.2. Poziom edukacji	45
2.1.8. Poziom zatrudnienia i rynek pracy	49
2.1.8.1. Poziom zatrudnienia.....	49
2.1.8.2. Rynek pracy i bezrobocie	49
2.1.8.3. Pracujący w gminie.....	52
2.1.9. Bezpieczeństwo publiczne	55
2.1.10. Jakość i poziom kapitału społecznego.....	60
2.1.10.1. Organizacje pozarządowe	60
2.1.10.2. Frekwencja wyborcza	62
2.2. Diagnoza sfery gospodarczej.....	65
2.2.1. Przedsiębiorczość pozarolnicza	65

2.2.2. Rolnictwo.....	70
2.2.3. Turystyka	72
2.3. Diagnoza sfery środowiskowej	75
2.3.1. Uwarunkowania fizyczno-geograficzne	75
2.3.1.1. Rzeźba terenu.....	75
2.3.1.1. Budowa geologiczna.....	75
2.3.1.2. Gleby	76
2.3.1.3. Zasoby wodne	79
2.3.1.4. Klimat	79
2.3.1.5. Formy ochrony przyrody	82
2.3.2. Przekroczenia standardów jakości środowiska, obecności odpadów stwarzających zagrożenie dla życia, zdrowia ludzi lub stanu środowiska	84
2.4. Diagnoza sfery przestrzenno-funkcjonalnej.....	86
2.4.1. Środowisko kulturowe.....	86
2.4.1.1. Dziedzictwo kulturowe.....	86
2.4.1.2. Kultura	86
2.4.2. Wyposażenie w infrastrukturę techniczną.....	87
2.4.2.1. Drogi i komunikacja	88
2.4.2.2. Gospodarka odpadami	90
2.4.2.3. System zaopatrzenia w wodę.....	90
2.4.2.4. System odprowadzania ścieków	91
2.4.2.5. Sieć gazowa	92
2.4.2.6. System ciepłowniczy	92
2.4.2.7. Infrastruktura elektroenergetyczna	93
2.4.2.8. Infrastruktura teleinformatyczna	93
2.5. Diagnoza sfery technicznej.....	95
2.5.1. Gospodarka mieszkaniowa.....	95
3. Wyznaczenie i charakterystyka obszarów zdegradowanych	98
3.1. Założenia ogólne	98
3.2. Wyznaczenie obszaru zdegradowanego oraz obszaru rewitalizacji	98
3.2.1. Delimitacja obszarów zdegradowanych.....	98
3.3. Wyznaczenie obszaru rewitalizacji.....	101
3.4. Charakterystyka obszarów zdegradowanych.....	101
4. Zbiorcze zestawienie danych.....	103

5. Podsumowanie analizy obszaru zdegradowanego i rewitalizacji	104
6. Analiza SWOT obszaru rewitalizacji	108
III. CZĘŚĆ PLANISTYCZNA.....	111
1. Wizja stanu obszaru po przeprowadzeniu rewitalizacji	111
2. Cele i kierunki działań rewitalizacyjnych w ramach LPR	115
3. Opis powiązań LPR z dokumentami strategicznymi i planistycznymi	123
3.1. Opis powiązań Programu z dokumentami o charakterze ponadlokalnym	123
3.2. Opis powiązań Programu z dokumentami o charakterze lokalnym	133
4. Projekty rewitalizacyjne	137
IV. CZĘŚĆ WDROŻENIOWO-EWALUACYJNA.....	187
1. Mechanizmy integrowania działań rewitalizacyjnych oraz ich komplementarność.....	187
1.1. Komplementarność problemowa.....	187
1.2. Komplementarność przestrzenna	188
1.3. Komplementarność źródeł finansowania	189
1.4. Komplementarność proceduralno-instytucjonalna	190
1.5. Komplementarność międzyokresowa	191
2. Ramy finansowe oraz źródła i modele finansowania przedsięwzięć i projektów rewitalizacyjnych.....	192
2.1. Ramy finansowe	192
2.2. Źródła i modele finansowania przedsięwzięć i projektów rewitalizacyjnych	196
3. Partycypacja społeczna	198
3.1. Partycypacja w procesie tworzenia LPR.....	198
3.2. Partycypacja w procesie wdrażania LPR	202
4. System realizacji (wdrażania), w tym monitoring skuteczności działań oraz sposób modyfikacji LPR	204
4.1. System realizacji (wdrażania) LPR	205
4.2. Monitoring i ewaluacja oraz ocena skuteczności podjętych działań	207
4.3. System budowania i wspierania partnerstw	211
4.4. System informacji i promocji.....	211
4.5. Sposób modyfikacji i aktualizacji LPR.....	213
5. Wskaźniki realizacji LPR.....	215
6. Strategiczna ocena oddziaływania LPR na środowisko	220
ZAŁĄCZNIKI	221
1. Wyniki badań społecznych	221

2. Wzór ankiety	227
3. Wzór fiszki projektowej	231
Mapa obszaru zdegradowanego i rewitalizacji w skali 1:5000	235
Spis tabel, wykresów, map, schematów i zdjęć	236
Spis tabel	236
Spis wykresów	238
Spis map	240
Spis schematów	240
Spis zdjęć	240

Słowniczek pojęć

Słowniczek został opracowany na podstawie *Wytycznych w zakresie rewitalizacji w programach operacyjnych na lata 2014-2020*¹ Ministerstwa Infrastruktury i Rozwoju oraz Ustawy o rewitalizacji².

Interesariusze rewitalizacji są to w szczególności:

- 1) mieszkańcy obszaru rewitalizacji oraz właściciele, użytkownicy rzeczy nieruchomości i podmioty zarządzające nieruchomościami znajdującymi się na tym obszarze, w tym spółdzielnie mieszkaniowe, wspólnoty mieszkaniowe i towarzystwa budownictwa społecznego,
- 2) mieszkańcy gminy inni niż wymienieni w pkt. 1,
- 3) podmioty prowadzące lub zamierzające prowadzić na obszarze gminy działalność gospodarczą,
- 4) podmioty prowadzące lub zamierzające prowadzić na obszarze gminy działalność społeczną, w tym organizacje pozarządowe i grupy nieformalne,
- 5) jednostki samorządu terytorialnego i ich jednostki organizacyjne,
- 6) organy władzy publicznej;
- 7) podmioty, inne niż wymienione w pkt. 6, realizujące na obszarze rewitalizacji uprawnienia Skarbu Państwa.

Rewitalizacja – stanowi proces wyprowadzania ze stanu kryzysowego obszarów zdegradowanych, prowadzony w sposób kompleksowy, poprzez zintegrowane działania na rzecz lokalnej społeczności, przestrzeni i gospodarki, skoncentrowane terytorialnie, prowadzone przez interesariuszy rewitalizacji na podstawie programu rewitalizacji.

Stan kryzysowy to stan spowodowany **koncentracją negatywnych zjawisk społecznych** (w szczególności bezrobocie, ubóstwo, przestępczość, niskiego poziomu edukacji lub kapitału społecznego, niewystarczającego poziomu uczestnictwa w życiu publicznym i kulturalnym), współwystępujących z negatywnymi zjawiskami, w co najmniej jednej z następujących sfer:

- a) **gospodarczej** (w szczególności w zakresie niskiego stopnia przedsiębiorczości, słabej kondycji lokalnych przedsiębiorstw),
- b) **środowiskowej** (w szczególności w zakresie przekroczenia standardów jakości środowiska, obecności odpadów stwarzających zagrożenie dla życia, zdrowia, ludzi bądź stanu środowiska),

---

¹ Wytyczne w zakresie rewitalizacji w programach operacyjnych na lata 2014-2020 (MR/H 2014-2020/20(2)08/2016 z późn. zm. Minister Rozwoju, Warszawa, 2 sierpnia 2016 r.

² Ustawa z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji (Dz. U. z 2015 r. poz. 1777 z późn. zm.).

- c) **przestrzenno-funkcjonalnej** (w szczególności w zakresie niewystarczającego wyposażenia w infrastrukturę techniczną i społeczną, braku dostępu do podstawowych usług lub ich niskiej jakości, niedostosowania rozwiązań urbanistycznych do zmieniających się funkcji obszaru, niskiego poziomu obsługi komunikacyjnej, deficytu lub niskiej jakości terenów publicznych),
- d) **technicznej** (w szczególności w zakresie degradacji stanu technicznego obiektów budowlanych, w tym o przeznaczeniu mieszkaniowym, oraz braku funkcjonowania rozwiązań technicznych umożliwiających efektywne korzystanie z obiektów budowlanych, w szczególności w zakresie energooszczędności i ochrony środowiska).

Skalę negatywnych zjawisk odzwierciedlają mierniki rozwoju opisujące powyższe sfery, które wskazują na niski poziom rozwoju lub dokumentują silną dynamikę spadku poziomu rozwoju, w odniesieniu do wartości dla całej gminy.

Obszar zdegradowany to obszar, na którym zidentyfikowano stan kryzysowy. Obszar zdegradowany może być podzielony na **podobszary**, w tym podobszary nieposiadające ze sobą wspólnych granic pod warunkiem stwierdzenia stanu kryzysowego na każdym z podobszarów.

Obszar rewitalizacji to obszar obejmujący całość lub część obszaru zdegradowanego, cechujący się szczególną koncentracją negatywnych zjawisk, na którym, z uwagi na istotne znaczenie dla rozwoju lokalnego, zamierza się prowadzić rewitalizację. Obszar rewitalizacji może być podzielony na **podobszary**, w tym podobszary nieposiadające ze sobą wspólnych granic, **lecz nie może obejmować terenów większych niż 20% powierzchni gminy oraz zamieszkałych przez więcej niż 30% mieszkańców gminy.**

W skład obszaru rewitalizacji mogą wejść obszary występowania problemów przestrzennych, takich jak tereny przemysłowe (w tym portowe i wydobywcze), powojenne lub pokolejowe, wyłącznie w przypadku, gdy przewidziane dla nich działania są ściśle powiązane z celami rewitalizacji dla danego obszaru rewitalizacji.

Program rewitalizacji to narzędzie planowania, koordynowania i integrowania różnorodnych aktywności w ramach rewitalizacji. Program rewitalizacji to inicjowany, opracowany i uchwalony przez samorząd gminny na podstawie art. 18 ust. 2 pkt. 6 ustawy o samorządzie gminnym, wieloletni program działań w sferze społecznej, ekonomicznej, przestrzennej, środowiskowej, kulturowej i technicznej, zmierzający do wyprowadzenia obszarów zdegradowanych ze stanu kryzysu oraz stworzenia warunków do ich zrównoważonego rozwoju. *Rewitalizacja* - wyprowadzanie ze stanu kryzysowego obszarów zdegradowanych poprzez przedsięwzięcia całościowe (integrujące interwencję na rzecz społeczności lokalnej, przestrzeni i lokalnej gospodarki), skoncentrowane terytorialnie i prowadzone we współpracy z lokalną społecznością, w sposób zaplanowany oraz zintegrowany przez określenie i realizację programów rewitalizacji.

Projekt rewitalizacyjny to zaplanowany w programie rewitalizacji i ukierunkowany na osiągnięcie jego celów albo logicznie powiązany z treścią i celami programu, zgłoszony do

objęcia albo objęty współfinansowaniem UE z jednego z funduszy strukturalnych albo Funduszu Spójności w ramach programu operacyjnego. Wynikanie projektu rewitalizacyjnego z programu rewitalizacji oznacza zatem albo wskazanie (wymienienie) go wprost w programie rewitalizacji albo określenie go w ogólnym (zbiorczym) opisie innych, uzupełniających rodzajów działań rewitalizacyjnych.

Pogłębiona diagnoza dla obszaru rewitalizacji to diagnoza dla wyznaczonego obszaru której celem jest dotarcie do możliwie pierwotnych źródeł problemów i zjawisk kryzysowych zdiagnozowanych na obszarze rewitalizacji oraz identyfikacja wewnętrznych potencjałów obszaru rewitalizacji (które stanowić będą podstawę dla koncepcji jego długofalowego rozwoju).

I. CZĘŚĆ WPROWADZAJĄCA

1. Wprowadzenie

Przemiany społeczno-gospodarcze na przestrzeni ostatniego ćwierćwiecza wywołane procesem globalizacji oraz transformacją ustrojową i wyzwaniem gospodarki wolnorynkowej spowodowały szereg niekorzystnych zjawisk i procesów na obszarach zarówno miejskich jak i wiejskich. Do czołowych problemów zaliczają się degradacja tkanki materialnej oraz narastające problemy w sferze społeczno-gospodarczej. W związku z zaistniałym stanem rzeczy bardzo ważną rolę nabrało planowanie i realizacja kompleksowych projektów rewitalizacyjnych, mających na celu poprawę sytuacji na zdegradowanych obszarach. Projekty te mają na celu odpowiedzenie na indywidualny zestaw problemów występujących na terenie poszczególnych jednostek samorządu terytorialnego. Planowane działania obejmują sfery: przestrzenną, społeczną, gospodarczą, środowiskową i kulturową.

Prace nad wykonaniem dokumentu oparte zostały o Wytyczne Ministra Infrastruktury i Rozwoju w zakresie rewitalizacji w programach operacyjnych na lata 2014-2020. Wytyczne w zakresie rewitalizacji, zostały wydane na podstawie art. 5 ust. 1 pkt 11 ustawy z dnia 11 lipca 2014 r. o zasadach realizacji programów w zakresie polityki spójności finansowanych w perspektywie finansowej 2014-2020 (Dz. U. poz. 1146, z późn. zm.), oraz z uwzględnieniem przepisów rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1303/2013 z dnia 17 grudnia 2013 r.

Zgodnie z „Wytycznymi w zakresie rewitalizacji w programach operacyjnych 2014-2020” jak również dokumentem „Narodowym Planem Rewitalizacji 2022- Założenia” rewitalizacja – to:

„Kompleksowy proces wyprowadzania ze stanu kryzysowego obszarów zdegradowanych poprzez działania całościowe (powiązane wzajemnie przedsięwzięcia obejmujące kwestie społeczne oraz gospodarcze lub przestrzenno-funkcjonalne lub techniczne lub środowiskowe), integrujące interwencję na rzecz społeczności lokalnej, przestrzeni i lokalnej gospodarki, skoncentrowane terytorialnie i prowadzone w sposób zaplanowany oraz zintegrowany poprzez programy rewitalizacji. Rewitalizacja zakłada optymalne wykorzystanie specyficznych uwarunkowań danego obszaru oraz wzmacnianie jego lokalnych potencjałów (w tym także kulturowych) i jest procesem wieloletnim, prowadzonym przez interesariuszy (m.in. przedsiębiorców, organizacje pozarządowe, właścicieli nieruchomości, organy władzy publicznej, etc.) tego procesu, w tym przede wszystkim we współpracy z lokalną społecznością. Działania służące wspieraniu procesów rewitalizacji prowadzone są w sposób spójny: wewnątrz (poszczególne działania pomiędzy sobą) oraz zewnątrz (z lokalnymi

politykami sektorowymi, np. transportową, energetyczną, celami i kierunkami wynikającymi z dokumentów strategicznych i planistycznych).’’³

Obszar może zostać wskazany jako **obszar zdegradowany**, jeśli znajduje się w stanie kryzysowym z powodu koncentracji negatywnych zjawisk społecznych, w szczególności bezrobocia, ubóstwa, przestępczości, niskiego poziomu edukacji lub kapitału społecznego, a także niewystarczającego poziomu uczestnictwa w życiu publicznym i kulturalnym oraz gdy występuje na nim co najmniej jedno z następujących negatywnych zjawisk:

- gospodarczych (w szczególności niski stopień przedsiębiorczości, słaba kondycja lokalnych przedsiębiorstw),
- środowiskowych (w szczególności przekroczenie standardów jakości środowiska, obecność odpadów stwarzających zagrożenie dla życia, zdrowia ludzi lub stanu środowiska),
- przestrzenno-funkcjonalnych (w szczególności niewystarczające wyposażenie w infrastrukturę techniczną i społeczną lub jej zły stan techniczny, brak dostępu do podstawowych usług lub ich niska jakość, niedostosowanie rozwiązań urbanistycznych do zmieniających się funkcji obszaru, niski poziom obsługi komunikacyjnej, niedobór lub niska jakość terenów publicznych),
- technicznych (w szczególności degradacja stanu technicznego obiektów budowlanych, w tym o przeznaczeniu mieszkaniowym, oraz нефunkcjonowanie rozwiązań technicznych umożliwiających efektywne korzystanie z obiektów budowlanych, w szczególności w zakresie energooszczędności i ochrony środowiska).

Obszar cechujący się szczególną koncentracją wyżej wymienionych zjawisk, na którym gmina zamierza prowadzić rewitalizację z uwagi na istotne znaczenie dla rozwoju lokalnego, wyznacza się jako **obszar rewitalizacji**. Może on obejmować całość lub część obszaru zdegradowanego, ale nie może być większy niż 20% powierzchni gminy ani zamieszkały przez więcej niż 30% liczby jej mieszkańców. Zarówno obszar zdegradowany, jak i obszar rewitalizacji mogą być podzielone na podobszary, które nie muszą posiadać wspólnych granic, pod warunkiem stwierdzenia na każdym z nich występowania koncentracji opisanych wyżej negatywnych zjawisk. Tak obszar zdegradowany, jak i rewitalizacji mogą stanowić to samo terytorium.

Wyznaczenie w gminie zarówno obszaru zdegradowanego, jak i rewitalizacji wymagało przeprowadzenia diagnozy potwierdzającej spełnienie przez nie przesłanek określonych w wytycznych i wskazującej terytoria najbardziej zdegradowane pod względem społecznym, gospodarczym, przestrzenno-funkcjonalnym, technicznym. Diagnozę tę, stanowiącą podstawę do wyznaczenia terytoriów, które wymagają rewitalizacji w Gminie, prezentuje niniejszy dokument.

---

³ „Wytyczne w zakresie rewitalizacji w programach operacyjnych 2014-2020” s. 5, 6

Opierając się na wynikach przeprowadzonych analiz zawartych w poniższej diagnozie wyznaczono **obszar zdegradowany** obejmujący poniższe sołectwa Gminy Łomazy: **Dubów, Korczówka, Koszoły, Kozły, Lubenka, Łomazy I i Łomazy II.**

Z uwagi na fakt, że obszar zdegradowany obejmuje tereny najsilniej nasycone współwystępowaniem problemów społecznych, gospodarczych, przestrzenno-funkcjonalnych i technicznych, a zatem najbardziej wymagające kompleksowej interwencji, za **obszar rewitalizacji** uznano obszary sołectw: **Dubów, Koszoły oraz części sołectw: Łomazy I i Łomazy II, w związku ze stwierdzonym równomiernym rozkładem wszystkich ww. negatywnych na terenie tych dwóch ostatnich sołectw.**

Rewitalizacja na przestrzeni ostatnich lat przybiera na znaczeniu. Traktowana jest już zarówno przez samorządy, ekspertów jak i samych mieszkańców zdegradowanych terenów jako czynnik warunkujący rozwój i umożliwiający poprawę jakości życia. Jest także wyraźnie zaakcentowana w dokumentach rządowych wyznaczających kierunki rozwoju kraju: Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego, Krajowego Programu Zagospodarowania Kraju 2030 i Strategii Rozwoju Kraju.

Zawarta w niniejszym dokumencie diagnoza społeczno-gospodarcza dla Gminy Łomazy spełnia wszystkie zapisy i wskazania wynikające z „Wytycznych w zakresie rewitalizacji w programach operacyjnych na lata 2014 – 2020”. Dokument Programu Rewitalizacji będzie stanowił podstawę formalną do ubiegania się o dofinansowanie planowanych działań rewitalizacyjnych ze środków Unii Europejskiej. Dokument będzie ponadto stanowił narzędzie umożliwiające przygotowanie oraz wdrażanie konkretnych działań, projektów i przedsięwzięć rewitalizacyjnych, które przyczynią się do usunięcia zjawisk kryzysowych występujących na wskazanych obszarach. Realizacja Lokalnego Programu Rewitalizacji przyczyni się do rozwiązania problemów Gminy Łomazy oraz wspierania jej rozwoju i poprawy atrakcyjności.

Zawarta w dokumencie diagnoza ma charakter kompleksowy. Wyznaczanie dotkniętych kryzysem obszarów zostało dokonane w oparciu o analizę porównawczą bazującą na danych ilościowych i jakościowych.

Program odznacza się również komplementarnością zawartych w nim projektów w różnych wymiarach (zgodnie z „Wytycznymi ...” projekty odznaczają się komplementarnością: przestrzenną, problemową, proceduralno-instytucjonalną, międzyokresową oraz źródeł finansowania).

2. Przyjęta metodologia prac

Lokalny Program Rewitalizacji Gminy Łomazy na lata 2017-2023 składa się z czterech zasadniczych części:

- **wprowadzającej** (rozdział 1. Wprowadzenie i rozdział 2. Przyjęta metodyka prac.
- **diagnostyczno-analitycznej** (rozdział 1. Położenie i historia, rozdział 2. Diagnoza czynników i zjawisk kryzysowych oraz skala i charakter potrzeb rewitalizacyjnych, rozdział 3. Wyznaczenie i charakterystyka obszarów zdegradowanych, rozdział 4. Zbiorcze zestawienie danych, rozdział 5. Podsumowanie analizy obszaru zdegradowanego i rewitalizacji, rozdział 16. Analiza SWOT obszaru rewitalizacji),
- **planistycznej** (rozdział 1. Wizja stanu obszaru po przeprowadzeniu rewitalizacji, rozdział 2. Cele i kierunki działań rewitalizacyjnych w ramach LPR, rozdział 3. Opis powiązań LPR z dokumentami strategicznymi i planistycznymi, rozdział 4. Przedsięwzięcia rewitalizacyjne,
- **wdrożeniowo-ewaluacyjnej** (rozdział 1. Mechanizmy integrowania działań rewitalizacyjnych oraz ich komplementarność, rozdział 2. Ramy finansowe oraz źródła i modele finansowania przedsięwzięć i projektów rewitalizacyjnych, rozdział 3. Partycypacja społeczna, rozdział 4. System realizacji (wdrażania), w tym monitoring skuteczności działań oraz sposób modyfikacji LPR, rozdział 5. Wskaźniki realizacji LPR, rozdział 5. Strategiczna ocena oddziaływania LPR na środowisko.

W ramach prac nad **częścią diagnostyczną** w pierwszej kolejności przeprowadzono prace przygotowawcze polegające na zgromadzeniu materiałów źródłowych oraz danych dotyczących gminy, zarówno ilościowych, jak i jakościowych ze szczególnym uwzględnieniem problemów rewitalizacji. W ramach diagnozowania stanu obecnego Gminy Łomazy zinwentaryzowano liczne dane statystyczne z GUS oraz informacje z różnych źródeł (dane Urzędu Gminy Łomazy i jednostek organizacyjnych gminy, wnioski z ankiet zebranych podczas konsultacji społecznych oraz uzyskanych drogą elektroniczną, wnioski zgłaszane podczas konsultacji społecznych) identyfikując problemy będące podstawą określenia obszaru wskazanego do rewitalizacji. Głównymi dokumentami źródłowymi dla opracowania Lokalnego Programu Rewitalizacji Gminy Łomazy na lata 2017-2023 była **Zintegrowana Strategia Rozwoju Przygranicznego Obszaru Funkcjonalnego "Aktywne Pogranicze" na lata 2015-2020**, będąca wynikiem ustaleń strategicznych 12 gmin powiatu bialskiego w zakresie współpracy na rzecz rozwoju wyznaczonego obszaru funkcjonalnego, **Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych na lata 2007-2017** oraz **Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Łomazy**.

Problemy zidentyfikowane w ww. dokumentach strategicznych i planistycznych zostały uwzględnione podczas opracowania części diagnostycznej i operacyjnej Lokalnego Programu Rewitalizacji Gminy Łomazy na lata 2017-2023, a wskaźniki odpowiednie dla poszczególnych problemów zostały przeanalizowane w skali wszystkich sołectw. Analiza problemów społecznych została uzupełniona analizą wskaźników odpowiednich dla problemów gospodarczych, środowiskowych, przestrzenno-funkcjonalnych i technicznych.

Drugi etap prac to **faza wyboru obszaru** do rewitalizacji. Wybór obszaru został dokonany na podstawie wielokryterialnej analizy uwzględniającej problemy społeczne, gospodarcze

oraz przestrzenne, w tym również środowisko kulturowe i atrakcyjność turystyczną **we wszystkich sołectwach gminy**. Dokonano analizy danych udostępnionych przez: Powiatowy Urząd Pracy w Białej Podlaskiej, Komisariat Policji w Wisznicach, Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Łomazach, działające na obszarze gminy stowarzyszenia i szkoły. Przeprowadzona analiza umożliwiła wskazanie obszaru zdegradowanego oraz obszaru rewitalizacji w Gminie Łomazy, na którym zidentyfikowano sytuację kryzysową. Na obszarze zdegradowanym występują gorsze niż średnio w gminie wskaźniki problemów społecznych, współwystępujące z gorszymi wskaźnikami dotyczącymi problemów gospodarczych, środowiskowych, przestrzenno-funkcjonalnych i technicznych. Obszary sołectw lub ich części wchodzące w skład obszarów zdegradowanych, w których zidentyfikowano najgorszą sytuację społeczną, na którą nawarstwia się największa liczba innych zdiagnozowanych problemów zostały uznane za obszar do rewitalizacji.

Etap trzeci prac to **faza planowania działań na obszarze rewitalizowanym**, która składa się z wizji stanu docelowego obszaru rewitalizacji, identyfikacji celów rewitalizacji, planowania działań i harmonogramu ich realizacji, określenia budżetu dla Programu. Planowanie działań objęło identyfikację projektów społecznych i infrastrukturalnych poprzez zgłaszanie propozycji przez członków Zespołu ds. rewitalizacji oraz przedstawicieli różnych środowisk lokalnych jak organizacje pozarządowe.

Jednym z ostatnich etapów prac nad LPR było opracowanie systemu wdrażania oraz monitorowania efektów podejmowanych działań rewitalizacyjnych. W systemie wdrażania zidentyfikowano projekty rewitalizacyjne, opracowano harmonogram realizacji i szczegółowy plan finansowy, opisano komplementarność projektów i określono źródła finansowania. Ten etap prac objął również przygotowanie pierwszego projektu LPR.

Kluczowym elementem prac nad Lokalnym Programem Rewitalizacji było zapewnienie włączenia lokalnej społeczności w proces jego opracowania. Mieszkańcy gminy, zostali włączeni w proces diagnozowania problemów na obszarze gminy, wyznaczenia obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji, określenia celów rewitalizacji oraz identyfikacji projektów rewitalizacyjnych. Konieczne dla osiągnięcia przyjętych celów i zrealizowania projektów rewitalizacyjnych było nawiązanie dialogu z szerokim kręgiem interesariuszy i przeprowadzanie transparentnego procesu konsultacji społecznych. W trakcie **konsultacji społecznych** udostępniono do wglądu projekt Lokalnego Programu Rewitalizacji w siedzibie Urzędu Gminy Łomazy i na stronie internetowej Urzędu Gminy Łomazy.

Etap ostatni to **opracowanie dokumentu końcowego** uwzględniającego wnioski i uwagi zgłoszone w trakcie konsultacji społecznych.

II. CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNO-ANALITYCZNA

1. Położenie i historia

1.1. Położenie administracyjne i geograficzne

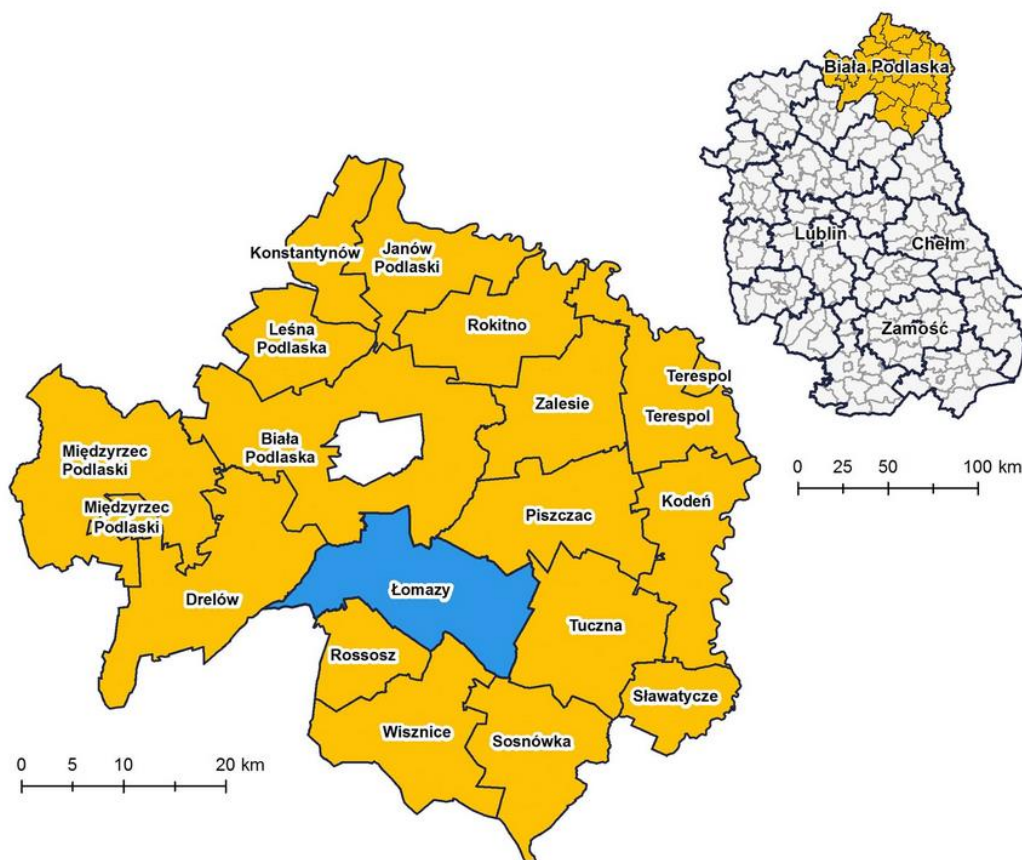
Położenie administracyjne

Obecny obszar Gminy Łomazy został ustalony decyzjami z 1 stycznia 1973 roku. W latach 1975-1998 gmina wchodziła w skład województwa białskopodlaskiego. Po ostatniej reformie administracyjnej, ponownie znajduje się w granicach reaktywowanego powiatu bialskiego – jednego z 24 powiatów województwa lubelskiego.

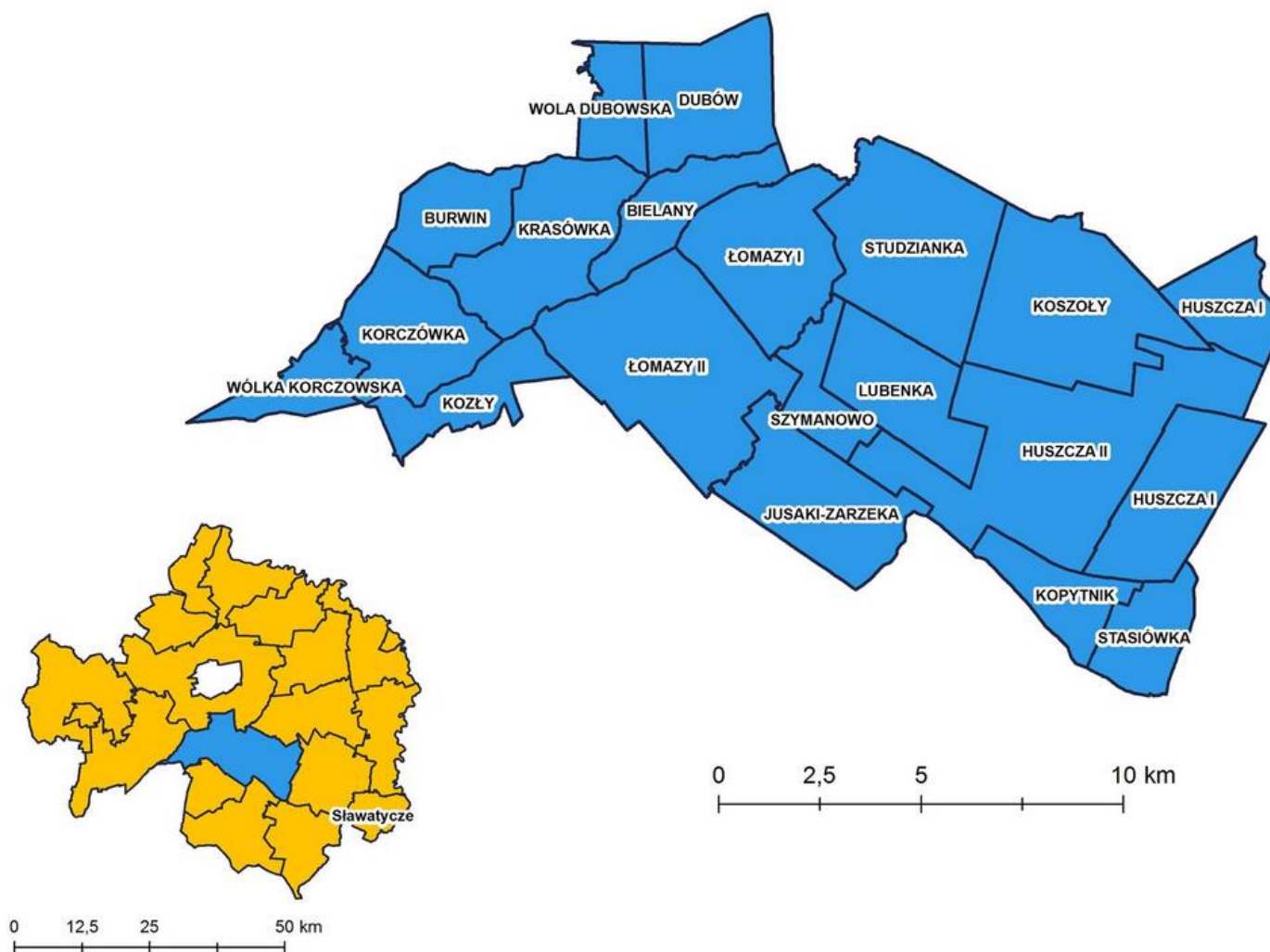
Gmina Łomazy położona jest w powiecie bialskim, w północno-wschodniej części województwa lubelskiego na obszarze tzw. Zakłęśności Łomaszej. W skład administracyjny gminy wchodzi 19 sołectw: Łomazy I, Łomazy II, Bielany, Burwin, Dubów, Huszcza I, Huszcza II, Kopytnik, Koszoły, Krasówka, Korczówka, Kozły, Lubenka, Jusaki-Zarzeka, Stasiówka, Studzianka, Szymanowo, Wola Dubowska i Wólka Karczowska.

Gmina Łomazy graniczy z ośmioma gminami: Biała Podlaska, Drelów, Komarówka Podlaska, Piszczac, Rossosz, Sosnówka, Tuczną i Wisznice.

Mapa 1. Położenie geograficzne Gminy Łomazy na mapie województwa lubelskiego i powiatu bialskiego.

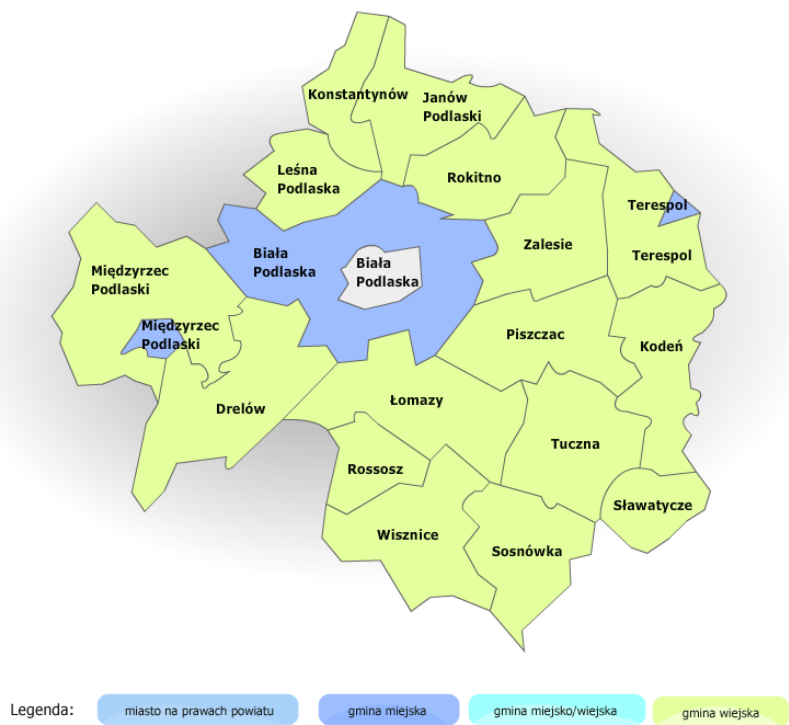
Mapa 2. Mapa Gminy Łomazy.

Źródło: Opracowanie własne.

Mapa 3 Położenie Gminy Łomazy na mapie administracyjnej powiatu bialskiego.

Źródło: <http://administracja.mswia.gov.pl/adm/baza-jst/mapa-administracyjna/278,MAPA-ADMINISTRACYJNA.html>

Mapa 4. Układ sieci osadniczej powiatu bialskiego.

Źródło: <https://www.google.pl/maps>

Mapa 5. Układ sieci osadniczej Gminy Łomazy.

Położenie fizjograficzne

Gmina Łomazy znajduje się w krainie Mazowiecko-Podlaskiej, w całości na terenie jednego z jej subregionów, tj. dzielnicy Polesia Zachodniego, a niemal w całości – na terenie jednego z mezoregionów Zakłęśłość Łomaska). Charakterystycznym akcentem krajobrazu roślinnego mezoregionu są łąki, torfowiska i bagna. Na obszarach leśnych dominują typy siedliskowe borowe (bór świeży i bór mieszany świeży). Mniejszą powierzchnię zajmują wilgotne siedliska borowe (bór wilgotny i bór bagienny) oraz las mieszany. W składzie gatunkowym drzewostanów przeważa sosna pospolita z domieszką dębu. Dominującym typem siedliskowym użytków zielonych są łąki bagienne i pobagienne. Minimalną powierzchnię zajmują siedliska łąkowe i grądowe.

Pod względem wartości przyrodniczych na uwagę zasługuje zachodnia część gminy, przewidziana do włączenia w granice projektowanego Białkopodlaskiego Obszaru Chronionego Krajobrazu. Jest to kraina leśno-łąkowo-bagienna. W lasach dominują grądy (Tilio-Carpinetum), często z udziałem klonu, jaworu i lipy drobnolistnej oraz bory świeże (Peucedano-Pinetum i Leucobryo-Pinetum). W dolinach Zielawy i jej krótkich dopływów zachowały się fragmenty olsów (Ribo nigri-Alnetum) i łągów (Fraxino-Ulmetum). W ekosystemach leśnych występuje wiele rzadkich gatunków leśnych, m. in.: podkolan biały i zielonawy oraz kilka gatunków turzyc. Duża różnorodność zbiorowisk roślinnych panuje w dolinach rzecznych. Występują w nich zarówno siedliska eutroficzne i wilgotne, jak i suche oraz mezotroficzne. Z roślin rzadkich występują: ożanka czosnkowa, zawciąg, czosnek kątowny.

Stosunkowo duża różnorodność siedlisk (bagna, podmokłe bądź przesuszone łąki, lasy, zagajniki i pola, głównie w układach drobnoprzestrzennych) i tym samym żerowisk sprawia, że fauna jest zróżnicowana pod względem gatunkowym. Najbardziej cennym obszarem jest kompleks leśny położony między Łomazami i Huszczą. Występują tam: dzik, sarna, kuna leśna, lis, a także kilka gatunków dzięciołów, kania ruda, krogulec, dudek czy przepiórka. Faunę związaną z siedliskami łąkowymi stanowią: brzączek, remiz, potrzos, ślepowron, derkacz, bocian biały.

1.2. Zagospodarowanie przestrzenne

W Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Łomazy ustalono następujące funkcje Gminy:

a) Funkcja podstawowa:

- rolnictwo – w oparciu o optymalne wykorzystanie walorów rolniczej przestrzeni produkcyjnej,
- turystyka i agroturystyka – przy ścisłej ochronie walorów przyrodniczych,

b) Funkcja uzupełniająca:

- usługowa – zaspokajanie podstawowych potrzeb ludności,
- leśnictwo.

c) Funkcja dodatkowa: działalność gospodarcza.

Na terenie gminy zaproponowano trzystopniową hierarchię sieci osadniczej:

- lokalny ośrodek gminny: Łomazy, który powinien otrzymać prawa miejskie,
- ośrodek wspomagający ośrodek gminny: Huszcza.
- wsie podstawowe: pozostałe.

Z uwagi na uwarunkowania przyrodnicze oraz istniejące zainwestowanie na obszarze gminy wydzielono jednostki strukturalne:

- Jednostka I – obszar funkcjonalny obejmujący miejscowość gminną Łomazy.
- Jednostka II – rolnicza obejmuje obszar gminy z wyłączeniem ww. wymienionej jednostki.

Jednostka II – Łomazy

W Łomazach koncentrują się usługi z zakresu obsługi ludności i rolnictwa oraz przemysł. Przez ośrodek przebiega droga wojewódzka.

Wytyczono do miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego jako główne kierunki rozwoju:

- utrwalenie jako dominującej roli Łomaz w sieci osadniczej gminy poprzez koncentrację funkcji: mieszkaniowej, administracji i usług z zakresu obsługi ludności,
- wykształcenie ośrodka obsługi turystyki poprzez rozwój usług z zakresu handlu, gastronomii, hotelarstwa,
- rozwój zaplecza obsługi transportu drogowego,
- rozwój drobnej wytwórczości i usług,
- rozwój przetwórstwa rolno – spożywczego w oparciu o własną bazę surowcową,
- rozwój usług rolniczych i instytucji obsługi rolnictwa,
- rozwój mieszkalnictwa oraz tworzenie warunków do rozwoju sportu i rekreacji,
- poprawa wyposażenia w infrastrukturę techniczną,

Jednostka II – rolnicza

Funkcją podstawową jest gospodarka rolno i leśna. Obszar charakteryzuje się niezbyt wysoką jakością przestrzeni produkcyjnej z dominacją gleb V i VI klasy bonitacyjnej.

Na całym obszarze jest prowadzona produkcja roślinna oraz hodowla bydła i trzody chlewnej.

Sieć osadnicza ukształtowana jest w układzie pasmowym wzdłuż tras komunikacyjnych.

Wytyczne do miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego jako główne kierunki rozwoju:

- rozwój rolnictwa o kierunku hodowlanym oraz uprawy roślin intensywnych,

- ochrona i poprawa jakości rolniczej przestrzeni produkcyjnej,
- umiarkowany, zrównoważony rozwój funkcji osadniczej,
- rozwój usług z zakresu ludności, rolnictwa i turystyki,
- rozwój drobnej wytwórczości o małej uciążliwości dla środowiska,
- rozwój przetwórstwa rolno – spożywczego,
- poprawa wyposażenia w infrastrukturę techniczną,
- kształtowanie ośrodka wspomagającego dla miejscowości gminnej z zakresu obsługi ludności w Huszcy,
- utworzenie Studziańskiego Parku Krajobrazowego.

Obszary chronione i proponowane do objęcia ochroną prawną

Zachodnia część Gminy Łomazy wchodzi w skład obszaru wskazanego do objęcia ochroną prawną jako „Białkopodlaski Obszar Chronionego Krajobrazu”. Jest to obszar o wysokich walorach przyrodniczych w skali regionu środkowo – wschodniego.

Przyrodniczy System Gminy Łomazy

Walory środowiska nieożywionego i żywego Gminy Łomazy, tworzą mozaikę różnorodnych cennych w skali lokalnej i regionalnej obszarów i obiektów.

Dotychczasowe użytkowanie przestrzeni przyrodniczej spowodowało, że w niektórych terenach obserwuje się wyraźne zgrupowania walorów, podczas, gdy znaczne połacie gminy są ich pozbawione. Ta konstatacja stanowi podstawową przesłankę do utworzenia w gminie Łomazy Przyrodniczego Systemu, który na skalę lokalną będzie obejmował wszystkie tereny decydujące o jakości środowiska przyrodniczego gminy oraz warunkach życia mieszkańców.

Należy starać się o przywrócenie do użytkowania terenów zgodnie z ich predyspozycjami środowiskowymi (np. las na siedliskach leśnych).

Mapa 7. Uwarunkowania zagospodarowania przestrzennego Gminy Łomazy.

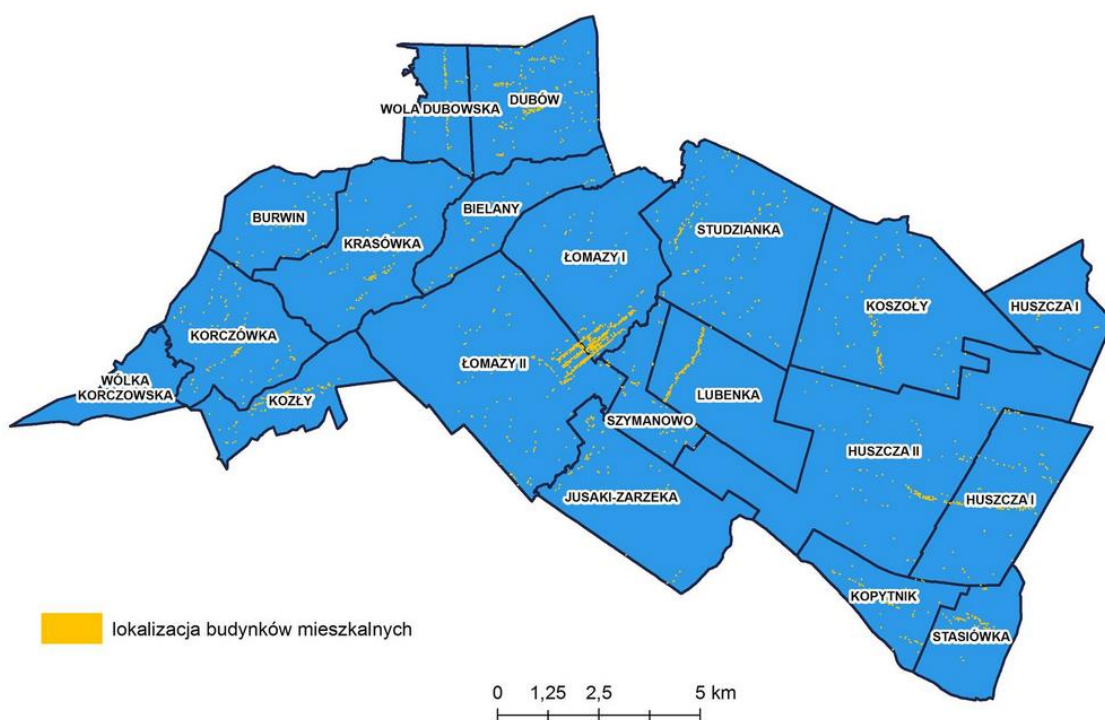

1.2. Sieć osadnicza

Znaczącym czynnikiem charakteryzującym obszary wiejskie w Polsce jest znaczne rozproszenie sieci osadniczej. Infrastruktura techniczna odgrywa szczególną rolę w kształtowaniu osadnictwa wsi i jest ważnym czynnikiem stymulującym rozwój otoczenia.

Sieć osadnicza Gminy Łomazy również ma charakter rozproszony, co jest cechą charakterystyczną dla obszarów wiejskich. Największe zagęszczenie budynków mieszkalnych znajduje się na terenie sołectw Łomazy I i Łomazy II, a także wzdłuż ciągów komunikacyjnych. Z powodu występowania zjawiska wyludniania niektórych obszarów sieć osadnicza może ulegać stopniowemu zubożeniu.

Mapa 8. Układ sieci osadniczej w Gminie Łomazy

Źródło: opracowanie własne

Obecną sieć osadniczą gminy tworzy 51 miejscowości zlokalizowanych w 19 sołectwach: Bielany, Burwin, Dubów, Huszcza Pierwsza, Huszcza Druga, Jusaki-Zarzeka, Kopytnik, Koszóły, Krasówka, Korczówka, Kozły, Lubenka, Łomazy I, Łomazy II, Stasiówka, Studzianka, Szymanowo, Wola Dubowska i Wólka Korczowska. (dane GUS za 2016 r.).

Największą miejscowością Gminy są Łomazy liczące 1777 mieszkańców. Łomazy istnieją od co najmniej XV wieku. W 1568 roku ówczesne już miasteczko otrzymało od króla Zygmunta Augusta prawo magdeburskie. W 1784 roku w Łomazach, poza innymi budynkami,

znajdowała się fara, cerkiew unicka i bożnica. Około 1880 roku w Łomazach funkcjonowała spora fabryka świec oraz garbarnia. Poza Łomazami, do większych miejscowości gminy należą: Huszcza, Dubów, Wola Dubowska i Lubenka.

Wiele wsi zachowało swój historyczny wygląd, jednak ich stan i zagospodarowanie wymaga wielu działań rewitalizacyjnych. Odnosi się to zarówno do budynków mieszkalnych i gospodarczych, jak i użyteczności publicznej (większość została wybudowana przed rokiem 1970), jak i szeroko rozumianej przestrzeni publicznej.

1.3. Rys historyczny

Dzieje Łomaz dziś osady gminnej, w przeszłości wsi, miasta i siedziby dóbr królewskich, sięgają bardzo odległych czasów. Sama nazwa Łomazy może pochodzić od przezwiska Łomaza – stąd Łomazy (np. Piotr Łomazki – w 1631 roku wójt miasta Łomazy), bądź też od łoziny – wierzby, której kiedyś na tym terenie wśród bagien i lasów było bardzo dużo.

Początki Łomaz są bardzo trudne do ustalenia. Prowadzone na tym terenie badania archeologiczne pokazały, że na tym terenie zorganizowane życie ludzkie miało miejsce już w epoce kamienia i brązu.

Data powstania Łomaz nie jest dokładnie znana. Prawdopodobnie wioska istniała już w XIV wieku. Położona nad rzeką Zielawą znajdowała się na pograniczu Rusi, Polski i Litwy. Położenie geograficzne sprzyjało rozwojowi wsi. Prowadziły tędy szlaki handlowe z dalekiego wschodu na zachód i północ: do Krakowa, Gniezna, Poznania i nad Morze Bałtyckie. Po połączeniu Litwy z Polską ożywił się bardzo nowy szlak handlowo – komunikacyjno – wojskowy z Wilna przez Brześć, Łomazy, Parczew, Lublin do Krakowa.

Korzystnym dla Łomaz okresem rozwoju była druga połowa XVI wieku. W 1557 roku król Polski Zygmunt II August wydał tzw. ustawę włócną, na mocy której przeprowadzono komasację sporej ilości gruntów w Wielkim Księstwie Litewskim, dokonano również zmian lokalizacyjnych i urbanizacyjnych, przenosząc miasteczko na lewy brzeg Zielawy. Nowo uporządkowane miasto zorganizowano na planie regularnego czworoboku z centralnie usytuowanym Rynkiem czyli placem centralnym pełniącym funkcję miejsc zgromadzeń i handlu. Ten układ placu i ulic zachował się do dnia dzisiejszego. W tym czasie miasto zaczęło się rozwijać. Zamieszkane było nie tylko przez ludność rolniczą, ale również przez rzemieślników i handlarzy.

W 1568 roku Łomazy otrzymały prawa miejskie nadane przez króla Zygmunta Augusta. Miasto otrzymało również nowy herb w postaci wilczej głowy i orlej nogi. Wcześniejszy herb Łomaz był to herb Jagiellonów w postaci podwójnego krzyża z koroną królewską nad nim.

W tym też roku otrzymały Łomazy, jako miasto królewskie, uwolnione od wszelkich opłat i powinności roku 1570, prawo do pobierania mostowego i targowego myta. Miasto otrzymało prawo do posiadania własnej miary. Wagi, woskobojni i kramów oraz prawo do targów miejskich tygodniowych co niedziela i czwartek, a następnie jarmarków na św. Piotra

i Wszystkich Świętych. Mieszczanie zostali zobowiązani do budowy mostu na gościńcu wileńskim, utrzymania grobli i mostów oraz wybudowania własnym kosztem ratusza.

Miasto było wówczas dość obszerne, gdyż jak podaje Dymitr Sapieha, rewizor królewski, w 1566 liczyło kilka ulic, z których należy wymienić: Brzeską, Wileńską, Międzyrzeczką, Parczewską, Podręczną i Ku Mostowi.

W tym czasie Łomazy były dość dużym osiedlem żydowskim, gdyż w pobliskiej Białej Radziwiłłowie wydali zakaz osiedlania się Żydów ponad ściśle określoną ilość.

XVII – wieczne dzieje Łomaz związane są nierozdzielnie z historią państwa Polskiego. W roku 1657, w czasie wojny polsko-szwedzkiej Łomazy zostały prawie doszczętnie zniszczone. Od czasu rozbioru w 1794 roku do roku 1809 (wojny francusko – austriackiej kiedy znalazły się one w granicach Księstwa Warszawskiego) Łomazy znajdowały się pod panowaniem Austrii. Do roku 1915 po klęsce wojsk napoleońskich w wojnie z Rosją, tereny te znajdowały się pod zbozem rosyjskim. W roku 1870 władze carskiej Rosji pozbawiły Łomazy praw miejskich, których nigdy już nie odzyskały. Była to kara za aktywny udział mieszkańców w powstaniu styczniowym. W latach 1915 – 1918 miejscowość Łomazy znajdowała się pod okupacją niemiecką.

Przez tereny gminy Łomazy w roku 1920 dwukrotnie przeszły wojska bolszewickie, a po ich klęsce pod Warszawą nastąpiła pełna wolność, aż do wybuchu drugiej wojny światowej. Wówczas to Łomazy były początkowo krótko pod okupacją radziecką, a następnie niemiecką. Do lipca 1944 roku.

W 1944 roku do administracyjnej gminy Łomazy dołączono sołectwa: Szymanowo, Lubenka i Studzianka. W roku 1968 dołączono Kozły, Korczówkę i Wólkę Korczowską. W roku 1972 do administracyjnej gminy Łomazy dołączono: Huszczę, Koszoły, Stasiówkę Kopytnik oraz Bielany, Burwin, Krasówkę, Wolę Dubowską i Dubów. Z włączonych w roku 1972 do gminy Łomazy Rossosza, Bordziłówki, Korzanówki, Romaszek i Mokrego w roku 1984 utworzoną nową gminę Rossosz.

Na przełomie lat 40-tych i 50-tych Łomazy zachowały charakter osady ponadlokalowej będąc siedzibą Urzędu Gminy, Komisariatu Policji, Ośrodka Zdrowia, Gminnej spółdzielni „Samopomoc Chłopska” i Banku Spółdzielczego oraz parafii rzymskokatolickiej dekanatu bialskiego. Rozwój Łomaz wyznaczała ponadto bliskość siedziby powiatu bialskiego.

Kalendarium historyczne Gminy Łomazy

- Łomazy zawdzięczają swą świetność dzięki unii polsko – litewskiej w Krewie 1385 roku i położeniu na szlaku Wilno – Brześć – Błotków (dzisiaj Terespol) do Gniezna, Poznania i Krakowa. W odległości 20 – 40 km lokowano miejsca noclegowe i przystankowe, stąd rozwój Piszczaca, Łomaz, Parczewa czy Lubartowa. W 1447 roku król Kazimierz Jagiellończyk odłączył Łomazy od starostwa Parczewskiego, województwa lubelskiego a przyłączył do ziemi brzeskiej, czyli do Litwy. W 1451 roku za sprawą króla Kazimierza utworzono parafię wyznania rzymskokatolickiego.

- Łomazy w roku 1568 otrzymały od króla Zygmunta Augusta prawo magdeburskie oraz herb. W tym też roku Łomazy otrzymały, jako miasto królewskie, uwolnienie od wszelkich opłat i powinności do roku 1570.
- W 1596 roku, podczas Unii Brzeskiej doszło do połączenia na ziemiach polskich kościoła rzymskokatolickiego i prawosławnego. Istniejąca wówczas cerkiew unicka, po odbudowie z okresu potopu szwedzkiego, w 1688 r. została erygowana pod wezwaniem św. Apostołów Piotra i Pawła.
- W czasach zrywów niepodległościowych Łomazy biorą udział w konfederacji barskiej, a potem w powstaniu styczniowym. Po roku 1864 Łomazy za udział w powstaniu styczniowym straciły prawa miejskie i zostały zdegradowane do rzędu tzw. osad, a na mieszkańców spadły liczne represje. Materialnym śladem dawnego stanu rzeczy jest charakterystyczny układ ulic, przypominający bardziej miasteczko niż wioskę.
- W 1903 roku postawiono w Łomazach cerkiew prawosławną, murowaną w centrum parku. Budynek rozebrano w 1929 roku, a cegłę z rozbiórki wykorzystano na budowę miejscowej szkoły i mieszkań dla zawodowej kadry podoficerskiej i oficerskiej 34 pułku piechoty w Białej Podlaskiej.
- W Studziance w 1679 roku, przez Jana III Sobieskiego, zaczęto osadzać, i nadawać majątki ziemskie, za zasługi wojenne Tatarom. Kilkanaście rodzin, do 1915 roku, miało tu swój meczet spalony w czasie działań wojennych (dzisiaj plac szkolny) i cmentarz – mizar, stąd ich asymilacja w miejscowym społeczeństwie i całkowite spolszczenie do czasów II wojny światowej.
- Kościół murowany pod wezwaniem św. Piotra i Pawła Kościół pod wezwaniem św. Piotra i Pawła w Łomazach powstał w latach 1906 - 1911 za sprawą parafian i starań księdza Antoniego Śliwińskiego.
- W czasie drugiej wojny światowej Niemcy umieścili część łomaskich Żydów w obozie pracy w pobliskiej Studziance na terenie folwarku Szenejki. W obozie było kilkadziesiąt rodzin żydowskich (około 300 osób). Żydów zmuszano do rozbijania nagrobków (macew) z miejscowego kirkutu i wykorzystywania ich jako gruzu do betonowania budowanego mostu. Mieszkańcy obozu po zakończeniu prac, latem 1942 roku, zostali rozstrzelani i zakopani na pobliskim polu (prawdopodobnie kilkadziesiąt osób). Część łomaskich Żydów pozostawała w swoich domach, w utworzonym getcie w Łomazach. Likwidacja getta nastąpiła 17 sierpnia 1942 roku. Zamordowano około 1700 osób (w tym kobiety i dzieci). Miejsca byłych okolicznych mogił zostały ekshumowane po zakończeniu wojny, szczątki zamordowanych przeniesiono na kirkut w Łomazach, gdzie stoi pomnik upamiętniający ofiary mordów.
- Po okresie niemieckiej okupacji Łomazy zostały opanowane przez wojska sowieckie w dniach 24 i 25 lipca 1944 roku, czego pamiątką jest fragment pocisku armatniego, który tkwi w zachodniej ścianie kościoła.⁴

---

⁴ <http://www.lomazy.pl/index.php/historia>

2. Diagnoza czynników i zjawisk kryzysowych oraz skala i charakter potrzeb rewitalizacyjnych

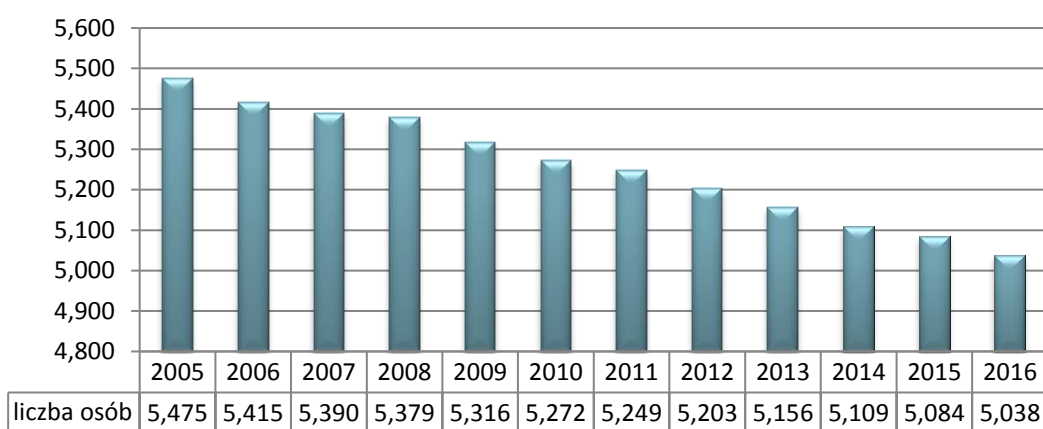
2.1. Diagnoza sfery społecznej - demografia i infrastruktura społeczna

2.1.1. Liczba ludności

Do podstawowych danych charakteryzujących ludność na danym obszarze należy jej liczba i rozmieszczenie. Liczba mieszkańców gminy w badanym okresie (lata 2005-2016) stopniowo malała. Ogólnie od 2006 roku liczba osób zamieszkujących gminę zmniejszyła się o 437 osób (7,98%) i obecnie wynosi 5038 osób.

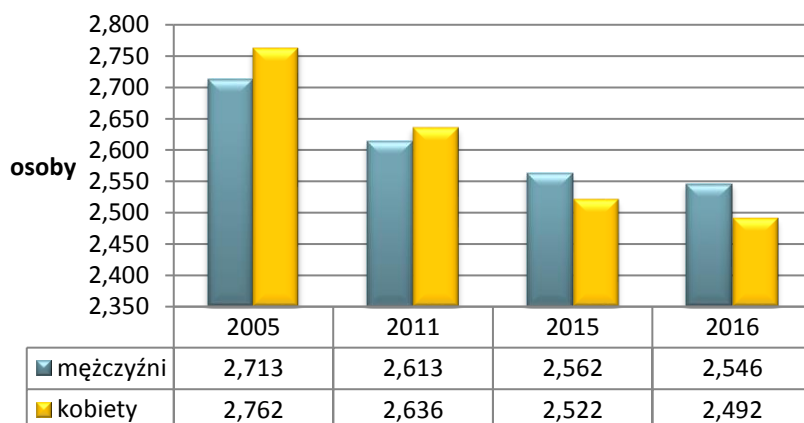
Wykres 1. Liczba mieszkańców gminy w latach 2005-2016.

Źródło: Opracowanie własne. Sporządzono na podstawie danych otrzymanych GUS BDL

Na podstawie analizy danych GUS można zaobserwować spadek współczynnika feminizacji w Gminie Łomazy, czyli stosunku liczby kobiet na 100 mężczyzn. W roku 2005 wskaźnik ten wynosił 102, w 2010 roku – 101, natomiast informacje za rok 2016 pokazują, że wskaźnik obniżył się do poziomu 98 kobiet/100 mężczyzn.

Wykres 2. Zmiana liczby ludności w gminie w wybranych latach.

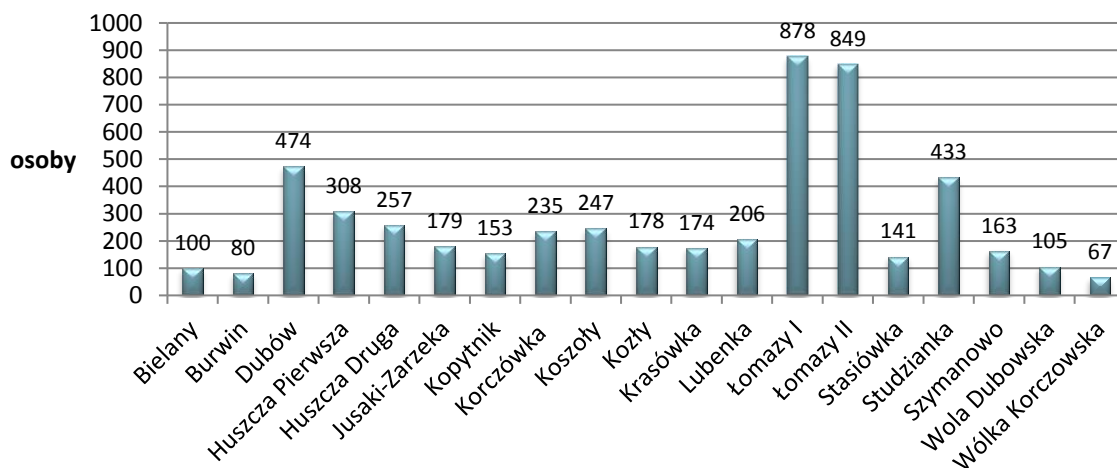

Źródło: Opracowanie własne. Sporządzono na podstawie danych GUS BDL

Na podstawie danych przekazanych przez Urząd Gminy należy stwierdzić, że pod względem zaludnienia największymi miejscowościami w gminie są: Łomazy I (878 mieszkańców - 16,79% ogółu ludności w gminie), Łomazy II (849 mieszkańców - 16,24%), Dubów (474 mieszkańców - 9,06%) oraz Studzianka (433 m. - 8,28%)

Wykres 3. Liczba ludności w poszczególnych miejscowościach gminy w 2016 roku.

Źródło: Opracowanie własne. Sporządzono na podstawie danych UG

Tabela 1. Liczba ludności w poszczególnych sołectwach gminy w 2016 roku.

L.p.	Sołectwo	Liczba ludności 2016	% mieszkańców gminy
1.	Bielany	100	1,91%
2.	Burwin	80	1,53%
3.	Dubów	474	9,07%
4.	Huszcza Pierwsza	308	5,89%
5.	Huszcza Druga	257	4,92%
6.	Jusaki-Zarzeka	179	3,42%
7.	Kopytnik	153	2,93%
8.	Korczówka	235	4,50%
9.	Koszoły	247	4,73%
10.	Kozły	178	3,41%
11.	Krasówka	174	3,33%
12.	Lubenka	206	3,94%
13.	Łomazy I	990	16,80%
14.	Łomazy II	759	16,24%
15.	Stasiówka	141	2,70%
16.	Studzianka	433	8,28%
17.	Szymanowo	160	3,12%
18.	Wola Dubowska	105	2,01%
19.	Wólka Korczowska	67	1,28%
Razem:		5227	100,0%

Źródło: Opracowanie własne. Sporządzono na podstawie danych UG.

2.1.2. Gęstość zaludnienia

Gęstość zaludnienia jest miarą określającą liczbę osób przypadającą na daną jednostkę powierzchni. Na podstawie przeliczeń danych przekazanych przez Urząd Gminy średnia gęstość zaludnienia w gminie wynosiła w 2016 roku 26,69 osób na km².

Tabela 2. Gęstość zaludnienia wg. miejscowości.

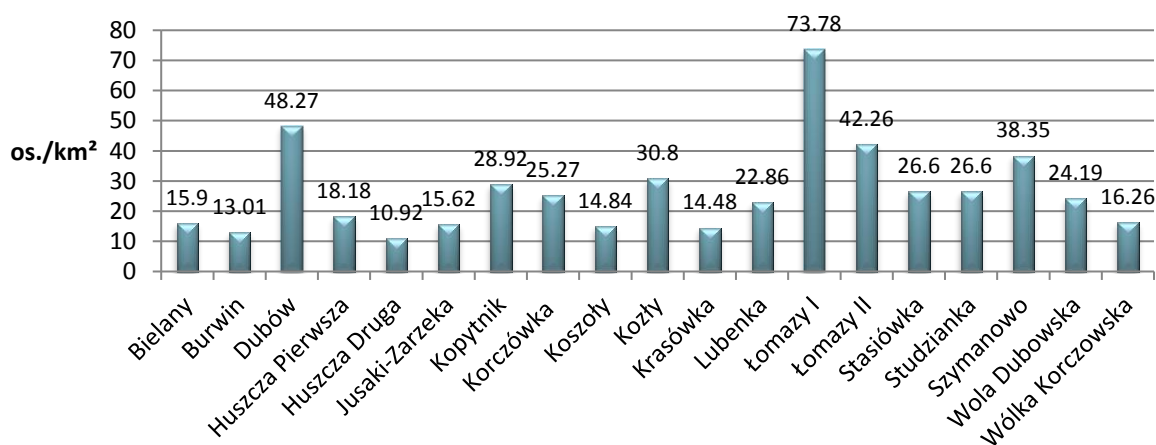
L.p.	Sołectwo	Ludność 2016	Powierzchnia całkowita miejscowości [ha]	Powierzchnia całkowita miejscowości [km ²]	Gęstość zaludnienia
1.	Bielany	100	629	6,29	15,90
2.	Burwin	80	615	6,15	13,01
3.	Dubów	474	982	9,82	48,27
4.	Huszczą Pierwszą	308	1694	16,94	18,18
5.	Huszczą Drugą	257	2353	23,53	10,92
6.	Jusaki-Zarzeka	179	1146	11,46	15,62
7.	Kopytnik	153	529	5,29	28,92
8.	Korczówka	235	930	9,3	25,27
9.	Koszoły	247	1664	16,64	14,84
10.	Kozły	178	578	5,78	30,80
11.	Krasówka	174	1202	12,02	14,48
12.	Lubenka	206	901	9,01	22,86
13.	Łomazy I	990	1190	11,9	73,78
14.	Łomazy II	759	2009	20,09	42,26
15.	Stasiówka	141	530	5,3	26,60
16.	Studzianka	433	1628	16,28	26,60
17.	Szymanowo	160	425	4,25	38,35
18.	Wola Dubowska	105	434	4,34	24,19
19.	Wółka Korczowska	67	412	4,12	16,26
Razem:		5227	19 851	175,8	26,69

Źródło: Opracowanie własne. Sporządzono na podstawie danych UG.

Najgęściej zaludnionymi miejscowościami gminy są: Łomazy I (76,78 os/km²), Dubów (48,27 os/km²) i Łomazy II (42,26 os/km²). Natomiast do najmniej zaludnionych należą: Krasówka (14,48 os/km²), Burwin (13,01 os/km²) i Huszcza Druga (10,92 os/km²).

Wykres 4. Gęstość zaludnienia w poszczególnych miejscowościach gminy.

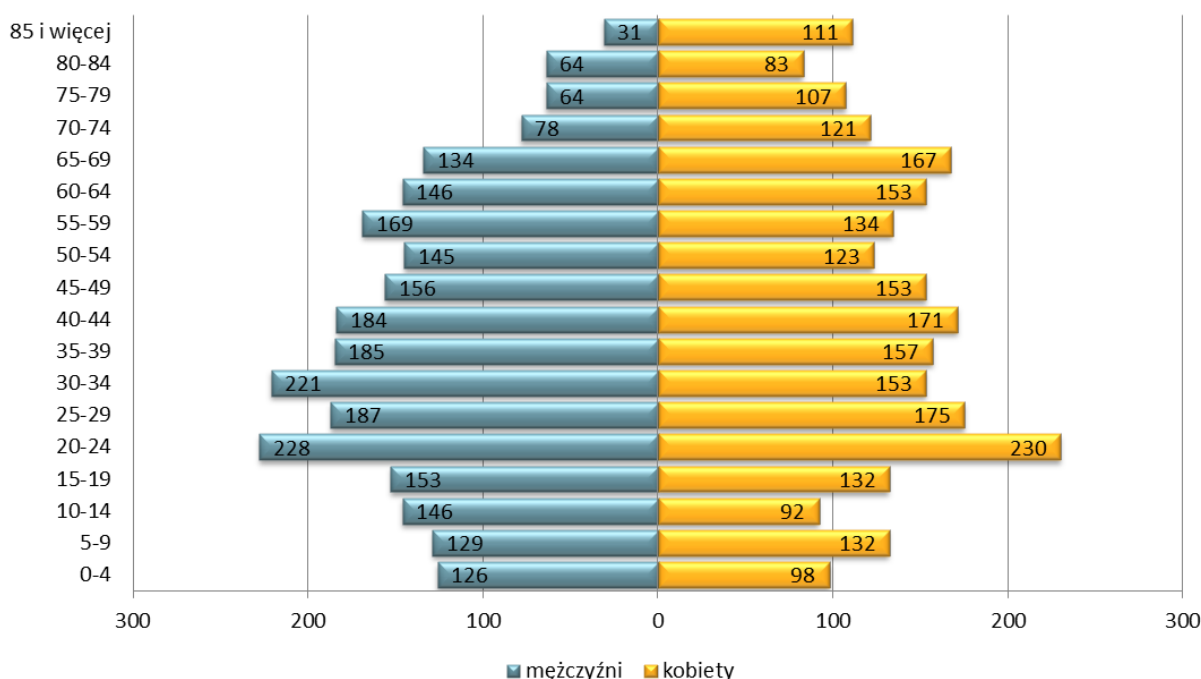
Źródło: Opracowanie własne. Sporządzono na podstawie danych UG.

2.1.3. Struktura wieku mieszkańców

Struktura wieku i płci ludności jest wyznacznikiem kondycji demograficznej społeczeństwa danego obszaru, definiowanym jako zmiany stanu i struktury według wieku ludności, w ogólnej liczbie osób. W strukturze płci mieszkańców Gminy Łomazy przeważają mężczyźni. Potwierdzają to liczby kobiet i mężczyzn zamieszkujących teren gminy w 2016 roku, które wynosiły odpowiednio 2492 kobiety i 2546 mężczyzn, tym samym kobiety stanowiły 49,46% ludności gminy. Przewaga płci męskiej jest szczególnie widoczna w przedziale wiekowym 25-59 lat.

Wykres 5. Struktura wiekowa ludności Gminy Łomazy w 2016 r.

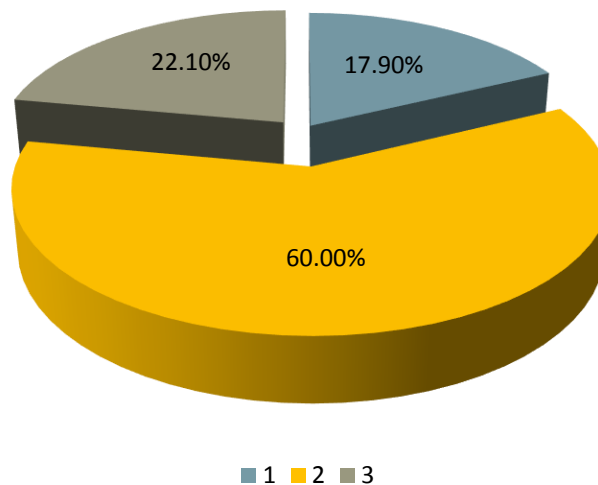

Źródło: Opracowanie własne. Sporządzono na podstawie danych GUS BDL

Jak wynika z danych BDL GUS (2016) wskaźnik udziału ludności według ekonomicznych grup wieku w procencie ludności ogółem przedstawia się następująco: 17,9% stanowią osoby w wieku przedprodukcyjnym, 60,0% w wieku produkcyjnym oraz 22,1% w wieku poprodukcyjnym. Dane za lata 2012-2016 wskazują, że w gminie występuje niekorzystny trend - zwiększa się odsetek osób w wieku poprodukcyjnym (na przestrzeni analizowanego okresu wzrost z wartości 21,3%), zmniejsza natomiast mieszkańców w wieku przedprodukcyjnym (wartość w roku 2012 wynosiła 19,9%). Jest to sygnał, że społeczeństwo gminy sukcesywnie się starzeje, co jest zjawiskiem negatywnym i niepokojącym.

Wykres 6. Ludność gminy Łomazy wg. ekonomicznych grup wieku w 2016 roku

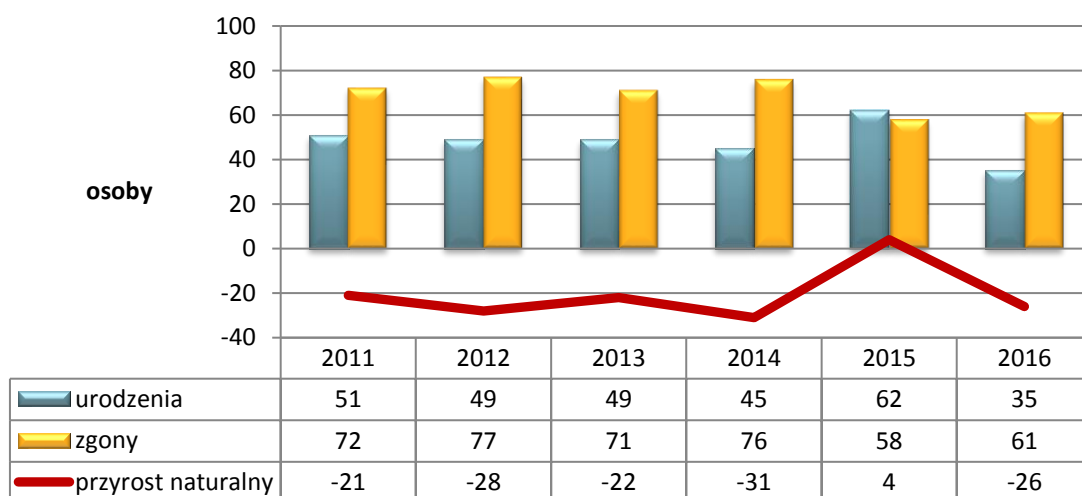
Źródło: Opracowanie własne. Sporządzono na podstawie danych BDL GUS

2.1.4. Ruch naturalny i wędrówkowy ludności

Ostateczna liczba mieszkańców na danym obszarze jest uwarunkowana także takimi czynnikami jak przyrost naturalny i saldo migracji. Poniższy wykres wskazuje, że przyrost naturalny w Gminie Łomazy znajduje się na ujemnym poziomie. Pomimo osiągnięcia wartości dodatniej w 2015 roku generalnie utrzymuje się na ujemnym poziomie a w 2016 roku osiągnął wartość najniższą w analizowanym okresie -26. Wskaźnik przyrostu naturalnego na 1000 mieszkańców kształtuje się na poziomie -5,1 co jest wartością zdecydowanie niższą niż ta dla powiatu bialskiego: -1,1, czy województwa lubelskiego: -1,2.

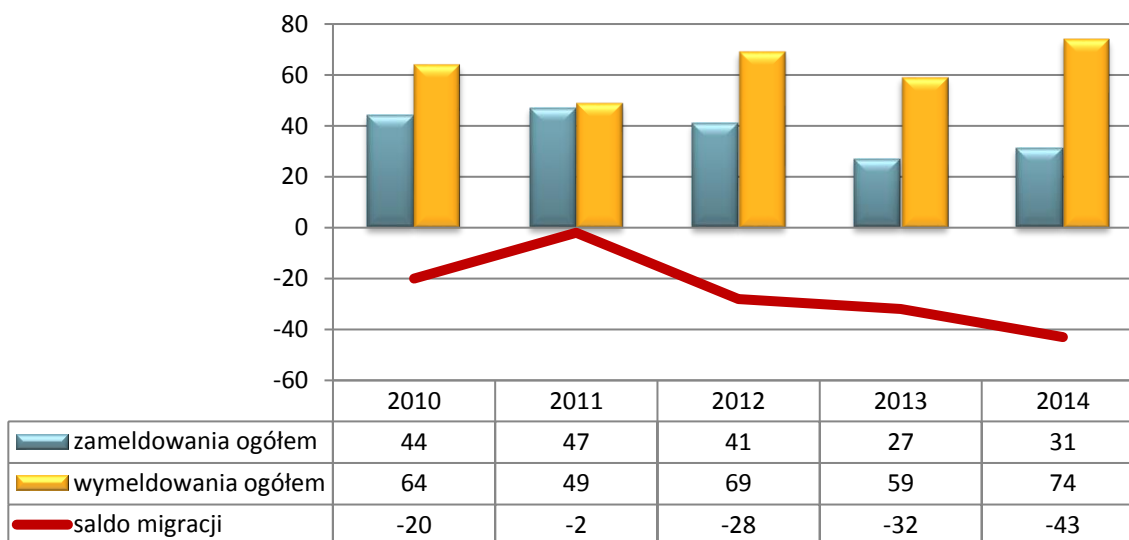
Wykres 7. Przyrost naturalny ogółem w gminie w latach 2011-2016.

Źródło: Opracowanie własne. Sporządzono na podstawie danych BDL GUS

Wskaźnik salda migracji na przestrzeni lat 2011-2016 w Gminie Łomazy podlegał wahaniom. Przez cały badany okres znajdował się na ujemnym poziomie. Najwyższą wartość osiągnął w 2011 r. -2 a od tego czasu ulega systematycznemu spadkowi i w roku 2014 osiągnął najniższą wartość w analizowanym okresie -43, co świadczy o niekorzystnych tendencjach i odpływie ludności z terenu gminy.

Wykres 8. Saldo migracji w Gminie w latach 2010-2014

Źródło: Opracowanie własne. Sporządzono na podstawie danych BDL GUS

2.1.5. Prognoza demograficzna

Według prognoz liczby ludności Głównego Urzędu Statystycznego w 2050 r. obszary wiejskie powiatu bialskiego zamieszkiwać będzie 95 527 osób. Jeśli takie szacunki potwierdzą się to w 2050 r. to liczba ludności na obszarach wiejskich ulegnie zmniejszeniu o 15,18% w stosunku do roku 2015 (112 619). Tendencje spadkowe liczby ludności w powiecie bialskim związane są z zachodzącymi zmianami społeczno-gospodarczymi na terenie całego kraju, a zwłaszcza w Polsce Wschodniej.

Tabela 3. Prognoza zmian liczby ludności na obszarze wiejskim dla województwa lubelskiego i powiatu bialskiego.

Jednostka terytorialna	Prognoza na rok 2020	Prognoza na rok 2025	Prognoza na rok 2030	Prognoza na rok 2035
Województwo Lubelskie	1 116 050	1 093 573	1 065 075	1 031 784
Powiat Bialski	110 891	109 225	107 308	104 926

Źródło: Opracowanie własne. Sporządzono na podstawie danych BDL GUS.

2.1.6. Infrastruktura pomocy społecznej i wykluczenie społeczne

2.1.6.1. Infrastruktura pomocy społecznej i opieki zdrowotnej

Opieka społeczna

Infrastrukturę społeczną na terenie gminy tworzy Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej mający swoją siedzibę w Łomazach. GOPS jest stanowi jednostkę organizacyjną Gminy Łomazy obejmującą swoim działaniem obszar całej gminy. Realizuje on zadania wynikające z ustawy o pomocy społecznej, o świadczeniach rodzinnych i innych ustaw związanych z działalnością statutową ośrodka.

Działania prowadzone przez GOPS mają na celu pomoc i zapewnienie wsparcia osobom i rodzinom znajdujących się w trudnej sytuacji życiowej, mających trudności z samodzielnym rozwiązywaniem problemów. Pomoc społeczna zapewnia osobom polepszenie warunków życiowych z zastrzeżeniem, że osoby te biorą czynny udział i wyrażają chęci w dążeniu do poprawy swojej sytuacji.

Istotne znaczenie ma także działalność funkcjonującej na terenie gminy Łomazy Gminnej Komisji do Spraw Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, która pełni ważną rolę w działalności społecznej gminy.

Opieka zdrowotna

Opieką zdrowotną na terenie Gminy Łomazy zajmują się dwa zakłady opieki zdrowotnej:

- ◆ Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej Ośrodek Zdrowia w Łomazach,
- ◆ Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej Ośrodek Zdrowia w Tuczej -
Filia Zakładu Ośrodek Zdrowia w Huszczy podległa NZOZ w Tuczej.

Świadczące podstawowe usługi w zakresie ochrony zdrowia na podstawie kontraktu z Narodowym Funduszem Zdrowia. Dodatkowo w miejscowości Łomazy znajduje się gabinet stomatologiczny „MALI-DENT” Grupowa Praktyka Dentystyczna S.C.

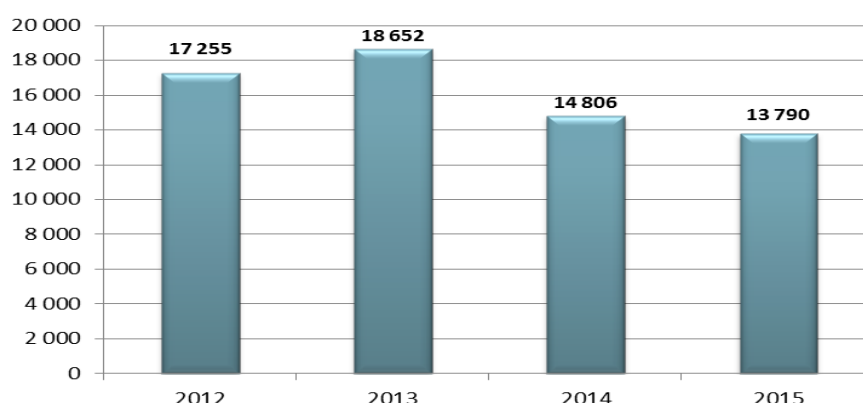
W przypadku zaistnienia potrzeby skorzystania ze specjalistycznej opieki szpitalnej mieszkańcy Gminy Łomazy muszą korzystać z usług szpitali klinicznych w Lublinie oraz szpitali w Białej Podlaskiej, Parczewie, Włodawie lub Radzyniu Podlaskim. W ramach lecznictwa uzdrowiskowego mieszkańcy Gminy podobnie jak społeczność innych gmin województwa lubelskiego mogą korzystać z funkcjonujących szpitali uzdrowiskowych, sanatoriów i zakładów przyrodoleczniczych w Nałęczowie, Poniatowej, Adampolu oraz Krasnobrodzie.

Brak dostępu do usług specjalistycznych niesie szereg niedogodności dla osób z ograniczoną sprawnością ruchową oraz starszych, które mają największe potrzeby z zakresu łatwo dostępnych i zróżnicowanych usług medycznych. Znaczne oddalenie ośrodków zajmujących się opieką specjalistyczną jest dla takich osób źródłem problemów, ponieważ wymusza dodatkowe wysiłki związane z organizacją transportu.

W 2015 r. w Gminie Łomazy udzielono 13 790 porad lekarskich w ramach podstawowej opieki zdrowotnej. Wskaźnik dotyczący dostępności mieszkańców do usług medycznych (liczba przychodni na 10 tys. ludności) wynosił w 2015 r. dla obszaru Gminy 4, co jest wartością równą tej dla powiatu bialskiego i niższą niż ta dla województwa lubelskiego (6).

Wykres 9. Ilość porad lekarskich udzielonych w Gminie Łomazy w latach 2012-2015.

Źródło: Opracowanie własne. Sporządzono na podstawie danych BDL GUS.

Na terenie Gminy działa tylko jedna apteka. Wskaźnik liczby ludności przypadającej na 1 aptekę w 2015 r. wynosi 5 084 osób i jest najwyższy od 2012 roku (5 203 osoby).

2.1.6.2. Wykluczenie społeczne

Aktualnie z usług Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej korzystają 92 rodziny z terenu gminy (6,83% mieszkańców). Pomoc udzielana jest głównie w formie zasiłków pieniężnych, pomocy rzeczowej, poradnictwa specjalistycznego oraz finansowania posiłków dla dzieci. Ośrodek realizuje zarówno zadania własne, jak i zlecone Gminie z zakresu opieki społecznej.

Tabela 4. Rodziny objęte pomocą społeczną w latach 2005 – 2016.

Rok	Liczba rodzin	Łączna wysokość wydatkowanych środków w złotych (bez DPS)	Średnia wysokość świadczeń przypadających w roku na rodzinę (w zł)
2011	100	129 794	1297,94
2012	94	163 751	1742,032
2013	104	151 651	1458,183
2014	101	159 138	1575,624
2015	106	133 682	1261,151
2016	85	123 978	1458,565

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Łomazach.

Tabela 5. Udzielona pomoc społeczna w latach 2005 – 2016.

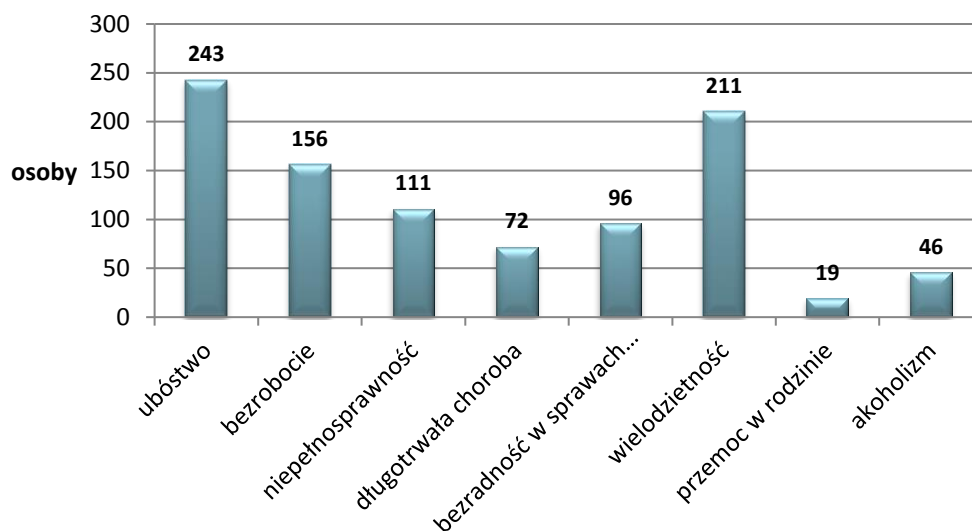
Rok	Liczba osób objęta pomocą	Liczba rodzin objęta pomocą
2011	332	111
2012	423	107
2013	438	114
2014	439	11
2015	449	112
2016	357	92

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Łomazach.

Powody będące najczęstszą przyczyną konieczności korzystania mieszkańców z pomocy społecznej oferowanej przez GOPS w Łomazach należą: ubóstwo, wielodzietność, bezrobocie oraz niepełnosprawność. Na dalszych miejscach znalazły się kolejno: bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych, długotrwała choroba, alkoholizm i przemoc w rodzinie.

Wykres 10. Liczba osób korzystających z pomocy społecznej w 2016 roku.

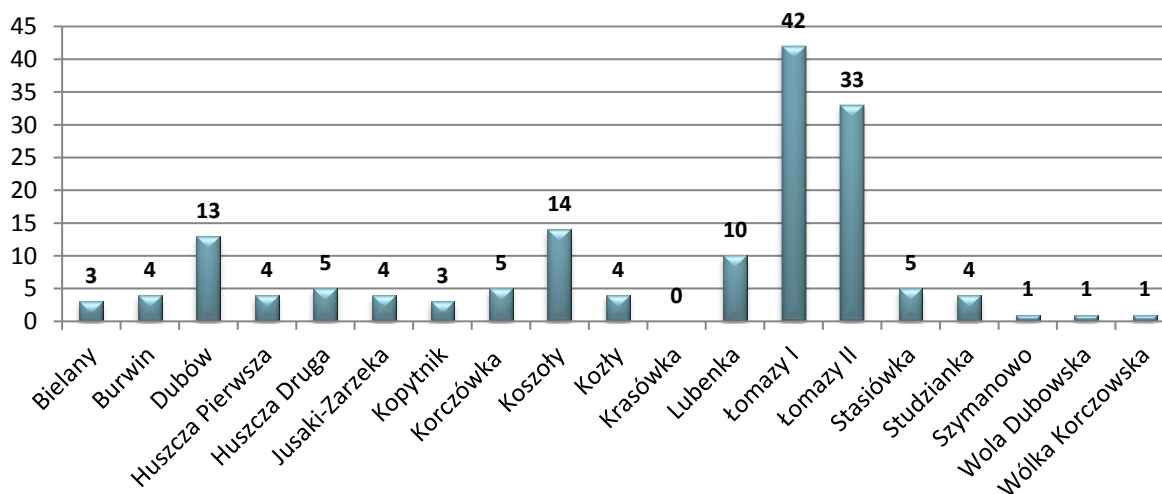

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Łomazach.

Największa liczba osób korzystających z pomocy społecznej z powodu bezrobocia zamieszkiwała takie miejscowości jak: **Łomazy I** (42 osoby – 26,92% wszystkich osób z terenu gminy, które pobierały świadczenia z tytułu bezrobocia), **Łomazy II** (33 osoby, co stanowi 21,15%), **Koszoły** (14 osób – 8,97%), a także **Dubów** (13 osób – 8,33%). Średnia dla gminy dla tego wskaźnika wyniosła 8,21%.

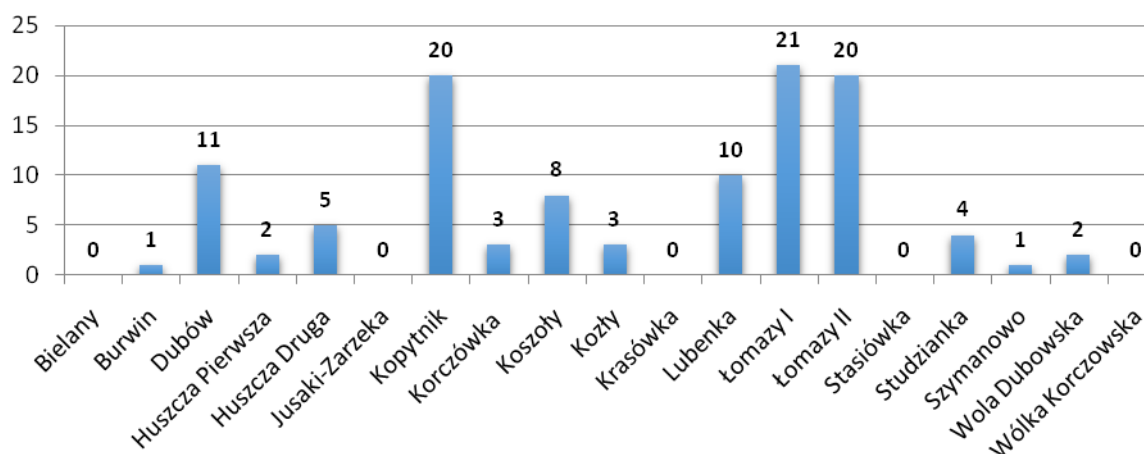
Wykres 11. Liczba osób korzystających z pomocy społecznej z powodu bezrobocia w Gminie w 2016 roku.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Łomazach.

Jeśli chodzi o analizę liczby osób korzystających z pomocy społecznej z powodu niepełnosprawności to najczęściej mieszkańców pobiera świadczenia w takich miejscowościach jak: **Łomazy I** (21 osoby – 18,91% ogółu osób korzystających z pomocy z tytułu niepełnosprawności), **Łomazy II i Kopytnik** (po 20 osób w każdej z tych miejscowości – 18,01% dla każdej z nich), **Dubów** (11 osób – 9,90 %) oraz **Lubenka** (10 osób – 9,00%)

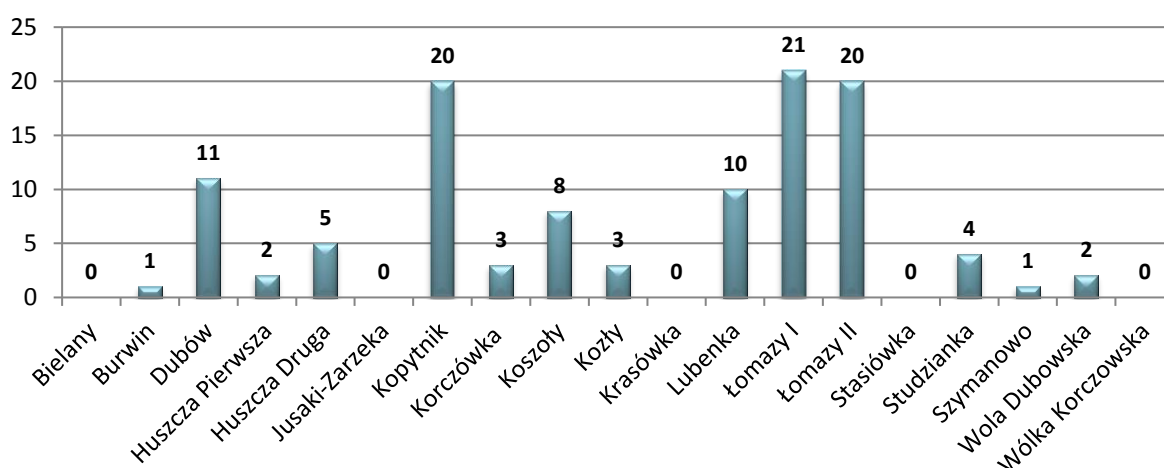
Wykres 12. Liczba osób korzystających z pomocy społecznej z powodu niepełnosprawności w Gminie w 2016 roku.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Łomazach.

Najwięcej osób, które skorzystały z pomocy społecznej z powodu wielodzietności zamieszkiwało miejscowości: **Łomazy II** (38 osób – 18,00% ogółu osób zamieszkujących gminę Łomazy korzystających ze świadczeń z tytułu wielodzietności), **Łomazy I** (37 osób – 17,53%) **Huszcz Druga** (26 osób – 12,32%), jak również **Kopytnik** (20 osób – 9,47%).

Wykres 13. Liczba osób korzystających z pomocy społecznej z powodu wielodzietności w Gminie w 2016 roku.

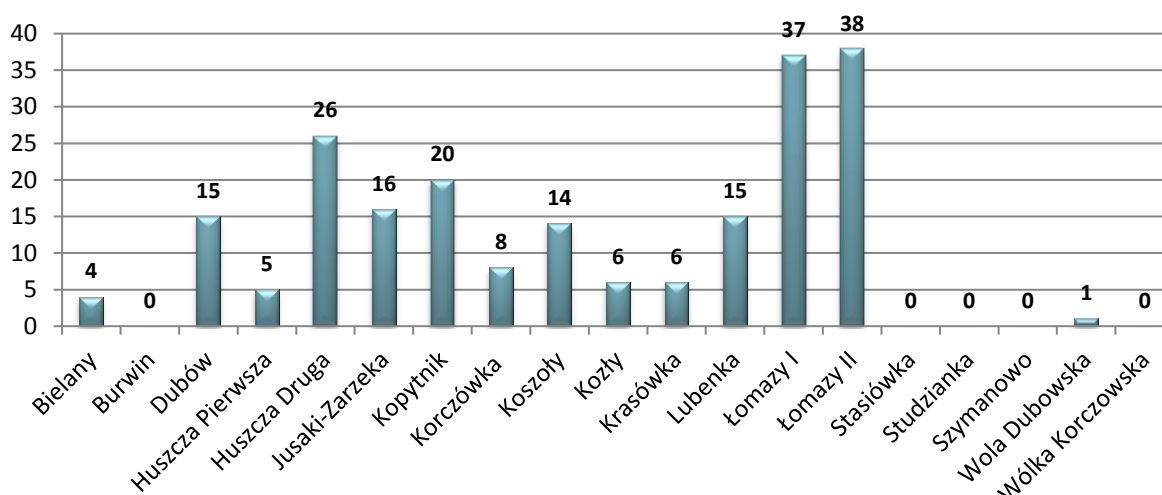

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Łomazach.

Z pomocy społecznej z powodu ubóstwa w największym stopniu korzystały osoby zamieszkujące miejscowości: **Łomazy I** (49 osób – 20,16% ogółu osób z terenu gminy Łomazy korzystających ze świadczeń z tytułu ubóstwa), **Łomazy II** (41 osób – 16,87%), **Dubów** (29 osób – 11,93%) oraz **Jusaki-Zarzeka** (21 osób – 8,64%).

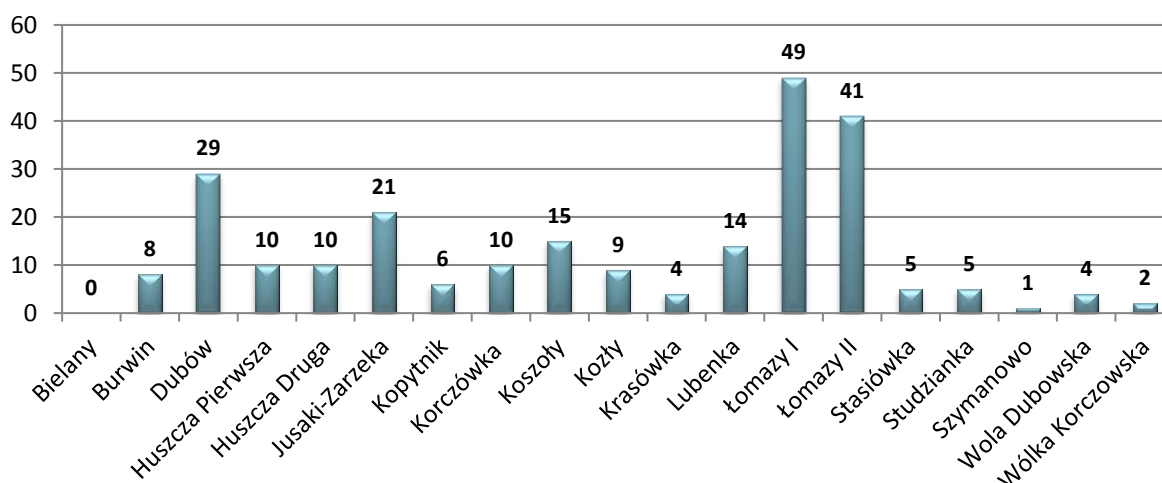
Wykres 14. Liczba osób korzystających z pomocy społecznej z powodu ubóstwa w Gminie w 2016 roku.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Łomazach.

Poniższy wykres prezentuje dane dotyczące liczby osób które korzystały z pomocy społecznej z powodu długotrwałej lub ciężkiej choroby. Najwięcej takich osób zamieszkiwało w miejscowościach: **Łomazy I** (28 osób – 38,88% ogółu osób zamieszkujących gminę Łomazy korzystających ze świadczeń z tytułu długotrwałej lub ciężkiej choroby), **Łomazy II** (22 osoby – 30,55%). W pozostałych miejscowościach z takiej pomocy korzysta zaledwie po kilka osób lub takich osób nie ma w ogóle.

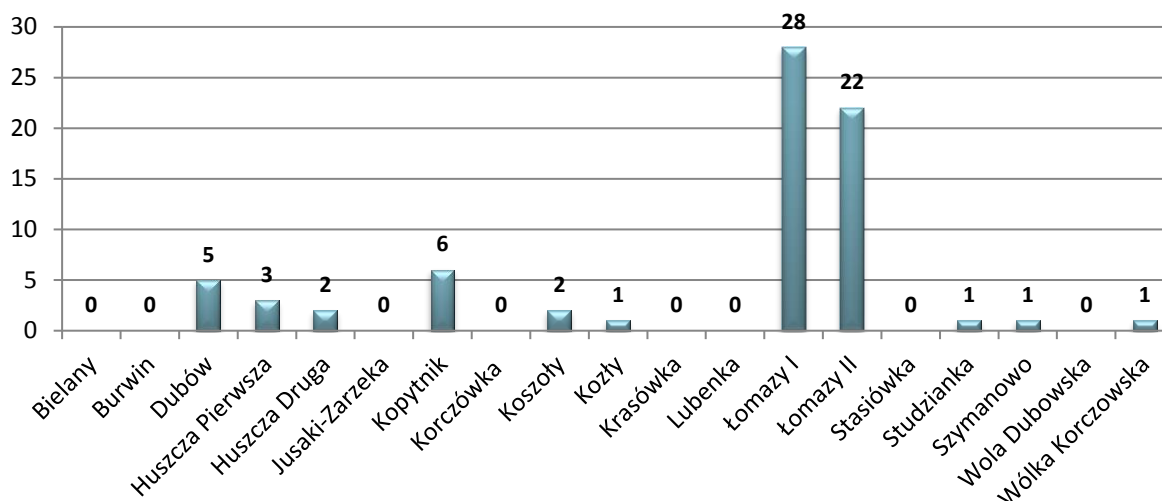
Wykres 15. Liczba osób korzystających z pomocy społecznej z powodu długotrwałej lub ciężkiej choroby w Gminie w 2016 roku.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Łomazach.

Najwięcej osób korzystających z pomocy społecznej z powodu bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych zamieszkiwało w miejscowościach: **Łomazy II** (22 osoby – 22,91% ogółu osób zamieszkujących Gminę Łomazy korzystających ze świadczeń z tytułu bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych), nieco mniej w miejscowości **Łomazy I** (28 osób – 21,87 %), na dalszym miejscu znalazła się **Lubenka** (10 osób– 10,41%), **Dubów** (9 osób – 9,37%) a także **Studzianka** (8 osób – 8,33%).

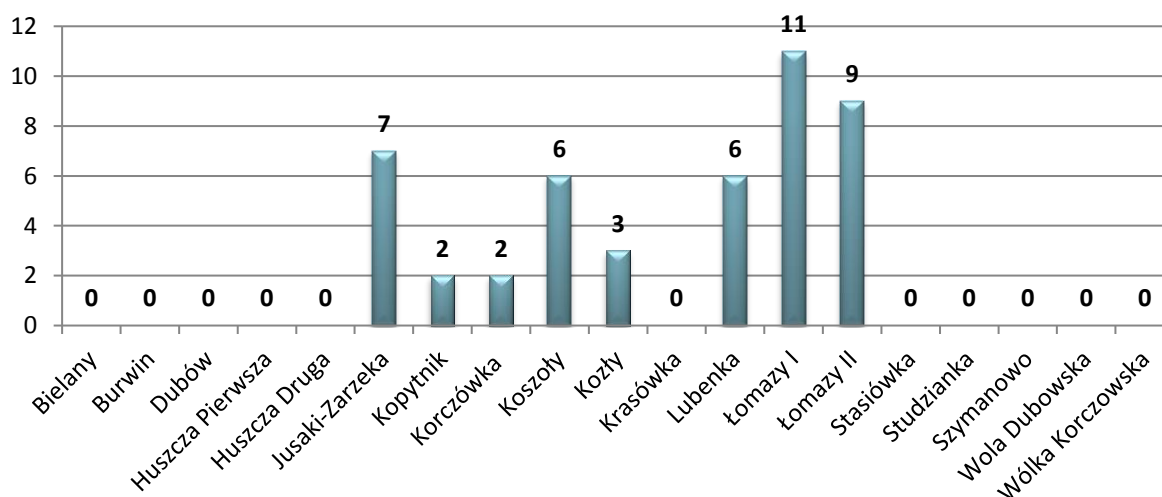
Wykres 16. Liczba osób korzystających z pomocy społecznej z powodu bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych w Gminie w 2016 roku.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Łomazach.

Jeśli chodzi o pomoc z powodu alkoholizmu, to najwięcej osób korzystających z tego typu wsparcia zamieszkiwało miejscowości: **Łomazy** (11 osoby – 23,91% ogółu osób zamieszkujących Gminę Łomazy korzystających ze świadczeń z tytułu alkoholizmu) oraz **Łomazy II** (9 osób - 19,56%). W miejscowościach: Bielany, Burwin, Dubów, Huszcz Pierwsza, Huszcz Druga, Krasówka, Stasiówka, Studzianka, Szymanowo, Wola Dubowska oraz Wólka Korczowska nie ma osób korzystających z tego typu pomocy.

Wykres 17. Liczba osób korzystających z pomocy społecznej z powodu alkoholizmu w Gminie w 2016 roku.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Łomazach.

Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej współpracuje z wieloma instytucjami i organizacjami pozarządowymi. Biorąc jednak pod uwagę identyfikowane potrzeby, należy podkreślić konieczność zwiększania, rozwijania i modernizacji infrastruktury pomocy społecznej, by żadna z grup społecznych nie była zagrożona zjawiskiem trwałego wykluczenia.

Najwięcej osób w przeliczeniu na 100 mieszkańców korzystających z pomocy społecznej ze względu na ubóstwo, bezrobocie, niepełnosprawność, długotrwałą lub ciężką chorobę, bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych, wielodzietność, przemoc w rodzinie, alkoholizm zamieszkiwało sołectwa: Łomazy I, Łomazy II, Lubenka, Koszoły oraz Dubów.

Dużo osób w przeliczeniu na 100 mieszkańców korzysta z pomocy społecznej także z miejscowości: Kopytnik, Jusaki – Zarzeka oraz Bielany.

Szczegółowe dane dotyczące korzystania z pomocy społecznej mieszkańców poszczególnych miejscowości Gminy Łomazy i wskaźniki je obrazujące zostały zaprezentowane w poniższej tabeli.

Tabela 6. Liczba osób korzystających ze wszystkich form pomocy społecznej w podziale na poszczególne sołectwa Gminy Łomazy.

L.p.	Sołectwo	Liczba ludności 2016	z powodu ubóstwa 2016	z powodu ubóstwa / 100 mieszkańców	z powodu bezrobocia 2016	z powodu bezrobocia / 100 mieszkańców	z pomocy społecznej z powodu niepełnosprawności 2016	z pomocy społecznej z powodu niepełnosprawności / 100 mieszkańców	z powodu długotrwałej lub ciężkiej choroby 2016	z powodu długotrwałej lub ciężkiej choroby / 100 mieszkańców	z powodu bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych 2016	z powodu bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych / 100 mieszkańców	z powodu wielodzietności 2016	z powodu wielodzietności / 100 mieszkańców	Liczba osób korzystających z pomocy społecznej z powodu alkoholizmu 2016	z powodu alkoholizmu / 100 mieszkańców	SUMA NIEKORZYSTNYCH ZJAWISK
1.	Bielany	100	0	0,00	3	3,00	0	0,00	0	0,00	4	4,00	4	4,00	0	0,00	3
2.	Burwin	80	8	10,00	4	5,00	1	1,25	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00	2
3.	Dubów	474	29	6,12	13	2,74	11	2,32	5	1,05	9	1,90	15	3,16	0	0,00	5
4.	Huszczka Pierwsza	308	10	3,25	4	1,30	2	0,65	3	0,97	0	0,00	5	1,62	0	0,00	1
5.	Huszczka Druga	257	10	3,89	5	1,95	5	1,95	2	0,78	4	1,56	26	10,12	0	0,00	1
6.	Jusaki-Zarzeka	179	21	11,73	4	2,23	0	0,00	0	0,00	0	0,00	16	8,94	7	3,91	3
7.	Kopytnik	153	6	3,92	3	1,96	20	13,07	6	3,92	2	1,31	20	13,07	2	1,31	4
8.	Korczówka	235	10	4,26	5	2,13	3	1,28	0	0,00	3	1,28	8	3,40	2	0,85	1
9.	Koszoły	247	15	6,07	14	5,67	8	3,24	2	0,81	5	2,02	14	5,67	6	2,43	6
10.	Kozły	178	9	5,06	4	2,25	3	1,69	1	0,56	2	1,12	6	3,37	3	1,69	2
11.	Krasówka	174	4	2,30	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00	6	3,45	0	0,00	0
12.	Lubenka	206	14	6,80	10	4,85	10	4,85	0	0,00	10	4,85	15	7,28	6	2,91	6
13.	Łomazy I	878	49	5,58	42	4,78	21	2,39	28	3,19	21	2,39	37	4,21	11	1,25	7
14.	Łomazy II	849	41	4,83	33	3,89	20	2,36	22	2,59	22	2,39	38	4,48	9	1,06	7
15.	Stasiówka	141	5	3,55	5	3,55	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00	1
16.	Studzianka	433	5	1,15	4	0,92	4	0,92	1	0,23	8	1,85	0	0,00	0	0,00	1
17.	Szymanowo	163	1	0,61	1	0,61	1	0,61	1	0,61	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0
18.	Wola Dubowska	105	4	3,81	1	0,95	2	1,90	0	0,00	0	0,00	1	0,95	0	0,00	0
19.	Wólka Korczowska	67	2	2,99	1	1,49	0	0,00	1	1,49	6	8,96	0	0,00	0	0,00	2
RAZEM/Średnio dla Gminy:		5227	243	4,52	156	2,59	111	2,03	72	0,85	96	1,78	211	3,88	46	0,81	52/2,74

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej.

2.1.7. Infrastruktura szkół i edukacja

2.1.7.1. Infrastruktura wychowania i szkolnictwa

Na ożywienie gospodarcze gminy znaczny wpływ ma dostępność do placówek oświatowych oraz wysoko wykwalifikowanej kadry. Jakość kształcenia w bezpośredni sposób oddziałuje na zagadnienia w zakresie problemów społeczno-gospodarczych tj. wykluczenie społeczne, bezrobocie a przede wszystkim niedostosowanie kwalifikacji do obecnych wymagań rynku pracy.

Zaspokojenie potrzeb edukacyjnych mieszkańców Gminy realizowane jest przez placówki podległe samorządowi gminnemu w zakresie przedszkola, szkolnictwa podstawowego i gimnazjalnego. Poniższe tabele przedstawiają dane dotyczące szkół z terenu Gminy. Na terenie gminy działają 2 szkoły podstawowe (Szkoła Podstawowa im. Tadeusza Kościuszki w Łomazach oraz Szkoła Podstawowa w Huszcy), 1 gimnazjum (Gimnazjum im. Unitów Podlaskich w Łomazach) i 2 punkty przedszkolne.

Tabela 7. Infrastruktura szkolnictwa w Gminie (stan na 2016 r.).

L.p.	Miejscowość	Przedszkole/ punkt przedszkolny	Szkoła podstawowa	Gimnazjum
1.	Bielany			
2.	Burwin			
3.	Dubów			
4.	Huszcza Pierwsza	1	1	
5.	Huszcza Druga			
6.	Jusaki-Zarzeka			
7.	Kopytnik			
8.	Korczówka			
9.	Koszoły			
10.	Kozły			
11.	Krasówka			
12.	Lubenka			
13.	Łomazy I	1	1	1
14.	Łomazy II			
15.	Stasiówka			
16.	Studzianka			
17.	Szymanowo			
18.	Wola Dubowska			
19.	Wólka Korczowska			
Razem:		2	2	1

Źródło: Opracowanie własne. Sporządzono na podstawie danych z UG.

Tabela 8. Charakterystyka szkół podstawowych z terenu Gminy.

Wyszczególnienie	2011	2012	2013	2014	2015	2016
ogółem	4	4	4	3	3	b.d.
pomieszczenia szkolne	36	36	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.
oddziały w szkołach	26	22	19	18	19	b.d.
uczniowie	338	315	295	304	329	b.d.
absolwenci	66	66	68	60	50	b.d.
nauczyciele pełnozatrudnieni i niepełnozatrudnieni w przeliczeniu na etaty	32,55	29,09	25,87	26,17	28,01	b.d.
współczynnik solaryzacji brutto	94,94	95,74	95,78	95,15	94,27	b.d.
uczniowie uczący się języka angielskiego	338	51	295	304	45	b.d.
uczniowie uczący się języka rosyjskiego	164	0	0	0	0	b.d.

Źródło: Opracowanie własne. Sporządzono na podstawie danych z GUS, BDL.

Od 1 września 1999 r. reforma oświaty wprowadziła jeszcze jeden poziom edukacji młodzieży – gimnazja. Na terenie gminy funkcjonuje 1 gimnazjum.

Tabela 9. Charakterystyka Publicznego Gimnazjum.

Wyszczególnienie	2011	2012	2013	2014	2015	2016
ogółem	1	1	1	1	1	b.d.
pomieszczenia szkolne	19	19	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.
oddziały w szkołach	10	10	10	9	10	b.d.
uczniowie	214	204	203	194	185	b.d.
absolwenci	98	75	71	69	63	b.d.
nauczyciele pełnozatrudnieni i niepełnozatrudnieni w przeliczeniu na etaty	16,24	17,52	17,02	16,87	17,65	b.d.
współczynnik skolaryzacji brutto	98,62	99,03	100,00	95,10	100,00	b.d.
uczniowie uczący się języka angielskiego	214	204	203	194	185	b.d.
uczniowie uczący się języka rosyjskiego	214	204	203	194	185	b.d.

Źródło: Opracowanie własne. Sporządzono na podstawie danych z GUS BDL

Oddziały przedszkolne są zlokalizowane przy szkołach podstawowych. W 2015 roku uczęszczało do nich 124 dzieci.

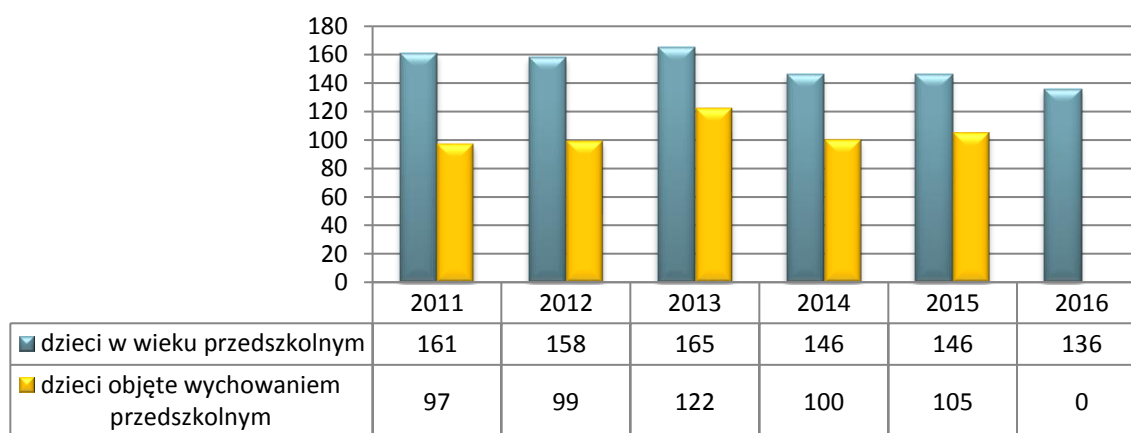
Tabela 10. Oddziały przedszkolne w szkołach podstawowych.

Wyszczególnienie	2011	2012	2013	2014	2015	2016
ogółem	5	5	5	5	2	b.d.
oddziały (klasy, grupy)	8	8	8	9	6	b.d.
dzieci	136	147	168	146	124	b.d.
dzieci od 3 do 6 lat	136	144	166	144	b.d.	b.d.

Źródło: Opracowanie własne. Sporządzono na podstawie danych z Urzędu Gminy.

Wskaźnikiem obrazującym politykę społeczną w gminie jest liczba dzieci w wieku 3–5 lat objętych wychowaniem przedszkolnym. W latach 2011–2016 liczba dzieci w przedszkolach wahała się. W 2011 roku liczba dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym w gminie wyniosła 97, w 2015 r. - 105. Największa liczba dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym była w 2013 roku (122 dzieci), najmniejsza w 2011 roku. Brak danych za 2016 rok.

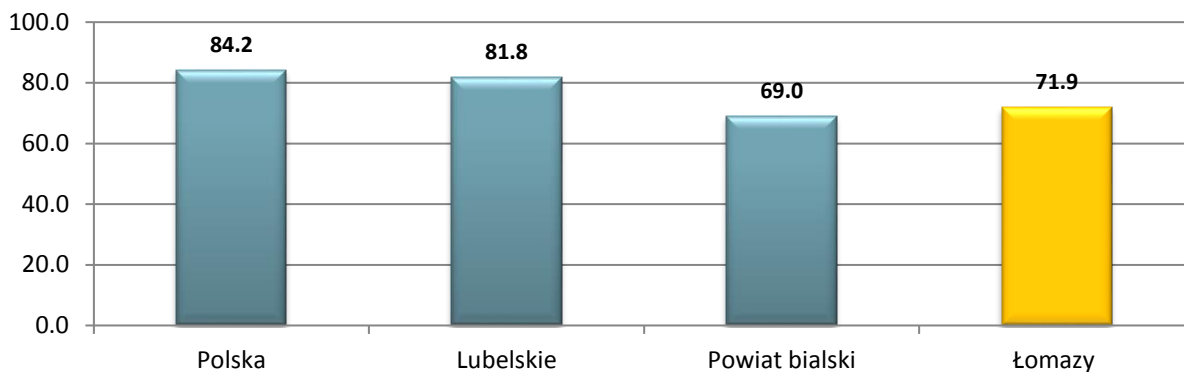
Wykres 18. Liczba dzieci w wieku 3-5 lat ogółem i objętych wychowaniem przedszkolnym w latach 2010-2015.

Źródło: Opracowanie własne. Sporządzono na podstawie danych z GUS, BDL

Biorąc pod uwagę odsetek dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym, w gminie występował wyższy odsetek dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym niż w powiecie, ale niższy niż w województwie i kraju.

Wykres 19. Odsetek dzieci w wieku 3–5 lat objętych wychowaniem przedszkolnym w 2015 roku – porównanie średniej dla Polski, województwa, powiatu i Gminy.

Źródło: Opracowanie własne. Sporządzono na podstawie danych z GUS, BDL.

Poniższa tabela przedstawia obwody szkolne poszczególnych miejscowości.

Tabela 11. Obwody szkolne poszczególnych miejscowości w gminie.

L.p.	Miejscowość	Miejscowość ze szkołą i miejscowości podlegające pod szkołę
1.	Bielany	Łomazy
2.	Burwin	Łomazy
3.	Dubów	Łomazy
4.	Huszcz Pierwsza	Huszcz Pierwsza
5.	Huszcz Druga	Huszcz Pierwsza
6.	Jusaki-Zarzeka	Łomazy
7.	Kopytnik	Huszcz Pierwsza
8.	Korczówka	Łomazy
9.	Koszoły	Huszcz Pierwsza
10.	Kozły	Łomazy
11.	Krasówka	Łomazy
12.	Lubenka	Łomazy
13.	Łomazy I	Łomazy
14.	Łomazy II	Łomazy
15.	Stasiówka	Huszcz Pierwsza
16.	Studzianka	Łomazy
17.	Szymanowo	Łomazy
18.	Wola Dubowska	Łomazy
19.	Wólka Korczowska	Łomazy

Źródło: Opracowanie własne. Sporządzono na podstawie danych z UG.

W poniższej tabeli została przedstawiona infrastruktura szkolnictwa oraz sportowo-rekreacyjna znajdująca się na terenie poszczególnych miejscowości w gminie. Boiska zlokalizowane są w miejscowościach: **Burwin, Dubów, Koszoły, Studzianka, Huszcz I i Korczówka**. Do infrastruktury sportowo-rekreacyjnej znajdującej się przy obiektach szkolnych należy jedynie Orlik i plac zabaw – Radosna Szkoła oraz hala sportowa przy zespole szkół w **Łomazach**. Dodatkowo w **Łomazach II** znajduje się stadion sportowy.

Tabela 12. Infrastruktura szkolnictwa, sportowa i rekreacyjna na terenie poszczególnych miejscowości w gminie.

L.p.	Miejscowość	Infrastruktura sportu i rekreacji: boisko, orlik, plac zabaw, siłownia, inne (jakie?) (brak infrastruktury, stan infrastruktury zły, stan infrastruktury zadowalający, stan infrastruktury zadowalający dobry)	Infrastruktura szkolnictwa: szkoła podstawowa, gimnazjum, szkoła zawodowa, szkoła średnia
1.	Bielany	Brak infrastruktury	Brak infrastruktury
2.	Burwin	boisko	Brak infrastruktury
3.	Dubów	boisko	Brak infrastruktury
4.	Huszcz Pierwsza	boisko	Szkoła Podstawowa
5.	Huszcz Druga	Brak infrastruktury	Brak infrastruktury
6.	Jusaki-Zarzeka	Brak infrastruktury	Brak infrastruktury
7.	Kopytnik	Brak infrastruktury	Brak infrastruktury
8.	Korczówka	boisko	Brak infrastruktury
9.	Koszoły	boisko	Brak infrastruktury
10.	Kozły	Brak infrastruktury	Brak infrastruktury
11.	Krasówka	Brak infrastruktury	Brak infrastruktury
12.	Lubenka	Brak infrastruktury	Brak infrastruktury
13.	Łomazy I	Orlik, plac zabaw – Radosna Szkoła, Hala Sportowa	Szkoła podstawowa, gimnazjum
14.	Łomazy II	Stadion sportowy	Brak infrastruktury
15.	Stasiówka	Brak infrastruktury	Brak infrastruktury
16.	Studzianka	boisko	Brak infrastruktury
17.	Szymanowo	Brak infrastruktury	Brak infrastruktury
18.	Wola Dubowska	Brak infrastruktury	Brak infrastruktury
19.	Wólka Korczowska	Brak infrastruktury	Brak infrastruktury
Razem:			

Źródło: Opracowanie własne. Sporządzono na podstawie danych z UG.

2.1.7.2. Poziom edukacji

Niełatwo zmierzyć obiektywnie poziom edukacji i negatywne zjawiska związane z tym obszarem odnosząc się do poszczególnych miejscowości gminy. Brakuje danych statystycznych. Aby zbadać ten element wykorzystano wskaźnik jakim jest wynik z egzaminu szóstych klas. Nie w każdej miejscowości istnieje Szkoła Podstawowa co pokazuje poniższa tabela, ale znany jest rozkład miejscowości, które są w sferze oddziaływania danej szkoły podstawowej.

Obiektywna ocena poziomu edukacji jest dość trudna podobnie jak wyznaczenie negatywnych zjawisk z tym związanych występujących na danym obszarze w odniesieniu do poszczególnych miejscowości gminy. Głównym powodem takiej sytuacji jest brak danych statystycznych. Do analizy tego elementu sfery społecznej został wykorzystany wskaźnik jakim jest wynik z egzaminu szóstych klas. Pomimo tego, że szkoły podstawowe znajdują się tylko w dwóch lokalizacjach, to znany jest rozkład miejscowości, które są w sferze oddziaływania danej szkoły podstawowej.

Tabela 13. Średni wynik egzaminu 6 klas zgodnie z rejonizacją (w %).

Lp.	Miejscowość	Średni wynik egzaminu 6 klas zgodnie z rejonizacją					
		2011 r.	2012 r.	2013 r.	2014 r.	2015 r.	2016 r.
1.	Bielany	61%	54%	51%	62%	J. polski 71% Matematyka: 43,1% J. angielski 71,3%	J. polski 70% Matematyka: 34,4% J. angielski 60,5 %
2.	Burwin	61%	54%	51%	62%	J. polski 71% Matematyka: 43,1% J. angielski 71,3%	J. polski 70% Matematyka: 34,4% J. angielski 60,5 %
3.	Dubów	61%	54%	51%	62%	J. polski 71% Matematyka: 43,1% J. angielski 71,3%	J. polski 70% Matematyka: 34,4% J. angielski 60,5 %
4.	Huszczą Pierwszą	66%	65%	65%	66%	J. polski 71% Matematyka: 43,1% J. angielski 71,3%	J. polski 74,4 % Matematyka: 65,6 % J. angielski 89,7 %
5.	Huszczą Drugą	66%	65%	65%	66%	J. polski 71% Matematyka: 43,1% J. angielski 71,3%	J. polski 74,4 % Matematyka: 65,6 % J. angielski 89,7 %
6.	Jusaki-Zarzeka	61%	54%	51%	62%	J. polski 71% Matematyka: 43,1% J. angielski 71,3%	J. polski 70% Matematyka: 34,4% J. angielski 60,5 %
7.	Kopytnik	66%	65%	65%	66%	J. polski 71% Matematyka: 43,1% J. angielski 71,3%	J. polski 74,4 % Matematyka: 65,6 % J. angielski 89,7 %
8.	Korczówka	61%	54%	51%	62%	J. polski 71% Matematyka: 43,1% J. angielski 71,3%	J. polski 70% Matematyka: 34,4% J. angielski 60,5 %
9.	Koszoły	66%	65%	65%	66%	J. polski 71% Matematyka: 43,1% J. angielski 71,3%	J. polski 74,4 % Matematyka: 65,6 % J. angielski 89,7 %
10.	Kozły	61%	54%	51%	62%	J. polski 71% Matematyka: 43,1% J. angielski 71,3%	J. polski 70% Matematyka: 34,4% J. angielski 60,5 %
11.	Krasówka	61%	54%	51%	62%	J. polski 71% Matematyka: 43,1% J. angielski 71,3%	J. polski 70% Matematyka: 34,4% J. angielski 60,5 %
12.	Lubenka	61%	54%	51%	62%	J. polski 71% Matematyka: 43,1% J. angielski 71,3%	J. polski 70% Matematyka: 34,4% J. angielski 60,5 %
13.	Łomazy I	61%	54%	51%	62%	J. polski 71% Matematyka: 43,1%	J. polski 70% Matematyka: 34,4%

						J. angielski 71,3%	J. angielski 60,5 %
14.	Łomazy II	61%	54%	51%	62%	J. polski 71% Matematyka: 43,1% J. angielski 71,3%	J. polski 70% Matematyka: 34,4% J. angielski 60,5 %
15.	Stasiówka	66%	65%	65%	66%	J. polski 71% Matematyka: 43,1% J. angielski 71,3%	J. polski 74,4 % Matematyka: 65,6 % J. angielski 89,7 %
16.	Studzianka	61%	54%	51%	62%	J. polski 71% Matematyka: 43,1% J. angielski 71,3%	J. polski 70% Matematyka: 34,4% J. angielski 60,5 %
17.	Szymanowo	61%	54%	51%	62%	J. polski 71% Matematyka: 43,1% J. angielski 71,3%	J. polski 70% Matematyka: 34,4% J. angielski 60,5 %
18.	Wola Dubowska	61%	54%	51%	62%	J. polski 71% Matematyka: 43,1% J. angielski 71,3%	J. polski 70% Matematyka: 34,4% J. angielski 60,5 %
19.	Wólka Korczowska	61%	54%	51%	62%	J. polski 71% Matematyka: 43,1% J. angielski 71,3%	J. polski 70% Matematyka: 34,4% J. angielski 60,5 %

Źródło: Opracowanie własne. Sporządzono na podstawie danych z UG.

W tabeli powyżej wpisano miejscowości według osiąganego wyniku. W analizie wskaźnikowej przyjęto, że do wyznaczania obszaru zdegradowanego przyjmuje się sołectwa, w których wartość negatywnego wskaźnika jest mniej korzystna od średniej dla Gminy. W tym przypadku można mówić o sołectwach: **Bielany, Burwin, Dubów, Jusaki Zarzeka, Korczówka, Kozły, Krasówka, Lubenka, Łomazy I i II, Studzianka, Szymanowo, Wola Dubowska, Wólka Korczowska**. Zgodnie z rejonizacją przyjęto że wszystkie miejscowości przyporządkowane do danej szkoły uzyskały taki sam wynik.

Tabela 14. Poziom edukacji wg średniego wyniku egzaminu 6 klas zgodnie z rejonizacją w poszczególnych sołectwach Gminy Łomazy w latach 2015-2016.

L.p.	Sołectwo	Średni wynik egzaminu 6 klas zgodnie z rejonizacją j. polski	Średni wynik egzaminu 6 klas zgodnie z rejonizacją matematyka	Średni wynik egzaminu 6 klas zgodnie z rejonizacją j. angielski	SUMA NIEKO-RZYSTNYCH ZJAWISK
1.	Bielany	70	34,4	60,5	3
2.	Burwin	70	34,4	60,5	3
3.	Dubów	70	34,4	60,5	3
4.	Huszcz Pierwsza	74,4	65,6	89,7	0
5.	Huszcz Druga	74,4	65,6	89,7	0
6.	Jusaki-Zarzeka	70	34,4	60,5	3
7.	Kopytnik	74,4	65,6	89,7	0
8.	Korczówka	70	34,4	60,5	3
9.	Koszoły	74,4	65,6	89,7	0
10.	Kozły	70	34,4	60,5	3
11.	Krasówka	70	34,4	60,5	3
12.	Lubenka	70	34,4	60,5	3
13.	Łomazy I	70	34,4	60,5	3
14.	Łomazy II	70	34,4	60,5	3
15.	Stasiówka	74,4	65,6	89,7	0
16.	Studzianka	70	34,4	60,5	3
17.	Szymanowo	70	34,4	60,5	3
18.	Wola Dubowska	70	34,4	60,5	3
19.	Wólka Korczowska	70	34,4	60,5	3
Średnio dla Gminy:		72,2	50,0	75,1	2,21

Źródło: Opracowanie własne. Sporządzono na podstawie danych z UG.

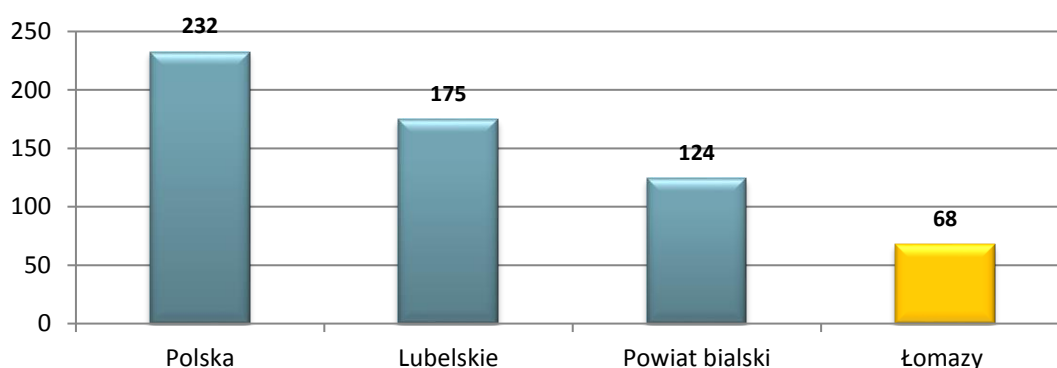

2.1.8. Poziom zatrudnienia i rynek pracy

2.1.8.1. Poziom zatrudnienia

W Gminie Łomazy na 1000 mieszkańców pracuje 68 osób. Wartość tego wskaźnika jest o wiele niższa od wartości dla województwa lubelskiego (175 osób), powiatu bialskiego (124 osoby) oraz od wartości dla Polski (232 osoby). Może to być spowodowane wiejskim charakterem analizowanego obszaru. 59,01% wszystkich pracujących ogółem stanowią kobiety, a 40,99% mężczyźni.

Wykres 20. Pracujący na 1000 ludności w Gminie Łomazy, województwie lubelskim i Polsce w 2015 r.*

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z GUS.

* Bez pracujących w jednostkach budżetowych działających w zakresie obrony narodowej i bezpieczeństwa publicznego, osób pracujących w gospodarstwach indywidualnych w rolnictwie, duchownych oraz pracujących w organizacjach, fundacjach i związkach; bez podmiotów gospodarczych o liczbie pracujących do 9 osób, wg faktycznego miejsca pracy i rodzaju działalności.

2.1.8.2. Rynek pracy i bezrobocie

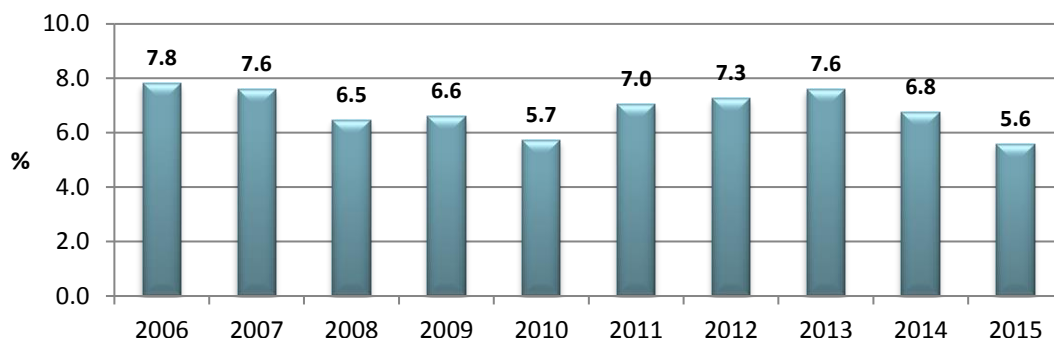
Charakterystykę rynku pracy obrazuje udział % bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym. Analiza tego wskaźnika dla Gminy Łomazy wskazuje na wahania w całym badanym okresie. W 2015 roku udział bezrobotnych zarejestrowanych wśród osób w wieku produkcyjnym wyniósł 5,6%. Zauważyć można że udział ten był niższy niż dla powiatu, województwa i Polski. Należy jednak pamiętać, że jest to tylko jeden ze sposobów prezentowania wielkości bezrobocia. Stopa bezrobocia obliczona tym sposobem będzie zawsze niższa, bo liczebność ludności w wieku produkcyjnym jest zawsze większa od liczebności *ludności aktywnej ekonomicznie*⁵. W Polsce najczęściej podawaną stopą bezrobocia jest wartość bezrobocia rejestrowanego obliczana na poziomie powiatu, wypada ona przeciętnie ok 1,5% poniżej stopy bezrobocia ustalonej w badaniu BAEL.

⁵ Stopa bezrobocia według definicji Międzynarodowej Organizacji Pracy (w ramach BAEL – Badania Aktywności Ekonomicznej Ludności, co kwartał na próbie rotacyjnej 20 000 gospodarstw domowych).

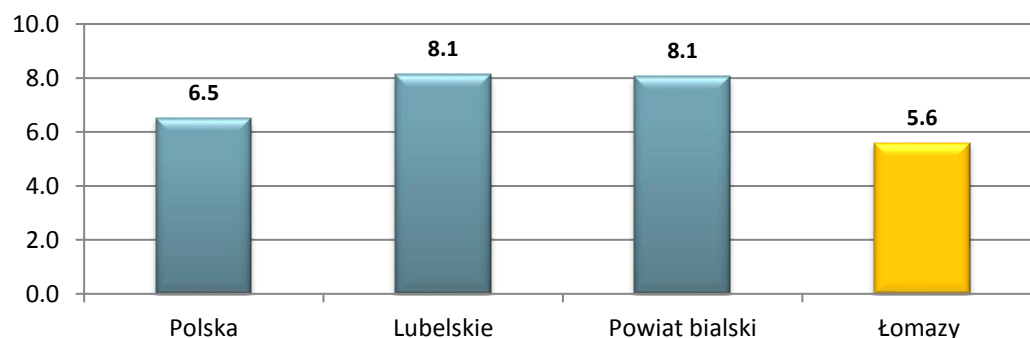
Wykres 21. Udział % bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym w gminie w latach 2010–2015.

Źródło: Opracowanie własne. Sporządzono na podstawie danych z GUS, BDL

Ponadto na terenach gmin wiejskich istnieje problem ukrytego bezrobocia. Charakteryzuje się ono nadwyżką osób zatrudnionych w rolnictwie i nie jest objęte oficjalną statystyką, co uniemożliwia przedstawienie realnych danych potwierdzających ten problem i pokazaniem jego skali w skali regionu czy kraju.

Wykres 22. Udział % bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym w 2015 roku – porównanie średniej dla Polski, województwa, powiatu i gminy.

Źródło: Opracowanie własne. Sporządzono na podstawie danych z GUS, BDL

Tabela 15. Struktura bezrobocia w gminie w latach 2010-2015.

Wyszczególnienie	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Liczba bezrobotnych zarejestrowanych						
Ogółem	213	222	234	208	171	173
w tym: kobiety	115	115	112	94	75	83
Z prawem do zasiłku	24	10	14	9	19	10
w tym: kobiety	13	5	6	3	5	3
w tym: poprzednio pracujących	144	141	159	137	121	120
w tym: zwolnionych z przyczyn dotyczących zakładu pracy	8	4	9	6	3	3
w tym: dotychczas niepracujące	69	81	75	71	50	53
Po raz pierwszy	56	76	70	64	40	39
Liczba bezrobotnych wyrejestrowanych						
Ogółem:	12	13	12	16	19	25
z powodu podjęcia pracy	4	8	3	7	15	20

Bezrobotni wg wykształcenia						
Wyższe	39	42	39	31	23	22
Policealne i średnie zawodowe	48	51	62	57	38	47
Średnie ogólnokształcące	23	29	23	18	19	14
Zasadnicze zawodowe	65	64	72	69	60	62
Gimnazjalne i poniżej	38	36	38	33	31	28
Bezrobotni wg wieku						
18-24	65	70	66	80	44	49
25-34	75	75	83	58	60	53
35-44	35	39	45	44	40	36
45-54	19	19	21	14	16	21
55-59	16	12	10	6	4	8
60 i więcej	6	7	9	6	7	6
Bezrobotni wg czasu pozostawania bez pracy						
do 1 miesiąca	10	14	15	31	15	16
1-3 miesiące	40	26	29	31	23	22
3-6 miesięcy	33	34	35	20	28	20
6-12 miesięcy	51	42	41	28	33	30
12-24 miesiące	39	50	41	35	27	32
powyżej 24 miesięcy	40	56	73	63	45	53

Źródło: Opracowanie własne na podstawie informacji z Powiatowego Urzędu Pracy.

W poniższej tabeli znalazła się charakterystyka bezrobocia w latach 2014 i 2015 z podziałem na poszczególne miejscowości w Gminie Łomazy. Największa liczba osób bezrobotnych w 2015 r. zamieszkiwała miejscowości: **Dubów, Huszcza Pierwsza, Huszcza Druga, Łomazy** (łącznie I i II) oraz **Studzianka**.

Tabela 16. Liczba osób bezrobotnych w poszczególnych miejscowościach gminy

L.p.	Miejscowość	Liczba bezrobotnych na koniec 2014 r.	Liczba bezrobotnych na koniec 2015 r.
1.	Bielany	3	0
2.	Burwin	5	4
3.	Dubów	22	10
4.	Huszcza Pierwsza	11	12
5.	Huszcza Druga	10	13
6.	Jusaki-Zarzeka	3	3
7.	Kopytnik	5	5
8.	Korczówka	10	6
9.	Koszoły	8	7
10.	Kozły	11	8
11.	Krasówka	4	6
12.	Lubenka	12	9
13.	Łomazy	62	57
14.	Stasiówka	4	2
15.	Studzianka	18	13
16.	Szymanowo	7	7
17.	Wola Dubowska	9	9
18.	Wólka Korczowska	4	0
Razem:		208	171

Źródło: Opracowanie własne na podstawie informacji z Powiatowego Urzędu Pracy.

2.1.8.3. Pracujący w gminie

O zamożności danej społeczności decyduje rozwój lokalnego rynku pracy oraz stan zatrudnienia ludności. W 2015 r. na terenie Gminy Łomazy pracowały 344 osoby (Liczba pracujących według innego podziału niż PKD, GUS). Od 2012 do 2014 roku liczba pracujących systematycznie rosła, natomiast w 2015 r. zanotowano spadek o 8,76% w porównaniu do roku poprzedniego. Osoby pracujące na terenie Gminy stanowiły 6,58% ogólnej społeczności gminy. Tak mały odsetek pracujących może świadczyć o niedopasowaniu kwalifikacji potencjalnych pracowników do technologii wykorzystywanych na lokalnym rynku pracy oraz brak potrzebnych kompetencji przy otrzymaniu zatrudnienia. Należy pamiętać że znaczna część mieszkańców utrzymuje się z własnej produkcji rolniczej.

Wykres 23. Liczba osób pracujących według innego podziału niż PKD w Gminie Serniki latach 2010-2015

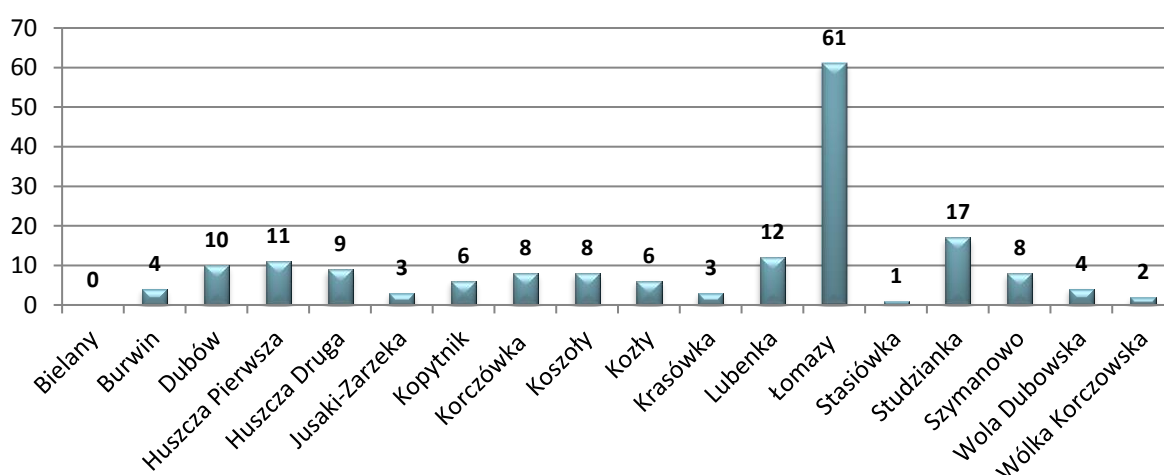

Źródło: Opracowanie własne. Sporządzono na podstawie danych z GUS, BDL

Według danych przekazanych przez Powiatowy Urząd Pracy w Białej Podlaskiej w 2016 na terenie gminy zarejestrowanych było 262 bezrobotnych. Najwięcej zarejestrowanych osób bezrobotnych zamieszkiwało w miejscowościach: **Łomazy** (62), **Studzianka** (17) i **Lubenka** (12).

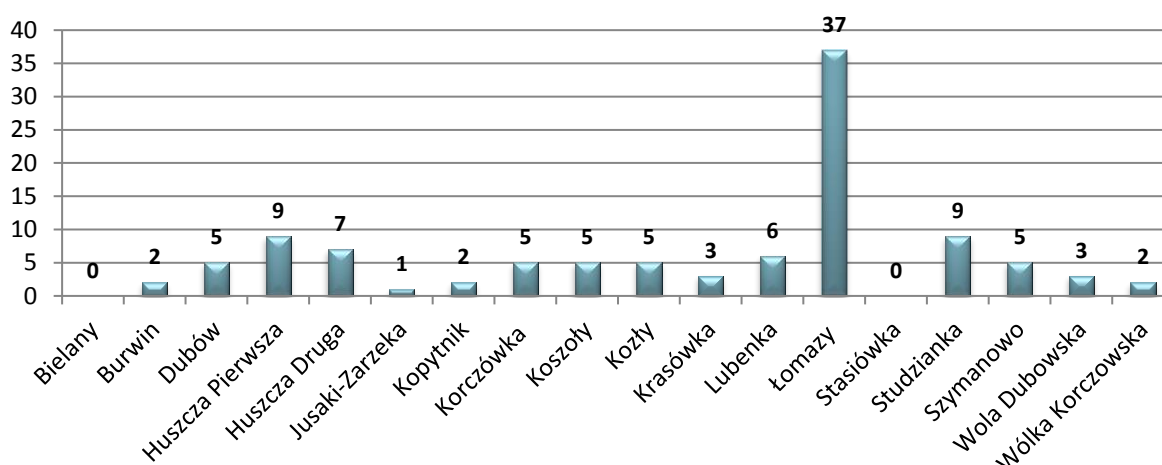
Wykres 24. Liczba osób bezrobotnych na poziomie miejscowości w 2016 roku.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych PUP.

Bezrobocie jest jednym z podstawowych czynników prowadzących do wykluczenia społecznego. Dlatego kluczowe jest podejmowanie działań minimalizujących poziom tego zjawiska. Szczególny nacisk winien być położony na wsparcie grup znajdujących się w trudnej sytuacji na rynku pracy, zwłaszcza osób długotrwale bezrobotnych, które stanowią 65,3% ogółu mieszkańców pozostających bez pracy na terenie gminy. Najwięcej długotrwale bezrobotnych zamieszkiwało sołectwa: **Łomazy** (537, **Huszczą Pierwszą** (9) oraz **Studzianka** (9).

Wykres 25. Liczba bezrobotnych i długotrwale bezrobotnych wg miejscowości w 2016 roku.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych PUP.

Bezrobocie jest jednym z podstawowych czynników prowadzących do wykluczenia społecznego. Dlatego kluczowe jest podejmowanie działań minimalizujących poziom tego zjawiska. **Szczególny nacisk winien być położony na wsparcie grup znajdujących się w trudnej sytuacji na rynku pracy, zwłaszcza osób długotrwale bezrobotnych powyżej 24 miesięcy, które stanowią ponad 65% ogółu mieszkańców pozostających bez pracy na terenie gminy.**

Najwięcej osób bezrobotnych i długotrwale bezrobotnych na 100 mieszkańców zamieszkuje sołectwa: Szymanowoówka, Lubenka, Łomazy I, Łomazy II, Kozły, Huszczą Pierwszą, Huszczą Drugą i Wólka Korczowska.

Dużo osób bezrobotnych i długotrwale bezrobotnych w odniesieniu średniej dla całej gminy zamieszkuje także w sołectwach: Korczówka i Burwin.

Tabela 17. Liczba bezrobotnych i długotrwale bezrobotnych na 100 mieszkańców wg poszczególnych sołectwach Gminy Łomazy w 2016 roku.

L.p.	Sołectwo	Liczba Ludności	Liczba osób bezrobotnych na koniec 2016 r.	Liczba osób bezrobotnych na 100 mieszkańców	Liczba osób długotrwale bezrobotnych na koniec 2016 r	Liczba osób długotrwale bezrobotnych na 100 mieszkańców	SUMA NIEKORZYSTNYCH ZJAWISK
1.	Bielany	100	0	0,00	0	0,00	0
2.	Burwin	80	4	5,00	2	2,50	2
3.	Dubów	474	10	2,11	5	1,05	0
4.	Huszcza Pierwsza	308	11	3,57	9	2,92	2
5.	Huszcza Druga	257	9	3,50	7	2,72	2
6.	Jusaki-Zarzeka	179	3	1,68	1	0,56	0
7.	Kopytnik	153	6	3,92	2	1,31	1
8.	Korczówka	235	8	3,40	5	2,13	2
9.	Koszoły	247	8	3,24	5	2,02	2
10.	Kozły	178	6	3,37	5	2,81	2
11.	Krasówka	174	3	1,72	3	1,72	0
12.	Lubenska	206	12	5,83	6	2,91	2
13.	Łomazy I	878	30	3,42	18	2,05	2
14.	Łomazy II	849	31	3,65	19	2,24	2
15.	Stasiówka	141	1	0,71	0	0,00	0
16.	Studzianka	433	17	3,93	9	2,08	2
17.	Szymanowo	163	8	4,91	5	3,07	2
18.	Wola Dubowska	105	4	3,81	3	2,86	2
19.	Wólka Korczowska	67	2	2,99	2	2,99	1
Średnio dla Gminy:		5227	173	3,20	106	2,00	26/1,37

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych PUP.

2.1.9. Bezpieczeństwo publiczne

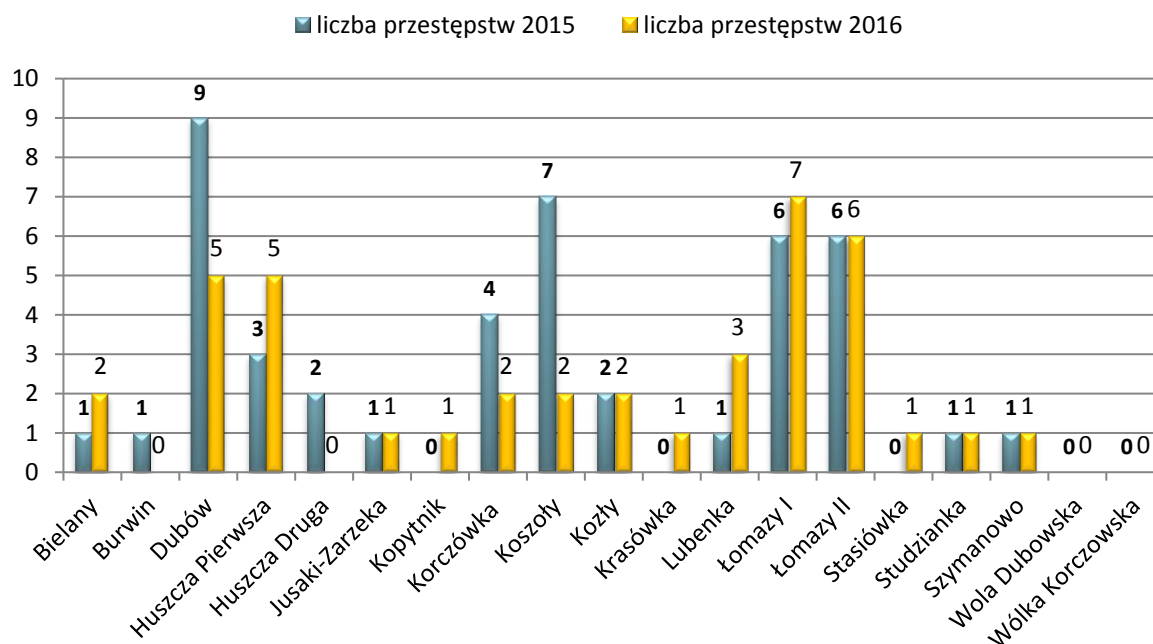
Poziom bezpieczeństwa jest jednym z głównych aspektów mówiących o jakości życia mieszkańców danej jednostki administracyjnej. Z tego powodu ochrona bezpieczeństwa i porządku publicznego należą do podstawowego zakresu zadań instytucji państwa i samorządu. Bezpieczeństwo publiczne zagrożone jest przez pojawiającą się na terenie gminy przestępczość. Zdarzenia kryminalne stanowią zwykle tą część życia społecznego, która może oddziaływać na formowanie się postaw i zachowań mieszkańców oraz mieć wpływ na jej funkcjonowanie. Nad bezpieczeństwem mieszkańców Gminy Łomazy czuwa Komisariat Policji w Wisznicach. Liczba przestępstw popełnionych na terenie gminy systematycznie spada. W 2015 r. ich liczba wyniosła 40 i była niższa o 13,05 % niż w roku poprzednim.

Zgodnie z danymi Komisariatu Policji w Wisznicach na terenie gminy w 2016 roku dokonano łącznie:

- 40 przestępstw
- 34 wykroczeń
- 45 interwencji domowych
- 19 przestępstw kryminalnych

Założono ponadto 8 niebieskich kart. Karty są zakładane w ramach procedury, która obejmuje ogół czynności podejmowanych i realizowanych w związku z uzasadnionym podejrzeniem zaistnienia przemocy w rodzinie. Zestawienie przestępstw ujawnionych na terenie gminy znajduje się na wykresie poniżej.

Wykres 26. Zestawienie liczby przestępstw ujawnionych na terenie Gminy Łomazy w 2015 i 2016 r.

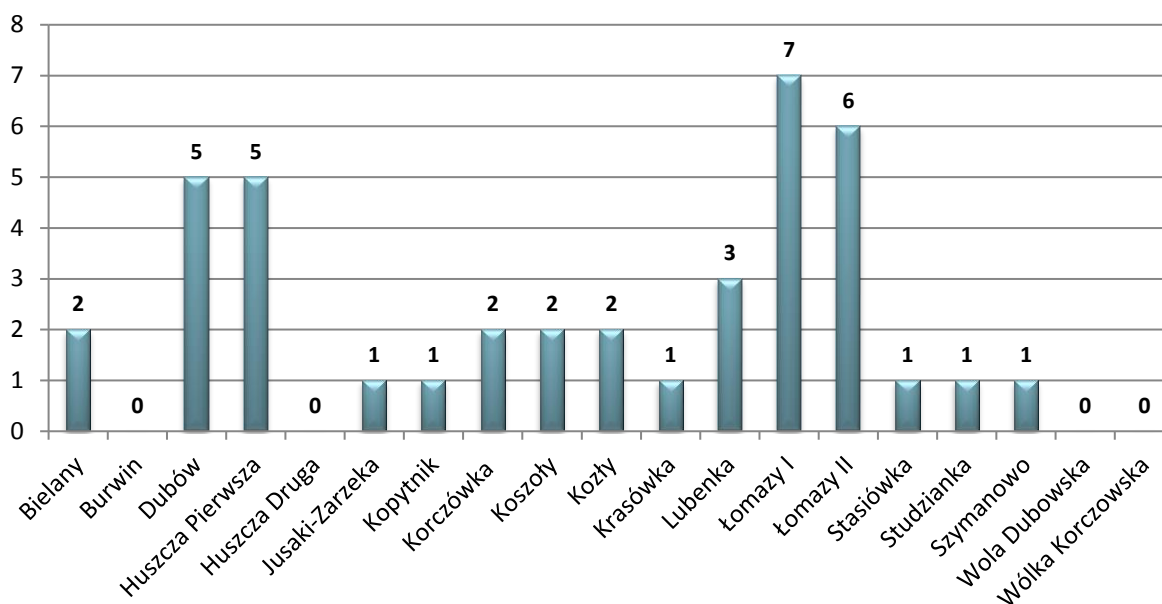

Źródło: Opracowanie własne. Sporządzono na podstawie danych z Komisariatu Policji w Wisznicach.

Najwięcej przestępstw w 2016 roku popełniono w sołectwach: Łomazy I (7), Łomazy II (6), Dubów (5), Huszcza Pierwsza (5).

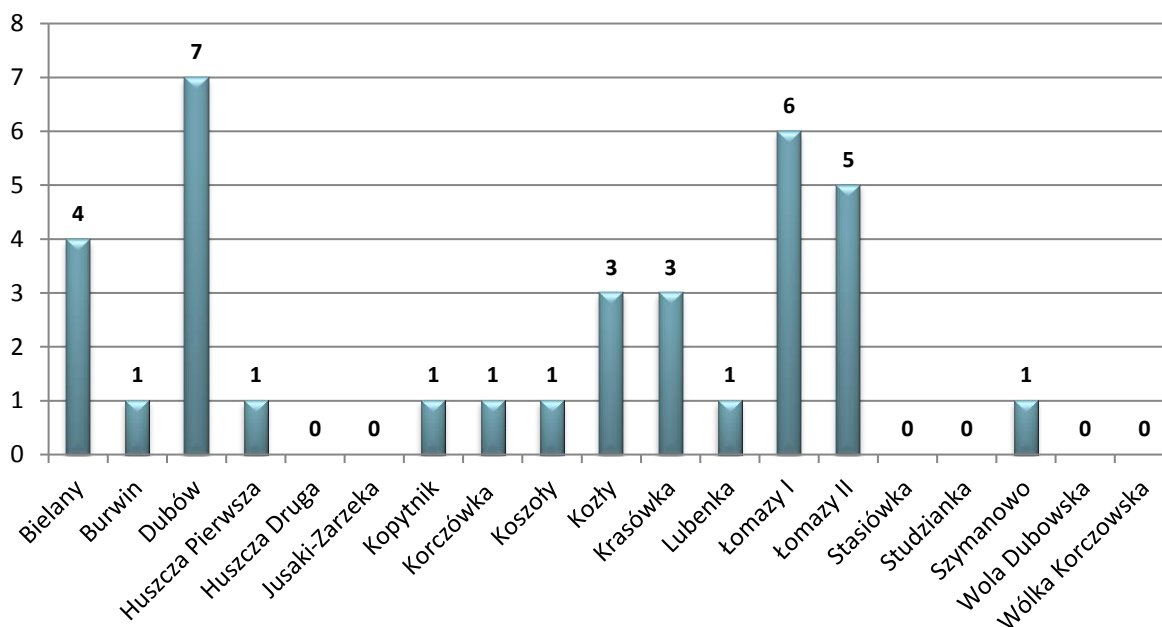
Wykres 27. Liczba przestępstw w 2016 r.

Źródło: Opracowanie własne. Sporządzono na podstawie danych z Komisariatu Policji w Wisznicach.

Najwięcej wykroczeń popełniono w sołectwach: Dubów (7), Łomazy I (6), Łomazy II (5), a także Bielany (4).

Wykres 28. Liczba wykroczeń w 2016 r.

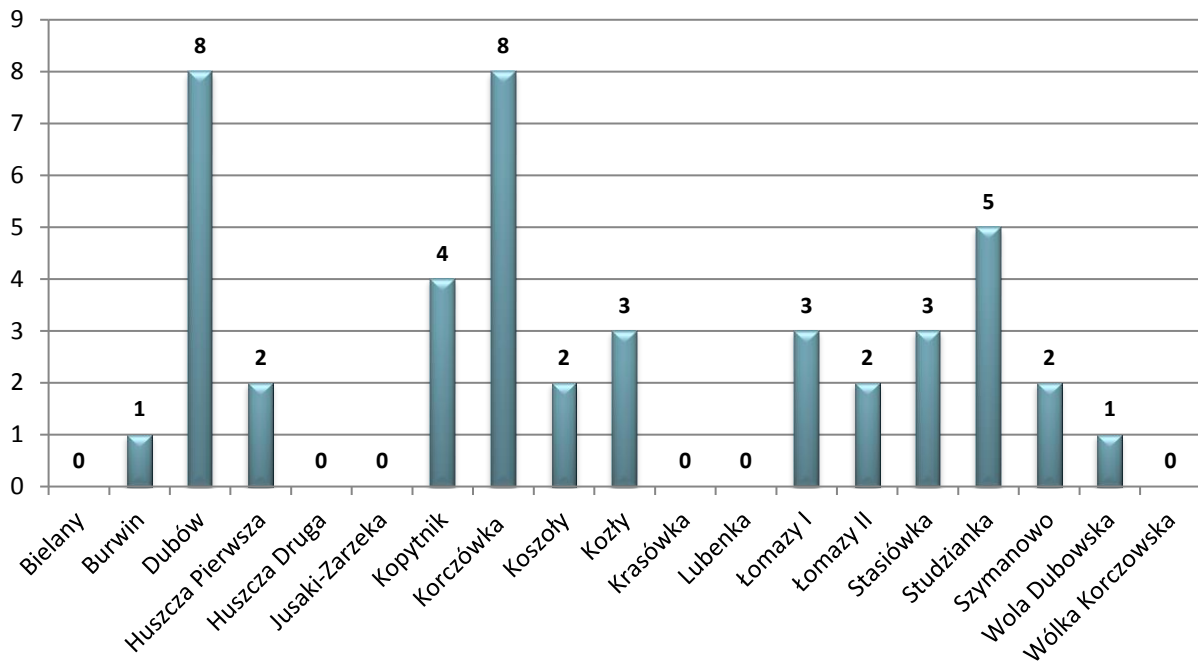

Źródło: Opracowanie własne. Sporządzono na podstawie danych z Komisariatu Policji w Wisznicach.

W 2016 roku najwięcej interwencji domowych przeprowadzono w sołectwach Dubów (8) i Korczówka (8), Studzianka (5) oraz Kopytnik (4).

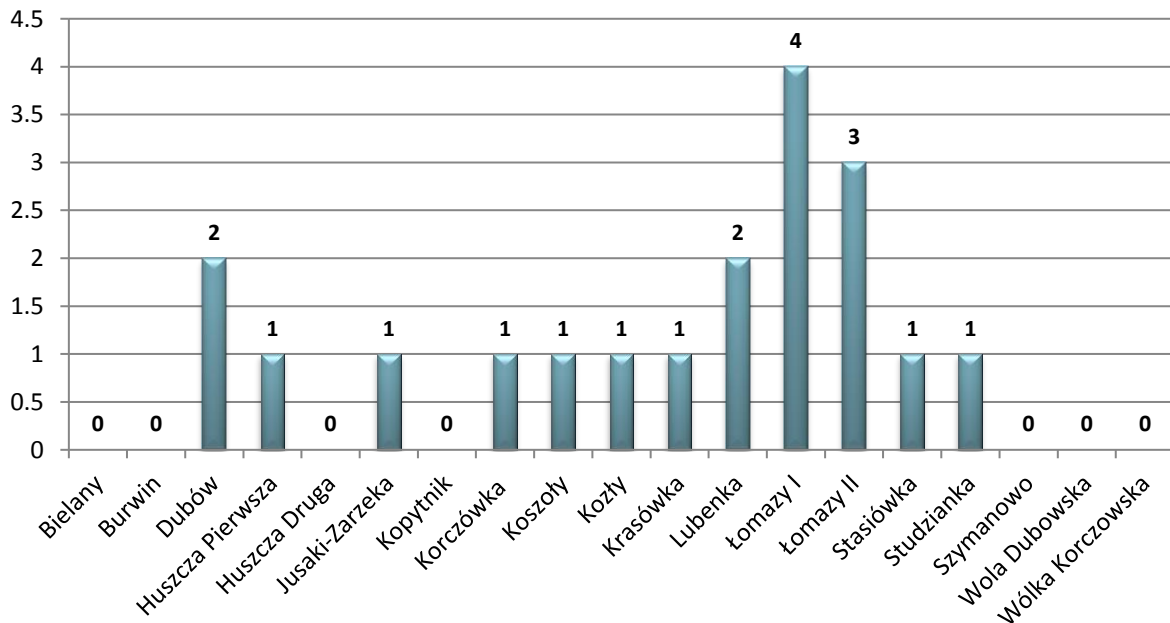
Wykres 29. Interwencje domowe w 2016 r.

Źródło: Opracowanie własne. Sporządzono na podstawie danych z Komisariatu Policji w Wisznicach.

Najwięcej przestępstw kryminalnych zanotowano w Łomazach I (4) i Łomazach II (3), jak również w miejscowościach Dubów (2) i Lubenka (2).

Wykres 30. Przestępstwa kryminalne w 2016 r.

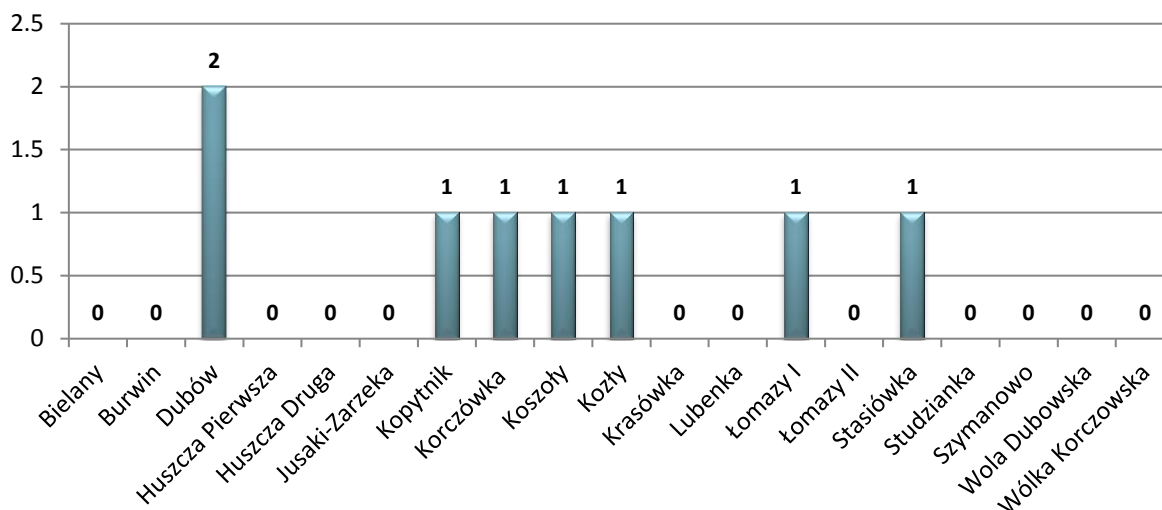

Źródło: Opracowanie własne. Sporządzono na podstawie danych z Komisariatu Policji w Wisznicach.

Najwięcej „niebieskich kart” zostało założonych w sołectwie Dubów (2).

Wykres 31. Liczba założonych niebieskich kart w 2016 r.

Źródło: Opracowanie własne. Sporządzono na podstawie danych z Komisariatu Policji w Wisznicach.

Na terenie Gminy Łomazy działa Zespół Interdyscyplinarny do spraw przeciwdziałania przemocy w rodzinie został powołany zarządzeniem Wójta Gminy Łomazy Nr 56/11 z dnia 17 listopada 2011 roku.

W skład zespołu interdyscyplinarnego wchodzi przedstawiciele pomocy społecznej, gminnej komisji rozwiązywania problemów alkoholowych, policji, oświaty, ochrony zdrowia, organizacji pozarządowych, kuratorzy sądowi, mogą wchodzić także prokuratorzy oraz przedstawiciele innych podmiotów działających na rzecz przeciwdziałania przemocy w rodzinie. Członkowie zespołu interdyscyplinarnego wykonują zadania w ramach swoich obowiązków służbowych lub zawodowych. Posiedzenia zespołu interdyscyplinarnego odbywają się nie rzadziej niż raz na trzy miesiące.⁶

Najwyższy poziom przestępczości, jako suma: liczby przestępstw, wykroczeń, interwencji domowych, przestępstw kryminalnych, "Niebieskich Kart" na 100 mieszkańców stwierdzono w sołectwach: Wólka, Korczowska, Korczówka, Koszoły, Kozły, Burwin, Dubów, Huszcza Pierwsza.

Wyższy poziom przestępczości od średniej dla całej gminy stwierdzono także w sołectwach: Bielany, Kopytnik, Łomazy I, Łomazy II i Stasiówka .

⁶ <http://www.lomazy.pl/index.php/zespole-interdyscyplinarny>

Tabela 18. Poziom przestępczości na 100 mieszkańców w poszczególnych sołectwach Gminy Łomazy w 2016 roku.

L.p.	Sołectwo	Liczba przestępstw	Liczba przestępstw na 100 mieszkańców	Liczba wykroczeń	Liczba wykroczeń na 100 mieszkańców	Interwencje domowe	Interwencje domowe na 100 mieszkańców	Przestępstwa kryminalne	Przestępstwa kryminalne na 100 mieszkańców	Liczba założonych Niebieskich Kart	Liczba założonych niebieskich kar na 100 mieszkańców	SUMA NIEKO-RZYSTNYCH ZJAWISK
1.	Bielany	1	1,00	2	2,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00	2
2.	Burwin	1	1,25	0	0,00	2	2,50	0	0,00	1	1,25	3
3.	Dubów	9	1,90	9	1,90	2	0,42	3	0,63	1	0,21	3
4.	Huszczka Pierwsza	3	0,97	0	0,00	2	0,65	1	0,32	1	0,32	3
5.	Huszczka Druga	2	0,78	0	0,00	1	0,39	0	0,00	0	0,00	0
6.	Jusaki-Zarzeka	1	0,56	0	0,00	2	1,12	0	0,00	0	0,00	0
7.	Kopytnik	0	0,00	1	0,65	2	1,31	0	0,00	0	0,00	2
8.	Korczówka	4	1,70	2	0,85	9	3,83	1	0,43	2	0,85	5
9.	Koszoły	7	2,83	0	0,00	5	2,02	0	0,00	2	0,81	3
10.	Kozły	2	1,12	1	0,56	3	1,69	0	0,00	0	0,00	3
11.	Krasówka	0	0,00	0	0,00	1	0,57	0	0,00	0	0,00	0
12.	Lubenka	1	0,49	0	0,00	2	0,97	0	0,00	0	0,00	0
13.	Łomazy I	6	0,68	5	0,57	4	0,46	1	0,11	2	0,23	2
14.	Łomazy II	6	0,71	5	0,59	4	0,47	1	0,12	1	0,12	2
15.	Stasiówka	0	0,00	1	0,71	5	3,55	0	0,00	0	0,00	2
16.	Studzianka	1	0,23	1	0,23	4	0,92	1	0,23	0	0,00	1
17.	Szymanowo	1	0,61	1	0,61	0	0,00	0	0,00	0	0,00	1
18.	Wola Dubowska	0	0,00	1	0,95	3	2,86	0	0,00	1	0,95	3
19.	Wólka Korczowska	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0
Średnio dla Gminy:		45	0,78	29	0,51	51	1,25	8	0,10	11	0,25	

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z Komisariatu Policji w Wisznicach.

2.1.10. Jakość i poziom kapitału społecznego

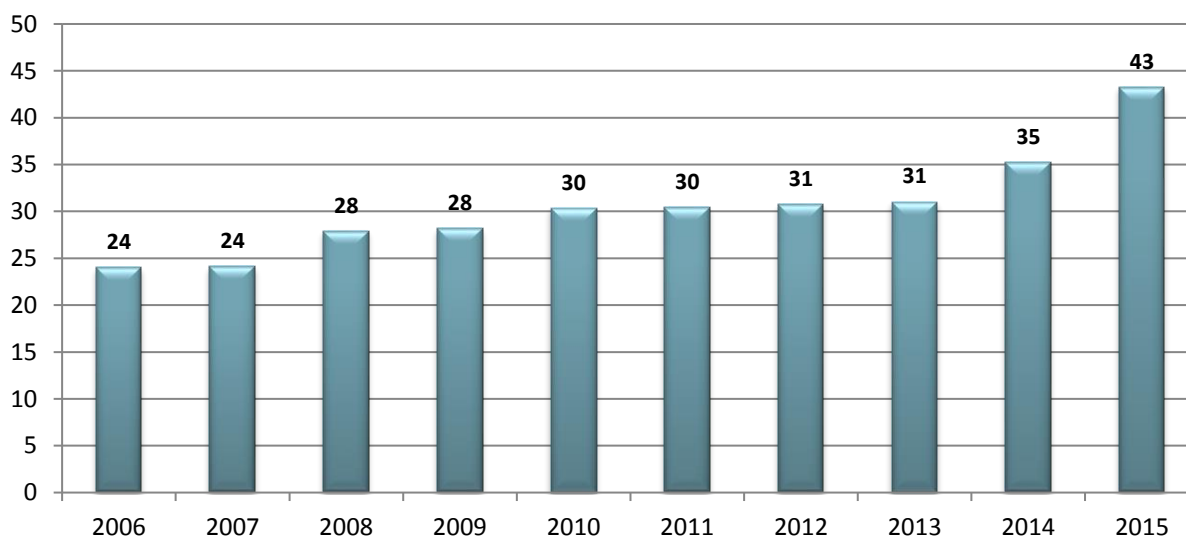
2.1.10.1. Organizacje pozarządowe

Należy zaznaczyć, że organizacje pozarządowe stanowią jeden z filarów funkcjonowania społeczeństwa obywatelskiego. Działalność organizacji przynosi oprócz oczywistych bezpośrednich korzyści, także szereg korzyści pośrednich, które są niejednokrotnie w równym stopniu znaczące jak te podstawowe. Do sztandarowych działań organizacji pozarządowych należą m.in.: tworzenie miejsc pracy, wypełnianie usługami bądź dobrami nisz, którymi rynek ani państwo nie są zainteresowane⁷. Działalność każdej organizacji pozarządowej wiąże się z pewnymi kosztami stałymi. Organizacje (stowarzyszenia, fundacje) posiadają możliwość pozyskiwania środków na rzecz rozwoju i funkcjonowania z funduszy europejskich w ramach tzw. partnerstwa wspólnie z innymi podmiotami.

Dane liczbowe odnoszące się do terenu gminy, powiatu czy też województwa dotyczące liczby działających organizacji pozarządowych – stowarzyszeń, fundacji i organizacji społecznych zostały zaczerpnięte z Banku Danych Lokalnych GUS i są to informacje za 2015 rok.

W Gminie Łomazy w analizowanym okresie czyli latach 2006-2015 zanotowano systematyczny wzrost wskaźnika liczby zarejestrowanych organizacji w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców. W 2015 funkcjonowały 22 organizacje, co w przeliczeniu na wskaźnik daje wartość 43. W porównaniu do powiatu bialskiego, czy województwa lubelskiego wskaźnik liczba organizacji działających w Gminie Łomazy jest znacząco wyższy.

Wykres 32. Liczba fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych na 10 tys. mieszkańców w Gminie Łomazy w latach 2006-2015.

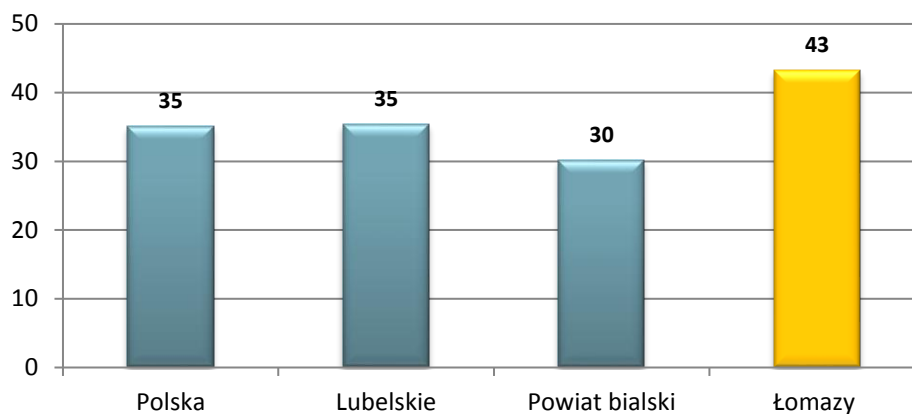

Źródło: Opracowanie własne. Sporządzono na podstawie danych z GUS, BDL.

⁷ Na podstawie www.osektorze.ngo.pl.

Wykres 33. Liczba fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców w Gminie Łomazy, powiecie białskim, województwie lubelskim i Polsce w 2015 r.

Źródło: Opracowanie własne. Sporządzono na podstawie danych z GUS, BDL.

Tabela 19. Liczba aktywnych fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych w Gminie Łomazyw 2016 r.

L.p.	Miejscowość	Liczba zarejestrowanych NGO w 2015 r.	Liczba wniosków o dotacje złożonych do gminy w 2015 r.	Liczba projektów realizowanych przy wsparciu Gminy w 2015 r.	Liczba zarejestrowanych NGO w 2016 r.	Liczba wniosków o dotacje złożonych do gminy w 2016 r.	Liczba projektów realizowanych przy wsparciu Gminy w 2016 r.
1.	Bielany						
2.	Burwin						
3.	Dubów	1	1	1	1	1	1
4.	Huszczka Pierwsza						
5.	Huszczka Druga						
6.	Jusaki-Zarzeka						
7.	Kopytnik						
8.	Korczówka						
9.	Koszoły	1	1	1	1	1	1
10.	Kozły						
11.	Krasówka						
12.	Lubenka	2	2	2	2	2	2
13.	Łomazy I	4	4	4	3	3	3
14.	Łomazy II						
15.	Stasiówka						
16.	Studzianka	1	1	1	2	2	2
17.	Szymanowo						
18.	Wola Dubowska						
19.	Wólka Korczowska						
Razem:		9	9	9	9	9	9

Źródło: Opracowanie własne. Sporządzono na podstawie danych z UG Łomazy

2.1.10.2. Frekwencja wyborcza

Podstawowym wskaźnikiem obrazującym jakość kapitału społecznego Gminy jest aktywność obywatelska mieszkańców, która przejawia się uczestnictwem w organizacjach społecznych, grupach nieformalnych i innych inicjatywach obywatelskich. Aktywność obywatelska wyraża się także poprzez uczestnictwo mieszkańców w wyborach prezydenckich, parlamentarnych, europejskich jak również samorządowych.

W Gminie Łomazy frekwencja wyborcza w wyborach prezydenckich z 2015 r. wyniosła 54,02% i była nieco wyższa od frekwencji na poziomie powiatu (52,14%), ale niższa od wartości dla województwa lubelskiego, która wynosiła 54,30%.

Wybory do sejmiku i senatu w regionie odznaczały się wyjątkowo niewielką frekwencją. Na poziomie województwa lubelskiego wyniosła ona zaledwie 17,02%, w powiecie białym 18,21%, a w gminie Łomazy niewiele więcej, bo 18,40%.

Jeśli chodzi o ostatnie wybory samorządowe przeprowadzone w 2014 roku to frekwencja w województwie lubelskim kształtowała się na poziomie 49,81%, na szczeblu powiatowym wynosiła 54,41%, natomiast w Gminie Łomazy do urn wyborczych udało się, aż 60,28% mieszkańców.

Tabela 20. Frekwencja wyborcza na poziomie poszczególnych sołectw Gminy Łomazy w 2010 i 2014 r.

L.p.	Miejscowość	Frekwencja wyborcza (Wybory Samorządowe 2010)	Frekwencja wyborcza (Wybory Samorządowe 2014)
1.	Bielany	36	39
2.	Burwin	29	38
3.	Dubów	41	42
4.	Huszczka Pierwsza	40	42
5.	Huszczka Druga	41	43
6.	Jusaki-Zarzeka	32	43
7.	Kopytnik	38	39
8.	Korczówka	37	40
9.	Koszoły	41	42
10.	Kozły	36	37
11.	Krasówka	34	40
12.	Lubenka	32	47
13.	Łomazy I	43	44
14.	Łomazy II	42	48
15.	Stasiówka	36	40
16.	Studzianka	39	42
17.	Szymanowo	28	35
18.	Woła Dubowska	27	39
19.	Wólka Korczowska	26	37

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych UG Łomazy PKW.

Najniższy poziom kapitału społecznego i uczestnictwa w życiu publicznym występuje w sołectwach: Łomazy I, Łomazy II, Dubów, Studzianka. Niskie wskaźniki w tej kategorii mają również takie sołectwa jak: Korczówka, Koszoły czy Lubenka.

Szczegółowa charakterystyka poziomu kapitału społecznego i uczestnictwa w życiu publicznym w poszczególnych miejscowościach Gminy Łomazy została zaprezentowana w poniższej tabeli. Obszary o najgorszych (najniższych wartościach wskaźników) zostały zaznaczone na czerwono.

Tabela 21. Poziom kapitału społecznego i uczestnictwa w życiu publicznym na 100 mieszkańców w poszczególnych sołectwach Gminy Łomazy.

L.p.	Sołectwo	Frekwencja wyborcza (Wybory Samorządowe 2010)	Frekwencja wyborcza (Wybory Samorządowe 2014)	SUMA NIEKORZY- STNYCH ZJAWISK
1.	Bielany	36,00	39,00	0
2.	Burwin	36,25	47,50	0
3.	Dubów	8,65	8,86	2
4.	Huszcz Pierwsza	12,99	13,64	2
5.	Huszcz Druga	15,95	16,73	2
6.	Jusaki-Zarzeka	17,88	24,02	1
7.	Kopytnik	24,84	25,49	0
8.	Korczówka	15,74	17,02	2
9.	Koszoły	16,60	17,00	2
10.	Kozły	20,22	20,79	1
11.	Krasówka	19,54	22,99	1
12.	Lubenka	15,53	22,82	2
13.	Łomazy I	4,90	5,01	2
14.	Łomazy II	4,95	5,65	2
15.	Stasiówka	25,53	28,37	0
16.	Studzianka	9,01	9,70	2
17.	Szymanowo	17,18	21,47	2
18.	Wola Dubowska	25,71	37,14	0
19.	Wólka Korczowska	38,81	55,22	0
Średnio dla Gminy:		19,28	23,08	23/1,21

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych UG Łomazy

Tabela 22. Koncentracja negatywnych zjawisk w sferze społecznej w poszczególnych jednostkach referencyjnych na terenie Gminy Łomazy.

Sołectwo	Występowanie negatywnego zjawiska w obszarze ubóstwa	Występowanie negatywnego zjawiska w obszarze bezrobocia	Występowanie negatywnego zjawiska w obszarze przestępczości	Występowanie negatywnego zjawiska w obszarze edukacji	Występowanie negatywnego zjawiska w obszarze niewystarczającego poziomu uczestnictwa w życiu publicznym i kulturalnym)	Występowanie negatywnego zjawiska w obszarze kapitału ludzkiego	Razem SPOŁECZNE
Bielany	3	0	2	1	1	3	10
Burwin	2	2	3	1	0	3	11
Dubów	6	1	5	1	3	0	16
Huszcz Pierwsza	1	1	3	0	4	3	12
Huszcz Druga	1	1	1	0	4	3	10
Jusaki-Zarzeka	3	0	1	1	2	3	10
Kopytnik	4	1	2	0	0	3	10
Korczówka	1	0	0	1	4	3	9
Koszoły	6	2	5	0	4	0	17
Kozły	2	0	1	1	4	3	11
Krasówka	0	1	0	1	1	3	6
Lubenka	7	2	1	1	2	0	13
Łomazy I	8	2	5	1	2	0	18
Łomazy II	8	2	5	1	2	3	21
Stasiówka	1	0	2	0	0	3	6
Studzianka	1	0	2	1	2	0	6
Szymanowo	0	2	1	1	0	3	7
Wola Dubowska	0	2	2	1	1	3	9
Wólka Korczowska	2	1	0	1	2	3	9
RAZEM:	56,00	20,00	41,00	14,00	38,00	42,00	211,00

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z UG Łomazy, GUS, Policji, Powiatowego Urzędu Pracy, ankiet konsultacyjnych.

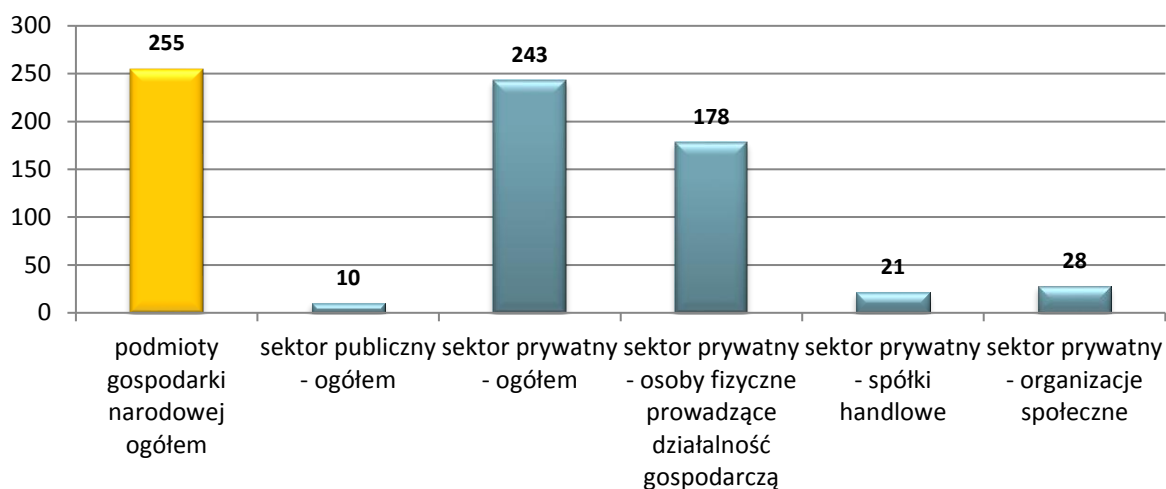

2.2. Diagnoza sfery gospodarczej

2.2.1. Przedsiębiorczość pozarolnicza

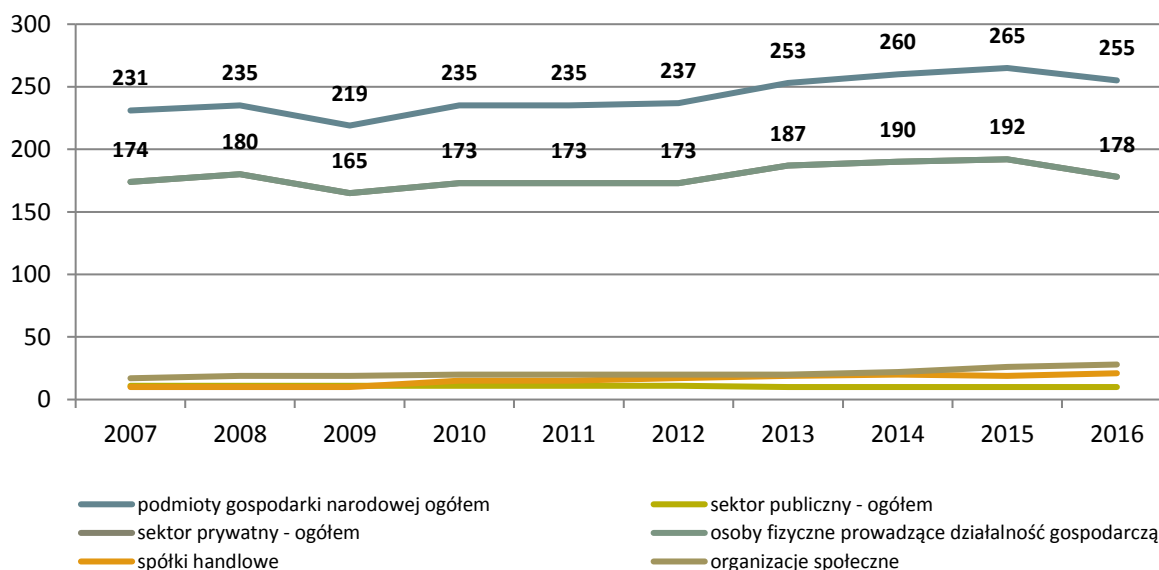
W 2016 roku na terenie Gminy Łomazy funkcjonowało 255 podmiotów gospodarczych, z czego większość, bo aż 95,29% stanowiły podmioty zaliczane do sektora prywatnego. W sektorze prywatnym najwięcej podmiotów jest prowadzonych przez osoby fizyczne – 73,25%. Znacznie mniejszą część sektora prywatnego stanowią organizacje społeczne bo jedynie 11,52% oraz spółki handlowe 8,64%. Sektor publiczny w ogólnej liczbie podmiotów działających na terenie gminy stanowi marginalną część i wynosi 3,92%.

Wykres 34. Podmioty gospodarcze w poszczególnych sektorach funkcjonujących w 2016 r.

Źródło: Opracowanie własne. Sporządzono na podstawie danych z GUS, BDL

Wykres 35. Podmioty gospodarcze wg najważniejszych sektorów własnościowych latach 2006-2016.

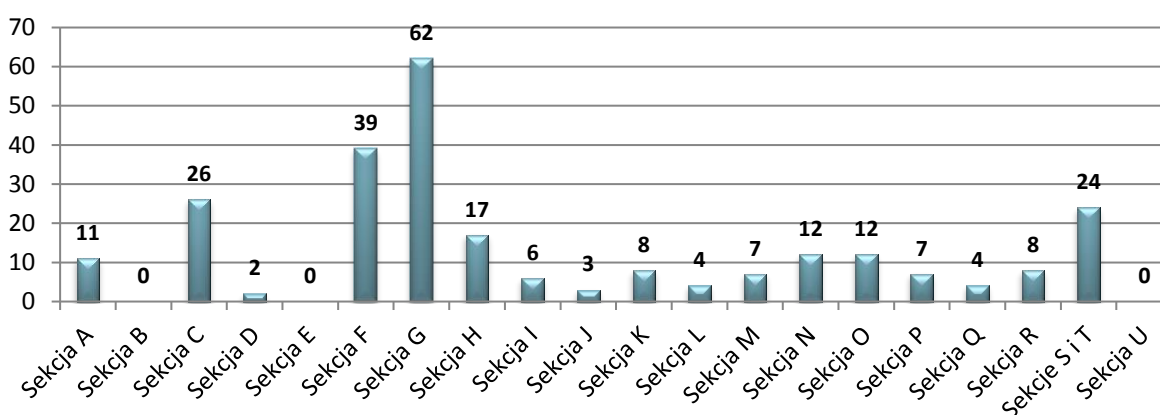
Źródło: Opracowanie własne. Sporządzono na podstawie danych z GUS, BDL

Na podstawie powyższego wykresu można zauważyć, że od roku 2009, kiedy to całkowita liczba podmiotów gospodarczych działających na terenie Gminy Łomazy miała najniższą wartość i wynosiła 219, liczba podmiotów systematycznie wzrastała aż do roku 2015, kiedy to była największa w analizowanym okresie i wyniosła 265. W 2016 r. liczba podmiotów działających na terenie gminy zmniejszyła się o 3,78%.

Według podziału sekcji PKD 2007, największy odsetek stanowią podmioty z sekcji G (handel hurtowy i detaliczny) – prawie 1/4 podmiotów działających na terenie Gminy – 24,31% (62 podmioty gospodarcze). Znaczną grupę podmiotów stanowią również podmioty działające w sekcji F (budownictwo) i C (przetwórstwo przemysłowe), odpowiednio 39 (15,29%) i 26 (10,19%) podmiotów gospodarczych.

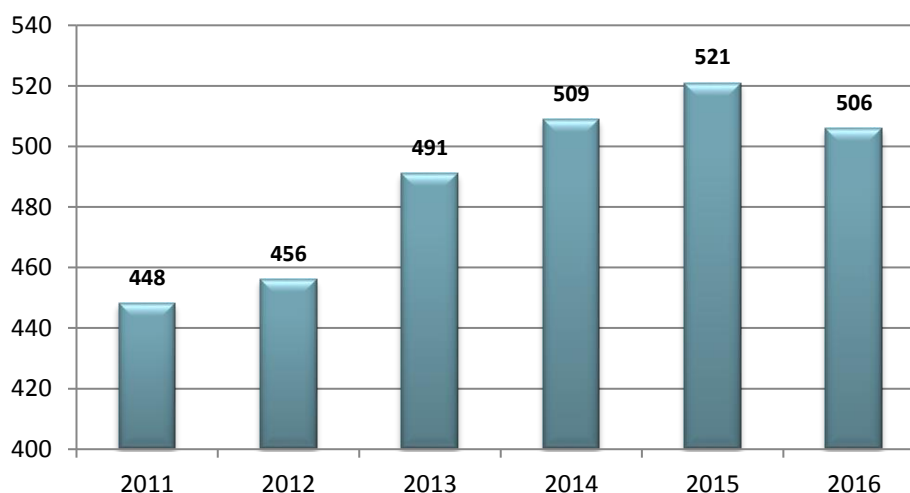
Wykres 36. Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą wg sekcji PKD 2007 w 2016 r.

Źródło: Opracowanie własne. Sporządzono na podstawie danych z GUS, BDL

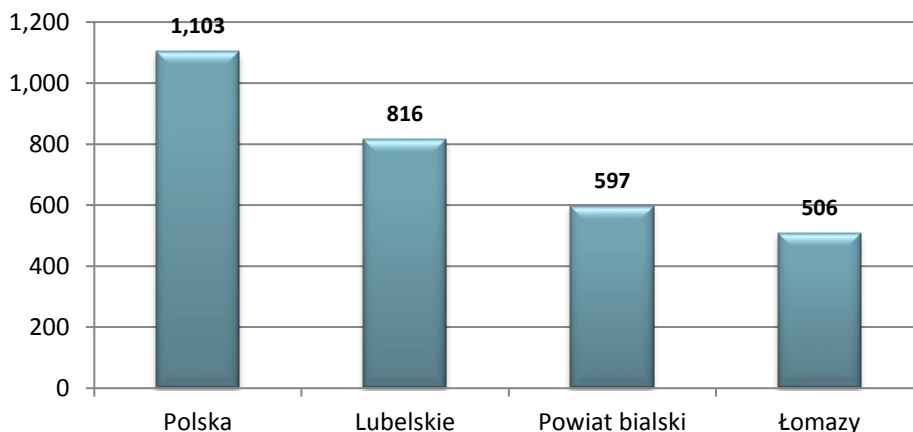
W latach 2011–2016 liczba podmiotów wpisanych do rejestru REGON na 10 tys. ludności ulegała wahaniom – w 2016 roku osiągnęła najwyższą wartość 521 podmiotów. Wynik ten był niższy zarówno od wartości wskaźnika dla powiatu (597) i zdecydowanie niższy niż dla województwa (816) i kraju (1103).

Wykres 37. Podmioty wpisane do rejestru REGON na 10 tys. ludności w Gminie w latach 2011–2016.

Źródło: Opracowanie własne. Sporządzono na podstawie danych z GUS, BDL

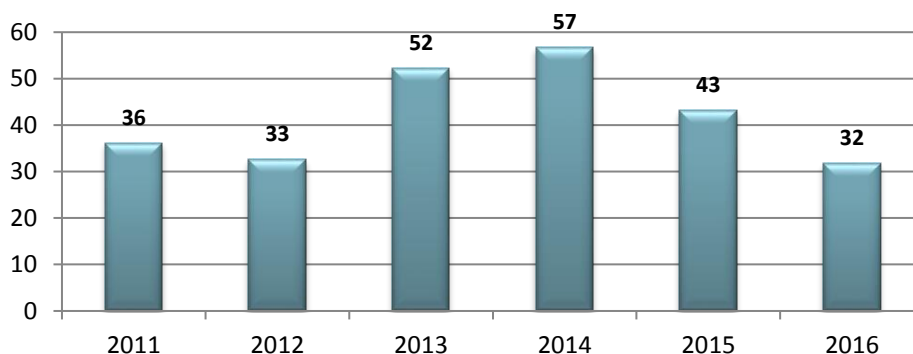
Wykres 38. Podmioty wpisane do rejestru REGON na 10 tys. ludności w 2016 roku – porównanie średniej dla Polski, województwa lubelskiego, powiatu bialskiego i Gminy Łomazy

Źródło: Opracowanie własne. Sporządzono na podstawie danych z GUS, BDL.

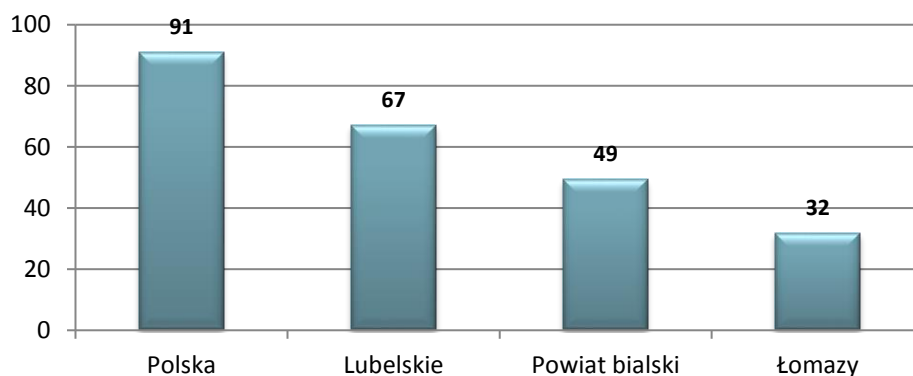
Liczba jednostek nowo zarejestrowanych na 10 tys. ludności podlegała wahaniom w latach 2010–2015. W 2015 roku w gminie wskaźnik nowo zakładanych przedsiębiorstw wyniósł 41,72. Wskaźnik ten był niższy od średniej dla powiatu, województwa i kraju.

Wykres 39. Jednostki nowo zarejestrowane w rejestrze REGON na 10 tys. ludności w Gminie w latach 2010–2015.

Źródło: Opracowanie własne. Sporządzono na podstawie danych z GUS, BDL.

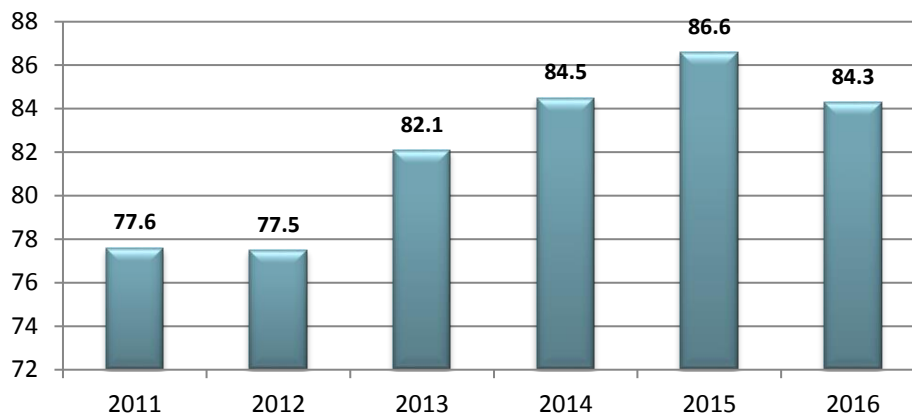
Wykres 40. Jednostki nowo zarejestrowane w rejestrze REGON na 10 tys. ludności w 2016 roku – porównanie średniej dla Polski, województwa lubelskiego, powiatu bialskiego i Gminy Łomazy.

Źródło: Opracowanie własne. Sporządzono na podstawie danych z GUS, BDL.

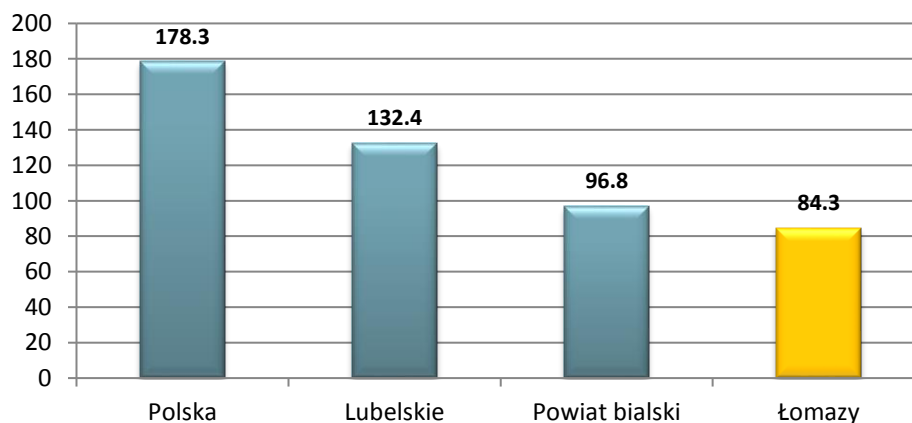
Wskaźnik liczby podmiotów gospodarki narodowej na 1000 mieszkańców w wieku produkcyjnym w latach 2010-2015 ulegał wahaniom. Najniższy był w 2010 r. (87,86), najwyższy w 2013 r. (101,08) Jednak był to wynik gorszy w porównaniu z powiatem białskim, i województwem lubelskim.

Wykres 41. Podmioty gospodarki narodowej na 1000 mieszkańców w wieku produkcyjnym w Gminie Łomazy w latach 2011–2016.

Źródło: Opracowanie własne. Sporządzono na podstawie danych z GUS, BDL

Wykres 42. Podmioty gospodarki narodowej na 1000 mieszkańców w wieku produkcyjnym w 2016 roku – porównanie średniej dla Polski, województwa, powiatu i Gminy Łomazy

Źródło: Opracowanie własne. Sporządzono na podstawie danych z GUS, BDL

Według danych przekazanych przez Urząd Gminy Łomazy na terenie gminy zarejestrowanych było w 2016 roku 149 podmiotów gospodarczych. Porównując tę wartość do roku 2014 i 2015 można zauważyć znaczny wzrost odpowiednio o 31,55% i 8,73%.

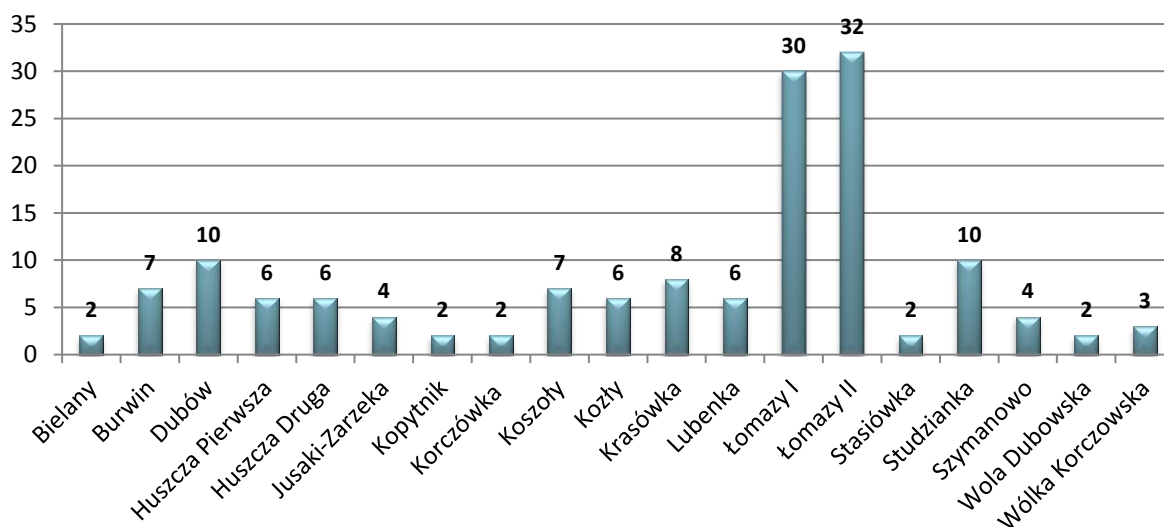
Tabela 23. Liczba zarejestrowanych podmiotów gospodarczych w poszczególnych sołectwach w latach 2015-2016.

L.p.	Miejscowość	Liczba zarejestrowanych podmiotów gospodarczych na koniec 2014 r.	Liczba zarejestrowanych podmiotów gospodarczych na koniec 2015 r.	Liczba zarejestrowanych podmiotów gospodarczych na koniec 2016 r.
1.	Bielany	1	2	2
2.	Burwin	3	1	7
3.	Dubów	8	13	10
4.	Huszcz Pierwsza	6	6	6
5.	Huszcz Druga	4	4	6
6.	Jusaki-Zarzeka	1	6	4
7.	Kopytnik	1	2	2
8.	Korczówka	1	2	2
9.	Koszoły	2	4	7
10.	Kozły	2	5	6
11.	Krasówka	6	3	8
12.	Lubenka	2	6	6
13.	Łomazy I	25	35	30
14.	Łomazy II	26	25	32
15.	Stasiówka	1	2	2
16.	Studzianka	7	13	10
17.	Szymanowo	3	3	4
18.	Wola Dubowska	2	3	2
19.	Wółka Korczowska	1	1	3
Razem:		102	136	149

Źródło: Opracowanie własne. Sporządzono na podstawie danych z UG.

W 2016 roku zdecydowanie najwięcej podmiotów gospodarczych funkcjonowało w miejscowościach: **Łomazy I** (30), **Łomazy II** (32). Zdecydowanie mniej podmiotów było w miejscowościach: **Studzianka** (10), czy **Dubów** (10). Liczba przedsiębiorstw zarejestrowanych osiągnęła najmniejszą wartość w miejscowościach **Bielany**, **Kopytnik**, **Korczówka**, **Stasiówka** i **Wola Dubowska** – po 2.

Wykres 43. Liczba podmiotów gospodarczych w poszczególnych sołectwach w Gminie Łomazy w 2016 roku.

Źródło: Opracowanie własne. Sporządzono na podstawie danych z UG

2.2.2. Rolnictwo

Podstawowym źródłem danych o rolnictwie i jego stanie są dane Powszechnego Spisu Rolnego 2010 Głównego Urzędu Statystycznego, które przedstawiają szczegółowe informacje o sytuacji społeczno-demograficznej i ekonomicznej rolników, a także o prowadzonej produkcji rolnej.

Według danych Powszechnego Spisu Rolnego z 2010 roku, w Gminie Łomazy funkcjonuje 1032 gospodarstw rolnych o łącznej powierzchni 15 416,44ha.

Powierzchnia użytków rolnych wynosi 12 203,79 ha, natomiast lasy i grunty leśne zajmują 2 643,50 ha. Użytki rolne stanowią 61,32% powierzchni gminy. Poniższa tabela zawiera informacje dotyczące użytkowania gruntów w gminie, zgodnie z PSR 2010.

Tabela 24. Użytkowanie gruntów w Gminie Łomazy.

Wyszczególnienie	Powierzchnia [ha]
grunty ogółem	15 416,44
użytki rolne ogółem	12 203,79
użytki rolne w dobrej kulturze	12 048,13
pod zasiewami	8 548,30
grunty ugorowane łącznie z nawozami zielonymi	183,24
uprawy trwałe	82,59
sady ogółem	76,37
ogrody przydomowe	25,64
łąki trwałe	2 676,28
pastwiska trwałe	532,08
pozostałe użytki rolne	155,66
las i grunty leśne	2 643,50
pozostałe grunty	569,15

Źródło: Opracowanie własne. Sporządzono na podstawie danych z GUS, BDL

Struktura agrarna i jej przestrzenne zróżnicowanie świadczy o procesie jej kształtowania i kierunkach zachodzących zmian na danym terenie. Na terenie Gminy Łomazy struktura ta charakteryzuje się wyraźną przewagą gospodarstw o powierzchni powyżej 15 ha (stanowią one 56,16% całkowitej powierzchni gospodarstw), natomiast gospodarstwa o powierzchni do 1 ha stanowią jedynie 0,35% wszystkich gospodarstw rolnych w gminie, co wpływa na stan rolnictwa i intensywność produkcji rolnej.

Tabela 25. Charakterystyka gospodarstw rolnych w Gminie Łomazy w 2016 r.

	Powierzchnia	%
ogółem	15 416,44	100,00%
do 1 ha włącznie	53,96	0,35%
1 - 5 ha	1 335,16	8,66%
5 - 10 ha	2 602,88	16,89%
10 -15 ha	2 765,90	17,94%
15 ha i więcej	8 658,54	56,16%

Źródło: Opracowanie własne. Sporządzono na podstawie danych z GUS, BDL, Powszechne Spisy Rolne 2010

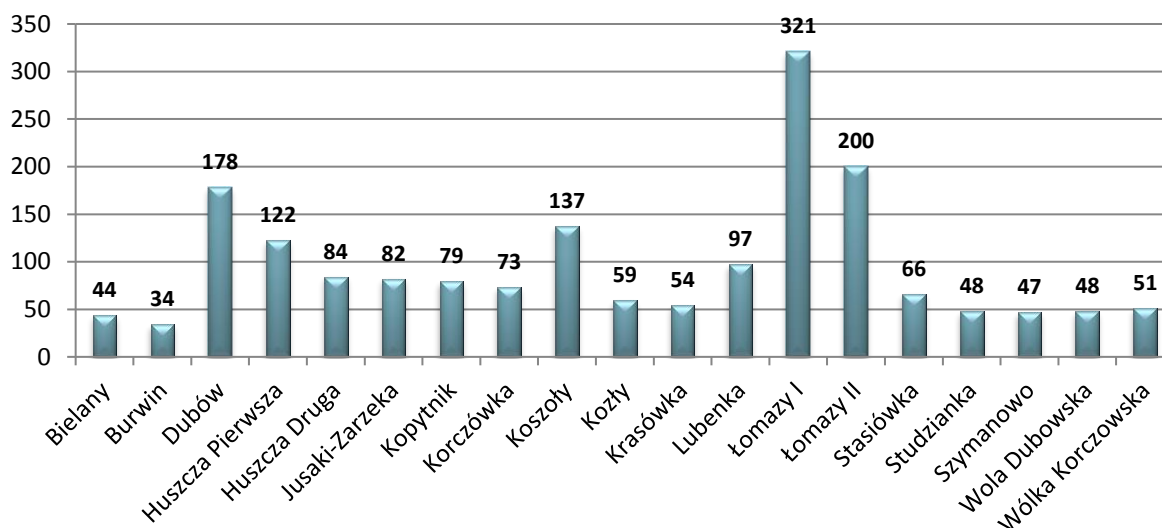
Tabela 26. Liczba, powierzchnia i średnia powierzchnia gospodarstw rolnych w Gminie Łomazy w 2016 r.

L.p.	Miejscowość	Powierzchnia gospodarstw [ha]	Liczba gospodarstw rolnych	Średnia powierzchnia gospodarstwa rolnego
1.	Bielany	500,2352	44	11,36898
2.	Burwin	427,3946	34	12,57043
3.	Dubów	887,2338	178	4,98446
4.	Huszcz Pierwsza	1065,6827	122	8,735104
5.	Huszcz Druga	952,2741	84	11,3366
6.	Jusaki-Zarzeka	473,7595	82	5,777555
7.	Kopytnik	465,5897	79	5,893541
8.	Korczówka	806,4039	73	11,04663
9.	Koszoły	1084,0139	137	7,91251
10.	Kozły	452,5461	59	7,670273
11.	Krasówka	838,5722	54	15,52911
12.	Lubenka	567,7615	97	5,853211
13.	Łomazy I	1232,2032	321	3,838639
14.	Łomazy II	1490,0662	200	7,450331
15.	Stasiówka	402,5822	66	6,09973
16.	Studzianka	1170,1401	48	24,37792
17.	Szymanowo	303,5064	47	6,457583
18.	Wola Dubowska	278,0407	48	5,792515
19.	Wółka Korczowska	319,3805	51	6,262363
Razem:		13717,3595	1824	168,9575

Źródło: Opracowanie własne. Sporządzono na podstawie danych z UG.

Zdecydowanie największą liczbą gospodarstw rolnych charakteryzują się takie miejscowości jak: **Łomazy I** (321), **Łomazy II** (200) **Dubów** (178) oraz **Koszoły** (137). Najmniejsza natomiast w miejscowościach: **Burwin** (34), **Bielany** (44) czy **Szymanowo** (47).

Wykres 44. Liczba gospodarstw rolnych wg liczby zarejestrowanych gospodarstw w Gminie Łomazy w 2016 r.

Źródło: Opracowanie własne. Sporządzono na podstawie danych ARiMR Biuro Powiatowe w Białej Podlaskiej.

Powierzchnia zasiewów to powierzchnia wszystkich upraw zasianych i zasadzonych w gospodarstwie rolnym. W Gminie Łomazy przedstawia się następująco: zboża 7 779,17 ha (stanowi to 90,0% ogólnej powierzchni zasiewów), ziemniaki 197,09ha, uprawy przemysłowe 14,10 ha, rzepak i rzepik 10,46 ha, buraki cukrowe 3,64 ha oraz warzywa gruntowe 24,66ha.

Tabela 27. Powierzchnia zasiewów w indywidualnych gospodarstwach rolnych (stan na 2010 r.).

Wyszczególnienie	ha	%
ogółem	8 548,30	100,00%
zboża razem	7 779,17	91,00%
zboża podstawowe z mieszankami zbożowymi	7 326,86	85,71%
pszenica ozima	185,90	2,17%
pszenica jara	248,80	2,91%
żyto	505,89	5,92%
jęczmień ozimy	49,50	0,58%
jęczmień jary	383,49	4,49%
owies	1 906,45	22,30%
pszenżyto ozime	2 034,16	23,80%
pszenżyto jare	197,04	2,31%
mieszanki zbożowe ozime	66,74	0,78%
mieszanki zbożowe jare	1 748,89	20,46%
kukurydza na ziarno	393,02	4,60%
ziemniaki	197,09	2,31%
uprawy przemysłowe	14,10	0,16%
buraki cukrowe	3,64	0,04%
rzepak i rzepik razem	10,46	0,12%
strączkowe jadalne na ziarno razem	0,00	0,00%
warzywa gruntowe	24,66	0,29%

Źródło: Opracowanie własne. Sporządzono na podstawie danych z GUS, BDL

2.2.3. Turystyka

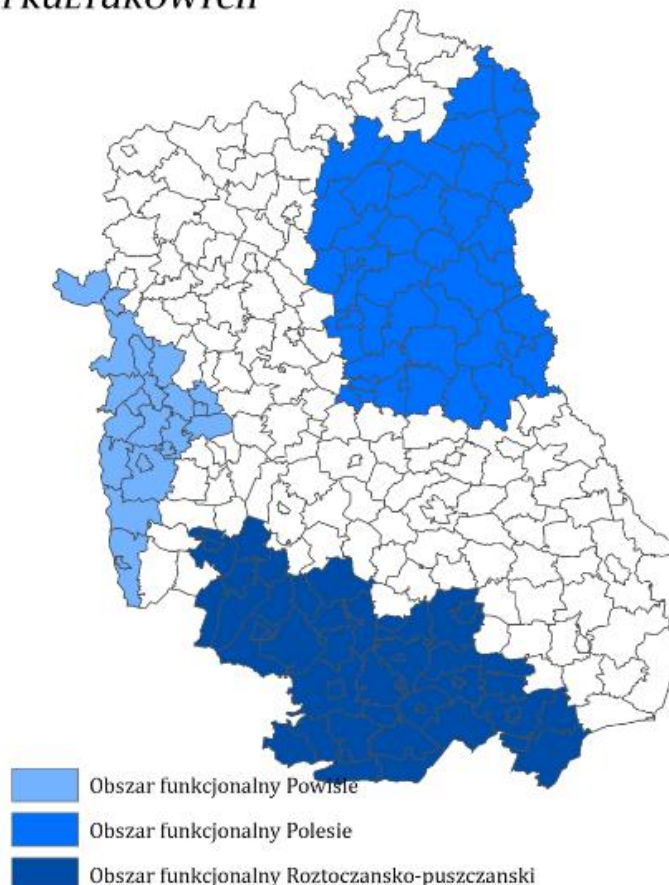
Gmina Łomazy jest gminą wiejską o charakterze w głównej mierze rolniczym, która posiada potencjał turystyczny, głównie agroturystyczny, do tej pory nie w pełni wykorzystywany. Obok atrakcji krajobrazowo-przyrodniczych sprzyjających wypoczynkowi gmina posiada także wiele zabytków historycznych, ściśle powiązanych z przeszłością tych terenów.

Zgodnie ze Strategią Rozwoju Województwa Lubelskiego na lata 2014-2020 (z perspektywą do 2030 r.), Gmina Łomazy jest położona w obrębie obszaru funkcjonalnego Polesie. Znajduje się tym samym w 4 Obszarze Strategicznej Interwencji: Obszary gospodarczego wykorzystania walorów przyrodniczych i kulturowych. Zgodnie z zapisami strategii rozwoju województwa lubelskiego interwencja dla tego obszaru powinna obejmować działania

zmierzające do wykorzystania potencjału obszarów cennych przyrodniczo i kulturowo dla tworzenia warunków wzrostu społeczno – gospodarczego tych obszarów oraz określenia charakteru i natężenia funkcji turystycznej, aby nie powodowała ona dewaloryzacji lub zniszczenia walorów i zasobów przyrodniczych, które na tym terenie są podstawą jej wykształcenia.

Mapa 9. OSI 4 Obszary gospodarczego wykorzystania walorów przyrodniczych i kulturowych.

**OBSZARY GOSPODARCZEGO WYKORZYSTANIA
WALORÓW PRZYRODNICZYCH
I KULTUROWYCH**

Źródło: Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego na lata 2014-2020 (z perspektywą do 2030 r.)

Na atrakcyjność turystyczną w największym stopniu wpływ mają walory przyrodniczo – krajobrazowe, dziedzictwa kulturowego, żywe tradycje kulturowe, czyste powietrze. Gmina aktywnie wspiera agroturystykę oraz planuje nowe inwestycje w infrastrukturę turystyczną.

Najniższy stopień przedsiębiorczości i najmniejsza ilość gospodarstw rolnych na 100 mieszkańców występuje w sołectwach: Dubów, Huszcza Pierwsza, Huszcza Druga, Korczówka, Studzianka i Szymanowo.

Szczegółowa charakterystyka poziomu przedsiębiorczości i rolnictwa w poszczególnych miejscowościach Gminy Łomazy została zaprezentowana w poniższej tabeli.

Tabela 28. Liczba podmiotów gospodarczych i gospodarstw rolnych na 100 mieszkańców w poszczególnych miejscowościach Gminy Łomazy

L.p.	Sołectwo	Liczba Ludności	Liczba podmiotów gospod.	Liczba podmiotów gospod. na 100 osób	Liczba gospodarstw rolnych	Liczba gospodarstw rolnych na 100 osób	SUMA NIEKORZYSTNYCH ZJAWISK
1.	Bielany	100	2	2,00	44	44,00	1
2.	Burwin	80	7	8,75	34	42,50	0
3.	Dubów	474	10	2,11	178	37,55	2
4.	Huszcz Pierwsza	308	6	1,95	122	39,61	2
5.	Huszcz Druga	257	6	2,33	84	32,68	2
6.	Jusaki-Zarzeka	179	4	2,23	82	45,81	1
7.	Kopytnik	153	2	1,31	79	51,63	1
8.	Korczówka	235	2	0,85	73	31,06	2
9.	Koszoły	247	7	2,83	137	55,47	1
10.	Kozły	178	6	3,37	59	33,15	1
11.	Krasówka	174	8	4,60	54	31,03	1
12.	Lubenka	206	6	2,91	97	47,09	0
13.	Łomazy I	878	30	3,42	321	36,56	1
14.	Łomazy II	849	32	3,77	200	23,56	1
15.	Stasiówka	141	2	1,42	66	46,81	1
16.	Studzianka	433	10	2,31	48	11,09	2
17.	Szymanowo	163	4	2,45	47	28,83	2
18.	Wola Dubowska	105	2	1,90	48	45,71	1
19.	Wólka Korczowska	67	3	4,48	51	76,12	0
Suma/Średnio dla Gminy:		5227	149	2,89	1824	40,01	22/1,16

Źródło: Opracowanie własne. Sporządzono na podstawie danych z UG Łomazy.

2.3. Diagnoza sfery środowiskowej

Środowisko przyrodnicze to ogół elementów przyrodniczych, w szczególności powierzchnia ziemi łącznie z glebą, kopaliny, wody, powietrze, świat roślinny i zwierzęcy, a także krajobraz znajdujący się w stanie naturalnym, jak też przekształcony w wyniku działalności człowieka.

Walory krajobrazowe środowiska to wartości ekologiczne, estetyczne, widokowe i kulturowe terenu oraz związane z nimi elementy przyrodnicze ukształtowane przez przyrodę lub w wyniku działalności człowieka.

2.3.1. Uwarunkowania fizyczno-geograficzne

2.3.1.1. Rzeźba terenu

Charakter rzeźby terenu został ukształtowany w czwartorzędzie, w wyniku działalności lądolodu oraz klimatu panującego przed i po zlodowaceniu. Obszar województwa uległ dwukrotnemu zlodowaceniu: krakowskiemu i środkowopolskiemu, natomiast zlodowacenie bałtyckie mimo, że nie dotarło na ten teren, to jednak ze względu na bliskość czoła lodowca i związany z nim klimat wywarło znaczny wpływ na kształtowanie się rzeźby.

Różnice w ukształtowaniu powierzchni terenu stały się głównym wyznacznikiem do podziałów fizjograficznych. Obszar gminy Łomazy położony jest w obrębie Zakłęśłości łomaskiej (część Polesia Lubelskiego), której powierzchnia została uformowana głównie podczas deglacjacji lądolodu stadiału maksymalnego zlodowacenia środkowopolskiego. Na tym obszarze zanik lądolodu odbywał się głównie drogą deglacjacji arealnej. Stąd w rzeźbie tego obszaru dominują płaskie powierzchnie z licznymi obniżeniami powytopiskowymi. Rozległe pierwotne zagłębienia zostały zakumulowane częściowo piaskami fluwioglacjalnymi, częściowo osadami organogenicznymi i deluwiami. Zagłębienia te są obecnie przeważnie włączone w się odpływu cieków – Rudki, Zielawy, Grabarki i Lutni. Cały odpływ powierzchniowy o kierunku SW-NE kieruje się ku pradolinie rzeki Krzny.

Dominującą formą rzeźby terenu są tu również równiny denudacyjne, powstałe w obrębie moreny dennej. Monotonię obszaru zakłócają jedynie nieliczne ostańce denudacyjne w postaci niskich i spłaszczonych pagórków piaszczysto – żwirowych, stanowiących pozostałości dawnych moren środkowopolskich. Położone są one głównie w wyższych partiach działów wodnych.

2.3.1.1. Budowa geologiczna

Obszar gminy Łomazy leży w obrębie prekambryjskiej platformy wschodnioeuropejskiej, w której wyróżnia się podrzędne jednostki tektoniczne: południową część obniżenia podlaskiego, zrąb łukowski oraz niewielki północny skrawek zapadliska włodawskiego. W zrębie łukowskim można wydzielić następujące elementy:(od południowego wschodu) –

blok Wisznice-Hołowno, blok Grabowszczyzny obcięty uskokiem Huszczy, blok Łomaz obcięty uskokiem Kolembrody i blok Szaniaw obcięty uskokiem Rzeczyca.

Podział platformy na jednostki tektoniczne epoki alpejskiej pokrywa się, generalnie ze strukturami warszawskimi. Na omawianym terenie można wyróżnić: zapadlisko podlaskie i wyniesienie zrębne podlasko-lubelskie.

Najstarsze utwory nawiercone w regionie zostały zaliczone do górnego archaiku i określone jako gnejsy, łupki metamorficzne i amfibolity. Proterozoik dolny reprezentowany jest przez serię granitoidów.

Powierzchnia gminy została ukształtowana głównie w czwartorzędzie, podczas zlodowacenia środkowopolskiego. Przyczyniło się to do ukształtowania zagłębień powytopiskowych, wypełnionych głównie piaskami średnio i drobnoziarnistymi z przewarstwieniami mułków. Obniżeniom powytopiskowym powszechnie towarzyszą kemy zbudowane z piasków od grubo do drobnoziarnistych, z przewarstwieniami mułków. Występujące na terenie gminy moreny czołowe w postaci 3 izolowanych płatów są zbudowane głównie z piasków fluwioglacjalnych z otoczkami z wytrąceniami mułków i glin zwałowych. Obszary moreny dennej budują głównie gliny zwałowe. Największą część gminy zajmują piaszczyste utwory fluwioglacjalne, zbudowane z piasków drobno i średnioziarnistych z przewarstwieniami z pospółek, mułków a lokalnie wśród piasków występują przewarstwienia piaszczystej gliny zwałowej.

2.3.1.2. Gleby

Obszar gminy Łomazy, wg IUNiG w Puławach, należy pod względem warunków przyrodniczych produkcji rolnej do regionu glebowo rolniczego Białkopodlaskiego. Region ten swoim zasięgiem obejmuje cały teren Polesia Podlaskiego. Gleby tego regionu o wykształciły się z piasków pochodzenia wodno – lodowcowego, pyłów napływowych, glin zwałowych oraz utworów organogenicznych. Obniżenia teren zajmują tu gleby bagienne. Cechą charakterystyczną tego regionu jest wysoki poziom wód gruntowych, jednak i tu w okresie wegetacyjnym obserwowany jest niedobór wilgoci ok. 100 m³/ha (10 mm opadu).

Na terenie gminy Łomazy występują głównie gleby kompleksu 5 i 6 -go, z częściowym udziałem kompleksu 2-go i 8-go.

Największą wartość rolniczą posiadają gleby 2-go i 8-go kompleksu rolniczej przydatności. Wymienione gleby podlegają ochronie przed użytkowaniem nierolniczym i są wskazane do intensyfikacji produkcji rolnej.

Gleby 5 i 6-go kompleksu rolniczej przydatności są glebami mało zasobnymi w próchnicę o wadliwych stosunkach wodnopowietrznych i dające bardzo niskie plony. Gleby tych kompleksów można przeznaczyć bez większych strat dla rolnictwa pod budownictwo lub zalesić.

Gleby kompleksu 5-go żytniego dobrego (żytnio - ziemniaczanego) obejmuje gleby bielcowe i brunatne oraz mady wytworzone z pyłu wodnego, piasków gliniastych, często pylastych średnio głęboko zalegających na przepuszczalnym podłożu lub glinie, lekkie do uprawy mechanicznej.

Są to gleby bardziej wrażliwe na suszę w różnych okresach wegetacji roślin i często uboższe w składniki pokarmowe. Gleby te są mniej sprawne, lecz nadanie im cech wysokiej kultury niezbyt trudne. Wysokie dawki nawozowe powodują wzrost roślin uprawnych, jednak zwyczajka plonów trwa krótko, gdyż gleby tu zaliczane często nie zachowują na dłuższy czas nadanej im sprawności. Na glebach tego kompleksu niezłe plony mogą dawać rośliny uprawne o niezbyt wysokich wymaganiach, a wysokość plonów obok nawożenia w głównej mierze zależy od ilości i równomierności opadów. W klasyfikacji bonitacyjnej gleby 5-go kompleksu zaliczone są do klasy IVa i IVb.

Gleby 5-go kompleksu przydatności rolniczej głównie znajdują się na terenie całej gminy.

Do kompleksu 6-go żytniego słabego (żytnio-ziemniaczanego) zaliczono gleby o lekkim i bardzo lekkim składzie mechanicznym, wytworzone z piasków gliniastych płytkich i średnio - głębokich oraz piasków słabogliniastych. Mogą tu być zaliczane i inne gleby zwięźlejsze, lecz płytkie na przepuszczalnych podłożach, lub o luźnych wierzchnich poziomach średnio-głęboko zalegające na zwięźlejszych podłożach (glinach, pyłach, itp.). Należą do tego kompleksu gleby nadmiernie przepuszczalne i przewiewne, okresowo suche, często w czasie wzrostu roślin, słabo strukturalne i próchniczne, oraz ubogie w składniki pokarmowe. Nadanie cech wysokiej kultury jest trudne i wymagają one ciągłego nawożenia organiczno - mineralnego.

Dobór roślin uprawnych jest tu bardzo ograniczony, a wysokość plonów uzależniona jest obok nawożenia głównie od ilości i rozkładu równomiernego opadów atmosferycznych w czasie wzrostu roślin.

W klasyfikacji bonitacyjnej gleby 6-go kompleksu zaliczane są do klasy IVb i V. Gleby 6-go kompleksu przydatności rolniczej rozproszone są na terenie całej gminy.

Do kompleksu 7-go żytniego najłabszego (żytnio - łubinowego) zaliczono gleby wytworzone z piasku luźnego i słabogliniastego zalegających na przepuszczalnych podłożach. Gleby te są ubogie w składniki pokarmowe (jałowe), dla użytkowania rolniczego suche w okresie wegetacji roślin.

Większe kompleksy takich gleb w przyszłości powinny ulec zalesieniu. Mniejsze kompleksy użytkowane winny być rolniczo, na których zalecane jest uprawianie żyta, łubinu i seradeli na zielony nawóz. Miejscami ekonomiczna może być również uprawa tytoniu.

W klasyfikacji bonitacyjnej gleby 7-go kompleksu zaliczane są do klasy V i VI.

Gleby 7-go kompleksu przydatności rolniczej występują na terenie gminy Łomazy w bardzo małych ilościach.

Do kompleksu 8-go zbożowego pastewnego mocnego zostały zaliczone czarne ziemie wytworzone z piasku gliniastego mocnego pylastego, położone w obniżeniach terenu i wykazujące dużą okresową podmokłość. Są to gleby wykazujące cięższy skład mechaniczny, podobnie jak gleby kompleksów pszennych, lecz z uwagi na podmokłość zawodne i wymagające odpowiedniego doboru roślin, które znoszą większe nawilgotnienie gleby.

Na glebach tego kompleksu należy przewidzieć przemienne użytkowanie z roślinami pastewnymi (trawami, koniczyną i lucerną), oraz stosować więcej zasiewów jarych.

Są to gleby dość żyzne, lecz o niedostatecznym stopniu kultury. Uprawa mechaniczna jest często utrudniona przez nadmierne nawilgotnienie gleby i wymagają zabiegów zmierzających do poprawy stosunków powietrzno - wodnych. W klasyfikacji bonitacyjnej takie gleby zaliczane są do klasy III b - V.

Gleby 8-go kompleksu przydatności rolniczej głównie znajdują się w miejscowościach: Łomazy, Huszcza, Stasiówka, Kopytnik.

Do 9-go kompleksu zbożowo - pastewnego słabego zaliczane są gleby lekkie, nadmiernie uwilgotnione, podobne do gleb kompleksów żytnich, tylko z uwagi na okresową podmokłość wymagają innego doboru roślin uprawnych. Gleby te najczęściej występują

w obniżeniach, gdzie okresowo poziom wód gruntowych jest zbyt wysoki, na których należy uprawiać mieszanki zbożowo - pastewne o niższych wymaganiach. W klasyfikacji bonitacyjnej takie gleby zaliczane są do klasy IVa, IVb, V i VI.

Gleby 9-go kompleksu przydatności rolniczej głównie znajdują się we wsiach: Łomazy, Huszcza, Szymanowo, Zarzeka.

Podsumowując – wśród użytków rolnych na terenie gminy nie występują gleby klasy I i II. Niewiele jest też gleb klasy III. W obrębie gminy przeważają gleby średnie (klasa IV b i V i VI). Są to dobre gleby żytnio – ziemniaczane, częściowo pszenno – żytnie.

Najlepsze gleby (III a, III b, IV a) posiadają wsie: Lubenka, Stasiówak, Huszcza, Jusaki-Zarzeka, Szymanowo i Łomazy.

Najwięcej gleb najłagodniejszych (V – VI klasa) znajduje się na terenie sołectw: Koszoły, Wólka Korczowska, Wola Dubowska.

Większość użytków zielonych wytworzona jest na torfach głębokich lub średniogłębokich, część natomiast położonych dalej od cieków powierzchniowych na glebach wytworzonych z pyłów i piasków wodnego pochodzenia. Występujące na terenie gminy użytki zielone zaliczone są do kompleksu 2z (średniego) i 3z (słabego).

Łąki zaliczone do kompleksu 2z mają zwarte zadarnienie i dają plony traw o wysokiej jakości paszowej. Stosunki wodne na użytkach tego kompleksu są uregulowane w sposób zadowalający systemem rowów otwartych.

Użytki zielone zaliczone do kompleksu 3z mają z zasady wadliwe stosunki wodne. Część z nich okresowo jest nadmiernie uwilgocona, a część z nich posiada stale za wysoki poziom

wód gruntowych. Posiadają one słabe zadarnienie z przewagą traw o słabej wartości paszowej.

Większe obszary użytków zielonych głównie znajdują się we wsiach: Wólka Korczowska, Krasówka, Dubów, Krasówka, Jusaki - Zarzeka.

2.3.1.3. Zasoby wodne

Wody powierzchniowe i podziemne

Przez teren gminy Łomazy przepływa kilka niewielkich cieków uchodzących bezpośrednio lub pośrednio do rzeki Krzny, płynących w kierunku północnym lub północno-wschodnim. Północno - zachodnią granicę gminy stanowi rzeka Rudka, a przez część środkową przepływa rzeka Zielawa, największy dopływ rzeki Krzny. Dorzecze Zielawy charakteryzuje się wysokim udziałem łąk i pastwisk. Wody Zielawy są zaliczane do wód III klasy czystości. Równolegle do Rudki płynie Żarnica (II klasa czystości wód) uchodząca do Zielawy. Przez wschodnią część gminy przepływają rzeki Lutnia i Grabarka, uchodzące także do Zielawy. Wody płynące zajmują powierzchnię 58 ha, wody stojące 3 ha.

Na obszarze gminy wody podziemne eksploatowane są z czwartorzędowego poziomu wodonośnego. Poziom ten charakteryzuje się dużą zmiennością w wykształceniu litologicznym i miąższości warstwy wodonośnej. Głębokość studni waha się od 30 do 60 metrów poniżej poziomu terenu. Wydajność możliwa do uzyskania z jednego otworu wynosi najczęściej 30-60 m³/h, sporadycznie może wynosić około 80m³/h. Zwierciadło wody w formach dolinnych jest przeważnie swobodnie lub lekko napięte, na innych obszarach z reguły napięte. Wody pokładów czwartorzędowych zawierają ponadnormatywne ilości związków żelaza, czasami manganu.

2.3.1.4. Klimat

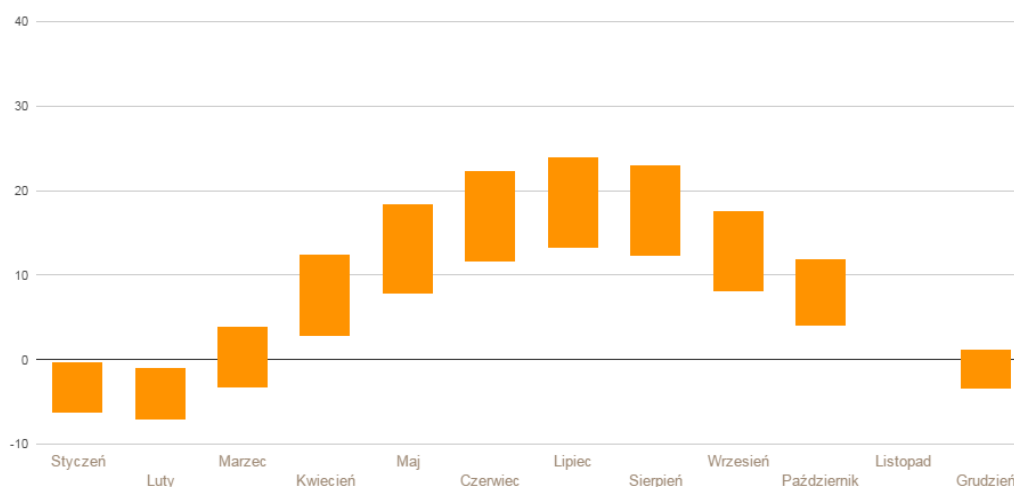
Według regionalizacji klimatycznej W. i A. Zinkiewiczów Gmina Łomazy znajduje się w Lubartowsko-Parczewskiej dziedzinie klimatycznej [Program Ochrony Środowiska dla Gminy Łomazy]. Wyróżnia się ona wysoką średnią roczną wartością wilgotności względnej powietrza (68 – 70 %), znacznymi wartościami parowania wody (860 – 900 mm w roku), stosunkowo dużymi rocznymi anomaliami temperatury powietrza (1,2 – 1,4 °C) i jednymi z największych w województwie prędkościami wiatru (średnie roczne 3,0 – 3,5 m/sek). W klasyfikacji klimatycznej A. Wosia gmina leży się w regionie Podlasko-Poleskim, w którym, w porównaniu z pozostałymi, jest notowana najmniejsza liczba dni z pogodą umiarkowanie ciepłą (199). Region ten odznacza się również najmniejszą liczbą dni z pogodą umiarkowanie ciepłą z opadem (55). Inną cechą regionu jest stosunkowo największa liczba dni umiarkowanie ciepłych i jednocześnie pochmurnych z opadem (26). Częściej niż w innych w regionach zjawiają się dni z pogodą dość mroźną, słoneczną, bez opadu (5). Region wyróżniają ponadto nieco większe liczby dni dość mroźnych bez opadu (19) oraz nieco

większa częstość występowania dni przymrozkowych z pogodą umiarkowanie ciepłą, których notuje się w roku średnio 30, wśród nich 14 z dużym zachmurzeniem.

Analizując dane klimatyczne pochodzące z serwisu *klimat.planaxy.com* zaobserwować można analogie do powyższego opisu klimatu.

Wykres 45. Średnie roczne temperatury w Gminie Łomazy.

TEMPERATURY

Źródło: *klimat.planaxy.com*

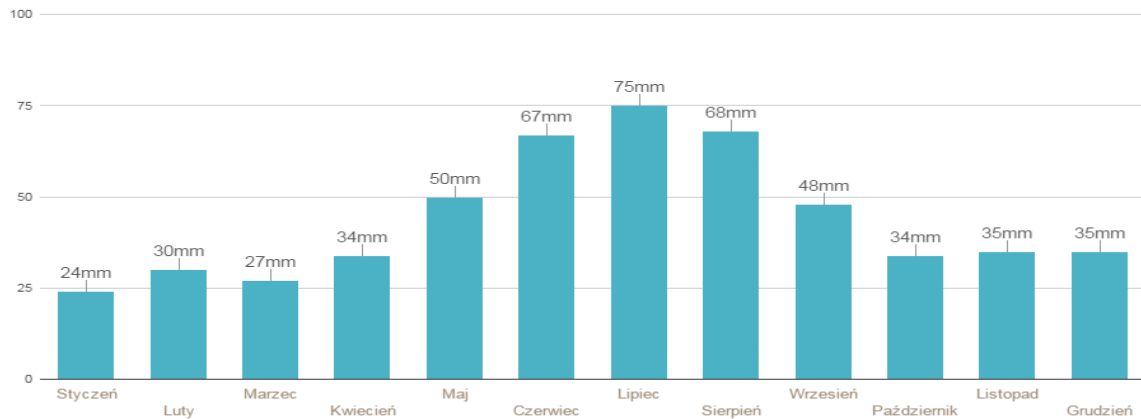
Porównując średnie roczne temperatury odnotowuje się dużą roczną amplitudę temperatury między latem a zimą – maksymalna 31,1°C. Miesiącami najcieplejszymi są lipiec i sierpień – ze średnimi temperaturami 24°C i 23°C, zaś najzimniejszymi styczeń i luty – ze średnimi temperaturami -6,3°C i -7,1°C. Średnia roczna temperatura dla całego powiatu to ok. 7°C.

Na analizowanym obszarze opady przeważają w okresie letnim (czerwiec – sierpień), a roczna ich suma wynosi średnio 527 mm, z czego 342 mm to opady w półroczu letnim, a 185 mm stanowią opady w półroczu zimowym. Odnotowuje się skrócenie okresów przejściowych pomiędzy zimą i wiosną oraz jesienią i zimą [Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Łomazy (Uwarunkowania)].

Wykres 46. Średnie roczne opady w Gminie Łomazy.

ŚREDNIE OPADY

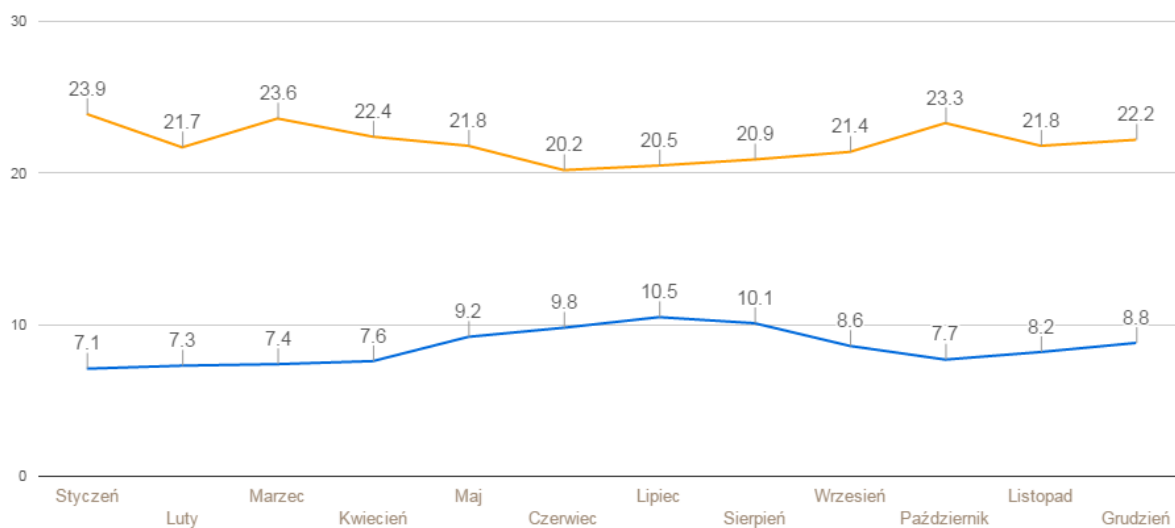

Źródło: klimat.planaxy.com

W ciągu roku w Łomazach występuje średnio 263,7 dni słonecznych. Średnie nasłonecznienie terenu kształtuje się na poziomie 1081 kWh/m². W skali roku w Polsce usłonecznienie terenów waha się w przedziale od 1390 do 1900 godzin, w zależności od regionu. Gmina, planując inwestycje w technologie energii słonecznej, powinna pamiętać, iż nasłonecznienie waha się w zależności od pory dnia i roku. Dane bazowe dotyczące średniej liczby dni słonecznych i deszczowych przedstawiono na poniższym wykresie.

Wykres 47. Średnia liczba dni słonecznych i deszczowych w Gminie Łomazy.

DNI SŁONECZNE I DESZCZOWE

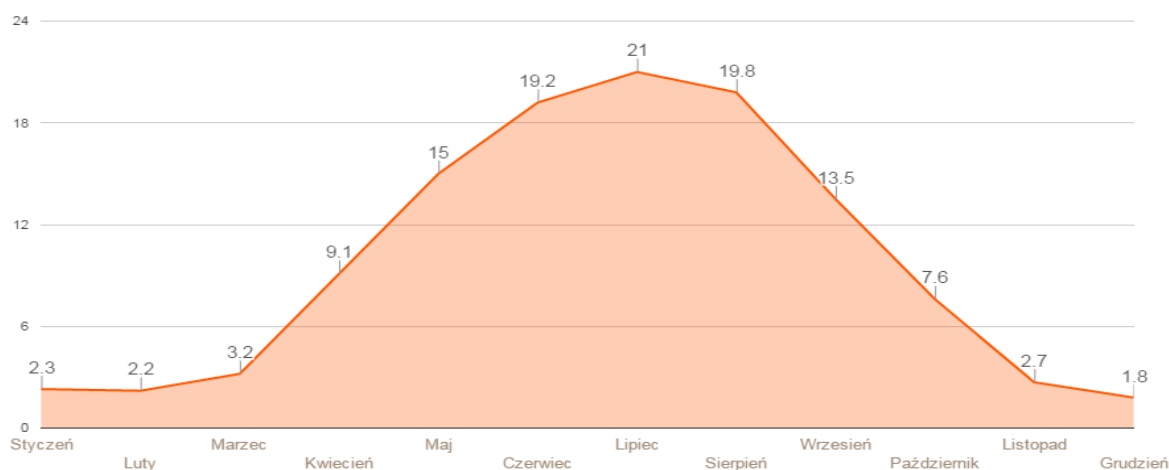

Źródło: klimat.planaxy.com

W okresie zimowym nasłonecznienie w Polsce może być nawet siedmiokrotnie mniejsze niż w lecie. W czerwcu i lipcu dociera miesięcznie blisko 160 kWh/m² energii słonecznej. Natomiast w grudniu i styczniu jest to jedynie ok. 25 kWh/m² na miesiąc czyli przeszło sześciokrotnie mniej [planetaoze.blog.pl].

Wykres 48. Nasłonecznienie w Gminie Łomazy.

NASŁONECZNIE

Źródło: klimat.planaxy.com

2.3.1.5. Formy ochrony przyrody

Na formy ochrony przyrody w rozumieniu ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody składają się parki narodowe, rezerваты przyrody, parki krajobrazowe, obszary chronionego krajobrazu, obszary Natura 2000, pomniki przyrody, stanowiska dokumentacyjne, użytki ekologiczne, zespoły przyrodniczo-krajobrazowe oraz ochrona gatunkowa roślin, zwierząt i grzybów.

Na terenie Gminy Łomazy znajduje się użytk ekologiczny o wartości przyrodniczej – obszar torfowisk i łąk o powierzchni 21,79 ha. Dodatkowo w gminie znajdują się pomniki przyrody: głaz narzutowy w m. Wola Dubowska, głaz narzutowy z szaro-czerwonego granitu o obwodzie 540 cm w lesie „Olszynka” w Korczówce, lipa w Lubence oraz 2 jesiony w Koszółach.

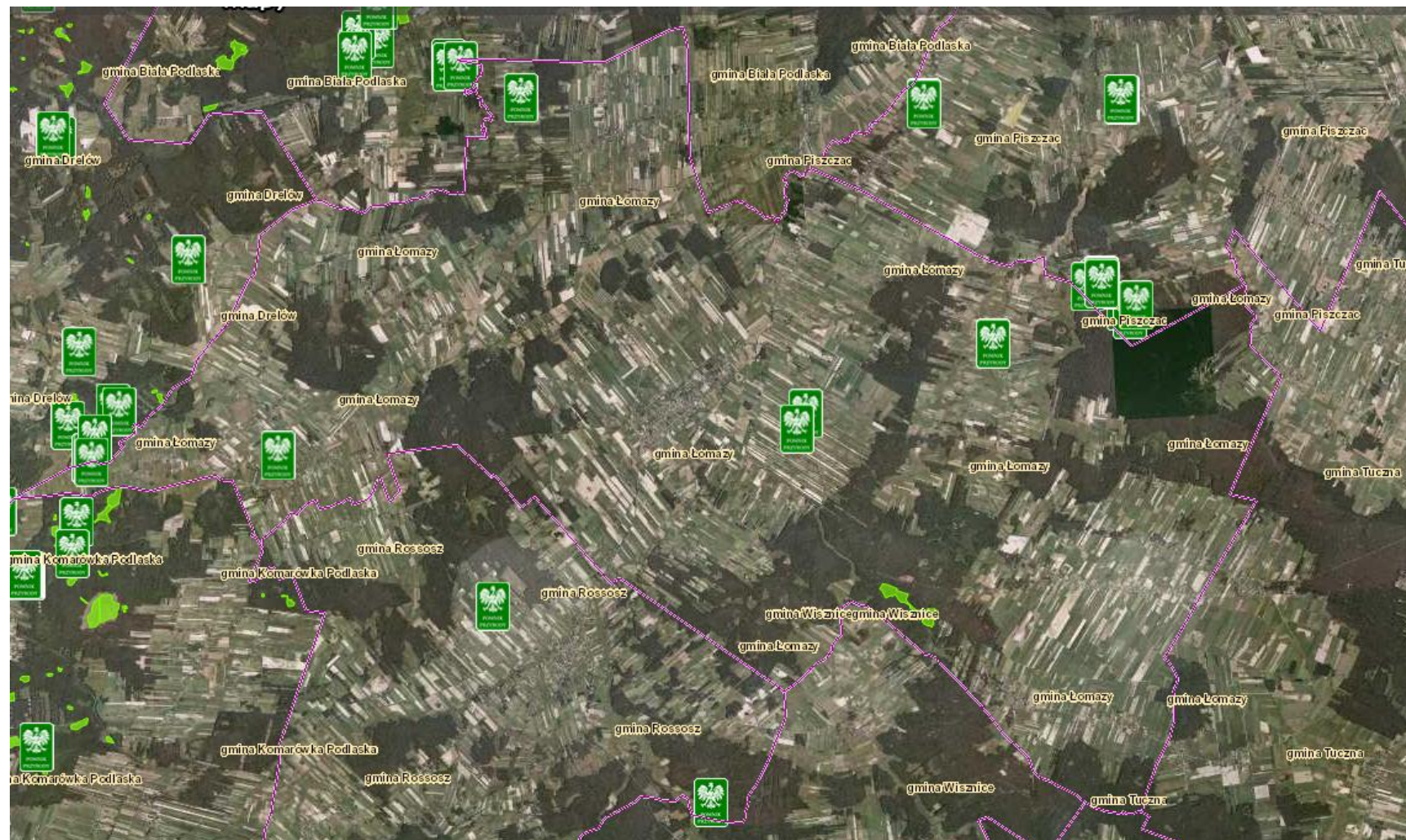
Obszary Natura 2000

Na terenie Gminy Łomazy nie występują obszary Natura 2000.

Mapa 10. Obszary chronione na terenie Gminy Łomazy.

Źródło: <http://geoserwis.gdos.gov.pl/mapy>.

2.3.2. Przekroczenia standardów jakości środowiska, obecności odpadów stwarzających zagrożenie dla życia, zdrowia ludzi lub stanu środowiska

W Gminie na tym etapie diagnozy stwierdzono występowanie negatywnych zjawisk w obszarze środowiska naturalnego, w szczególności obecność odpadów wyrobów zawierających azbest, czy też niewielka liczba przydomowych oczyszczalni ścieków w sołectwach: **Kozły, Bielany, Burwin, Huszcza Pierwsza, Jusaki Zarzeka, ale także Łomazy II, Korczówka i Studzianka.**

Szczegółowe dane dotyczące przedmiotowych zjawisk zawiera poniższa tabela.

Tabela 29. Przekroczenia standardów jakości środowiska, obecności odpadów stwarzających zagrożenie dla życia, zdrowia ludzi lub stanu środowiska w poszczególnych miejscowościach Gminy Łomazy

L.p.	Sołectwo	Liczba ludności 2016	Ilość wyrobów zawierających azbest (w tonach)	Ilość wyrobów zawierających azbest (w tonach) na 100 mieszkańców	Odpady objęte systemem wywozu/segregacji (w tonach)	Odpady objęte systemem wywozu/segregacji (w tonach) na 100 mieszkańców	Ilość przydomowych oczyszczalni ścieków	Ilość przydomowych oczyszczalni ścieków na 100 mieszkańców	SUMA NIEKORZYSTNYCH ZJAWISK
1.	Bielany	100	152,484	152,48	71	71,00	6	6,00	4
2.	Burwin	80	172,559	215,70	56	70,00	3	3,75	4
3.	Dubów	474	265,757	56,07	376	79,32	15	3,16	1
4.	Huszcza Pierwsza	308	496,218	161,11	217	70,45	12	3,90	4
5.	Huszcza Druga	257	299,092	116,38	189	73,54	13	5,06	1
6.	Jusaki-Zarzeka	179	262,934	146,89	113	63,13	5	2,79	4
7.	Kopytnik	153	213,746	139,70	101	66,01	19	12,42	2
8.	Korczówka	235	358,351	152,49	172	73,19	9	3,83	3
9.	Koszoły	247	314,992	127,53	192	77,73	12	4,86	2
10.	Kozły	178	-	55,02	123	69,10	6	3,37	3
11.	Krasówka	174	255,166	146,65	124	71,26	12	6,90	1
12.	Lubenka	206	302,354	146,77	151	73,30	23	11,17	1
13.	Łomazy I	878	747,260	85,11	634	72,21	0	0,00	2
14.	Łomazy II	849	556,303	65,52	551	64,90	0	0,00	3
15.	Stasiówka	141	147,859	104,86	91	64,54	14	9,93	1
16.	Studzianka	433	621,418	143,51	307	70,90	16	3,70	3
17.	Szymanowo	163	61,187	37,54	106	65,03	17	10,43	1
18.	Wola Dubowska	105	80,336	76,51	76	72,38	15	14,29	0
19.	Wólka Korcowska	67	123,20	183,88	48	71,64	13	19,40	1
Suma/Średnio dla Gminy:		5227	5431,216	118,88	3698	70,51	12,35	6,58	41/2,16

Źródło: Opracowanie własne. Sporządzono na podstawie danych z Urzędu Gminy Łomazy

2.4. Diagnoza sfery przestrzenno-funkcjonalnej

2.4.1. Środowisko kulturowe

2.4.1.1. Dziedzictwo kulturowe

Gmina posiada wiele zabytków historycznych, ściśle powiązanych z przeszłością tych terenów.

Na terenie gminy do współczesności zachowało się wiele zabytków, które stanowią potencjalne walory turystyczne. Wśród nich najcenniejsze to: zabytki sakralne, wraz z towarzyszącymi im obiektami, zabytki kultury, w tym pałace i dwory i zabytki archeologiczne.

Na terenie gminy Łomazy występują następujące obiekty zabytkowe objęte ścisłą ochroną konserwatorską poprzez wpis do rejestru zabytków:

1. Cmentarz mahometański (mizar) w Studziance – w granicach ogroduzenia
2. Zespół kościoła paraf. rzymskokat. pw. św. Apostołów Piotra i Pawła w Łomazach
  - ◆ Kościół pw. Świętych Apostołów Piotra i Pawła z 1907 roku
  - ◆ Plebania
  - ◆ Ogrodzenie placu przykościelnego
  - ◆ Cmentarz przykościelny z drzewostanem
3. Kaplica cmentarna pw. św. Jana w Łomazach.

2.4.1.2. Kultura

Na terenie Gminy Łomazy funkcje kulturalne pełni Gminny Ośrodek Kultury w Łomazach. Misją Ośrodka jest prowadzenie działalności rozwijającej świadomość kulturową oraz zaspokajanie potrzeb kulturalnych mieszkańców gminy Łomazy. Podstawowe zadania to: edukacja kulturalna i wychowanie przez sztukę; tworzenie warunków dla rozwoju amatorskiego ruchu artystycznego; rozbudzanie i zaspokajanie potrzeb kulturalnych; dokumentowanie, tworzenie, ochrona i udostępnianie dóbr kultury.

W Gminie Łomazy znajduje się także Gminna Biblioteka Publiczna w Łomazach, która służy rozwijaniu i zaspokajaniu potrzeb czytelniczych i informacyjnych mieszkańców gminy, upowszechnianiu wiedzy i nauki oraz rozwojowi kultury. Wspierając rozwój społeczeństwa informatycznego dąży do nowoczesności zachowując wartości przeszłości.

Na terenie Gminy Łomazy od 1988 r. funkcjonuje Strażacka Orkiestra Dęta w Łomazach. Zespół składa się obecnie z ponad 30 członków i bierze udział w uroczystościach, nie tylko na terenie Gminy ale także na szczeblu wojewódzkim.

Aktualnie na terenie Gminy nie ma miejsc związanych z kulturą przeznaczonych o spędzania wolnego czasu tj. kin, teatrów ani muzeów.

Dostęp do infrastruktury kultury oraz jej stan na poziomie poszczególnych sołectwach Gminy Łomazy przedstawia poniższa tabela.

Tabela 30. Dostęp do infrastruktury kultury oraz jej stan na poziomie miejscowości gminy.

L.p.	Sołectwo	Infrastruktura kultury (biblioteka, świetlica, muzeum, izba regionalna, inne	Stan: zły, zadowalający, dobry
1.	Bielany	świetlica	Zły
2.	Burwin	-	-
3.	Dubów	Świetlica	Zadowalający
4.	Huszcz Pierwsza	-	-
5.	Huszcz Druga	Świetlica	Dobry
6.	Jusaki-Zarzeka	-	-
7.	Kopytnik	Świetlica	Zły
8.	Korcówka	Świetlica	Zły
9.	Koszoły	Świetlica	Dobry
10.	Kozły	-	-
11.	Krasówka	-	-
12.	Lubenka	Świetlica	Zły
13.	Łomazy I	Biblioteka gminna	Zły
14.	Łomazy II	-	-
15.	Stasiówka	-	-
16.	Studzianka	Świetlica, muzeum wsi,	Zadowalający
17.	Szymanowo	-	-
18.	Wola Dubowska	-	-
19.	Wólka Korczowska	-	-
Razem:		-	-

Źródło: Opracowanie własne. Sporządzono na podstawie danych z Urzędu Gminy.

2.4.2. Wyposażenie w infrastrukturę techniczną

Wyposażenie w sieć i urządzenia infrastruktury technicznej, jej nowoczesność i sposób zarządzania stanowi jedno z najważniejszych kryteriów dobrej jakości życia mieszkańców gminy, poziomu i dynamiki rozwoju gospodarki, jak i atrakcyjności inwestycyjnej i szeroko rozumianej konkretyjności.

2.4.2.1. Drogi i komunikacja

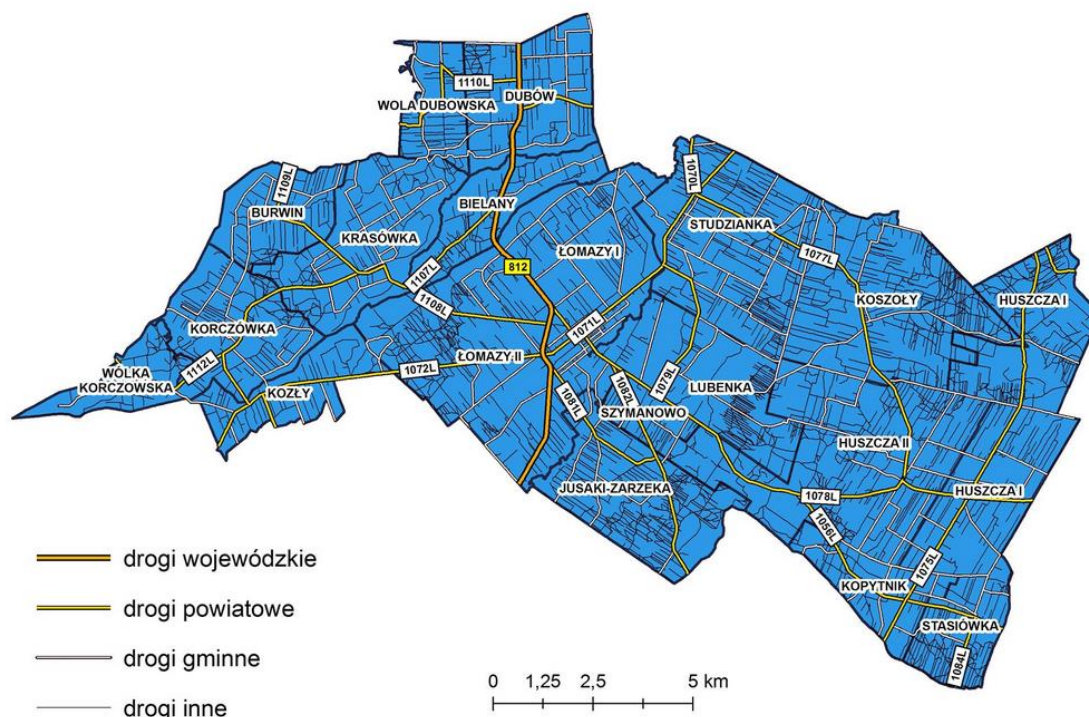
Sieć drogowa i komunikacyjna na terenie Gminy Łomazy jest dość dobrze rozwinięta. Przez teren gminy na odcinku 12 km przebiega jedna droga wojewódzka Nr 812 relacji Biała Podlaska – Wisznice – Włodawa – Chełm.

Obszar gminy pokryty jest siecią dróg będących w zarządzie powiatu Biała Podlaska o łącznej długości 107,456 km, oraz siecią dróg będących w zarządzie gminy Łomazy o łącznej długości 192,675 km.

Przez teren Gminy nie przebiegają żadne drogi krajowe.

Sieć dróg lokalnych ewidencjonowanych na terenie gminy tworzą drogi gminne tj. drogi w sołectwach i ulice miejscowości Łomazy, oraz drogi dojazdowe do gruntów rolnych i leśnych, a także dojazd do miejsc zamieszkania. Szereg miejscowości o charakterze zabudowy rozproszonej rozciągniętych jest na dużej powierzchni.

Mapa 11. Sieć drogowa na terenie gminy Łomazy

Źródło: opracowanie własne

Dane dotyczące natężenia ruchu na drogach monitorowane są przez GDDKiA dla odcinków dróg krajowych oraz dróg wojewódzkich co 5 lat. Dane z 2010 roku w podziale na rodzaj pojazdów silnikowych oraz punkty pomiarowe wskazano poniżej.⁸

⁸ Dane dotyczące infrastruktury drogowej pochodzą z Planu Gospodarki Niskoemisyjnej dla Gminy Łomazy

Tabela 31. Natężenie ruchu na drogach gminy Łomazy

Numer punktu pomiar.	Numer drogi	Opis odcinka				Pojazdy samochod. ogółem	Rodzajowa struktura ruchu pojazdów samochodowych						
		Pikietaż		Długość (km)	Nazwa		Motocykle	Sam. osob. Mikrobusy	Lekkie sam. ciężarowe (dostawcze)	Sam. ciężarowe		Autobusy	Ciągniki rolnicze
		Pocz.	Końc.							bez przycz.	z przycz.		
1	2	3	4	5	6	SDR	SDR	SDR	SDR	SDR	SDR	SDR	SDR
06041	812	6,2	20,3	14,2	BIAŁA PODŁ.ŁOMAZY	5449	38	4680	349	109	213	44	16
06042	812	20,3	37,2	16,9	ŁOMAZY-WISZNICE/GR.RDW//	2865	17	2343	241	66	155	32	11

Źródło: pomiar ruchu na drogach krajowych w 2010 roku, <https://www.gddkia.gov.pl>.

Gmina posiada transport pasażerski obsługiwany m.in. przez autobusy PKS oraz busy i mikrobusy innych przewoźników zlokalizowany głównie wzdłuż drogi wojewódzkiej. Mieszkańcy miejscowości położonych w dalszej odległości od drogi krajowej mają bardzo utrudniony dostęp do komunikacji regionalnej.

Poniższa tabela przedstawia ocenę skomunikowania miejscowości z resztą gminy. Do miejscowości, które charakteryzują się złą jakością skomunikowania z resztą gminy należy większość miejscowości w tym: **Burwin, Huszcza Pierwsza, Huszcza Druga, Jusaki-Zarzeka, Kopytnik, Korczówka, Koszoły, Kozły, Krasówka, Lubenka, Stasiówka, Szymanowo, Wola Dubowska, Wólka Korczowska.**

Tabela 32. Ocena skomunikowania sołectw z resztą gminy.

Lp.	Sołectwo	Drogi (krajowe, wojewódzkie, powiatowe, gminne) i/lub tory przebiegające przez teren miejscowości	Ocena skomunikowania z resztą gminy (jakość nawierzchni dróg/kolei: zła, zadowalająca, dobra oraz bezpieczeństwo (np. chodnik),	Komunikacja publiczna: jest/nie ma (połączenia wystarczające lub nie wystarczające)
1.	Bielany	Dobre	Dobra	Jest wystarczająca
2.	Burwin	Brak	Zła	Nie ma
3.	Dubów	Dobre	Dobra	Jest wystarczająca
4.	Huszcza Pierwsza	Brak	Zła	Nie ma
5.	Huszcza Druga	Brak	Zła	Nie ma
6.	Jusaki-Zarzeka	Brak	Zła	Nie ma
7.	Kopytnik	Brak	Zła	Nie ma
8.	Korczówka	Brak	Zła	Nie ma
9.	Koszoły	Brak	Zła	Nie ma
10.	Kozły	Brak	Zła	Jest niewystarczająca
11.	Krasówka	Brak	Zła	Jest niewystarczająca
12.	Lubenka	Brak	Zła	Nie ma
13.	Łomazy I	Brak	Dobra	Jest wystarczająca
14.	Łomazy II	Dobre	Dobra	Jest wystarczająca
15.	Stasiówka	Brak	Zła	Nie ma
16.	Studzianka	Brak	Dobra	Jest niewystarczająca
17.	Szymanowo	Brak	Zła	Nie ma
18.	Wola Dubowska	Brak	Zła	Nie ma
19.	Wólka Korczowska	Brak	Zła	Jest niewystarczająca

Źródło: Opracowanie własne. Sporządzono na podstawie danych z Urzędu Gminy Łomazy

2.4.2.2. Gospodarka odpadami

Gospodarka odpadami komunalnymi i przemysłowymi stanowi istotny czynnik wpływający na stan środowiska naturalnego. Do głównych zadań systemu gospodarki odpadami należy zaliczyć:

- ♦ edukację ekologiczną społeczeństwa,
- ♦ uporządkowanie gospodarki odpadami w gminie, w szczególności w zakresie selektywnego zbierania odpadów, wdrożenie procesów odzysku i unieszkodliwiania odpadów w ramach przewidywanych do osiągnięcia celów krótko długookresowych,
- ♦ osiągnięcie wymaganych prawem poziomów odzysku i unieszkodliwiania odpadów.

Według danych GUS w 2015 r. całkowita masa zmieszanych odpadów zebranych w ciągu roku wyniosła 254,46 t. Na jednego mieszkańca gminy przypadło ogółem 50,0 kg wytworzonych odpadów, z czego ilość odpadów z gospodarstw domowych przypadająca na jednego mieszkańca wynosiła 41,1 kg.

Tabela 33. Średnia ilość odpadów przypadająca na jednego mieszkańca Gminy [kg].

Wyszczególnienie	2011	2012	2013	2014	2015
Ogółem [t]	80,52	93,28	80,00	288,00	254,46
ogółem na 1 mieszkańca [kg]	15,3	17,9	15,5	56,3	50,0
z gospodarstw domowych [t]	68,52	73,28	68,00	275,00	209,46
odpady z gospodarstw domowych przypadające na 1 mieszkańca [kg]	13,0	14,0	13,2	53,8	41,1

Źródło: Opracowanie własne. Sporządzono na podstawie danych z GUS, BDL

2.4.2.3. System zaopatrzenia w wodę

Długość sieci wodociągowej (2015 r.) wyniosła 153,9 km i prowadzi do niej 1190 przyłączy.

Tabela 34. Charakterystyka infrastruktury wodociągowej.

Wyszczególnienie	2011	2012	2013	2014	2015
długość czynnej sieci rozdzielczej [km]	85,5	85,5	116,2	153,6	153,9
przyłącza prowadzące do budynków mieszkalnych i zbiorowego zamieszkania [szt.]	870	839	1 013	1 191	1 190
woda dostarczona gospodarstwom domowym [dam³]	85,3	90,8	97,6	71,8	114,2
ludność korzystająca z sieci wodociągowej [osoba]	2 312	2 241	2 500	3 239	3 222
zużycie wody w gospodarstwach domowych ogółem na 1 mieszkańca [m³]	16,2	17,4	18,9	14,0	22,4

Źródło: Opracowanie własne. Sporządzono na podstawie danych z GUS, BDL

Analiza danych zawartych w powyższej tabeli wskazuje, że od 2011 r. długość sieci wodociągowej w gminie systematycznie wzrasta, podobnie jak liczba przyłączy. W związku z powyższym wzrostowi uległa również ilość wody dostarczanej do gospodarstw domowych o 28,9 dam³ tj. 25,31%. Istniejące źródła wody w pełni pokrywają zapotrzebowanie mieszkańców. Wzrost dostępu do infrastruktury wodociągowej na terenie gminy ma swoje przełożenie również w liczbie osób korzystających z sieci wodociągowej. W porównaniu z rokiem 2011 liczba mieszkańców korzystających z sieci wzrosła o 910 osób, tj. 28,25%.

Perspektywiczny wzrost zapotrzebowania na wodę będzie spowodowany zwiększeniem liczby użytkowników przy uwzględnieniu podwyższonego standardu wyposażenia mieszkań w instalację wodociągową, gazową i odprowadzającą ścieki.

Tabela 35. Infrastruktura wodociągowa na terenie poszczególnych sołectw Gminy Łomazy.

L.p.	Miejscowość	Obecność wodociągu (TAK/NIE)
1.	Bielany	Tak
2.	Burwin	Tak
3.	Dubów	Tak
4.	Huszcz Pierwsza	Tak
5.	Huszcz Druga	Tak
6.	Jusaki-Zarzeka	Nie
7.	Kopytnik	Tak
8.	Korczówka	Tak
9.	Koszoły	Tak
10.	Kozły	Nie
11.	Krasówka	Tak
12.	Lubenka	Tak
13.	Łomazy I	Tak
14.	Łomazy II	Tak
15.	Stasiówka	Tak
16.	Studzianka	Tak
17.	Szymanowo	Tak
18.	Wola Dubowska	Nie
19.	Wólka Korczowska	Tak

Źródło: Opracowanie własne. Sporządzono na podstawie danych UG

2.4.2.4. System odprowadzania ścieków

W 2015 r. długość sieci kanalizacyjnej na terenie Gminy Łomazy wynosiła 8,5 km oraz liczyła 729 przyłączy o rocznym odprowadzeniu ścieków w gospodarstwach domowych na poziomie 58 dam³. Niestety dane zawarte w poniższej tabeli wskazują, że infrastruktura sieci kanalizacyjnej na terenie gminy w okresie 2011-2015 nie uległa poprawie a jej długość nie jest wystarczająca w stosunku do potrzeb. Na terenie gminy funkcjonuje 210 przydomowych oczyszczalni ścieków.

Tabela 36. Charakterystyka infrastruktury kanalizacyjnej.

Wyszczególnienie	2011	2012	2013	2014	2015
długość czynnej sieci kanalizacyjnej [km]	8,9	8,9	8,9	8,5	8,5
przyłącza prowadzące do budynków mieszkalnych i zbiorowego zamieszkania [szt.]	287	292	281	286	290
ścieki odprowadzone [dam ³]	-	-	-	-	58,0
ludność korzystająca z sieci kanalizacyjnej [osoba]	1 101	1 102	1 054	1 062	1 070

Źródło: Opracowanie własne. Sporządzono na podstawie danych z GUS, BDL

Tabela 37. Charakterystyka infrastruktury kanalizacyjnej na terenie sołectw Gminy Łomazy.

L.p.	Miejscowość	Obecność kanalizacji (TAK/NIE)	Ilość przydomowych oczyszczalni ścieków
1.	Bielany	Nie	6
2.	Burwin	Nie	3
3.	Dubów	Nie	15
4.	Huszcz Pierwsza	Nie	12
5.	Huszcz Druga	Nie	13
6.	Jusaki-Zarzeka	Nie	5
7.	Kopytnik	Nie	19
8.	Korczówka	Nie	9
9.	Koszoły	Nie	12
10.	Kozły	Nie	6
11.	Krasówka	Nie	12
12.	Lubenka	Nie	23
13.	Łomazy I	Tak	-
14.	Łomazy II	Tak	-
15.	Stasiówka	Nie	14
16.	Studzianka	Nie	16
17.	Szymanowo	Nie	17
18.	Wola Dubowska	Nie	15
19.	Wólka Korczowska	Nie	13

Źródło: Opracowanie własne. Sporządzono na podstawie danych z Urzędu Gminy Łomazy

2.4.2.5. Sieć gazowa

W chwili obecnej Gmina nie posiada sieci gazowej. W gospodarstwach domowych używany jest gaz propan-butan, który jest rozprowadzany w gminie.

2.4.2.6. System ciepłowniczy

Ciepłownictwo na terenie gminy oparte jest w większości na kotłowniach indywidualnych, tylko w Łomazach wykorzystywana jest lokalna kotłownia węglowa ogrzewająca pawilon handlowy i budynek wielorodzinny spółdzielni mieszkaniowej.⁹

⁹ Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego

2.4.2.7. Infrastruktura elektroenergetyczna

Dostawa energii następuje z krajowego systemu energetycznego poprzez Lubelskie Zakłady Energetyczne LUBZEL S.A liniami wysokiego i średniego napięcia. Przez teren gminy przebiega linia wysokiego napięcia: 110 kV, oraz linie średniego napięcia 15kV

Zgodnie z danymi Urzędu Gminy stan infrastruktury na terenie wszystkich sołectw został określony jako zadowalający. Brak jest jednak wykorzystania na szerszą skalę odnawialnych źródeł energii.

2.4.2.8. Infrastruktura teleinformatyczna

Dostęp do sieci internetowej i telekomunikacyjnej przedstawia poniższa tabela

Tabela 38. Dostęp do sieci Internetowej i telekomunikacyjnej na terenie poszczególnych miejscowości gminy w 2016.

L.p.	Miejscowość	Sieć Internet i komunikacja (DSL/WLAN/GSM)
1.	Bielany	GSM
2.	Burwin	GSM - słabo
3.	Dubów	GSM
4.	Huszcz Pierwsza	GSM
5.	Huszcz Druga	GSM
6.	Jusaki-Zarzeka	GSM
7.	Kopytnik	GSM
8.	Korczówka	GSM - słabo
9.	Koszoły	GSM - słabo
10.	Kozły	GSM - słabo
11.	Krasówka	GSM
12.	Lubenka	GSM
13.	Łomazy I	GSM
14.	Łomazy II	GSM
15.	Stasiówka	GSM - słabo
16.	Studzianka	GSM
17.	Szymanowo	GSM
18.	Wola Dubowska	GSM
19.	Wólka Korczowska	GSM - słabo

Źródło: Opracowanie własne. Sporządzono na podstawie danych z Urzędu Gminy Łomazy.

Najniższy poziom wyposażenia w infrastrukturę techniczną i społeczną na 100 mieszkańców stwierdzono w sołectwie Korczówka.

Dużo niższy poziom wyposażenia w infrastrukturę techniczną i społeczną od średniej dla całej gminy stwierdzono także w sołectwach: Burwin, Kopytnik, Koszoły, Kozły, Lubenka, Stasiówka i Wólka Korczowska.

Szczegółowe dane zawiera poniższa tabela.

Tabela 39. Poziom wyposażenia w infrastrukturę techniczną i społeczną w poszczególnych sołectwach Gminy Łomazy

L.p.	Sołectwo	Ocena skomunikowania z resztą gminy	Stan infrastruktury kultury	Dostęp do internetu	Komunikacja publiczna	SUMA NIEKORZY- STNYCH ZJAWISK
1.	Bielany	Dobra	Zły	GSM	wystarczająca	1
2.	Burwin	Zła	-	GSM - słabo	Nie ma	3
3.	Dubów	Dobra	Zadowolający	GSM	wystarczająca	0
4.	Huszcza Pierwsza	Zła	-	GSM	Nie ma	2
5.	Huszcza Druga	Zła	dobry	GSM	Nie ma	2
6.	Jusaki-Zarzeka	Zła	-	GSM	Nie ma	2
7.	Kopytnik	Zła	Zły	GSM	Nie ma	3
8.	Korczówka	Zła	Zły	GSM - słabo	Nie ma	4
9.	Koszoły	Zła	Dobry	GSM - słabo	Nie ma	3
10.	Kozły	Zła	-	GSM - słabo	niewystarczająca	3
11.	Krasówka	Zła	-	GSM	niewystarczająca	2
12.	Lubenka	Zła	Zły	GSM	Nie ma	3
13.	Łomazy I	Dobra	Zły	GSM	niewystarczająca	2
14.	Łomazy II	Dobra	-	GSM	wystarczająca	0
15.	Stasiówka	Zła	-	GSM - słabo	Nie ma	3
16.	Studzianka	Dobra	Zadowolający	GSM	niewystarczająca	1
17.	Szymanowo	Zła	-	GSM	Nie ma	2
18.	Wola Dubowska	Zła	-	GSM	Nie ma	2
19.	Wólka Korczowska	Zła	-	GSM - słabo	niewystarczająca	3

Źródło: Opracowanie własne. Sporządzono na podstawie danych z Urzędu Gminy Łomazy.

2.5. Diagnoza sfery technicznej

2.5.1. Gospodarka mieszkaniowa

Według danych Głównego Urzędu Statystycznego w 2015 r. na terenie gminy zlokalizowanych było 1 841 mieszkań o łącznej powierzchni użytkowej 161 237 m². Liczba mieszkań na przestrzeni analizowanego okresu w latach 2010-2015 utrzymała się pomimo wahań na tym samym poziomie, natomiast powierzchnia użytkowa zwiększyła się o 2,47%. Najwięcej nowych budynków mieszkalnych zostało oddanych do użytkowania w roku 2011 (16) i 2015 (10), najmniej natomiast w 2012 i 2013 (po 8).

Szczegółowe dane dotyczące infrastruktury mieszkaniowej zawiera tabela.

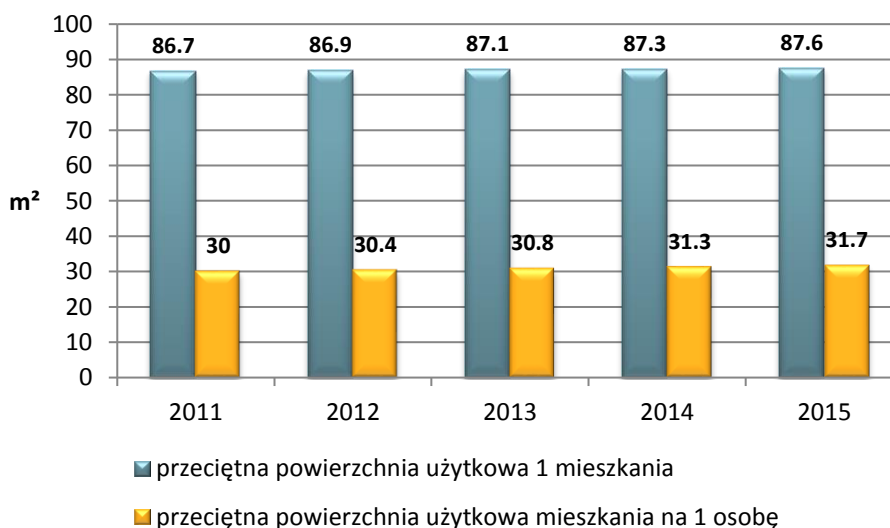
Tabela 40. Charakterystyka zasobów mieszkalnych Gminy Łomazy

Wyszczególnienie	2011	2012	2013	2014	2015
mieszkania	1 814	1 820	1 826	1 832	1 841
izby	7 282	7 316	7 354	7 392	7 448
powierzchnia użytkowa mieszkań	157 264	158 139	158 992	159 987	161 237

Źródło: GUS, 2016

Wskaźnik powierzchni mieszkalnej przypadającej na jednego mieszkańca gminy wyniósł w roku 2015 – 31,7 m² i wzrost w odniesieniu do 2011 roku o 1,7 m²/osobę. Średnia powierzchnia użytkowa przeciętnego mieszkania w 2015 r. wyniosła 86,7 m² i wzrosła niewiele w odniesieniu do 2011 roku o 0,9 m².

Wykres 49. Przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkań w m².

Źródło: Opracowanie własne. Sporządzono na podstawie danych z GUS, BDL

Na terenie Gminy przeważa zabudowa zagrodowa oraz zabudowa posiadająca charakter miejski z przewagą budownictwa indywidualnego o jednej lub dwóch kondygnacjach mieszkalnych.

Struktura wiekowa mieszkań Gminy Łomazy odznacza się wysokim udziałem mieszkań powstałych w latach 1918 – 1978. Technologia stosowana w tym okresie nie zapewnia należytej efektywności wykorzystania energii cieplnej, dzięki termomodernizacji orientacyjne potrzeby grzewcze tych mieszkań są sukcesywnie poprawiane.

Na terenie Gminy Łomazy występują budynki użyteczności publicznej i budynki o przeznaczeniu mieszkaniowym w złym stanie technicznym, wymagające działań termomodernizacyjnych. Szczegółowe dane zawiera poniższa tabela.

Tabela 41. Stan techniczny budynków użyteczności publicznej i budynków o przeznaczeniu mieszkaniowym w poszczególnych sołectwach Gminy Łomazy

L.p.	Miejscowość	Budynki użyteczności publicznej - gdzie brak rozwiązań termomodernizacyjnych (czy spowodowane czymś innym niż brak środków?)	Zdegradowane obiekty budowlane w tym o przeznaczeniu mieszkaniowym
1.	Bielany		
2.	Burwin	Budynek poszkolny	
3.	Dubów	Budynek poszkolny	
4.	Huszczka Pierwsza		
5.	Huszczka Druga		
6.	Jusaki-Zarzeka		
7.	Kopytnik		
8.	Korczówka	Budynek poszkolny	
9.	Koszoły	Budynek poszkolny	
10.	Kozły		
11.	Krasówka		
12.	Lubenka		
13.	Łomazy I	Budynek GOK, Biblioteki w Łomazach, Budynek socjalny tzw. "Stara gmina"	Budynek tzw. „Stara gmina”
14.	Łomazy II	Była baza SKR	
15.	Stasiówka		
16.	Studzianka	Budynek poszkolny	
17.	Szymanowo		
18.	Wola Dubowska		
19.	Wólka Korczowska		

Źródło: Opracowanie własne. Sporządzono na podstawie danych z Urzędu Gminy Łomazy

Najwięcej zdegradowanych technicznie budynków i obiektów użyteczności publicznej i o przeznaczeniu mieszkaniowym oraz brak funkcjonowania rozwiązań technicznych umożliwiających efektywne korzystanie z obiektów, w szczególności w zakresie efektywności energetycznej i ochrony środowiska na 100 mieszkańców stwierdzono w sołectwach: Łomazy I.

W/w problemy natury technicznej występują także w miejscowościach: Burwin, Dubów, Korczówka, Koszoły, Studzianka i Łomazy II.

Szczegółowe dane zawiera poniższa tabela.

Tabela 42. Stopień i skala degradacji stanu technicznego budynków i obiektów użyteczności publicznej i o przeznaczeniu mieszkaniowym oraz brak funkcjonowania rozwiązań technicznych umożliwiających efektywne korzystanie z obiektów, w szczególności w zakresie efektywności energetycznej i ochrony środowiska w poszczególnych sołectwach Gminy Łomazy

L.p.	Sołectwo	Budynki użyteczności publicznej - gdzie brak rozwiązań termomodernizacyjnych	Budynki użyteczności publicznej - gdzie brak rozwiązań termomodernizacyjnych	Zdegradowane obiekty budowlane w tym o przeznaczeniu mieszkaniowym	Zdegradowane obiekty budowlane w tym o przeznaczeniu mieszkaniowym na 100 mieszkańców	SUMA NIEKORZYSTNYCH ZJAWISK
1.	Bielany		0,00		0,00	0
2.	Burwin	1	1,25		0,00	2
3.	Dubów	1	0,21		0,00	2
4.	Huszczka Pierwsza		0,00		0,00	0
5.	Huszczka Druga		0,00		0,00	0
6.	Jusaki-Zarzeka		0,00		0,00	0
7.	Kopytnik		0,00		0,00	0
8.	Korczówka	1	0,43		0,00	2
9.	Koszoły	1	0,40		0,00	2
10.	Kozły		0,00		0,00	0
11.	Krasówka		0,00		0,00	0
12.	Lubenka		0,00		0,00	0
13.	Łomazy I	1	0,11	1	1,25	3
14.	Łomazy II	1	0,12		0,00	1
15.	Stasiówka		0,00		0,00	0
16.	Studzianka	1	0,23		0,00	2
17.	Szymanowo		0,00		0,00	0
18.	Wola Dubowska		0,00		0,00	0
19.	Wólka Korczowska		0,00		0,00	0
RAZEM/Średnio dla Gminy		7	0,14	1	1,25	14/0,74

Źródło: Opracowanie własne. Sporządzono na podstawie danych z Urzędu Gminy Łomazy

3. Wyznaczenie i charakterystyka obszarów zdegradowanych

3.1. Założenia ogólne

1. Zgodnie z przyjętymi definicjami: stanu kryzysowego, obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji wskazane zostały sfery i negatywne zjawiska, które w szczególności powinny być podstawą do identyfikacji danego obszaru jako obszaru zdegradowanego, a dalej obszaru rewitalizacji.
2. Powyższe cechy – leżące u podstaw identyfikacji sytuacji problemowych – należy traktować także jako ramy interwencji, zgodnie z zasadą, że interwencja powinna być ukierunkowana na likwidację lub ograniczenie sytuacji problemowej.

3.2. Wyznaczenie obszaru zdegradowanego oraz obszaru rewitalizacji

3.2.1. Delimitacja obszarów zdegradowanych

Delimitacja obszaru zdegradowanego na obszarach wiejskich odbywa się poprzez zbadanie wskaźników dotyczących miejscowości lub sołectw pod kątem wykazywania stanu kryzysowego.

Delimitacja obszarów zdegradowanych na obszarze Gminy odbyła się poprzez zbadanie **31 wskaźników** dotyczących obszarów gminy pod kątem wykazywania stanu kryzysowego, które podzielono na pięć sfer. Pierwszym obszarem (sferą) są zjawiska społeczne, tj.: ubóstwo, przestępczość, bezrobocie, niski poziom kapitału społecznego, niski poziom edukacji, niewystarczający poziom uczestnictwa w życiu społecznym i kulturalnym (23 wskaźniki). Ponadto zgodnie z wytycznymi w zakresie rewitalizacji, w ramach opracowania wzięto pod także pod uwagę sferę gospodarczą (1 wskaźnik), sferę środowiskową (2 wskaźniki), sferę przestrzenno-funkcjonalną (4 wskaźniki) oraz techniczną (1 wskaźnik).

Dla każdej z pięciu sfer (społecznej, gospodarczej, środowiskowej, przestrzenno-funkcjonalnej i technicznej) za wartość referencyjną przyjęto średnią wartość wskaźnika dla całej Gminy Łomazy.

We wszystkich strefach i jednostkach ewidencyjnych, w których wartość wskaźnika odchyła się od wartości referencyjnej, zdiagnozowano negatywne zjawiska.

Szczegółowy proces delimitacji obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji przebiegał następująco:

1. Dla wszystkich miejscowości przeprowadzono diagnozę (analizę wskaźnikową), mającą na celu identyfikację występowania stanu kryzysowego.
2. Do obszaru zdegradowanego zaliczono sołectwa spełniające jednocześnie następujące kryteria:

Analiza wskaźnikowa pokazała największe nagromadzenie negatywnych zjawisk z powodu koncentracji:

■ **negatywnych zjawisk społecznych**, w szczególności:

- ❑ **ubóstwa** (liczba osób korzystających z pomocy społecznej z powodu ubóstwa na 100 mieszkańców, liczba osób korzystających z pomocy społecznej z powodu bezrobocia na 100 mieszkańców, liczba osób korzystających z pomocy społecznej z powodu niepełnosprawności na 100 mieszkańców, liczba osób korzystających z pomocy społecznej z powodu długotrwałej lub ciężkiej choroby na 100 mieszkańców, liczba osób korzystających z pomocy społecznej z powodu bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych na 100 mieszkańców, liczba osób korzystających z pomocy społecznej z powodu wielodzietności na 100 mieszkańców, liczba osób korzystających z pomocy społecznej z powodu przemocy w rodzinie na 100 mieszkańców, liczba osób korzystających z pomocy społecznej z powodu alkoholizmu na 100 mieszkańców),
- ❑ **bezrobocia** (liczba bezrobotnych na 100 mieszkańców, liczba długotrwale bezrobotnych na 100 mieszkańców),
- ❑ **przestępczości** (liczba przestępstw na 100 mieszkańców, liczba wykroczeń na 100 mieszkańców, liczba interwencji domowych na 100 mieszkańców, liczba odnotowanych przestępstw kryminalnych na 100 mieszkańców, liczba założonych "Niebieskich Kart" na 100 mieszkańców),
- ❑ **niskiego poziomu edukacji** (średnia wyniku sprawdzianu szóstoklasistów w 2016 r.),
- ❑ **niskiego poziomu kapitału społecznego** (liczba aktywnych organizacji NGO na 100 mieszkańców, liczba wniosków o dotacje złożonych do gminy w 2016 r. przez NGO na 100 mieszkańców, liczba projektów realizowanych przy wsparciu gminy w 2016 r. przez NGO na 100 mieszkańców),
- ❑ **niewystarczającego poziomu uczestnictwa w życiu publicznym i kulturalnym** (frekwencja wyborcza w Wyborach Samorządowych w 2010 r. i w 2014 r., kwota uzyskana na Fundusz Sołecki w 2015 r. i 2016 r.),

■ występowanie **negatywnych zjawisk gospodarczych**, w szczególności:

- ❑ **niskiego stopnia przedsiębiorczości**, słabej kondycji lokalnych przedsiębiorstw (liczba firm na 100 mieszkańców w 2016 r.),

■ występowanie **negatywnych zjawisk środowiskowych**, w szczególności:

- ❑ **przekroczenie standardów jakości środowiska**, obecności odpadów stwarzających zagrożenie dla życia, zdrowia ludzi lub stanu środowiska (obecność wodociągu i kanalizacji w poszczególnych sołectwach),

■ występowanie **negatywnych zjawisk przestrzenno-funkcjonalnych**, w szczególności:

- stopień skomunikowania miejscowości z resztą gminy (drogi gminne), skomunikowania miejscowości otoczeniem gminy (drogi powiatowe, wojewódzkie, krajowe), obecność

infrastruktury sportu i rekreacji, obecność jednostek szkolnych, obecność jednostek infrastruktury kultury na 100 mieszkańców,

■ występowanie **negatywnych zjawisk technicznych**, w szczególności:

- obecność budynków użyteczności publicznej, gdzie brak rozwiązań termo-modernizacyjnych na 100 mieszkańców,

Obszar zdegradowany może stanowić jedno sołectwo lub kilka.

Schemat 1. Podział negatywnych zjawisk na sfery.

Źródło: Opracowanie własne.

Kluczowym elementem delimitacji obszarów zdegradowanych i obszaru rewitalizacji były konsultacje społeczne z mieszkańcami Gminy Łomazy. Konsultacje miały formę otwartych spotkań oraz badań ankietowych, zarówno w formie papierowej, jak i elektronicznej. W trakcie spotkań z mieszkańcami konsultowano granice wyznaczonego obszaru rewitalizacji wraz z uzasadnieniem zasięgu obszaru zdegradowanego i rewitalizacji. Projekt LPR zawierający mapki obrazujące obszar zdegradowany i rewitalizacji z uzasadnieniem jego zasięgu i metodologią wyboru był upubliczniony na podstronie strony internetowej Gminy Łomazy i projektu <http://www.rewitalizacja.lomazy.pl/> oraz dostępny do wglądu w Urzędzie Gminy Łomazy wraz z formularzem uwag.

3.3. Wyznaczenie obszaru rewitalizacji

Obszarem rewitalizacji może zostać obszar zdegradowany w całości lub jego część jeśli łącznie nie przekracza 20% powierzchni gminy i 30% ludności gminy, zgodnie z Wytycznymi MIR.

Do powierzchni obszaru rewitalizacji należy zaliczyć rzeczywistą powierzchnię, na której planowana jest interwencja w ramach programu rewitalizacji (a nie powierzchnię geodezyjną miejscowości/sołectw). Jednocześnie do ludności obszaru rewitalizacji należy zaliczyć osoby mieszkające na terenie wskazanym jako obszar rewitalizacji.

Dodatkowo mając na uwadze, że delimitacja obszaru rewitalizacji podlega ograniczeniu ze względu na liczbę mieszkańców i wielkość, zdecydowano, że na obszarze rewitalizowanym powinna znajdować się infrastruktura (zdegradowane obiekty lub obszary lub tereny), których przebudowa i adaptacja, ukierunkowana na poprawę jakości korzystania z przestrzeni, likwidację izolacji obszarów problemowych oraz poprawę jakości życia mieszkańców obszarów zdegradowanych przyczynią się do rozwiązywania zdiagnozowanych problemów społecznych tych obszarów. Takie określenie obszaru rewitalizacji pozwoli na odnowę zdegradowanych przestrzeni wiejskich przyczyniając się do wzmocnienia ich potencjałów rozwojowych w tym gospodarczych.

Rewitalizacja jest prowadzona na obszarach, gdzie mamy do czynienia ze zjawiskiem degradacji, czyli stanem kryzysowym. Oznacza to, że nie prowadzi się rewitalizacji na terenach, które nie mogą być zdefiniowane jako zdegradowane, znajdujące się w kryzysie. Degradacja ma obejmować przestrzeń, funkcję i substancję. To znaczy, że możemy mówić o obszarze zdegradowanym w sytuacji, gdy na danym obszarze stan kryzysowy występuje nie tylko w odniesieniu do sfery architektoniczno-urbanistycznej (substancja) danego obszaru, czy przestrzennej, ale także jest związany ze sferą gospodarczą i społeczną (funkcja) terenu. Warto w tym miejscu podkreślić, że rewitalizacja ma rozwiązywać problemy danego obszaru związane ze wszystkimi sferami, a nie jedną z nich. Dlatego też nie można mówić o rewitalizacji w miejscu, gdzie planowane są do wdrożenia jedynie przedsięwzięcia związane np. z remontem zniszczonych przestrzeni, czy budową infrastruktury wodno-kanalizacyjnej, a pomijając działania bezpośrednio wpływające pozytywnie na rozwój ekonomiczny i społeczny danego obszaru. Ale także nie należy pomijać aspektu działań infrastrukturalnych. Działania infrastrukturalne powinny być narzędziem do osiągnięcia celów ekonomicznych i społecznych i być tym celom podporządkowane.

3.4. Charakterystyka obszarów zdegradowanych

Procesy rewitalizacji wsparte środkami europejskimi mogą być prowadzone zarówno na obszarach miejskich jak i wiejskich. Podkreślić jednak należy, że zarówno występowanie określonych zagadnień jako zagadnień problemowych jak i dostępność danych w tym

zakresie jest silnie zróżnicowana przestrzennie. Czynniki, które powszechnie uważa się za istotny problem rozwoju w największych miastach, mogą nie występować w ogóle lub występować w znacznie mniejszym natężeniu w miastach małych i na obszarach wiejskich, gdzie de facto ze względu na skalę, nie stanowią problemu i nie wymagają interwencji. Ze względu na specyfikę obszarów wiejskich oraz dostępność danych niezbędne było dostosowanie sposobu prowadzenia rewitalizacji wg typów jednostek osadniczych (tereny wiejskie). Dostosowanie dotyczyło zarówno sposobu wyznaczenia obszarów zdegradowanych jak i obszarów rewitalizacji. Na obszarach wiejskich nierzadko występują tylko wybrane kategorie problemów, określone przy definicji stanu kryzysowego, które mają charakter problemu rozwoju. Ze względu na sposób pozyskiwania i publikowania danych statystycznych, możliwość monitorowania niektórych zagadnień jest bardzo ograniczona. Należy uwzględnić fakt, że niektóre spośród aspektów określonych przy definicji stanu kryzysowego jako przyczyny uzasadniające prowadzenie rewitalizacji na obszarach wiejskich – nie muszą być zjawiskami patologicznymi, wymagającymi interwencji w kierunku naprawy stanu. Cechą charakterystyczną obszarów wiejskich, ściśle powiązaną z hierarchicznością ośrodków (za którą idzie zależność niektórych obszarów niewyposażonych od sąsiednich ośrodków wyposażonych), jest niedorozwój pewnych aspektów życia społeczno-gospodarczego. Naturalne jest, że obsługa w tym zakresie odbywa się w sąsiednich ośrodkach wyższego rzędu (stąd na przykład nie zawsze na obszarach wiejskich za sytuację niewłaściwą uważa się brak określonych rodzajów usług – nie są one przejawem sytuacji kryzysowej). Ponadto należało także uwzględnić fakt, że na obszarach wiejskich zwłaszcza w skali części gmin, pojedynczych miejscowości lub części miejscowości – w praktyce nie jest możliwe monitorowanie w sposób statystyczny (za pomocą obiektywnych, porównywalnych w czasie i przestrzeni wskaźników) wszystkich aspektów określonych przy definicji stanu kryzysowego gdzie jako przyczyny uzasadniające prowadzenie rewitalizacji wskazuje się: bezrobocie, ubóstwo, przestępczość, niski poziom edukacji lub kapitału społecznego, niewystarczający poziom uczestnictwa w życiu publicznym i kulturalnym, przekroczenie standardów jakości środowiska, obecność odpadów stwarzających zagrożenie dla życia, zdrowia ludzi lub stanu środowiska.

Dostosowując metodologię badań do obszaru wiejskiego jakim jest teren Gminy Łomazy zdecydowano się na przeprowadzenie analizy wskaźnikowej badającej nagromadzenie negatywnych zjawisk, w każdym sołectwie. Analiza poddaje badaniu występowanie negatywnych zjawisk, w każdym koniecznym do wybrania obszaru zdegradowanego zakresie. Problem obrazowany jest wskaźnikiem, najczęściej jest to wskaźnik ukazujący zjawisko w przeliczeniu na 100 mieszkańców. Wartość wskaźnika określana jest jako niekorzystna kiedy wskaźniki te przyjmują w miejscowości wartości mniej korzystne od średniej ich wartości dla gminy.

4. Zbiorcze zestawienie danych

Tabela 43. Zbiorcze zestawienie danych z poszczególnych sołectw ze wszystkich stref.

Lp.	Miejscowość	Występowanie negatywnego zjawiska w sferze społecznej	Występowanie negatywnego zjawiska w sferze gospodarczej	Występowanie negatywnego zjawiska w sferze środowiskowej	Występowanie negatywnego zjawiska w sferze technicznej	Występowanie negatywnego zjawiska w sferze przestrzenno-funkcjonalnej	Razem
1.	Bielany	10	1	1	0	3	15
2.	Burwin	11	0	1	0	4	16
3.	Dubów	16	0	1	1	2	20
4.	Huszcz Pierwsza	12	1	1	0	2	16
5.	Huszcz Druga	10	1	1	0	4	16
6.	Jusaki-Zarzeka	10	0	2	0	4	16
7.	Kopytnik	10	1	1	0	4	16
8.	Korczówka	9	1	2	1	4	17
9.	Koszoły	17	1	1	1	3	23
10.	Kozły	11	0	2	0	4	17
11.	Krasówka	6	1	1	0	4	12
12.	Lubenka	13	0	1	0	4	18
13.	Łomazy I	18	0	0	1	0	19
14.	Łomazy II	21	0	0	1	2	24
15.	Stasiówka	6	1	1	0	4	12
16.	Studzianka	6	0	1	1	4	12
17.	Szymanowo	7	1	1	0	4	13
18.	Wola Dubowska	9	1	2	0	4	16
19.	Wólka Korczowska	9	0	2	0	4	15
	GMINA	211	10	22	6	64	313

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z Urzędu Gminy Łomazy, Policji, Powiatowego Urzędu Pracy, danych z ankiet konsultacyjnych.

5. Podsumowanie analizy obszaru zdegradowanego i rewitalizacji

Diagnoza wskazuje na **7 sołectw**, które spełniają warunki do uznania ich za obszary zdegradowane. Wskazane zostały w powyższych tabelach wg przeliczenia najintensywniejszego występowania negatywnych zjawisk, w każdym z pięciu podstawowych obszarów: społecznym (ubóstwo, bezrobocie, przestępczość, edukacja, aktywność społeczna i kapitał społeczny) oraz gospodarczym, środowiskowym, przestrzenno-funkcjonalnym i technicznym.

Obszar zdegradowany obejmuje następujące sołectwa (podobszary zdegradowane): **Dubów, Korczówka, Koszoły, Kozły, Lubenka, Łomazy I, Łomazy II.**

Na obszarze zdegradowanym zaproponowano obszar do rewitalizacji. To obszar, gdzie występuje **największa kumulacja negatywnych zjawisk społecznych** i współwystępują negatywne zjawiska w sferach: gospodarczej, środowiskowej, przestrzenno-funkcjonalnej i technicznej.

Ze względu na ograniczenia związane z liczbą ludności i wielkością obszaru do rewitalizacji nie ma możliwości uznania całego obszaru zdegradowanego za obszar rewitalizacji. Aby prawidłowo określić obszar rewitalizacji uznano za konieczne ustalenie dodatkowych kryteriów.

Przy wyznaczaniu obszaru rewitalizacji uznano za konieczne wzięcie pod uwagę dodatkowych kryteriów. Po pierwsze uznano, że do obszaru rewitalizacji muszą wejść obszary zamieszkane.

Po drugie przyjęto, że aby część obszaru zdegradowanego uznać za obszar rewitalizacji powinna znajdować się na nim infrastruktura (zdegradowane obiekty lub obszary), których przebudowa i adaptacja, ukierunkowana na poprawę jakości korzystania z przestrzeni, likwidację izolacji obszarów problemowych oraz poprawę jakości życia mieszkańców obszarów zdegradowanych przyczynią się do rozwiązywania zdiagnozowanych problemów społecznych tych obszarów.

Ostatnim kryterium było takie określenie obszaru rewitalizacji, aby w jego granicach znajdowały się obiekty, które same w sobie nie muszą być zdegradowane, ale w oparciu o ich infrastrukturę można prowadzić szereg działań i projektów służących celowi rewitalizacji społecznej, gospodarczej, np. świetlica, szkoła, ośrodek kultury itp.

Powyższe wszystkie kryteria spełniają sołectwa: Dubów i Koszoły, Łomazy I i Łomazy II.

Ze względu na 30% ograniczenie w liczbie ludności do obszaru rewitalizacji włączono część sołectwa Łomazy I i Łomazy II.

W przypadku sołectw Łomazy I i Łomazy II wszystkie negatywne zjawiska społeczne, gospodarcze, środowiskowa, przestrzenno-funkcjonalne i techniczne rozkładają się równomiernie na terenie tych sołectw.

Łączna powierzchnia obszaru rewitalizacji wynosi: **2 722,42 ha**, co stanowi **13,71%** powierzchni gminy. Sołectwa zamieszkuje łącznie **1 516 osób** (**29,00%** populacji gminy).

Tabela 44. Charakterystyka sołectw objętych rewitalizacją.

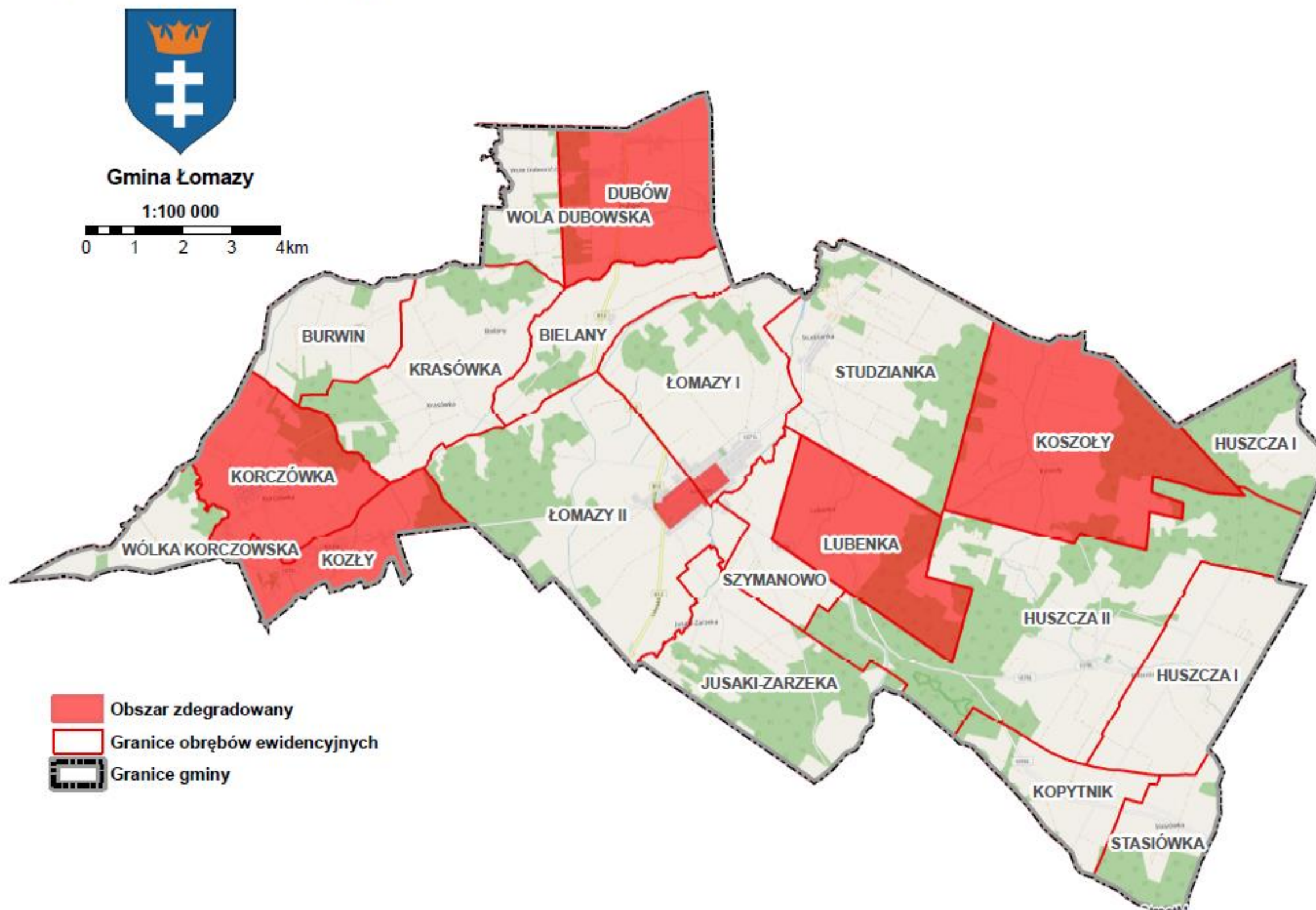
L.p.	Sołectwo	Ludność	Powierzchnia (ha)	% ludności Gminy	% powierzchni Gminy
1.	Dubów	474	982,00	9,07	4,95
2.	Koszoły	247	1 664,00	4,73	8,38
3.	Łomazy I (część)	404	22,93	7,73	0,12
4.	Łomazy II (część)	391	53,49	7,48	0,27
Obszar rewitalizacji:		1 516	2 722,42	29,00	13,71
Gmina Łomazy:		5 227	19 851,00	100,00	100,00

Źródło: Opracowanie własne. Sporządzono na podstawie danych z Urzędu Gminy Łomazy, Policji, GOPS, Powiatowego Urzędu Pracy i GUS oraz badań ankietowych i wniosków z konsultacji społecznych.

Mapa 12. Obszar zdegradowany Gminy Łomazy.

Obszar zdegradowany

Mapa 13. Obszar rewitalizacji Gminy Łomazy.

Obszar rewitalizacji

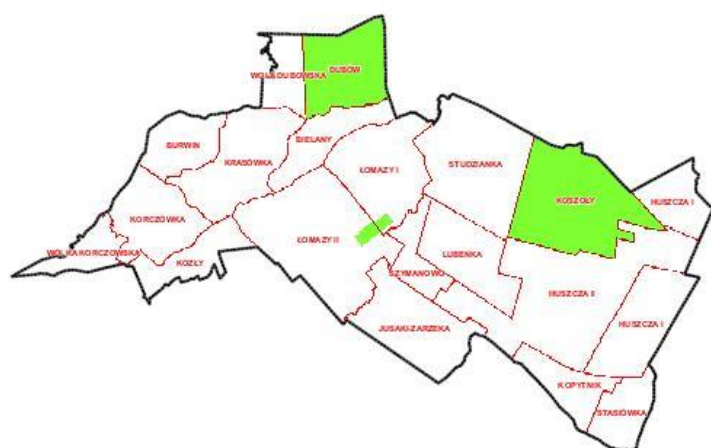

Gmina Łomazy

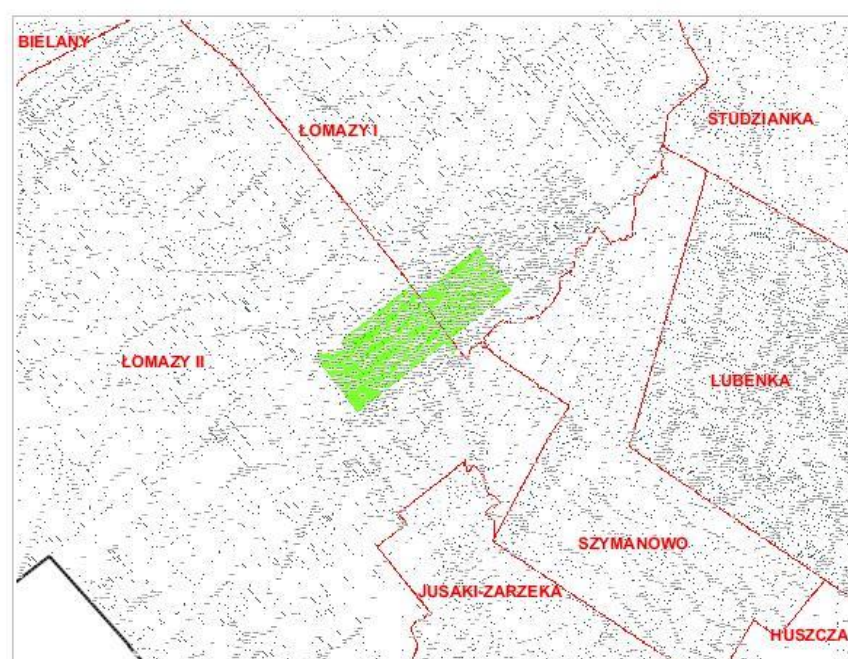
1:5 000

- Obszar rewitalizacji
- Granice działek ewidencyjnych
- Granice obrębów ewidencyjnych
- Granice gminy

Łączna powierzchnia obszaru rewitalizacji wynosi 2 722,42 ha,
co stanowi 13,71% powierzchni Gminy Łomazy.
Obszar rewitalizacji zamieszkuje łącznie 1 516 osób,
co stanowi 29,00% populacji Gminy.

6. Analiza SWOT obszaru rewitalizacji

Analiza SWOT jest to jedna z najpopularniejszych i najskuteczniejszych metod analitycznych wykorzystywanych we wszystkich obszarach planowania strategicznego.

Jej nazwa pochodzi od akronimów angielskich słów *Strengths* (mocne strony), *Weaknesses* (słabe strony), *Opportunities* (szanse) i *Threats* (zagrożenia). Polega ona na zidentyfikowaniu wymienionych wyżej czterech grup czynników, dzięki czemu można je odpowiednio wykorzystać w procesie zaplanowanego rozwoju lub zniwelować skutki ich negatywnego wpływu. Dzięki tej metodzie można również pogrupować czynniki na pozytywne (mocne strony i szanse) oraz negatywne (słabe strony i zagrożenia). Często dzieli się je również na czynniki wewnętrzne (opisujące mocne i słabe strony danej jednostki) oraz czynniki zewnętrzne (czyli szanse i zagrożenia wynikające z jej mikro- i makrootoczenia). Czynniki wewnętrzne (mocne i słabe strony) są zależne m.in. od władz lokalnych i lokalnej społeczności, natomiast czynniki zewnętrzne (szanse i zagrożenia) należące do otoczenia bliższego i dalszego są niezależne od władz danej jednostki, a także jej mieszkańców.

Schemat 2. Schematyczne przedstawienie analizy SWOT.

Źródło: Opracowanie własne

Poniższa analiza SWOT obejmuje główne elementy mające wpływ na rozwój gminy i regionu. Analizy dokonano w oparciu o dostępne dane uzyskane podczas prac nad Lokalnym Planem Rewitalizacji, w tym dane Urzędu Gminy, dane GUS, informacje zebrane podczas warsztatów grupowych, przeprowadzone badania ankietowych, a także na podstawie obserwacji własnych.

Tabela 45. Analiza SWOT Gminy Łomazy oraz obszaru zdegradowanego i rewitalizacji.

SILNE STRONY	SŁABE STRONY
<ul style="list-style-type: none"> korzystne położenie gminy (blisko miasta Biała Podlaska w pobliżu międzynarodowego szlaku komunikacyjnego drogowego, kolejowego, rowerowego ("Trasa rowerowa Polski Wscho-dniej") oraz infrastruktury granicznej i logistycznej - zespół terminali w Małaszewiczach), dobra dostępność komunikacyjna (przez teren gminy przebiega droga wojewódzka 812 relacji Biała Podlaska - Wisznice - Włodawa - Chełm), położenie w obszarze o najkorzystniejszych warunkach do rozwoju energetyki słonecznej, kształtujące się specjalizacje gospodarcze w ramach Przygranicznego Obszaru Funkcjonalnego (transport, logistyka, spedycja, przetwórstwo przemysłowe, rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo), mało zdegradowane i dobrej jakości gleby, dobrze rozwinięte rolnictwo, nieszkodliwy dla środowiska przemysł, duży potencjał ludzki, atrakcyjne i wyraziste obszary przyrodniczo-kulturowe dla rozwoju rekreacji i turystyki, wysoki poziom kształcenia w placówkach szkolnych, korzystne warunki środowiska naturalnego sprzyjające rozwojowi usług agroturystycznych i produkcji zdrowej żywności, możliwość wyznaczenia wolnych terenów pod działalność gospodarczą, turystyczną oraz rekreacyjną, duże zasoby konkurencyjnej płacowo grupy aktywnych zawodowo osób, konsolidujący się sektor producentów i przetwórców rolnych (szczególnie w branży produkcji i przetwórstwie owoców i warzyw), duże zasoby biomasy do produkcji energii odnawialnej, bogate dziedzictwo kulturowe gminy (zespoły artystyczne, stroje lokalne, potrawy lokalne i regionalne), dużo aktywnie działających organizacji pozarządowych, znaczące zasoby kapitału społecznego, wychodzenie naprzeciw potrzebnym zmianom, świadome wyzwania cywilizacyjnych władze Gminy.	<ul style="list-style-type: none"> niska gęstość zaludnienia, słaba dostępność do stolicy województwa - Lublina, niski wskaźnik przedsiębiorczości, odpływ wykształconych i aktywnych mieszkańców Gminy do dużych aglomeracji, niska jakość kapitału ludzkiego (apatia i niechęć do rozwiązywania własnych problemów, zbyt duża zależność od pomocy społecznej), niewystarczający stopień wyposażenia Gminy w infrastrukturę techniczną, zły stan dróg, słaba dostępność i jakość usług w zakresie opieki zdrowotnej (w szczególności specjalistycznej opieki zdrowotnej), niewystarczająca ilość działań ukierunkowanych na specjalizację obszaru, pogarszająca się struktura demograficzna mieszkańców Gminy, występowanie zjawiska ukrytego bezrobocia, niski poziom wykształcenia bezrobotnych, brak lokalnych organizacji gospodarczych w zakresie wspierania przedsiębiorczości, słabo rozwinięty sektor usług rolniczych, postępujące ubożenie społeczności lokalnej, uniemożliwiające inwestowanie na wsi, duże rozdrobnienie gospodarstw rolnych, niska wydajność produkcji roślinnej i zwierzęcej, niskie kwalifikacje zawodowe rolników, niski standard nawierzchni dróg gminnych i powiatowych, niski poziom rozwoju turystyki w gminie (brak bazy noclegowo-gastronomicznej oraz atrakcyjnej oferty dla turystów, niski poziom wykształcenia mieszkańców niskie dochody mieszkańców Gminy.

SZANSE	ZAGROŻENIA
<ul style="list-style-type: none"> ■ położenie na skrzyżowaniu ważnych istniejących i projektowanych połączeń drogowych wojewódzkich i krajowych, ■ pozyskiwanie środków dotacyjnych Unii Europejskiej na realizację projektów infra-strukturalnych i społecznych w ramach programów operacyjnych w perspektywie 2014-2020, ■ korzystanie z pozytywnych impulsów rozwojowych generowanych przez miasto Biała Podlaska, ■ walory kulturowe i środowiskowe, ■ możliwość wykorzystania funduszy pomocowych na upowszechnienie nowoczesnych form wspomagania przedsiębiorczości, ■ perspektywy szerszej współpracy między-narodowej na poziomie Gminy, ■ ożywienie działalności instytucji, organizacji i stowarzyszeń obsługujących przedsiębiorców, ■ powstawanie coraz większej liczby instytucji finansowych z udziałem funduszy pomocowych, do wspierania rozwoju MSP, ■ modernizacja i postępująca specjalizacja rolnictwa (w tym rolnictwo ekologiczne i specjalistyczne), ■ rozwój przetwórstwa przemysłowego z wykorzystaniem biogospodarki, ■ potencjał w zakresie rozwoju sieciowego produktu turystycznego poprzez wykorzystanie walorów przyrodniczo-kulturowych, ■ moda na agroturystykę, ■ rozwój energii ze źródeł odnawialnych (głównie w oparciu o energię słoneczną i duże zasoby biomasy), ■ wzrastające zainteresowanie mieszkańców rozwojem turystyki w gminie (rozwój produktu turystycznego Słowiński Gród w Wólce Bieleckiej) ■ rozwój produkcji rolnej poprzez upowszechnianie powstawania grup producenckich, ■ pojawienie się inwestorów z branży produkcyjnej, ■ rozwój współpracy pomiędzy gminami obszaru funkcjonalnego.	<ul style="list-style-type: none"> ■ niekorzystne prognozy demograficzne – starzenie się społeczeństwa, emigracja zarobkowa ludzi młodych, wyludnianie się wsi, ■ migracja ludzi młodych w poszukiwaniu lepszych warunków życia, ■ pogłębiające się zjawisko wykluczenia społecznego, ■ wzrastające wydatki na pomoc społeczną, ■ brak środków na budowę i remonty dróg, ■ niska rentowność produkcji rolnej, ■ rozdrobnienie gospodarstw rolnych, ■ brak rynków zbytu dla płodów rolnych, ■ nasilająca się konkurencja w przyciąganiu inwestorów zagranicznych i turystów, ■ bierność i niechęć mieszkańców do zmiany swojej sytuacji życiowej (zwiększająca się zależność od tzw. transferów socjalnych), ■ wysokie bezrobocie, ■ zbyt mała pula środków pomocowych na inwestycje komunalne w Gminach, szczególnie z RPO WL na lata 2014-2020 i PROW, ■ brak skoordynowanej polityki wspierania MSP, ■ duży udział ludności korzystającej ze świadczeń pomocy społecznej, ■ ubożenie społeczeństwa, ■ wzrost kosztów utrzymania infrastruktury, ■ zmienność w regulacjach prawnych w zakresie prowadzenia działalności gospodarczej oraz stosowania prawa w zakresie zamówień publicznych, finansów publicznych, energetyki odnawialnej, ochrony środowiska itp. ■ zagrożenie dla rolnictwa indywidualnego ze strony sieciowych producentów żywności.

Źródło: Opracowanie własne. Sporządzono na podstawie danych z Urzędu Gminy Łomazy, Policji, GOPS, Powiatowego Urzędu Pracy i GUS oraz badań ankietowych i wniosków z konsultacji społecznych.

III. CZĘŚĆ PLANISTYCZNA

1. Wizja stanu obszaru po przeprowadzeniu rewitalizacji

Część planistyczna *Lokalnego Programu Rewitalizacji Gminy Łomazy na lata 2017-2023* jest odpowiedzią na wyniki przeprowadzonej diagnozy do tego dokumentu, która została zaprezentowana w formie syntezy wyników analizy porównawczej, konsultacji społecznych i analizy pogłębionej obszaru rewitalizacji oraz podsumowania wypracowanego z wykorzystaniem analizy SWOT. Warto podkreślić, że część postulatywna nie jest bierną odpowiedzią na zidentyfikowane problemy obszaru. W wielu aspektach nie ogranicza się ona do tego, co automatycznie wynika z diagnozy, lecz równocześnie wychodzi naprzeciw wyzwaniom, podejmując przedsięwzięcia prewencyjne i wyprzedzając powstawanie problemów możliwych do przewidzenia w przyszłości.

Punktem wyjścia do opracowania zawartości rozdziału były także cele strategiczne zawarte w dokumencie „*Zintegrowana Strategia Rozwoju Przygranicznego Obszaru Funkcjonalnego Aktywne Pogranicze na lata 2015-2020*”:

- Cel strategiczny 1: Zrównoważona i wyspecjalizowana gospodarka.
- Cel strategiczny 2: POF atrakcyjnym miejscem zamieszkania i pobytu.
- Cel strategiczny 3: Aktywne, zdrowe i wykształcone społeczeństwo.
- Cel strategiczny 4: Integracja obszaru i sprawne rządzenie.

Jednym z celów operacyjnych w ramach Celu strategicznego 2: POF atrakcyjnym miejscem zamieszkania i pobytu - jest cel operacyjny 2.2. **Odnowa fizyczna, gospodarcza i społeczna miejscowości.** To cel bezpośrednio wpisujący się w istotę rewitalizacji w wymiarze społecznym, gospodarczym, środowiskowym, przestrzenno-funkcjonalnym i techniczny.

Zgodnie z ww. strategią kształtowanie przestrzeni publicznej zgodnie z obowiązującymi dokumentami planistycznymi to kolejny ważny element podejmowanych działań przez władze lokalne.

Celem działań wynikających z celów Zintegrowanej Strategii Rozwoju Przygranicznego Obszaru Funkcjonalnego Aktywne Pogranicze powinno być wyprowadzenie ze stanu kryzysowego najbardziej zdegradowanych obszarów poprzez przedsięwzięcia całościowo obejmując interwencję na rzecz lokalnej społeczności, przestrzeni oraz lokalnej gospodarki powiązanej ze zidentyfikowanymi specjalizacjami. Działania te powinny być prowadzone w sposób zaplanowany oraz zintegrowany we współpracy z lokalną społecznością. Uzupełnieniem prowadzonych działań powinna być rewitalizacja służąca zarówno podniesieniu atrakcyjności danej przestrzeni obszaru dla podmiotów gospodarczych jak i wsparciu rozwoju kapitału ludzkiego i społecznego, a także przyczynia się do podniesienia jakości życia obecnych i nowych mieszkańców. Jako jeden z głównych mechanizmów działań rewitalizacyjnych powinno być traktowane wzmocnienie potencjału endogenicznego

obszaru. Obszar POF „Aktywne Pogranicze” dość dobrze wypada pod względem wskaźnika liczby mieszkań na 1000 mieszkańców, który w 2013r. kształtował się na poziomie 359,02, dla porównania na terenie powiatu bialskiego wyniósł 338,8, a województwa lubelskiego 348,3. O jakości zasobów mieszkaniowych świadczy stan techniczny budynków oraz wyposażenie mieszkań w podstawowe instalacje. Na poprawę warunków mieszkaniowych i obiektów użyteczności publicznej wpływ miały działania prowadzone przez samorządy, spółdzielnie i wspólnoty mieszkaniowe, a także podmioty indywidualne m.in. z zakresu termomodernizacji.

Z przeprowadzonej analizy wynika, iż istnieją nadal duże potrzeby w tym zakresie z uwagi m.in. na niski stan techniczny i technologiczny nie odpowiadający obecnym standardom.

Władze samorządowe powinny koncentrować się także na poprawie efektywności energetycznej w odniesieniu do budynków użyteczności publicznej do nich należących zarówno już istniejących, jak i nowo wznoszonych. Podejście takie powinno wpisywać się w zobowiązania nakładane na państwa członkowskie UE przez dyrektywy odnoszące się do efektywności energetycznej i jakości powietrza⁷. Od 1 stycznia 2019r. wszystkie nowe budynki zajmowane przez władze publiczne oraz będące ich własnością mają być budynkami o niemal zerowym zużyciu energii, natomiast po 31 grudnia 2020 r. wszystkie nowe budynki mają charakteryzować się niemal zerowym zużyciem energii. Do planowanych działań z zakresu niskoemisyjności i efektywności energetycznej punktem odniesienia powinny być dokumenty przygotowywane i przyjmowane przez władze samorządowe – plany gospodarki niskoemisyjnej. Ponadto samorządy powinny starać się rozpatrywać te kwestie z perspektywy obszaru funkcjonalnego z uwzględnieniem wzajemnej współpracy.¹⁰

W analizie SWOT Zintegrowanej Strategii Rozwoju Przygranicznego Obszaru Funkcjonalnego Aktywne Pogranicze na lata 2015-2020 wskazano, że **mocne strony** obszaru to m.in.: bardzo dobre położenie na międzynarodowym szlaku komunikacyjnym drogowym i kolejowym, infrastruktura graniczna oraz logistyczna – zespół terminali z Małaszewiczach, położenie w obszarze o najkorzystniejszych warunkach do rozwoju energetyki słonecznej, kształtujące się specjalizacje gospodarcze (transport, logistyka, spedycja; przetwórstwo przemysłowe; rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo), wyróżnik międzynarodowy – Stadnina Koni Janów Podlaski, przebieg „Trasy rowerowej Polski Wschodniej”,

a **słabe strony** to: niska gęstość zaludnienia, słaba dostępność do stolicy województwa, niski wskaźnik przedsiębiorczości, słabo rozwinięta infrastruktura komunikacyjna (brak w planach do 2020r. budowy autostrady A2), zły stan dróg, niedostosowanie oferty szkolnictwa do potrzeb rynku pracy, słaba dostępność i jakość usług w zakresie opieki zdrowotnej (w szczególności specjalistycznej opieki zdrowotnej), niekorzystna sytuacja na rynku pracy, niskie zarobki, wysoki wskaźnik bezrobocia, brak terenów inwestycyjnych, niewystarczająca ilość działań ukierunkowanych na specjalizację obszaru,

---

¹⁰ Zintegrowana Strategia Rozwoju Przygranicznego Obszaru Funkcjonalnego Aktywne Pogranicze na lata 2015-2020, str. 37-38.

Zaprezentowane powyżej fragmenty **Zintegrowanej Strategii Rozwoju Przygranicznego Obszaru Funkcjonalnego Aktywne Pogranicze na lata 2015-2020** trafnie wskazują na główne wyzwania stojące przed samorządem lokalnym Gminy Łomazy w zakresie rewitalizacji, które w istocie ogniskują się wokół komponentów społecznego i gospodarczego, jak również wskazują na służebność zagadnień infrastrukturalnych z punktu widzenia realizacji kompleksowej rewitalizacji ukierunkowanej na poprawę jakości życia mieszkańców obszaru rewitalizacji.

W toku prowadzonych prac analitycznych jako obszar rewitalizacji wyznaczono sołectwa: **Dubów i Koszoły i części sołectw: Łomazy I i Łomazy II**, położone na terenie obszaru zdegradowanego. Mając na uwadze specyfikę obszarów i procesów rewitalizacyjnych, uznano, iż należy przyjąć wspólną wizję, dla obszaru rozwijając jej treść na pięć kluczowych wymiarów:

- **społeczny**, gdzie na terenie rewitalizowanym będzie zamieszkiwać zintegrowana, wielopokoleniowa wspólnota, zapewniająca przestrzeń dogodną dla prowadzenia aktywnego i rodzinnego stylu życia, wyróżniająca się szczególną aktywnością osób młodych i rodzin z dziećmi. Mieszkańcy tej przestrzeni aktywnie spędzają czas wolny, korzystając z uroków centrum i okolic Łomaz oraz dostępnych tutaj dóbr kultury. Dzięki poczuciu solidarności, wzajemnej pomocy i technice czują się w tej przestrzeni bezpieczni i otwarci na kontakty z innymi. Zbudowane w trakcie rewitalizacji poczucie wspólnoty będzie inspirowało ich do dbałości o otoczenie i ochrony przed dewastacją. Wykreowane na tym obszarze formy aktywności społecznej zaowocują dużą liczbą wydarzeń i inicjatyw społeczno-kulturowych, budując poczucie satysfakcji i zadowolenia. W wyniku wsparcia społecznego i aktywności zrzeszeń obywatelskich działa tutaj sieć dostępnych instytucji służących budowaniu samodzielności i wysokiego komfortu życia osobom starszym, niepełnosprawnym i niezaradnym życiowo. Łomazy stają się tętniącym życiem centrum gminy i jej mieszkańców.
- **gospodarczy**, w którym obszar ten stał się strefą aktywności mikro i małych przedsiębiorstw, oraz przedsiębiorstw społecznych zwłaszcza o profilu usługowym, oferujących szeroką paletę produktów lokalnych. Dzięki przyjaznej lokalnej teren ten oferuje nowe miejsca pracy i zapewnia dostęp do różnorodnych usług, w tym edukacyjnych, zdrowotnych, opiekuńczych i turystycznych.
- **środowiskowy**, gdzie na terenach dotychczas zdegradowanych, wyeliminowano lub zredukowano istniejące zagrożenia, gdzie można o każdej porze roku oddychać czystym powietrzem, uporządkowano i zapewniono dostępność terenów zielonych i skwerów, jako miejsc aktywnej rekreacji i wypoczynku.
- **przestrzenno-funkcjonalny**, w którym zrewitalizowane tereny Łomaz uzyskały nowe oblicze i funkcje. Dzięki zmodernizowanym budynkom i obiektom, ulicom, chodnikom i placom stały się one żywym, estetycznym i pełnym energii centrum urbanistycznym. Przybyło terenów zielonych, które odzyskały swoją rangę i zwiększyły atrakcyjność

poszczególnych miejsc. Place zabaw, ścieżki, siłownie na świeżym powietrzu - ożywiły przestrzeń publiczną i są wykorzystywane w codziennym życiu mieszkańców i gości.

- **techniczny** ten aspekt rewitalizacji objął szczególnie remonty budynków w połączeniu z ich termomodernizacją, zapewnia wysoki standard ich użytkowania. Uporządkowanie przestrzeni publicznej podniosło jakość życia mieszkańców i przystosowało ją do nowych potrzeb społeczności lokalnej.

Wizja zawarta w LPR, dotycząca perspektywy roku 2023, uszczegóławia założenia z zakresu rozwoju lokalnego w Gminie Łomazy, przekraczając ją jednocześnie w niektórych elementach z uwagi na dłuższy horyzont czasowy obszarowo realizowanej rewitalizacji.

Poniżej prezentuje się pożądaný zintegrowany efekt rewitalizacji – **wizję obszaru rewitalizacji**.

WIZJA ODNOWY I ROZWOJU OBSZARU REWITALIZACJI:

„Ożywienie prorozwojowego potencjału cywilizacyjnego Gminy Łomazy opartego o rewitalizację obszaru kryzysowego obejmującego sołectwa: Dubów i Koszoły Łomazy I i Łomazy II”.

Deklaracja Wizji: Wyprowadzony z kryzysu obszar rewitalizacji będzie tworzył dodatkową przestrzeń do aktywizacji publicznej, społecznej i gospodarczej dla mieszkańców całej Gminy Łomazy, podnosząc jej atrakcyjność inwestycyjną i turystyczną oraz jakość, atrakcyjność i komfort życia jej mieszkańców.

MISJA ODNOWY I ROZWOJU OBSZARU REWITALIZACJI:

„Zintegrowane działania władz Gminy Łomazy, interesariuszy LPR, liderów opinii publicznej i mieszkańców, w sferze społecznej, gospodarczej, środowiskowej, przestrzennej i technicznej, na obszarze rewitalizacji, połączone z akumulacją własnego kapitału publicznego i prywatnego wspartego funduszami zewnętrznymi. stworzą otwartą przestrzeń do aktywności publicznej, społecznej i komercyjnej oraz rozwiązywania problemów na obszarze rewitalizowanym”.

Uzupełnieniem i rozwinięciem wizji oraz misji rozwoju LPR jest określenie głównego celu rozwoju, celów strategicznych i kierunków działań.

GŁÓWNY CEL ODNOWY I ROZWOJU OBSZARU REWITALIZACJI:

„Wzrost poziomu życia mieszkańców oraz poprawa atrakcyjności obszaru rewitalizacji poprzez kompleksową odnowę społeczną oraz gospodarczą, środowiskową, przestrzenną i techniczną”.

W kolejnych rozdziałach zaprezentowano i opisano obszary cele strategiczne, kierunki działań i projekty rewitalizacyjne przyczyniające się do ich realizacji.

2. Cele i kierunki działań rewitalizacyjnych w ramach LPR

W niniejszym dokumencie obowiązuje hierarchiczny układ celów składający się z: celu głównego, celów strategicznych oraz kierunków działań operacyjnych, które odpowiadają zidentyfikowanym potrzebom rewitalizacyjnym. Mają one charakter ramowy i odnoszą się do specyfiki wyznaczonego obszaru rewitalizacji na terenie Gminy Łomazy.

Wszystkie cele rewitalizacji odpowiadają na zdiagnozowane realne problemy oraz potrzeby mieszkańców i prowadzą do ich rozwiązania. Zostały określone przy udziale społeczności lokalnej. Ich realizacja przyczyni się do ograniczania i usuwania przyczyn zjawisk kryzysowych, a nie tylko objawów. Dają mieszkańcom, organizacjom pozarządowym oraz przedsiębiorcom szansę i możliwość wygenerowania ich własnych projektów. Wszystkie cele rewitalizacji wynikają z celów *Zintegrowanej Strategii Rozwoju Przygranicznego Obszaru Funkcjonalnego Aktywne Pogranicze na lata 2015-2020*, ponieważ odnoszą się do działań długookresowych i długofalowych, polegających na inwestycji w kapitał ludzki, system edukacji, aktywność obywatelską, poprawę sytuacji materialnej, co przekłada się na działania na rzecz poprawy zatrudnienia oraz budowania lokalnego rynku pracy.

Cele i działania odpowiadają kryteriom SMART tj.:

- **S – Sprecyzowane** – do każdego z celów przypisano odpowiednie działania i projekty rewitalizacyjne, które odnoszą się do konkretnego obszaru w gminie,
- **M – Mierzalne** – do każdego celu zostały określone wskaźniki, przy pomocy których możliwe będzie zmierzenie stopnia ich realizacji,
- **A – Atrakcyjne** – cele i działania zostały określone z aktywnym udziałem mieszkańców Gminy Łomazy, w związku z czym są dla nich atrakcyjne,
- **R – Realistyczne** – cele i działania zostały zweryfikowane w kontekście realności ich zrealizowania,
- **T – Terminowe** – do każdego celu i działania zostały przypisane konkretne projekty z określonymi terminami ich realizacji.

Celem głównym Lokalnego Programu Rewitalizacji Gminy Łomazy na lata 2017-2023 jest: **"Wzrost poziomu życia mieszkańców oraz poprawa atrakcyjności obszaru rewitalizacji poprzez kompleksową odnowę społeczną oraz gospodarczą, środowiskową, przestrzenną i techniczną".**

Poniżej zaprezentowano cele strategiczne, w ramach których zostały wyznaczone kierunki działań. Kolejność celów nie stanowi o hierarchii ich ważności lub kolejności wdrażania, są one na tym samym poziomie ważności i zgodnie z zasadą kompleksowości. Warunkiem udanej rewitalizacji jest uwzględnienie wszystkich czynników równocześnie, tj. społecznych, infrastrukturalnych, środowiskowych i gospodarczych. Wyznaczone cele rewitalizacji odpowiadają kryteriom SMART, ponieważ są sprecyzowane, mierzalne (do każdego celu zostały przypisane odpowiednie wskaźniki), atrakcyjne dla społeczności lokalnej Gminy Łomazy, możliwe do zrealizowania i terminowe (zostaną zrealizowane

w okresie obowiązywania Lokalnego Programu Rewitalizacji Gminy Łomazy na lata 2017-2023).

W ramach celu głównego zidentyfikowano 3 cele strategiczne:

- **Cel strategiczny 1: Reintegracja społeczna i zawodowa oraz wzmacnianie poziomu integracji społecznej mieszkańców obszaru rewitalizacji.**
- **Cel strategiczny 2: Stworzenie warunków do rozwoju gospodarczego i poprawa sytuacji na lokalnym rynku pracy obszaru rewitalizacji.**
- **Cel strategiczny 3: Poprawa funkcjonalności i estetyki przestrzeni publicznej obszaru rewitalizacji.**

W ramach **celu strategicznego 1** planuje się realizację przedsięwzięć rewitalizacyjnych w zakresie przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu poprzez zwiększenie aktywności lokalnej społeczności. Ważnymi aspektami w ramach realizowanych przedsięwzięć będą: przeciwdziałanie bezrobociu i walka z ubóstwem, poprzez podniesienie kompetencji osób bezrobotnych i wykluczonych społecznie, zwiększenie dostępności usług zdrowotnych oraz działań z zakresu włączenia społecznego, integracja osób nieaktywnych zawodowo oraz grup zagrożonych wykluczeniem społecznym, wszelkie działania aktywizujące najmłodszych mieszkańców z terenu gminy, pobudzenie aktywności kulturalnej mieszkańców, wzmocnienie tożsamości lokalnej i kulturowej mieszkańców gminy, wspieranie osób niepełnosprawnych oraz aktywizacja seniorów. Ważnym elementem w funkcjonowaniu społeczności lokalnej są działające organizacje pozarządowe, które będą miały możliwość podejmowania inicjatyw wspierających poprawę życia i integracji lokalnej społeczności.

Wzmocnienie przedsiębiorczości i poprawa lokalnego rynku pracy na obszarze rewitalizacji będzie możliwe w wyniku realizacji zadań w ramach **celu operacyjnego 2**. Wyznaczone kierunki działań związane są z wykorzystaniem terenów aktywności gospodarczej do wspierania tworzenia nowych miejsc pracy, wzmocnieniem działalności lokalnych przedsiębiorstw w celu poprawy ich konkurencyjności, promowaniem i aktywizowaniem zakładania działalności gospodarczej w celu pobudzenia przedsiębiorczości mieszkańców gminy, ożywianiem przestrzeni publicznych poprzez wsparcie ich funkcji kulturalnych, rozrywkowych i przemysłów czasu wolnego oraz rozwojem funkcji turystycznych.

Cel strategiczny 3 obejmuje realizację działań i przedsięwzięć rewitalizacyjnych przeznaczonych do wyprowadzenia wyznaczonego obszaru rewitalizacji ze stanu kryzysowego pod względem zagospodarowania przestrzennego i poprawy infrastruktury wpływającej na jakość życia mieszkańców. Obejmują one wszelkie inwestycje mające na celu uporządkowanie oraz zagospodarowanie przestrzeni centrum gminy w celu poprawy funkcji społeczno-gospodarczych, administracyjnych i reprezentacyjnych, w tym poprawę dotychczasowej funkcji obszaru, a także nadanie mu nowych funkcji. Ponadto planuje się realizację zadań, które mają na celu poprawę dostępności mieszkańców obszaru rewitalizacji, w tym osób niepełnosprawnych, do infrastruktury technicznej. Ważnym aspektem jest również ochrona lokalnego środowiska naturalnego. Będzie to możliwe poprzez

rewaloryzację oraz odpowiednie kształtowanie przestrzeni publicznych, a także podejmowanie działań mających na celu ograniczenie niskiej emisji w budynkach użyteczności publicznej i budynkach mieszkalnych oraz zwiększanie wykorzystania odnawialnych źródeł energii.

Na poniższym schemacie zaprezentowano układ celów strategicznych oraz odpowiadającym im kierunków działań, którym przyświeca cel główny skupiający się na poprawie poziomu życia mieszkańców oraz poprawie atrakcyjności obszaru rewitalizacji.

Cel główny:

Wzrost poziomu życia mieszkańców oraz poprawa atrakcyjności obszaru rewitalizacji poprzez kompleksową odnowę społeczną oraz gospodarczą, środowiskową, przestrzenną i techniczną.

Cel strategiczny 1:

Aktywizacja społeczna i zawodowa oraz wzmocnienie poziomu integracji społecznej mieszkańców obszaru rewitalizacji.

Kierunek działań 1.1. Przeciwdziałanie ubóstwu mieszkańców i patologiom społecznym.

Kierunek działań 1.2. Aktywizacja zawodowa, podnoszenie kwalifikacji mieszkańców oraz łagodzenie skutków bezrobocia.

Kierunek działań 1.3. Poprawa stanu bezpieczeństwa i zdrowia osób zamieszkujących tereny rewitalizacji.

Kierunek działań 1.4. Poszerzenie możliwości samorozwoju ludzi młodych.

Kierunek działań 1.5. Rozwijanie oferty aktywnych form spędzania czasu dla różnych grup mieszkańców.

Kierunek działań 1.6. Wzmocnienie tożsamości lokalnej i kulturowej mieszkańców gminy.

Kierunek działań 1.7. Wzrost poziomu kapitału społecznego poprzez działania integrujące społeczność lokalną.

Cel strategiczny 2:

Stworzenie warunków do rozwoju gospodarczego i poprawy sytuacji na rynku pracy obszaru rewitalizacji.

Kierunek działań 2.1. Wykorzystanie atrakcyjnych gospodarczo fragmentów obszaru rewitalizacji do wspierania tworzenia nowych miejsc pracy.

Kierunek działań 2.2. Ożywienie przestrzeni publicznej poprzez wsparcie funkcji kulturalnych i rozrywkowych oraz rozwijanie przemysłów czasu wolnego.

Kierunek działań 2.3. Wspieranie podejmowania i rozwijania działalności gospodarczej przez mieszkańców obszaru rewitalizacji.

Kierunek działań 2.4. Rozwój funkcji turystycznych

Cel strategiczny 3:

Poprawa funkcjonalności i estetyki przestrzeni publicznej obszaru rewitalizacji.

Kierunek działań 3.1. Uporządkowanie i zagospodarowanie przestrzeni centrum gminy w celu poprawy funkcji administracyjnych i reprezentacyjnych.

Kierunek działań 3.2. Dostosowanie infrastruktury technicznej i społecznej do potrzeb mieszkańców, w tym osób niepełnosprawnych.

Kierunek działań 3.1. Poprawa jakości przestrzeni publicznej w zakresie estetyki, bezpieczeństwa oraz wyposażenia.

Kierunek działań 3.3. Poprawa efektywności energetycznej obiektów na obszarze rewitalizacji.

Kierunek działań 3.4. Zwiększenie wykorzystania odnawialnych źródeł energii.

Kierunek działań 3.5. Integracja przestrzenna i funkcjonalna obszaru rewitalizacji.

W tym miejscu warto podkreślić, jakie wyzwania stoją przed samorządem Gminy Łomazy, pełniącym rolę operatora procesu rewitalizacji w gminie.

Po pierwsze dostrzega się konieczność stworzenia bazy materialnej oraz oferty edukacyjnej i szkoleniowej dla osób wykluczonych lub zagrożonych wykluczeniem społecznym, starszych, i niepełnosprawnych.

Drugi obszar społeczny to pobudzanie aktywności osób wykluczonych lub zagrożonych wykluczeniem społecznym, niepełnosprawnych i starszych.

Trzeci obszar społeczny to zwiększenie dostępu do usług opiekuńczo-wychowawczych.

Kolejny obszar społeczny to stworzenie nowoczesnej i dostosowanej do potrzeb mieszkańców oferty spędzania czasu wolnego dla grup wykluczonych i marginalizowanych (również w formie pomocowej) oraz młodzieży i seniorów.

Ważny obszar zainteresowania to gospodarka i kwestie ekonomiczne przekładające się na zjawiska ubóstwa i poziomu życia mieszkańców. Ożywienie gospodarcze i rozwijanie funkcji gospodarczych pozwoli na zdynamizowanie lokalnego rynku pracy, a efektywne wykorzystywanie nowoczesnych mechanizmów wsparcia, takich jak ekonomia społeczna przyczyni się również aktywizacji osób będących w trudnej sytuacji na rynku pracy.

Ostatni element, a zarazem wyzwanie stojące przed kompleksową rewitalizacją w Gminie Łomazy ma charakter pomocniczy. Chodzi o przeprowadzenie całości prac modernizacyjnych, remontowych i infrastrukturalnych z punktu widzenia potrzeb społecznych (dostosowanie obiektów i przestrzeni publicznej do potrzeb projektów wynikających m.in. z "projektów miękkich"). Tym samym, logika interwencji i wybrane przedsięwzięcia rewitalizacyjne w całości skoncentrują się (również pośrednio) na mieszkańcach obszaru rewitalizacji, uznając za nadrzędną wartość ich dobrostan oraz jakość życia na obszarze rewitalizacji – miejscach ich pracy, zamieszkania, prowadzenia działalności gospodarczej oraz spędzania czasu wolnego.

Na potrzeby realizacji LPR określono trzy cele strategiczne rewitalizacji odnoszące się do obszaru rewitalizacji. Dodatkowo, wypracowano 17 kierunków działań operacyjnych odpowiadających na problemy wyłonionego obszaru rewitalizacji – terenu rewitalizacji.

Należy podkreślić, że ich kolejność nie ma przypadkowego charakteru. Pierwszy cel ma charakter społeczny ze względu na kluczową rolę interwencji ukierunkowanej na mieszkańców obszaru rewitalizacji. Drugi cel koncentruje się na ożywieniu gospodarczym, dostrzegając głównie zasoby i możliwe do wykorzystania potencjały obszaru rewitalizacji. Trzeci cel odnosi się do sfery technicznej oraz uwarunkowań przestrzennych, które dopełniają interwencję i w istocie umożliwiają osiągnięcie kompleksowej zamiany.

Poniżej scharakteryzowano poszczególne domeny planowania strategicznego. Opis celów i działań LPR otwiera możliwość udziału niezależnych od gminy podmiotów lokalnych i mieszkańców obszaru rewitalizacji w ich opracowaniu i wdrażaniu na każdym etapie realizacji Programu.

Cel strategiczny 1: Reintegracja społeczna i zawodowa oraz wzmacnianie poziomu integracji społecznej mieszkańców obszaru rewitalizacji.

Jest to jedno z najważniejszych zadań dla procesu rewitalizacji w Gminie Łomazy. Bazując na ciągle rozwijanym i uzupełnianym zapleczu infrastruktury, należy dążyć do pobudzenia marginalizowanych środowisk i osób mieszkających na obszarze rewitalizacji. Oczekiwane jest, by poprzez współudział w realizowanych projektach oraz udostępnienie oferty zajęć edukacyjnych i szkoleń aktywizujących osoby starsze, niepełnosprawne, wykluczone lub zagrożone wykluczeniem społecznym oraz oferty zajęć kulturalnych i sportowych, pobudzić jak największą część mieszkańców tych obszarów do podjęcia korzystnych przemian. Ważne jest, by dostępna oferta okazywała się atrakcyjna dla różnych grup wiekowych i osób o rozmaitych zainteresowaniach. Z aktywności fizycznej i kulturalnej powinna wyrosnąć również aktywność społeczna, gotowość do pracy dla dobra wspólnego.

W ramach przedmiotowego celu należy także podkreślać znaczenie takich działań, które pozwalają na aktywne włączanie się grup marginalizowanych w realizowanie projektów, z których grupy te mają potem otrzymywać korzyść. Praca przy stworzeniu dobra publicznego, z którego ma się później samemu korzystać, sprawia, że inny jest stosunek użytkowników do tego dobra.

Oczekiwane jest, aby szukać sposobu na to, by każdemu pomysłowi w obszarze infrastruktury towarzyszyły również działania, które będą łączyć z nią mieszkańców obszaru rewitalizacji.

Wzmocnienie poziomu integracji społecznej wiąże się z koniecznością wsparcia kapitału ludzkiego i społecznego mieszkańców obszaru rewitalizacji. Efektywność tego rodzaju interwencji wymaga profesjonalizacji systemu usług publicznych i rozwijania oraz różnicowania funkcji zdrowotnych, edukacyjnych, kulturalnych oraz pomocowych. Ważnym komponentem omawianego celu strategicznego jest podniesienie poziomu bezpieczeństwa odczuwanego przez mieszkańców, istotnego w perspektywie niekorzystnych zjawisk demograficznych oraz presji związanej ze stymulowaniem atrakcyjności osiedleńczej.

Warto podkreślić, że artykułowane zagadnienia wpisują się w koncepcję przystosowania i modernizacji infrastruktury społecznej na terenie obszaru rewitalizacji, która ma stanowić bazę do działań miękkich.

Integrowanie obszaru rewitalizacji z całą gminą obejmować powinno zarówno działania zmierzające do fizycznego zbliżenia komunikacyjnego terenów peryferyjnych (poprawa połączeń komunikacyjnych), jak i takie, które do obszarów rewitalizacji przyciągną turystów (dzięki wykorzystaniu atrakcji kulturalnych, sportowych, rekreacyjnych, itp.).

W skład pierwszego celu strategicznego wchodzi następujące rodzaje działań:

1.1. Przeciwdziałanie ubóstwu mieszkańców i patologiom społecznym.

- 1.2. Aktywizacja zawodowa, podnoszenie kwalifikacji mieszkańców oraz łagodzenie skutków bezrobocia.
- 1.3. Poprawa stanu bezpieczeństwa i zdrowia osób zamieszkujących tereny rewitalizacji.
- 1.4. Poszerzenie możliwości samorozwoju ludzi młodych.
- 1.5. Rozwijanie oferty aktywnych form spędzania czasu dla różnych grup mieszkańców.
- 1.6. Wzmocnienie tożsamości lokalnej i kulturowej mieszkańców gminy.
- 1.7. Wzrost poziomu kapitału społecznego poprzez działania integrujące społeczność lokalną.

Cel strategiczny 2: Stworzenie warunków do rozwoju gospodarczego i poprawa rynku pracy obszaru rewitalizacji.

Stworzenie warunków do rozwoju gospodarczego obszaru rewitalizacji wiąże się głównie ze słabością obszaru rewitalizacji wynikającą z zamierania jej części usługowych (warunkujących centrotworczość obszaru rewitalizacji i wykorzystywania położenia). Pomimo intensywnych działań samorządu prowadzonych na rzecz ożywienia tej części gminy jest ona przestrzenią nisko wykorzystywaną przez mieszkańców całej gminy, ze szczególnym uwzględnieniem tych zamieszkujących (powoduje to m.in. niską jakość kapitału pomostowego wśród osób z obszaru rewitalizacji). Pobudzenie obszaru kryzysowego to element wymagający różnorodnego wsparcia i wykorzystania instrumentów wspierających sektor firm w obrębie obszaru rewitalizacji. W skład drugiego celu strategicznego wchodzi następujące rodzaje działań:

- 2.1. Wykorzystanie atrakcyjnych gospodarczo fragmentów obszaru rewitalizacji do wspierania tworzenia nowych miejsc pracy.
- 2.2. Ożywienie przestrzeni publicznej poprzez wsparcie funkcji kulturalnych i rozrywkowych oraz rozwijanie przemysłów czasu wolnego.
- 2.3. Wspieranie podejmowania i rozwijania działalności gospodarczej przez mieszkańców obszaru rewitalizacji.
- 2.4. Rozwój funkcji turystycznych.

Cel strategiczny 3: Poprawa funkcjonalności i estetyki przestrzeni publicznej obszaru rewitalizacji

Należy kontynuować proces dostarczania mieszkańcom Gminy Łomazy różnorodnej i wartościowej przestrzeni publicznej w postaci obiektów użyteczności publicznej, stref integrowania się, rekreacji, miejsc uprawiania sportu i rozwijania zainteresowań. Działania te powinny skupić się przede wszystkim na poprawie tego, co funkcjonuje źle (np. niektóre układy komunikacyjne, obiekty użyteczności publicznej nieprzystosowane do świadczenia wysokiej jakości usług) oraz na dostrzeżeniu, w jakich sferach w obszarach rewitalizacji można uzupełnić ofertę tak, by w większym stopniu przyczyniała się do wspierania poprawy

jakości życia mieszkańców (np. zapewnienie dostępności do obiektów i terenów realizacji w zakresie kultury i rekreacji dla różnych grup mieszkańców: dzieci, młodzieży, osób starszych).

Obok poprawiania dostępności i funkcjonalności przestrzeni publicznej należy zwrócić uwagę na dbanie o estetykę tej przestrzeni. Brak estetyki bardzo często istotnie piętnuje obszary zdegradowane, ograniczając otwartość ich mieszkańców na pozytywne zmiany.

Poprawa funkcjonalności infrastruktury i estetyki przestrzeni publicznej w obrębie obszaru rewitalizacji to cel o pomocniczym charakterze, niemniej niezbędny w kontekście przystosowania obszaru rewitalizacji do pełnienia funkcji społecznych i gospodarczych.

Kolejne działania wspierające realizację ww. celu strategicznego to stwarzanie godnych i przyjaznych warunków zamieszkania. Są one ważnym czynnikiem poczucia wartości i bezpieczeństwa.

Należy dążyć do stałego poprawiania sytuacji mieszkaniowej, we współpracy z zarządcami nieruchomości podejmować należy również działania w celu poprawiania funkcjonalności przestrzeni wokół budynków mieszkalnych.

Wzrastają także potrzeby w zakresie zapewnienia jak najwyższego standardu termicznego w budynkach mieszkalnych. Termomodernizacja pozwala na oszczędzanie energii i środków finansowych. Podobnemu celowi powinno służyć sięganie po odnawialne źródła energii dla zaspokajania potrzeb energetycznych mieszkańców.

Wykreowanie efektu skali w zaplanowanym procesie rewitalizacji wymaga budowy mechanizmów integracji terytorialnej, tym samym pożądaný stan rzeczy zostanie osiągnięty poprzez następujące rodzaje działań:

- 3.1. Uporządkowanie i zagospodarowanie przestrzeni centrum gminy w celu poprawy funkcji administracyjnych i reprezentacyjnych.
- 3.2. Dostosowanie infrastruktury technicznej i społecznej do potrzeb mieszkańców, w tym osób niepełnosprawnych.
- 3.3. Poprawa jakości przestrzeni publicznej w zakresie estetyki, bezpieczeństwa oraz wyposażenia.
- 3.4. Poprawa efektywności energetycznej obiektów na obszarze rewitalizacji.
- 3.5. Zwiększenie wykorzystania odnawialnych źródeł energii.
- 3.6. Integracja przestrzenna i funkcjonalna obszaru rewitalizacji.

W powyższych celach i działaniach uwzględniono wszystkie wnioski i postulaty zgłoszone podczas konsultacji społecznych (szczegółowe informacje zawiera rozdział 3. Partycypacja społeczna w IV. CZĘŚCI WDROŻENIOWO-EWALUACYJNA).

3. Opis powiązań LPR z dokumentami strategicznymi i planistycznymi

Lokalny Program Rewitalizacji Gminy Łomży na lata 2017-2023 jest dokumentem o charakterze operacyjnym, którego podstawowym założeniem jest wyznaczenie ram dla skutecznej interwencji ukierunkowanej na wyznaczony obszar rewitalizacji. Lokalny Program Rewitalizacji Gminy Łomży jest zgodny z podstawowymi dokumentami o charakterze planistycznym i programowym obowiązujących na poziomie lokalnym, regionalnym, krajowym i wspólnotowym. Dodatkowo tworzy płaszczyznę zgodności pomiędzy poszczególnymi dokumentami z różnych dziedzin funkcjonowania społeczności lokalnej i samorządu.

3.1. Opis powiązań Programu z dokumentami o charakterze ponadlokalnym

Strategia UE Europa 2020 – Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu

Strategia Europa 2020 jest dokumentem opracowanym przez Komisję Europejską, którego głównym celem jest określenie kierunków działań, których realizacja poskutkuje wyjściem z kryzysu i przygotowaniem gospodarki europejskiej na wyzwania czekające w okresie, na jaki Strategia została przygotowana. Strategia Europa 2020 została przyjęta przez Radę Europejską 17 czerwca 2010 roku. W Strategii podkreślona została potrzeba wspólnego działania państw członkowskich na rzecz wychodzenia z kryzysu oraz wdrażania reform umożliwiających stawienie czoła wyzwaniom związanym z globalizacją, starzeniem się społeczeństw czy rosnącą potrzebą racjonalnego wykorzystywania zasobów. W celu osiągnięcia powyższych założeń zaproponowano trzy podstawowe, wzajemnie wzmacniające się priorytety:

- wzrost inteligentny, czyli rozwój oparty na wiedzy i innowacjach,
- wzrost zrównoważony, czyli transformacja w kierunku gospodarki niskoemisyjnej, efektywnie korzystającej z zasobów i konkurencyjnej,
- **wzrost sprzyjający włączeniu społecznemu, czyli wspieranie gospodarki o wysokim poziomie zatrudnienia i zapewniającej spójność: gospodarczą, społeczną i terytorialną.**

W strategii wyznaczone zostały także cele Unii na 2020 rok. Zgodnie z nimi:

- **wskaźnik zatrudnienia osób w wieku 20-64 lat powinien wynosić 75%,**
- na inwestycje w badania i rozwój należy przeznaczyć 3% PKB Unii,
- **należy osiągnąć cele „20/20/20” w zakresie klimatu i energii (w tym ograniczenie emisji dwutlenku węgla nawet o 30%, jeśli pozwolą na to warunki),**
- **liczbę osób przedwcześnie kończących naukę szkolną należy ograniczyć do 10%, a co najmniej 40% osób z młodego pokolenia powinno zdobywać wyższe wykształcenie,**
- **liczbę osób zagrożonych ubóstwem należy zmniejszyć o 20 mln.**

Powyższe cele szczegółowe wpisują się w realizację trzech ogólnych priorytetów: inteligentny rozwój, **zrównoważony rozwój**, **rozwój sprzyjający włączeniu społecznemu**.

Komisja w Strategii przedstawia siedem projektów przewodnich, które umożliwią postępy w ramach każdego z priorytetów tematycznych:

- „Unia innowacji” – wykorzystywanie działalności badawczo-rozwojowych do zwalczania takich problemów jak: zmiany klimatu, efektywność energetyczna, zasoby czy zmiany demograficzne,
- „Mobilna Młodzież” – poprawa warunków i podniesienie atrakcyjności europejskiego szkolnictwa wyższego oraz podniesienie poziomu kształcenia i szkolenia na każdym szczeblu edukacyjnym, a także poprawa sytuacji młodzieży na rynku pracy,
- „Europejska agenda cyfrowa” – osiąganie trwałych korzyści ekonomicznych i społecznych z jednolitego rynku cyfrowego, a przez to ułatwienie dostępu do szerokopasmowego Internetu,
- „Europa efektywnie korzystająca z zasobów” – wsparcie w kierunku niskoemisyjnego i efektywniejszego wykorzystania zasobów przez społeczeństwo; zwiększanie bezpieczeństwa energetycznego,
- „Polityka przemysłowa w erze globalizacji” – wsparcie przedsiębiorczości i pomoc w sprostaniu nowych wyzwań, wsparcie konkurencyjności przemysłu europejskiego, pomoc w wykorzystaniu możliwości wynikających z globalizacji i gospodarki przyjaznej środowisku,
- „Program na rzecz nowych umiejętności i zatrudnienia” – unowocześnianie rynków pracy związane z rosnącym bezrobociem, a także zapewnienie trwałości obecnych modeli społecznych,
- „Europejski program walki z ubóstwem” – zapewnienie spójności gospodarczej, społecznej i terytorialnej, zwiększenie świadomości i uznania pracy ludzi ubogich i zagrożonych wykluczeniem społecznym, umożliwiając im godne życie i aktywne uczestnictwo w życiu społecznym.

Cele zaplanowane do realizacji w ramach Lokalnego Programu Rewitalizacji Gminy Łomazy lata 2017-2023 są zgodne z priorytetami, celami oraz założeniami projektów przewodnich Strategii Europa 2020.

Poniższa tabela prezentuje zgodność Lokalnego Programu Rewitalizacji Gminy Łomazy z wybranymi celami w obszarze konkurencyjności i innowacyjności gospodarki:

Tabela 46. Zestawienie powiązań celów Lokalnego Programu Rewitalizacji Gminy Łomazy na lata 2017-2023 z celami Strategii UE RUROPA 2020.

Strategia UE Europa 2020.		Lokalny Program Rewitalizacji Gminy Łomazy na lata 2017-2023		
		Cel strategiczny 1: Aktywizacja społeczna i zawodowa oraz wzmacnianie poziomu integracji społecznej mieszkańców obszaru rewitalizacji.	Cel strategiczny 2: Stworzenie warunków do rozwoju gospodarczego i poprawa rynku pracy obszaru rewitalizacji.	Cel strategiczny 3: Poprawa funkcjonalności i estetyki przestrzeni publicznej obszaru rewitalizacji.
Inicjatywa przewodnia	1. Europejska agenda cyfrowa.		x	
	2. Unia innowacji.		x	
	3. Mobilna młodzież.	x		
	4. Europa efektywnie korzystająca z zasobów.			x
	5. Polityka przemysłowa w erze globalizacji.		x	
	6. Program na rzecz nowych umiejętności i zatrudnienia.	x		
	7. Europejski program walki z ubóstwem.	x		

Źródło: Opracowanie własne.

Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju. Polska 2030. Trzecia Fala Nowoczesności.

Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju. Polska 2030. Trzecia Fala Nowoczesności - to dokument określający główne trendy, wyzwania oraz koncepcję rozwoju kraju w perspektywie długookresowej, przyjęty przez Radę Ministrów w dniu 5 lutego 2013 r. Głównym celem dokumentu jest wytyczenie i charakterystyka działań skierowanych ku poprawie, jakości życia Polaków i rozwoju Polski na tle Unii Europejskiej. Założeniem strategii jest przezwyciężenie kryzysu finansowego w możliwie najkrótszym czasie oraz wzrost gospodarczy kraju.

Poniższa tabela prezentuje zgodność Lokalnego Programu Rewitalizacji Gminy Łomazy z wybranymi celami w obszarze konkurencyjności i innowacyjności gospodarki:

Tabela 47. Zestawienie powiązań celów Lokalnego Programu Rewitalizacji Gminy Łomazy na lata 2017-2023 z celami Długookresowej Strategii Rozwoju Kraju. Polska 2030. Trzecia Fala Nowoczesności.

Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju. Polska 2030. Trzecia Fala Nowoczesności.		Lokalny Program Rewitalizacji Gminy Łomazy na lata 2017-2023		
		Cel strategiczny 1: Aktywizacja społeczna i zawodowa oraz wzmacnianie poziomu integracji społecznej mieszkańców obszaru rewitalizacji.	Cel strategiczny 2: Stworzenie warunków do rozwoju gospodarczego i poprawa rynku pracy obszaru rewitalizacji.	Cel strategiczny 3: Poprawa funkcjonalności i estetyki przestrzeni publicznej obszaru rewitalizacji.
Cel 3. Poprawa dostępności i jakości edukacji na wszystkich etapach oraz podniesienie konkurencyjności nauki.		x		

Cel 6. Rozwój kapitału ludzkiego poprzez wzrost zatrudnienia i stworzenie „workfare state” Kapitał Ludzki.	x	x	
Cel 8. Wzmocnienie mechanizmów terytorialnego równoważenia rozwoju dla rozwijania i pełnego wykorzystania potencjałów regionalnych.	x		x
Cel 11. Wzrost społecznego kapitału rozwoju.	x		

Źródło: Opracowanie własne.

Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010-2020: Regiony, Miasta, Obszary Wiejskie (KSRR 2010-2020)

KSRR 2010-2020 to kompleksowy średniookresowy dokument strategiczny odnoszący się do prowadzenia polityki rozwoju społeczno-gospodarczego kraju w ujęciu wojewódzkim.

Lokalny Program Rewitalizacji Gminy Łomża jest zgodny z nadrzędnym celem KSRR 2010-2020:

„Celem strategicznym polityki regionalnej, określonym w KSRR, jest: Efektywne wykorzystywanie specyficznych regionalnych oraz terytorialnych potencjałów rozwojowych dla osiągnięcia celów rozwoju kraju – wzrostu, zatrudnienia i spójności w horyzoncie długookresowym”. KSRR ustala trzy cele szczegółowe do 2020 roku, które wpisują się w specyfikę Programu Rewitalizacji.

1. Wspomaganie wzrostu konkurencyjności regionów ("konkurencyjność").
2. Budowanie spójności terytorialnej i przeciwdziałanie procesom marginalizacji na obszarach problemowych ("spójność").
3. Tworzenie warunków dla skutecznej, efektywnej i partnerskiej realizacji działań rozwojowych ukierunkowanych terytorialnie ("sprawność").

Tabela 48. Zestawienie powiązań celów Lokalnego Programu Rewitalizacji Gminy Łomża na lata 2017-2023 z celami Długookresowej Strategii Rozwoju Kraju. Polska 20230. Trzecia Fala Nowoczesności.

Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010-2020: Regiony, Miasta, Obszary Wiejskie.	Lokalny Program Rewitalizacji Gminy Łomża na lata 2017-2023		
	Cel strategiczny 1: Aktywizacja społeczna i zawodowa oraz wzmacnianie poziomu integracji społecznej mieszkańców obszaru rewitalizacji.	Cel strategiczny 2: Stworzenie warunków do rozwoju gospodarczego i poprawa rynku pracy obszaru rewitalizacji.	Cel strategiczny 3: Poprawa funkcjonalności i estetyki przestrzeni publicznej obszaru rewitalizacji.
Cel 1. Konkurencyjność.	x	x	
Cel. 2. Spójność.	x		
Cel. 3. Sprawność.	x		x

Źródło: Opracowanie własne.

Narodowy Plan Rewitalizacji (NPR)

Głównym celem Narodowego Planu Rewitalizacji jest poprawa warunków rozwoju obszarów zdegradowanych w wymiarze przestrzennym, społecznym, kulturowym i gospodarczym. Realizacji tego celu służyć będzie tworzeniu korzystnych warunków dla prowadzenia rewitalizacji w Polsce i położeniu nacisku na holistyczne,

zintegrowane podejście do prowadzenia takich działań.

Lokalny Program Rewitalizacji Gminy Łomży na lata 2017-2023 zakłada kompleksowe podejście do procesu rewitalizacji integrując działania przestrzenno-środowiskowe, społeczne i gospodarcze, w związku z czym wpisuje się w główne założenia Narodowego Planu Rewitalizacji.

Strategia Rozwoju Kraju 2020 – Aktywne społeczeństwo, konkurencyjna gospodarka, sprawne państwo (SRK 2020)

Dokument wyznacza najważniejsze zadania państwa, których realizacja przyczyni się do szybszego i bardziej zrównoważonego rozwoju kraju i poprawy, jakości życia ludności poprzez wzmocnienie potencjałów gospodarczych, instytucjonalnych i społecznych. Główne działania obejmują trzy obszary: sprawne i efektywne państwo, konkurencyjną gospodarkę oraz spójność społeczną gospodarczą.

Spójność dokumentów na poziomie obszarów strategicznych i celów przedstawia poniższa tabela.

Tabela 49. Zestawienie powiązań celów Lokalnego Programu Rewitalizacji Gminy Łomży na lata 2017-2023 z celami Długookresowej Strategii Rozwoju Kraju. Polska 20230. Trzecia Fala Nowoczesności.

Strategia Rozwoju Kraju 2020 – Aktywne społeczeństwo, konkurencyjna gospodarka, sprawne państwo.	Lokalny Program Rewitalizacji Gminy Łomży na lata 2017-2023		
	Cel strategiczny 1: Aktywizacja społeczna i zawodowa oraz wzmacnianie poziomu integracji społecznej mieszkańców obszaru rewitalizacji.	Cel strategiczny 2: Stworzenie warunków do rozwoju gospodarczego i poprawa rynku pracy obszaru rewitalizacji.	Cel strategiczny 3: Poprawa funkcjonalności i estetyki przestrzeni publicznej obszaru rewitalizacji.
Obszar strategiczny: Sprawne i efektywne państwo, Cel 3. Wzmocnienie warunków sprzyjających realizacji indywidualnych potrzeb i aktywności obywateli, kierunek: rozwój kapitału społecznego.	x		
Obszar strategiczny: Konkurencyjna gospodarka, Cel 4 Rozwój kapitału ludzkiego, kierunki interwencji: zwiększenie aktywności zawodowej oraz poprawa jakości kapitału ludzkiego.		x	

Obszar strategiczny: Spójność społeczna i terytorialna, Cel 1 Integracja społeczna, kierunki interwencji: zwiększenie aktywności osób wykluczonych i zagrożonych wykluczeniem społecznym oraz zmniejszenie ubóstwa w grupach najbardziej zagrożonych.	x		x
---	---	--	---

Źródło: Opracowanie własne.

Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 (KPZK 2030)

Dokument określający zasady ładu przestrzennego w Polsce. Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju jest najważniejszym dokumentem strategicznym w kwestii zagospodarowania przestrzennego kraju. Został on stworzony w celu zapewnienia efektywnego wykorzystania jego przestrzeni. Dokument zawiera cele i kierunki działań służące takiemu planowaniu przestrzennemu, który pozwoli na wzrost społeczno-gospodarczy państwa.

Spójność dokumentów w najważniejszych celach została przedstawiona w poniższej tabeli.

Tabela 50. Zestawienie powiązań celów Lokalnego Programu Rewitalizacji Gminy Łomazy na lata 2017-2023 z celami Koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030.

Koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030.	Lokalny Program Rewitalizacji Gminy Łomazy na lata 2017-2023		
	Cel strategiczny 1: Aktywizacja społeczna i zawodowa oraz wzmacnianie poziomu integracji społecznej mieszkańców obszaru rewitalizacji.	Cel strategiczny 2: Stworzenie warunków do rozwoju gospodarczego i poprawa rynku pracy obszaru rewitalizacji.	Cel strategiczny 3: Poprawa funkcjonalności i estetyki przestrzeni publicznej obszaru rewitalizacji.
Cel 2. Poprawa spójności wewnętrznej i terytorialnej, równoważenie rozwoju kraju poprzez promowanie integracji funkcjonalnej, tworzenie warunków dla rozprzestrzeniania się czynników rozwoju, wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich oraz wykorzystanie potencjału wewnętrznego wszystkich terytoriów.	x		
Cel 3. Poprawa dostępności terytorialnej kraju w równych skalach przestrzennych poprzez rozwijanie infrastruktury.	x		x

Cel 4. Kształtowanie struktur przestrzennych wspierających osiągnięcie i utrzymanie wysokiej jakości środowiska przyrodniczego i walorów krajobrazowych Polski.			x
Cel 5. Zwiększenie odporności struktury przestrzennej kraju na zagrożenia naturalne i utratę bezpieczeństwa energetycznego oraz kształtowanie struktur przestrzennych wspierających zdolności obronne państwa.			x
Cel 6. Przewrócenie i utrwalenie ładu przestrzennego.			x

Źródło: Opracowanie własne.

Krajowa Polityka Miejska 2023 (KPM 2023)

Lokalny Program Rewitalizacji Gminy Łomazy na lata 2017-2023 wpisuje się w poniższe założenia KPM 2023:

1. Stworzenie warunków dla skutecznego, efektywnego i partnerskiego zarządzania rozwojem na obszarach miejskich, w tym w szczególności na obszarach metropolitalnych.
2. Wspieranie zrównoważonego rozwoju ośrodków miejskich, w tym przeciwdziałanie negatywnym zjawiskom niekontrolowanej suburbanizacji.
3. Odbudowa zdolności do rozwoju poprzez rewitalizację zdegradowanych społecznie, ekonomicznie i fizycznie obszarów miejskich.
4. Poprawa konkurencyjności i zdolności głównych ośrodków miejskich do kreowania rozwoju, wzrostu i zatrudnienia.
5. Wspomaganie rozwoju subregionalnych i lokalnych ośrodków miejskich, przede wszystkim na obszarach problemowych polityki regionalnej poprzez wzmacnianie ich funkcji oraz przeciwdziałanie ich upadkowi ekonomicznemu.

Założenia Narodowego Programu Rozwoju Gospodarki Niskoemisyjnej (NPRGN)

Lokalny Program Rewitalizacji Gminy Łomazy na lata 2017-2023 jest zgodny w zakresie następujących celów szczegółowych NPRGN:

- Cel szczegółowy 1: Rozwój niskoemisyjnych źródeł energii,
- Cel szczegółowy 2: Poprawa efektywności energetycznej,
- Cel szczegółowy 3: Poprawa efektywności gospodarowania surowcami i materiałami,
- Cel szczegółowy 4: Rozwój i wykorzystanie technologii niskoemisyjnych,
- Cel szczegółowy 6: Promocja nowych wzorców konsumpcji.

STRATEGIA ROZWOJU WOJEWÓDZTWA LUBELSKIEGO NA LATA 2014 – 2020 (Z PERSPEKTYWĄ DO 2030 R.)

Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego na lata 2014-2020 (z perspektywą do 2030 roku) przyjęta Uchwałą Nr XXXIV/559/2013 Sejmiku Województwa Lubelskiego z dnia 24 czerwca 2013 r. jest dokumentem programowym, który określa wizję oraz kierunki

rozwoju regionu. Strategia prezentuje zasadniczą zmianę podejścia do programowania rozwoju i prowadzenia polityki regionalnej. Zakłada całościowe rozumienie zarządzania, również poprzez mobilizowanie inicjatyw lokalnych. Dokument zakłada elastyczność i otwarcie na innowacje oraz działania prorozwojowe, a także przyjmowanie wsparcia zewnętrznego. Zaproponowane cele strategiczne wynikają z rozpoznania najważniejszych wyzwań stojących przed regionem. Ukierunkowane są na innowacje, wzmocnienie miast, rozwój nowoczesnej wsi, przedsiębiorczość, wykorzystanie potencjału naukowego i integrację regionu poprawiającą jego spójność. Cele te sformułowane zostały następująco:

1. Wzmacnianie urbanizacji regionu.
2. Restrukturyzacja rolnictwa oraz rozwój obszarów wiejskich.
3. Selektywne zwiększanie potencjału wiedzy, kwalifikacji, zaawansowania technologicznego, przedsiębiorczości i innowacyjności regionu.
4. Funkcjonalna, przestrzenna, społeczna i kulturowa integracja regionu.

Rewitalizacja obszarów kryzysowych w Gminie Łomazy przyczyni się do realizacji postanowień pierwszego celu strategicznego Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego na lata 2014-2020, w szczególności wyznaczonego w jego ramach 2 celu operacyjnego – wspieranie ponadlokalnych funkcji miast (np. naukowych, akademickich, kulturalnych, turystycznych), które przyczyniają się do dynamizacji rozwoju tych miast i otaczających je obszarów. Działania rewitalizacyjne ukierunkowane będą także na zwiększanie potencjału: wiedzy, kwalifikacji, zaawansowania technologicznego, przedsiębiorczości i innowacyjności, co jest w pełni zgodne z założeniami 3 celu strategicznego analizowanego dokumentu. Planowany proces rewitalizacji wpisuje się także w założenia 4 celu strategicznego, w szczególności celów operacyjnych 2 i 5 (odpowiednio: wspieranie włączenia społecznego; racjonalne i efektywne wykorzystywanie zasobów przyrody dla potrzeb gospodarczych i rekreacyjnych, przy zachowaniu i ochronie walorów środowiska przyrodniczego).

Tabela 51. Zestawienie powiązań celów Lokalnego Programu rewitalizacji Gminy Łomazy na lata 2017-2023 z celami Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego na lata 2014-2020 (z per. do 2030 roku).

Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego na lata 2014-2020 (z perspektywą do 2030 roku).	Lokalny Program Rewitalizacji Gminy Łomazy na lata 2017-2023		
	Cel strategiczny 1: Aktywizacja społeczna i zawodowa oraz wzmacnianie poziomu integracji społecznej mieszkańców obszaru rewitalizacji.	Cel strategiczny 2: Stworzenie warunków do rozwoju gospodarczego i poprawa rynku pracy obszaru rewitalizacji.	Cel strategiczny 3: Poprawa funkcjonalności i estetyki przestrzeni publicznej obszaru rewitalizacji.
Cel strategiczny 1. Wzmacnianie urbanizacji regionu.	x		
Cel strategiczny 2. Restrukturyzacja rolnictwa oraz rozwój obszarów wiejskich.		x	

Cel strategiczny 3. Selektywne zwiększanie potencjału wiedzy, kwalifikacji, zaawansowania technologicznego, przedsiębiorczości i innowacyjności regionu.		x	
Cel strategiczny 4. Funkcjonalna, przestrzenna, społeczna i kulturowa integracja regionu.	x		x

Źródło: Opracowanie własne.

REGIONALNY PROGRAM OPERACYJNY WOJEWÓDZTWA LUBELSKIEGO NA LATA 2014 – 2020

Głównym celem Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Lubelskiego na lata 2014 - 2020 przyjętego decyzją Komisji Europejskiej C(2015)887 z dnia 12 lutego 2015 r. jest podniesienie konkurencyjności regionu w oparciu o wewnętrzne potencjały, sprzyjające zwiększeniu spójności społecznej i terytorialnej. Cel główny osiągany będzie przez interwencję w ramach 13 Osi Priorytetowych, obejmujących 10 celów tematycznych pakietu legislacyjnego UE:

- Oś Priorytetowa 1 Badania i innowacje.
- Oś Priorytetowa 2 Cyfrowe Lubelskie.
- Oś Priorytetowa 3 Konkurencyjność przedsiębiorstw.
- Oś Priorytetowa 4 Energia przyjazna środowisku.
- Oś Priorytetowa 5 Efektywność energetyczna i gospodarka niskoemisyjna.
- Oś Priorytetowa 6 Ochrona środowiska i efektywne wykorzystanie zasobów.
- Oś Priorytetowa 7 Ochrona dziedzictwa kulturowego i naturalnego.
- Oś Priorytetowa 8 Mobilność regionalna i ekologiczny transport.
- Oś Priorytetowa 9 Rynek pracy.
- Oś Priorytetowa 10 Adaptacyjność przedsiębiorstw i pracowników do zmian.
- Oś Priorytetowa 11 Włączenie społeczne.
- Oś Priorytetowa 12 Edukacja, kwalifikacje i kompetencje.
- Oś Priorytetowa 13 Infrastruktura społeczna.

Proces rewitalizacji obszarów kryzysowych w Gminie Łomazy ukierunkowany jest przede wszystkim na realizację założeń działania 13.4 wyznaczonego w ramach osi priorytetowej 13 Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Lubelskiego na lata 2014-2020 - Rewitalizacja obszarów wiejskich.

Celem działania jest odnowa zdegradowanych przestrzeni wiejskich prowadząca do rozwiązywania zdiagnozowanych problemów społecznych tych obszarów. W ramach procesu rewitalizacji Gminy Łomazy wdrażane będą zadania w zakresie głębokiej przebudowy i adaptacji zdegradowanych obiektów i obszarów, ukierunkowane w szczególności na poprawę jakości korzystania z przestrzeni, likwidację izolacji obszarów problemowych oraz poprawę jakości życia mieszkańców obszarów zdegradowanych. Inwestycje infrastrukturalne w zakresie rewitalizacji, ukierunkowane na rozwiązywanie zdiagnozowanych problemów społecznych, wzmocnią wysiłki na rzecz ograniczania koncentracji ubóstwa oraz wykluczenia społecznego mieszkańców obszarów rewitalizacji. Pozwolą także na odnowę zdegradowanych przestrzeni wiejskich, przyczyniając się do wzmocnienia ich potencjałów rozwojowych. Planowane działania rewitalizacyjne przyczynią się także do realizacji celów pozostałych osi priorytetowych Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Lubelskiego na lata 2014-2020.

Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Lubelskiego do roku 2030

Dokumentem, który reguluje politykę przestrzenną w województwie lubelskim jest Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Lubelskiego, który jest obecnie w trakcie zmian (aktualny projekt z września 2015 r.), gdyż dokument z 2002 roku był sporządzony w oparciu o nieobowiązującą już ustawę o zagospodarowaniu przestrzennym z 1994 r. w innych niż obecnie uwarunkowaniach geopolitycznych, rozwojowych i instytucjonalnych planowania. Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Lubelskiego określa zasady i kierunki kształtowania struktury funkcjonalno-przestrzennej regionu oraz działania służące realizacji ponadlokalnych celów publicznych stanowiąc formalną i merytoryczną płaszczyznę odniesienia dla podejmowanych decyzji przestrzennych.

Tabela 52. Zestawienie powiązań celów Lokalnego Programu Rewitalizacji Gminy Łomazy na lata 2017-2023 z celami Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Lubelskiego do roku 2030.

Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Lubelskiego do roku 2030.	Lokalny Program Rewitalizacji Gminy Łomazy na lata 2017-2023		
	Cel strategiczny 1: Aktywizacja społeczna i zawodowa oraz wzmacnianie poziomu integracji społecznej mieszkańców obszaru rewitalizacji.	Cel strategiczny 2: Stworzenie warunków do rozwoju gospodarczego i poprawa rynku pracy obszaru rewitalizacji.	Cel strategiczny 3: Poprawa funkcjonalności i estetyki przestrzeni publicznej obszaru rewitalizacji.
1. Wzmacnianie zewnętrznych powiązań sieciowych oraz poprawa spójności wewnątrzregionalnej w układzie przestrzennym i społeczno-gospodarczym.	x	x	x
2. Wzrost konkurencyjności przestrzeni województwa pod względem atrakcyjności gospodarczej i warunków życia.	x	x	x

Źródło: Opracowanie własne.

Programowanie perspektywy finansowej 2014-2020 – Umowa Partnerstwa (UP 2014-2020).

Zgodność Lokalnego Programu Rewitalizacji Gminy Łomazy na lata 2017-2023 z Umową Partnerstwa 2014-2020 wyraża się w następujących celach tematycznych UP 2014-2020:

- Cel tematyczny 3. Wzmacnianie konkurencyjności małych i średnich przedsiębiorstw, sektora rolnego oraz sektora rybołówstwa i akwakultury.
- Cel tematyczny 4. Wspieranie przejścia na gospodarkę niskoemisyjną we wszystkich sektorach.
- Cel tematyczny 5. Promowanie dostosowania do zmian klimatu, zapobiegania ryzyku i zarządzania ryzykiem.
- Cel tematyczny 6. Zachowanie i ochrona środowiska naturalnego oraz wspieranie efektywnego gospodarowania zasobami.
- Cel tematyczny 8. Promowanie trwałego i wysokiej jakości zatrudnienia oraz wsparcie mobilności pracowników.
- Cel tematyczny 9. Wspieranie włączenia społecznego i walka z ubóstwem.
- Cel tematyczny 10. Inwestowanie w edukację, umiejętności i uczenie się przez całe życie.

3.2. Opis powiązań Programu z dokumentami o charakterze lokalnym

Zintegrowana Strategia Rozwoju Przygranicznego Obszaru Funkcjonalnego Aktywne Pogranicze na lata 2015-2020

Zintegrowana Strategia Rozwoju Przygranicznego Obszaru Funkcjonalnego „Aktywne Pogranicze” jest wynikiem wspólnych ustaleń 12 gmin powiatu bialskiego w zakresie współpracy na rzecz rozwoju wyznaczonego obszaru funkcjonalnego.

Gminami wchodzącymi w skład obszaru są: Gmina Janów Podlaski, Gmina Kodeń, Gmina Konstantynów, Gmina Leśna Podlaska, **Gmina Łomazy**, Gmina Piszczac, Gmina Rokitno, Gmina Sławatycze, Miasto Terespol, Gmina Terespol, Gmina Tucznia i Gmina Zalesie.

Opisany w dokumencie Przygraniczny Obszar Funkcjonalny „Aktywne Pogranicze” jest spójny z obszarem strategicznej interwencji (OSI): obszary przygraniczne, wskazanym w Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego na lata 2014 – 2020 (z perspektywą do 2030r.) ze wspomagającą rolą OSI: nowoczesna wieś oraz obszary gospodarczego wykorzystania walorów przyrodniczych i kulturowych.

Lokalny Program Rewitalizacji Gminy Łomazy na lata 2017-2023 jest w pełni spójny ze **Zintegrowaną Strategią Rozwoju Przygranicznego Obszaru Funkcjonalnego Aktywne Pogranicze na lata 2015-2020**.

Jednym z najważniejszych celów strategicznych **Obszaru Funkcjonalnego Aktywne Pogranicze na lata 2015-2020** jest:

Cel strategiczny 2: POF atrakcyjnym miejscem zamieszkania i pobytu.

Powyższy cel strategiczny wraz z przypisanym do niego celem operacyjnym **2.2. Odnowa fizyczna, gospodarcza i społeczna miejscowości** wpisuje się wprost z istotą rewitalizacji.

Pozostałe cele strategiczne Zintegrowanej Strategii Rozwoju Przygranicznego Obszaru Funkcjonalnego Aktywne Pogranicze na lata 2015-2020:

Cel strategiczny 1: Zrównoważona i wyspecjalizowana gospodarka.

Cel strategiczny 3: Aktywne, zdrowe i wykształcone społeczeństwo.

Cel strategiczny 4: Integracja obszaru i sprawne rządzenie.

Tabela 53. Zestawienie powiązań celów Lokalnego Programu Rewitalizacji Gminy Łomazy na lata 2017-2023 z celami Zintegrowanej Strategii Rozwoju Przygranicznego Obszaru Funkcjonalnego Aktywne Pogranicze na lata 2015-2020.

Zintegrowana Strategia Rozwoju Przygranicznego Obszaru Funkcjonalnego Aktywne Pogranicze na lata 2015-2020.	Lokalny Program Rewitalizacji Gminy Łomazy na lata 2017-2023		
	Cel strategiczny 1: Aktywizacja społeczna i zawodowa oraz wzmacnianie poziomu integracji społecznej mieszkańców obszaru rewitalizacji.	Cel strategiczny 2: Stworzenie warunków do rozwoju gospodarczego i poprawa rynku pracy obszaru rewitalizacji.	Cel strategiczny 3: Poprawa funkcjonalności i estetyki przestrzeni publicznej obszaru rewitalizacji.
Cel strategiczny 1: Zrównoważona i wyspecjalizowana gospodarka		x	

Cel strategiczny 2: POF atrakcyjnym miejscem zamieszkania i pobytu.	x		
Cel strategiczny 3: Aktywne, zdrowe i wykształcone społeczeństwo	x		
Cel strategiczny 4: Integracja obszaru i sprawne rządzenie	x		x

Źródło: Opracowanie własne.

Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Łomazy.

W studium zostały zidentyfikowane ważniejsze walory środowiska, usytuowania i zainwestowania gminy oraz potrzeby mieszkańców i innych użytkowników. Na podstawie analizy tych uwarunkowań określono kierunki rozwoju, które mają na celu minimalizowanie powstawania konfliktów oraz wprowadzenie harmonii i ładu w przestrzeni przyrodniczej i funkcjonalnej gminy.

Głównym celem rozwoju gminy zgodnie ze Studium Uwarunkowań powinno być przyspieszenie rozwoju gospodarczego gminy Łomazy oraz poprawa poziomu życia mieszkańców.

Osiągnięcie tego celu będzie możliwe dzięki przeciwdziałaniu marginalizacji społeczeństwa przy równoczesnym podnoszeniu konkurencyjności gminy. Podniesienie konkurencyjności i atrakcyjności nastąpi poprzez prawidłowe kształtowanie sieci osadniczej, koncentrację zabudowy, dobrą dostępność komunikacyjną oraz zrównoważony rozwój rolniczej przestrzeni produkcyjnej. Uwzględniając zmiany w strukturze gospodarstw rolnych, promocję rolnictwa ekologicznego oraz dążenie do zmniejszania zatrudnienia w rolnictwie na rzecz pozarolniczych działalności gospodarczych.

Przyjęta w Studium polityka przestrzenna koncentruje się na alokacji przestrzennej inwestycji celu publicznego i kształtowaniu następujących elementów struktury zagospodarowania przestrzennego gminy:

- układu osadniczego ośrodka gminnego, jako głównego miejsca koncentracji usług publicznych,
- obszarów zabudowanych wiejskich jednostek osadniczych wskazanych do przekształceń i uzupełnień zabudowy na cele rozwoju funkcji mieszkaniowych i nierolniczych działalności gospodarczych,
- obszarów zabudowanych jednostek osadniczych wskazanych do przekształceń i uzupełnień zabudowy na cele rozwoju funkcji mieszkaniowych i rolniczych działalności gospodarczych,
- obszarów wskazanych pod zabudowę na cele rozwoju funkcji mieszkaniowych i działalności gospodarczych nierolniczych w otoczeniu gospodarki rolnej,
- obszarów wskazanych pod zabudowę na cele rozwoju funkcji turystyczno-wypoczynkowych i obsługi ruchu turystycznego,

- obszarów rolniczej przestrzeni produkcyjnej, prowadzenia działalności gospodarczych rolniczych i zalesień.

Cele Lokalnego Programu Rewitalizacji Gminy Łomazy na lata 2016-2023 wpisują się w pełni w zasady i założenia Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Łomazy.

Gminna Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Łomazy na lata 2007-2017

Gminna Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych jest dokumentem precyzującym priorytety działań w sferze polityki społecznej w latach 2007 – 2017 w Gminie Łomazy. Określa ona cele główne, podporządkowane misji, jaką jest poprawa jakości życia mieszkańców gminy Łomazy oraz stwarzanie warunków odpowiadających godności człowieka.

Zamysłem przy tworzeniu strategii było nadanie działaniom gminy trzech równorzędnych kierunków. Dążenie do poprawy jakości życia mieszkańców nie jest bowiem skuteczne bez jednoczesnych działań na rzecz:

- 1) zapobiegania powstawaniu problemów społecznych, a więc aktywizowania i pobudzania do działania społeczności lokalnych,
- 2) przeciwdziałania istniejącym już problemom,
- 3) zwiększenia oddziaływania instytucjonalnego, bez którego nie można oczekiwać powodzenia w stałej i nieprzerwanej pracy.

Gminna Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych celowo została sformułowana na poziomie dużej ogólności, co pozwala na konstruowanie programów celowych wynikających z zapisów Strategii. Celem nadrzędnym przy opracowaniu Strategii było nadanie kierunków w prowadzeniu przedsięwzięć z zakresu polityki społecznej dla gminy.

Cel zasadniczy – misja działań gminy w sferze polityki społecznej wyznaczająca kierunki wszystkich działań. Misja jest jednocześnie wdrażaniem głównej intencji, której podporządkowanie są cele strategiczne: poprawa jakości życia mieszkańców.

Realizacja tego celu koncentruje się na trzech obszarach (tzw. cele strategiczne):

- 1) wspieranie działań sprzyjających aktywności życiowej osób i rodzin,
- 2) zaspokajanie niezbędnych potrzeb życiowych osób i rodzin oraz umożliwienie im bytowania w warunkach godnych człowieka, doprowadzenie do życiowego usamodzielnienia osób i rodzin oraz ich integracji ze środowiskiem,
- 3) zwiększenie skuteczności działań instytucji zajmujących się rozwiązywaniem problemów społecznych.

1. Wspieranie działań sprzyjających aktywności życiowej osób i rodzin

Cele szczegółowe:

- 1) systemowa pomoc sprzyjająca osobom i rodzinom,
- 2) zapobieganie i przeciwdziałanie problemom uzależnień.

2. Zaspokajanie niezbędnych potrzeb życiowych osób i rodzin oraz umożliwienie im bytowania w warunkach godnych człowieka, doprowadzenie do życiowego usamodzielnienia osób i rodzin oraz ich integracji ze środowiskiem.

Cele szczegółowe:

- 1) motywacja osób i rodzin dotkniętych lub zagrożonych patologią społeczną do zmiany stylu życia,
- 2) poprawa warunków życia społecznego osób niepełnosprawnych i starszych,
- 3) wspieranie osób bezrobotnych i poszukujących pracy, zapobieganie sytuacjom kryzysowym wynikającym z długotrwałego pozostawania bez pracy.

3. Zwiększenie skuteczności działań instytucji zajmujących się rozwiązywaniem problemów społecznych

Cele szczegółowe:

- 1) zwiększenie wiedzy dotyczącej stanu problemów społecznych,
- 2) zwiększenie skuteczności oddziaływania skierowanego do środowisk wymagających pomocy systemowej,
- 3) zwiększenie dostępności kształcenia zawodowego pracowników służb społecznych,
- 4) zmniejszenie rozmiarów ubóstwa i zwiększenie instytucjonalnego oddziaływania na rzecz wyrównywania poziomu życia,
- 5) zwiększenie dostępności innowacji w zakresie polityki społecznej.

Lokalny Program Rewitalizacji Gminy Łomazy na lata 2017-2023 jest w pełni spójny z **Gminną Strategią Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Łomazy na lata 2007-2017.**

4. Projekty rewitalizacyjne

W niniejszym rozdziale zaprezentowane zostały projekty rewitalizacyjne planowane do wdrożenia na obszarze rewitalizacji, które wychodzą naprzeciw zdiagnozowanym problemom, wykorzystują potencjały wyznaczonego terenu, realizują wizję i cele Lokalnego Programu Rewitalizacji Gminy Łomża na lata 2017-2023 oraz uzyskały akceptację społeczną w procesie konsultacji społecznych z mieszkańcami gminy.

Projekty odpowiadają kryteriom SMART tj.:

- **S – Sprecyzowane** – projekty zawierają sprecyzowany zakres planowanych do realizacji zadań oraz odnoszą się do konkretnego miejsca w gminie,
- **M – Mierzalne** – do każdego projektu zostały określone wskaźniki produktu i rezultatów, przy pomocy których możliwe będzie zmierzenie stopnia jego realizacji,
- **A – Atrakcyjne** – projekty zostały określone z aktywnym udziałem mieszkańców Gminy Łomża, w związku z czym są dla nich atrakcyjne,
- **R – Realistyczne** – projekty zostały zweryfikowane w kontekście realności ich zrealizowania,
- **T – Terminowe** – do każdego projektu określony został planowany termin jego realizacji.

Poniżej przedstawiono 16 projektów rewitalizacyjnych. Lista ta zawiera obligatoryjne informacje wskazane w *Wytycznych w zakresie rewitalizacji w programach operacyjnych na lata 2014-2020*, tj.: „nazwę i wskazanie podmiotów go realizujących, zakres realizowanych zadań, lokalizację (miejsce prowadzenia danego projektu), szacowaną wartość, prognozowane rezultaty wraz ze sposobem ich oceny i zmierzenia w odniesieniu do celów rewitalizacji”. Projekty rewitalizacyjne przedstawione zostały w formie fiszki projektowej, które obok informacji obligatoryjnych wskazują na ich powiązanie z przyjętą logiką interwencji oraz uzasadnienie komplementarnego i zintegrowanego charakteru projektów.

Ponadto, w tej części Lokalnego Programu Rewitalizacji przedstawione zostały mechanizmy zapewniające komplementarność pomiędzy poszczególnymi projektami rewitalizacyjnymi. Mechanizmy integracji obejmują również korzystanie z różnych dostępnych źródeł finansowania.

Tabela 54. Założenia projektów rewitalizacyjnych.

Nr porządkowy	Nazwa projektu			Wnioskodawca/realizator	
1	Efektywna infrastruktura usług społecznych w Gminie Łomazy.			Gmina Łomazy	
Powiązanie z celami LPR			Cel strategiczny 1	Cel strategiczny 2	Cel strategiczny 3
	Powiązanie bezpośrednie		x		x
	Powiązanie pośrednie		x		x
Oddziaływanie projektu	Sfera społeczna	Sfera gospodarcza	Sfera środowiskowa	Sfera techniczna	Sfera funkcjonalno-przestrzenna
	x		x	x	
Lokalizacja projektu	Adres			Umiejscowienie	
	Łomazy, ul. Podrzeczna 60.			Obszar rewitalizacji	x
				Poza obszarem rewitalizacji	
Ramy realizacji	Orientacyjna wartość projektu	Termin realizacji		Źródło finansowania	
	300 000,00 zł	2018-2019		RPO WL 2014-2020 Działanie 13.4 Rewitalizacja obszarów wiejskich, 5.2 Efektywność energetyczna sektora publicznego, Działanie 7.1. Dziedzictwo kulturowe i naturalne budżet gminy.	
Opis problemu i pozytywne skutki, jakie przyniesie realizacja projektu	<p>Budynek tzw. „starej gminy” to konstrukcja z przełomu lat 50 i 60 ubiegłego wieku. Początkowo służył jako budynek administracyjny władz gminy. Od lat osiemdziesiątych pomieszczenia zostały zaadoptowane na mieszkania socjalne.</p> <p>W chwili obecnej ogólny stan budynku zagraża życiu i zdrowiu lokatorów. Dach budynku przecieka, ściany i fundamenty są zawilgocone i nieizolowane a stolarka okienna i drzwiowa jest niesprawna. Budynek nie posiada przyłączenia do sieci kanalizacyjnej. Istotnym problemem jest także ogrzewanie budynku oraz instalacja elektryczna.</p> <p>Potrzeby związane z infrastrukturą usług społecznych na terenie Gminy, wiążą się aktualnie z poprawą jakości życia mieszkańców Gminy - funkcjonowania lokali socjalnych i poprawą warunków bytowych osób i tak znajdujących się w trudnej sytuacji osobistej i życiowej, a co jest z tym związane poprawą warunków mieszk. na terenie, gm. Łomazy oraz stworzenia szans na aktywizację zawodową i społeczną.</p>				

				
	Źródło: Urząd Gminy Łomazy			
Cel ogólny projektu	Rozwój infrastruktury usług społecznych.			
Zakres realizowanych zadań	<p>Zakres prac - remont i modernizacja budynku poprzez:</p> <ul style="list-style-type: none"> - wymianę konstrukcji i pokrycia dachowego, - wymiana stolarki okiennej i drzwiowej, - termoizolacja budynku, - wymiana instalacji elektrycznej, wodociągowej i wykonanie kanalizacyjnej wraz z wykonaniem przyłącza kanalizacyjnego, - wykonaniu instalacji wentylacyjnej i centralnego ogrzewania, - przystosowanie pomieszczeń pod potrzeby mieszkań socjalnych, - zagospodarowanie terenu. 			
Planowane efekty projektu i uzasadnienie realizacji projektu	Zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty, w tym m.in. spraw dotyczących ładu przestrzennego, gospodarowania nieruchomościami, pomocy społecznej, wspierania rodziny, gminnego budownictwa mieszkaniowego i polityki prorodzinnej.			
Produkty	Nazwa wskaźnika	Jednostka miary	Wartość docelowa	Źródło pomiaru wartości docelowej wskaźnika
	1. Liczba wspartych obiektów infrastruktury zlokalizowanych na rewitalizowanym obszarze.	obiekt	1	Protokół odbioru.
	2. Liczba obiektów dostosowanych do potrzeb osób z niepełno-sprawnościami.	obiekt	1	Protokół odbioru.
	3. Liczba mieszkań komunalnych	szt.	4	Protokół odbioru.

Rezultaty	Nazwa wskaźnika	Jednostka miary	Wartość docelowa	Źródło pomiaru wartości docelowej wskaźnika
	1. Liczba osób objętych wsparciem	osoba	20	Dokumentacja projektowa. Rejestr prowadzony przez administratora budynku.
Projekty komplementarne	<ol style="list-style-type: none"> 1. Rozbudowa i remont budynku OSP Łomazy - tworzenie warunków do powstania Łomaskiego Klubu Seniora. 2. Organizacja działań w Łomaskim Klubie Seniora. 3. Terapeutyczno – Edukacyjny Ośrodek „Szkoła Relacji”. 4. „Działania artystyczne w „Terapeutyczno – Edukacyjnym Ośrodku „Szkoła Relacji”. 5. „Działania prozdrowotne i ekologiczne w „Terapeutyczno – Edukacyjnym Ośrodku „Szkoła Relacji”. 6. „Działania z dziedziny edukacji regionalnej i historycznej w „Terapeutyczno – Edukacyjnym Ośrodku „Szkoła Relacji”. 7. „Od szkolenia do zatrudnienia – YEI”. 8. „Aktywizacja, Integracja w OHP”.			

Nr porządkowy	Nazwa projektu			Wnioskodawca/realizator	
2	Stworzenie inkubatora przedsiębiorczości a także specjalnej strefy ekonomicznej.			Gmina Łomazy	
Powiązanie z celami LPR			Cel strategiczny 1	Cel strategiczny 2	Cel strategiczny 3
	Powiązanie bezpośrednie		x		x
	Powiązanie pośrednie		x		x
Oddziaływanie projektu	Sfera społeczna	Sfera gospodarcza	Sfera środowiskowa	Sfera techniczna	Sfera funkcjonalno-przestrzenna
	x	x		x	x
Lokalizacja projektu	Adres			Umiejscowienie	
	Sołectwo Łomazy II, ul. Rolnicza.			Obszar rewitalizacji	x
				Poza obszarem rewitalizacji	
Ramy realizacji	Orientacyjna wartość projektu	Termin realizacji		Źródło finansowania	
	1 200 000,00 zł	2017-2019		RPO WL 2014-2020 Działanie 3.1. Tereny inwestycyjne, Działanie 13.4 Rewitalizacja obszarów wiejskich, budżet gminy.	
Opis problemu i pozytywne skutki, jakie przyniesie realizacja projektu	Pustostan po dawnej bazie SKR wraz z częścią biurowo-garażowo-warstwową.				
	Doskonała lokalizacja przy drodze wojewódzkiej 812 Chełm-Biała Podlaska. Teren wymagający rewitalizacji. Na działce znajdują się dwa budynki – biurowy i garażowy . Budynki w fatalnym stanie technicznym wymagające gruntownego remontu: dachu, stolarki okiennej i drzwiowej, ścian, wymagający termomodernizacji.				
	Położenie budynków w części „przemysłowej” części miejscowości Łomazy.				
	<div><div>geoportal.gov.pl</div><div>PLIK WIDOK POMIARY WYSZUKIWANIA</div></div>				
	pow. działki – 0,42 ha				

- powierzchnia budynku biurowego – warsztatowego – ok. 300 m²
- kubatura – ok. 1500 m³

Źródło: Urząd Gminy Łomazy

- powierzchnia budynku garażowego – ok. 350 m²
- kubatura – ok. 700 m³

Cel ogólny projektu

Głęboka przebudowa i adaptacja zdewastowanego obszaru ukierunkowana na poprawę jakości korzystania z przestrzeni publicznej. Wzmocnienie potencjału miejscowego przedmiotowego obszaru.

Zakres realizowanych zadań	Stworzenie inkubatora przedsiębiorczości: - podmiotom ekonomii społecznej, instytucjom rynku pracy, pomocy i integracji społecznej, - osobom zainteresowanym założeniem działalności lub na rzecz podmiotów ekonomii społecznej.			
Planowane efekty projektu i uzasadnienie realizacji projektu	<ul style="list-style-type: none"> - rewitalizacja gospodarcza, - tworzenie społecznie oczekiwanej infrastruktury gospodarczej, - poprawa jakości przestrzeni publicznych, - rewitalizacja zaniedbanych i zniszczonych budynków i obszarów publicznych, - estetyzacja otoczenia, - wsparcie firm w pierwszej fazie rozwoju oraz przedsiębiorstw przeżywających problemy, - inkubacja mikroprzedsiębiorstw, - tworzenie zaplecza dla inwestorów poprzez stworzenie zaplecza socjalnego (pokoje dla nowopowstałych mikro przedsiębiorców) oraz zapewnienie im wsparcia merytorycznego oraz dostępu do Internetu, - współpraca z przedsiębiorcami, - wspieranie powstawania nowych miejsc pracy, - zagospodarowanie obszarów zdegradowanych - podniesienie aktywizacji zawodowej mieszkańców obszaru rewitalizacji, - stworzenie warunków do tworzenia nowych miejsc pracy, - współpraca z przedsiębiorcami.			
Produkty	Nazwa wskaźnika	Jednostka miary	Wartość docelowa	Źródło pomiaru wartości docelowej wskaźnika
	1. Liczba wspartych obiektów infrastruktury zlokalizowanych na rewitalizowanym obszarze.	obiekt	2	Protokół odbioru.
	2. Liczba obiektów dostosowanych do potrzeb osób z niepełno-sprawnościami.	obiekt	1	Protokół odbioru.
Rezultaty	Nazwa wskaźnika	Jednostka miary	Wartość docelowa	Źródło pomiaru wartości docelowej wskaźnika
	Liczba inkubowanych mikroprzedsiębiorstw.	szt.	10	1. Dokumentacja projektowa. 2. Wpis do KRS lub CEIDG.
Projekty komplementarne	<ol style="list-style-type: none"> 1. Lokalna Telewizja Internetowa. 2. „Od szkolenia do zatrudnienia – YEI”. 3. „Aktywizacja, Integracja w OHP”.			

Nr porządkowy	Nazwa projektu			Wnioskodawca/realizator	
3	Przebudowa i remont budynku GOK podstawą wzrostu atrakcyjności kulturalnej w Gminie Łomazy.			Gmina Łomazy. Gminny Ośrodek Kultury w Łomazach.	
Powiązanie z celami LPR			Cel strategiczny 1	Cel strategiczny 2	Cel strategiczny 3
	Powiązanie bezpośrednie		x		x
	Powiązanie pośrednie		x		x
Oddziaływanie projektu	Sfera społeczna	Sfera gospodarcza	Sfera środowiskowa	Sfera techniczna	Sfera funkcjonalno-przestrzenna
	x		x	x	
Lokalizacja projektu	Adres			Umiejscowienie	
	Sołectwo Łomazy I, ul. Szkolna 18.			Obszar rewitalizacji	x
				Poza obszarem rewitalizacji	
Ramy realizacji	Orientacyjna wartość projektu	Termin realizacji		Źródło finansowania	
	3 000 000,00 zł	2017-2018		RPO WL 2014-2020 Działanie 5.2 Efektywność energetyczna sektora publicznego, Działanie 7.1. Dziedzictwo kulturowe i naturalne, Działanie 13.4 Rewitalizacja obszarów wiejskich, PROW 2014-2020, budżet gminy.	
Opis problemu i pozytywne skutki, jakie przyniesie realizacja projektu	<p>W budynku tzw. starej szkoły mieszczą się pomieszczenia Gminnego Ośrodka Kultury oraz Gminnej Biblioteki Publicznej. Budynek pochodzi z lat 30 ubiegłego wieku i wymaga natychmiastowego remontu.</p> <p>Poza bardzo złym stanem budynku liczba pomieszczeń i dostęp do nich jest niewystarczający.</p> <p>Cel projektu jakim jest poprawa warunków lokalowych umożliwiających zwiększenie aktywnego udziału społeczeństwa w kulturze przyczyni się do wzmocnienia poczucia wspólnoty regionalnej, osadzenie jej w tradycji i historii oraz wykorzystania tych czynników dla podejmowania nowych inicjatyw kulturowych i edukacyjnych wskazujących na możliwości wykorzystania tych czynników dla celów rozwojowych. Działania te poprawią warunki życia mieszkańców, podniosą poziom edukacji, tworzenia i uczestnictwa w kulturze, a także do lepszego współdziałania władz samorządowych ze społecznościami lokalnymi.</p> <p>Zaplanowane działania będą mieć pozytywny wpływ na więzi społeczne oraz tożsamość kulturową mieszkańców regionu. Poprawi to współpracę między interesariuszami na poziomie organizacji, promowania regionu, tworzenia wydarzeń kulturalnych. Proponowane rozwiązania mają na celu wykorzystanie potencjału gminy Łomazy z poszanowaniem dziedzictwa kulturowego.</p>				

				
Cel ogólny projektu	Ożywienie życia kulturalnego oraz podniesienie poziomu cywilizacyjnego gminy poprzez wzrost jakości życia jej mieszkańców.			
Zakres realizowanych zadań	Zakres prac polega na remoncie i przebudowie istniejącego budynku poprzez: <ul style="list-style-type: none"> - wymianę konstrukcji dachu i pokrycia dachowego, - termoizolację budynku, - wykonanie instalacji wentylacyjnej, - remont pomieszczeń, - przystosowanie strychu na pracownię i salę kinową, - wykonanie instalacji elektrycznej, - zagospodarowanie terenu.			
Planowane efekty projektu i uzasadnienie realizacji projektu	<p>Projekt ma na celu zaspokojenie potrzeb społeczności lokalnej, dzieci, młodzieży i dorosłym oraz organizacjom społecznym, w zakresie dostępu do bazy lokalowej i kulturalnej. Zakres projektu obejmuje roboty remontowo-budowlane. W ich wyniku powstaną pracownię i pomieszczenia biurowe oraz sale przeznaczone na wykłady, szkolenia, koncerty kameralne oraz zebrania i spotkania robocze Łomaskiego Stowarzyszenia Rozwoju, Związku Emerytów i Rencistów, Klubu Literackiego czy też Koła Wędkarskiego.</p> <p>Inne korzyści płynące z realizacji projektu:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Tworzenie społecznie oczekiwanej infrastruktury społecznej na terenach zdegradowanych. 2. Rewitalizacja zaniedbanych i zniszczonych obiektów publicznych. 3. Podniesienie standardu infrastruktury kultury na obszarze rewitalizacji i w gminie. 4. Krzewienie tradycji i kultury regionu w gminie. 5. Pełne wykorzystanie potencjału kulturowego regionu. 6. Zniwelowanie różnic w dostępności do oferty kulturalnej mieszkańców obszaru rewitalizacji i gminy w stosunku do ludności miejskiej. 7. Wzrost znaczenia kultury jako czynników stymulujących rozwój społeczny z uwzględnieniem potrzeby zapewnienia zrównoważonego rozwoju mieszkańców obszarów zdegradowanych. 8. Ułatwienie dostępu do obiektów kultury poprzez rozbudowę infrastruktury oraz rozwijanie kompleksowego systemu informacji kulturalnej. 9. Podniesienie jakości kapitału społecznego.			
Produkty	Nazwa wskaźnika	Jednostka miary	Wartość docelowa	Źródło pomiaru wartości docelowej wskaźnika
	1. Liczba wspartych obiektów infrastruktury zlokalizowanych na rewitalizowanym obszarze.	obiekt	1	Protokół odbioru.
	2. Liczba obiektów dostosowanych do potrzeb osób z niepełno-sprawnościami.	obiekt	1	Protokół odbioru.

Rezultaty	Nazwa wskaźnika	Jednostka miary	Wartość docelowa	Źródło pomiaru wartości docelowej wskaźnika
	Liczba osób korzystających z obiektów infrastruktury społecznej.	osoba/rok	300	Dokumentacja projektowa. Rejestr prowadzony przez administratora budynku.
Projekty komplementarne	<ol style="list-style-type: none"> 1. Organizacja działań w Łomaskim Klubie Seniora. 2. „Działania artystyczne w „Terapeutyczno – Edukacyjnym Ośrodku „Szkoła Relacji”. 3. Lokalna Telewizja Internetowa. 4. „Od szkolenia do zatrudnienia – YEI”. 5. „Aktywizacja, Integracja w OHP”.			

Nr porządkowy	Nazwa projektu			Wnioskodawca/realizator	
4	Termomodernizacja budynku szkoły w Koszółach wraz zagospodarowaniem terenu wokół budynku.			Gmina Łomazy.	
Powiązanie z celami LPR			Cel strategiczny 1	Cel strategiczny 2	Cel strategiczny 3
	Powiązanie bezpośrednie		x		x
	Powiązanie pośrednie		x		x
Oddziaływanie projektu	Sfera społeczna	Sfera gospodarcza	Sfera środowiskowa	Sfera techniczna	Sfera funkcjonalno-przestrzenna
	x		x	x	x
Lokalizacja projektu	Adres			Umiejscowienie	
	Koszóły 40, 21 – 532 Łomazy.			Obszar rewitalizacji	x
				Poza obszarem rewitalizacji	
Ramy realizacji	Orientacyjna wartość projektu	Termin realizacji		Źródło finansowania	
	750 000,00 zł	2017-2018		RPO WL 2014-2020 Działanie 13.4 Rewitalizacja obszarów wiejskich, 5.2 Efektywność energetyczna sektora publicznego, PROW 2014-2020, budżet gminy.	
Opis problemu i pozytywne skutki, jakie przyniesie realizacja projektu	Budynek poszkolny (o pow. ok. 350m ²) - odkąd zamknięto działającą w nim Szkołę Podstawową (ponad 8 lat temu) - niszczeje i brak prac remontowych grozi jego ruiną. Potrzebne są w nim kompleksowe działania termomodernizacyjne.				
	<div><div></div><div></div></div> <ul style="list-style-type: none"> BUDYNEK SZKOŁY Z ZEWNĄTRZ: <p>DACH – „łamany” - całe pokrycie do wymiany wraz z rynnami,</p> <p>OKNA – I Piętro - do wymiany: 4 szt. dużych, 2 szt. średnich, 2 szt. małych.</p> <p>– Parter: 8 szt. do wymiany, 6 szt. do renowacji lub wymiany – wymienione ok. 20 lat temu, parapety przy wszystkich oknach do wymiany</p> <p>– Kotłownia: wszystkie do wymiany (2 szt.).</p>				

ELEWACJA – cały budynek do ocieplenia, otynkowania i pomalowania farbą elewacyjną.

Stan aktualny – elewacja miejscami popękana, pokruszona, zawilgocona w złym stanie technicznym.

SCHODY I DRZWI WEJŚCIOWE – dostosowanie dla osób niepełnosprawnych, podjazd, schody do naprawy, do wyrównania, do położenia płytki, drzwi wejściowe do wymiany.

INSTALACJA ODGROMOWA – do wymiany wraz z pokryciem dachu.

KOMINY – do remontu (naprawy), kanały kominowe do wykorzystania w celach wentylacji grawitacyjnej.

OGRODZENIE - do wymiany furtka i brama, reszta ogrodzenia do remontu.

CHODNIKI – w złym stanie, do wyłożenia kostką brukową.

ZADASZENIE I STOJAK NA ROWERY – do wymiany cała konstrukcja wraz z pokryciem (obecnie – eternit);

KOTŁOWNIA w budynku gospodarczym – pomieszczenia kotłowni zalane – stoi woda do poziomu kolan, budynek gospodarzy do kapitalnego remontu (zacieki, odpadające tynki, zalany sufit);

GARAŻE I WC NA ZEWNĄTRZ – wymienić eternit na dachach, naprawić tynki, odmalować. WC wyremontować środek i wyposażać, doprowadzić wodę.

Wybudować na potrzeby ośrodka przydomową oczyszczalnię ścieków która obsłuży budynek i łazienki przy garażach.

- **WNĘTRZE BUDYNKU SZKOŁY:**

PODŁOGI – do wymiany w całości – istniejąca podłoga drewniana do zerwania – obecnie zalana, zapadająca się, do wykonania wylewka betonowa wraz z izolacją przeciwwilgociową i ociepleniem, do położenia terakoty;

ŚCIANY W POMIESZCZENIACH – w 2009 roku pomieszczenia na I piętrze zostały zalane z powodu awarii instalacji wod.-kan. Konieczne osuszenie ścian i stropu, wykonanie nowych tynków w miejscu zalania oraz naprawa istniejących w niezalanej części budynku. Wszystkie pomieszczenia do odmalowania;

ŁAZIENKA PARTER – w złym stanie technicznym, do rozbudowy na wc damski i męski. Aktualnie pojedyncze wc. Do wykonania łazienka z prysznicami damską i męską;

INSTALACJA ELEKTRYCZNA – starego typu, do wymiany w całości wraz z tablicą i licznikiem.

INSTALACJA C.O. – do remontu po awarii (zalaniu budynku). Do sprawdzenia kocioł – do wstawienia kocioł z podajnikiem w celu usprawnienia działania instalacji. Grzejniki wraz z zaworami do wymiany;

POŁĄCZENIE Z PIĘTREM – do wykonania schody na I piętro. Aktualnie wejście na piętro tylko z zewnątrz. Opcjonalnie do wybicia przejście na klatkę schodową od wewnątrz + remont istniejących drewnianych schodów;

MIESZKANIE KOMUNALNE na I p. – remont zalanego mieszkania.

WYPOSAŻENIE SAL:

Wyposażenie częściowo zniszczone – nie nadające się do renowacji.

- Oświetlenie – w złym stanie lampy, do wymiany.
- Meble – krzesła, stoły, szafki, biurko – do wymiany lub renowacji niektóre.
- Tablica kredowa, flipchart + inne artykuły szkolne.
- Dostosowanie do noclegów dla grup warsztatowych, wycieczek szkolnych lub osób dorosłych – wyposażenie w łóżka i materace (lub łóżka polowe lub antresole z materacami).
- Budowa tradycyjnej kuchni kaflowej – potrzebnej do realizacji warsztatów o tematyce etnograficzno – ekologicznej;

• **PLAC SZKOLNY:**

Plac o wielkości ok. 9 arów wymaga uporządkowania: ogrodzenie jest stare i miejscami rozsypujące się, ścieżki wylane betonem stare i nieestetyczne, niefunkcjonalne i niedostosowane do potrzeb osób niepełnosprawnych, teren jest nierówny, wyboisty, niezagospodarowany odpowiednio do potencjału przestrzeni.

Projekt jest także odpowiedzią na potrzeby mieszkańców Gminy Łomazy, w której występują problemy charakterystyczne dla obszaru zdegradowanego: bezrobocie, ubóstwo, niski poziom kapitału społecznego, niewystarczający poziom uczestnictwa w życiu publicznym i kulturalnym, niski poziom przedsiębiorczości oraz problemy przestrzenno-funkcjonalne (słaby dostęp do usług społecznych, opiekuńczych, zaniedbane miejsce pamięci – cmentarz unicki w Koszółach) i techniczne (niszczący budynek poszkolny).

W 2016 roku Stowarzyszenie „Tłoka” przeprowadziło także diagnozę lokalnych problemów i potrzeb społecznych mieszkańców wsi Koszół, która potwierdziła konieczność przeprowadzenia działań w ww. dziedzinach. Mieszkańcy wskazali na takie problemy jak: słaba integracja społeczna, izolacja, ubóstwo, bezrobocie i alkoholizm. W działaniach najważniejszych do zrealizowania najczęściej wskazywali zagospodarowanie budynku szkoły i jej placu a w potrzebach - wzmocnienie współpracy i organizację zajęć, warsztatów dla dorosłych i dzieci. Dlatego zasadne i priorytetowe jest realizowanie przedsięwzięć, które przyczynią się do rozwiązywania tychże problemów, przy założeniu optymalnego wykorzystania specyficznych uwarunkowań tego obszaru i wzmocnianiu jego lokalnych potencjałów.

Pozytywne skutki jakie przyniesie realizacja projektu:

Wynikające wprost z inwestycji:

- Przywrócenie estetyki i ładu przestrzennego.
- Rozwiązanie problemu technicznego: termomodernizacja budynku szkoły jako obiektu użyteczności publicznej.
- Redukcja poziomu problemów przestrzenno – funkcjonalnych.

Wynikające z powiązania z innymi działaniami możliwymi do przeprowadzania po remoncie szkoły i zagospodarowaniu placu:

- Zachowanie dziedzictwa kulturowego – pielęgnowanie pamięci historycznej i tradycji. Niezwykle ważnym potencjałem kulturowym i społecznym są m.in. korzenie ułańskie

	<p>miejsowości Koszoły, tradycje integracji kulturowej oraz religijnej (Tatarzy, Unici), tradycje artystyczne (żywa pamięć o powojennym teatrze amatorskim, twórcach ludowych, aktywny zespół „Luteńka”, miejsca o wartości historycznej (cmentarz unicki, teren szkolny – terenem po cerkwi unickiej), tradycje „tłoki” – bezinteresownej pomocy sąsiedzkiej.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Wzrost poziomu aktywności społecznej i przedsiębiorczości mieszkańców. • Wzmocnienie więzi społecznych: rodzinnych, koleżeńskich, sąsiedzkich. • Wzrost poziomu uczestnictwa w życiu kulturalnym. • Poprawa jakości życia społeczności lokalnej. • Redukcja negatywnych zjawisk społecznych. • Integracja społeczeństwa. • Wskazanie właściwych wzorców zachowań.
Cel ogólny projektu	Poprawa jakości życia i przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu mieszkańców obszaru rewitalizacji w celu otwarcia i działania ośrodka pn. Terapeutyczno – Edukacyjny Ośrodek „Szkoła Relacji”, jako miejsce spotkań, aktywności społecznej i zawodowej.
Zakres realizowanych zadań	<p>Termomodernizacja budynku oraz zagospodarowanie placu przyszkolnego w Koszalach, wraz z dostosowaniem do potrzeb osób niepełnosprawnych.</p> <p>Planowane działania:</p> <ul style="list-style-type: none"> – wymiana pokrycia dachowego wraz z obróbkami i rynnami i instalacją odgromową, – ocieplenie budynku i fundamentów, – wymiana stolarki i drzwiowej, – przydomowa oczyszczalnia ścieków, – remont podłogi na I i II piętrze i w budynku gospodarczym, – renowacja ścian na I i II piętrze i w budynku gospodarczym, – przebudowa łazienek (wewnątrz budynku i na zewnątrz), – remont instalacji c.o. wraz z piecem, wykonaniem odwodnienia kotłowni, – budowa tradycyjnej kuchni kaflowej, – wymiana instalacji elektrycznej, – prace porządkowe wokół budynku, utwardzenie powierzchni, wiaty, ogrodzenie, – wyposażenie budynku <p>Projekt przyczyni się bezpośrednio do otwarcia Terapeutyczno – Edukacyjnego Ośrodka „Szkoła Relacji” przez STOWARZYSZENIE SPOŁECZNO-KULTURALNE „TŁOKA”.</p>
Planowane efekty projektu i uzasadnienie realizacji projektu	<p>Potrzeba realizacji projektu wpływa z wizji przeprowadzonej na terenie szkoły w Koszalach, zapoznania się ze stanem technicznym budynku oraz z diagnozy problemów społecznych na terenie Gminy Łomazy. Budynek szkoły – jeśli nie zostanie w najbliższym czasie wyremontowany – popadnie w ruinę. Jest zbyt cennym obiektem kulturalnym (m.in. ze względów historycznych, ponieważ znajduje się na terenie po spalonej cerkwi unickiej i cmentarzu unickim - oraz jest ważnym miejscem integrującym lokalną społeczność – był budowany przed II WŚ w czynie społecznym), aby mógł zostać wystawiony na sprzedaż.</p> <p>Jest miejscem z ogromną tradycją i potencjałem rozwojowym na przyszłość ze względu na swoją architekturę i malownicze położenie.</p> <p>Działania związane remontem budynku i realizacją projektów oraz działań pokrewnych - będą odpowiedzią na potrzeby lokalnej społeczności, związane poprawą jakości życia we wszystkich wymiarach i wzrostem poczucia bezpieczeństwa, samorozwoju i samorealizacji oraz rozwoju przedsiębiorczości. Po analizie sytuacji społeczno – kulturalnej, jako konieczne i priorytetowe do realizacji jawią się inicjatywy na rzecz wzmacniania więzi rodzinnych, koleżeńskich, sąsiedzkich, organizowania wydarzeń jednoczących mieszkańców miejscowości, gminy, budujące kapitał społeczny i zaufanie społeczne - a wyremontowana szkoła będzie dawała możliwość ich realizacji.</p> <p>Adresatami działań ośrodka będą szczególnie osoby zmarginalizowane, bezrobotne, doświadczające problemów życiowych, poszukujące pomocy w temacie naprawy więzi rodzinnych, a także te, które będą chciały rozwijać swoje uzdolnienia i pasje – zwłaszcza artystyczne</p>

	<p>(rękodzieło, sztuka, muzyka, teatr).</p> <p>STOWARZYSZENIE SPOŁECZNO-KULTURALNE „TŁOKA” przeprowadziło dotychczas szereg działań mających na celu aktywizację mieszkańców gminy i integrację społeczności lokalnej m.in.: festyny z zabawami dla rodzin i dzieci, gazeta lokalna, udało się także, dzięki wygranej projektem z FIO – „wskrzesić” plac zabaw i boisko, z powodzeniem przeprowadzić wakacyjne zajęcia dla dzieci. Skutecznie aplikowano również o środki na stypendia dla uzdolnionej młodzieży oraz na projekty o tematyce historycznej. Te działania staną się fundamentem i bazą do dalszego rozwoju – zintegrowanych przedsięwzięć na szerszą skalę i z bogatszą ofertą dla osób poszukujących pomocy, życiowego rozwoju i samorealizacji.</p>			
Produkty	Nazwa wskaźnika	Jednostka miary	Wartość docelowa	Źródło pomiaru wartości docelowej wskaźnika
	1. Liczba wspartych obiektów infrastruktury zlokalizowanych na rewitalizowanym obszarze.	obiekt	1	Protokół odbioru.
	2. Liczba obiektów dostosowanych do potrzeb osób z niepełno-sprawnościami.	obiekt	1	Protokół odbioru.
	3. Powierzchnia zmodernizowanych obiektów objętych rewitalizacją (powierzchnia wyremontowanego budynku).	m ²	350	Protokół odbioru.
	4. Powierzchnia zmodernizowanych obiektów objętych rewitalizacją (powierzchnia zagospodarowanego placu).	m ²	900	Protokół odbioru.
Rezultaty	Nazwa wskaźnika	Jednostka miary	Wartość docelowa	Źródło pomiaru wartości docelowej wskaźnika
	Wzrost liczby osób korzystających z obiektów infrastruktury społecznej (ze zmodernizowanego budynku poszkolnego i jego otoczenia).	osoba /rok	300	1. Dokumentacja projektowa. 2. Rejestr prowadzony przez administratora budynku.
Projekty komplementarne	<ol style="list-style-type: none"> 1. „Terapeutyczno – Edukacyjny Ośrodek „Szkoła Relacji”. 2. „Działania artystyczne w „Terapeutyczno – Edukacyjnym Ośrodku „Szkoła Relacji”. 3. „Działania prozdrowotne i ekologiczne w „Terapeutyczno – Edukacyjnym Ośrodku „Szkoła Relacji”. 4. „Działania z dziedziny edukacji regionalnej i historycznej w „Terapeutyczno – Edukacyjnym Ośrodku „Szkoła Relacji”. 5. „Od szkolenia do zatrudnienia – YEI”. 6. „Aktywizacja, Integracja w OHP”.			

Nr porządkowy	Nazwa projektu			Wnioskodawca/realizator	
5	Rozbudowa i remont budynku OSP Łomazy - tworzenie warunków do powstania Łomaskiego Klubu Seniora.			Gmina Łomazy. Gminny Ośrodek Kultury. Gminna Biblioteka Publiczna.	
Powiązanie z celami LPR			Cel strategiczny 1	Cel strategiczny 2	Cel strategiczny 3
	Powiązanie bezpośrednie		x		x
	Powiązanie pośrednie		x		x
Oddziaływanie projektu	Sfera społeczna	Sfera gospodarcza	Sfera środowiskowa	Sfera techniczna	Sfera funkcjonalno-przestrzenna
	x		x	x	
Lokalizacja projektu	Adres			Umiejscowienie	
	Remiza OSP Łomazy.			Obszar rewitalizacji	x
				Poza obszarem rewitalizacji	
Ramy realizacji	Orientacyjna wartość projektu	Termin realizacji		Źródło finansowania	
	1 200 000,00 zł	2018-2020		RPO WL 2014-2020 Działanie 13.4 Rewitalizacja obszarów wiejskich, 5.2 Efektywność energetyczna sektora publicznego, PROW 2014-2020 budżet gminy.	
Opis problemu i pozytywne skutki, jakie przyniesie realizacja projektu	Budynek remizy OSP zlokalizowany jest w Łomazach przy ulicy Małobrzeskiej na działce nr geod. 1500/2.				
	Nie przystosowany dla osób niepełnosprawnych. Budynek nieocieplony.				
Po remoncie stworzone zostaną warunki funkcjonalne i użytkowe pomieszczeń oraz poprawią się walory estetyczne budynku. Będzie przystosowany dla osób niepełnosprawnych.					
					
<div><div>– pow. zabudowy - 258 m²</div><div>– pow. użytkowa - 436 m²</div><div>– pow. całkowita - 517 m²</div><div>– kubatura - 2119 m³</div></div>					

Cel ogólny projektu	Rozbudowa, nadbudowa, przebudowa i remont budynku remizy OSP i kotłowni na potrzeby świetlicy wiejskiej i remizy OSP.			
Zakres realizowanych zadań	<ul style="list-style-type: none"> wymiana instalacji grzewczej, elektrycznej i sanitarnej, rozbiórka części ścian wewnętrznych, częściowa wymiana stolarki okiennej i drzwiowej, budowa nowej klatki schodowej, wykonanie docieplenia, usunięcie barier architektonicznych dla osób niepełnosprawnych, sala zajęć z ćwiczeniami, wyposażenie w TV.			
Planowane efekty projektu i uzasadnienie realizacji projektu	<ul style="list-style-type: none"> tworzenie społecznie oczekiwanej infrastruktury i miejsc dających realną alternatywę dla doczasowych sposobów spędzania wolnego czasu na obszarze rewitalizacji, rewitalizacja zdegradowanych obiektów publicznych, rozwój oferty kulturalnej, pozytywna zmian wizerunku centrum Łomaz, estetyzacja otoczenia, zwiększenie poczucia tożsamości historycznej i przestrzennej mieszkańców, integracja pomiędzy różnymi grupami wiekowymi (seniorzy będą mogli uczestniczyć we wspólnych zajęciach z dziećmi i młodzieżą). 			
Produkty	Nazwa wskaźnika	Jednostka miary	Wartość docelowa	Źródło pomiaru wartości docelowej wskaźnika
	1. Liczba wspartych obiektów infrastruktury zlokalizowanych na rewitalizowanym obszarze.	obiekt	1	Protokół odbioru.
	2. Liczba obiektów dostosowanych do potrzeb osób z niepełnosprawnościami.	obiekt	1	Protokół odbioru.
Rezultaty	Nazwa wskaźnika	Jednostka miary	Wartość docelowa	Źródło pomiaru wartości docelowej wskaźnika
	Wzrost liczby osób korzystających z obiektów infrastruktury społecznej.	osoba /rok	200	1. Dokumentacja projektowa. 2. Rejestr prowadzony przez administratora obiektu.
Projekty komplementarne	<ol style="list-style-type: none"> Organizacja działań w Łomaskim Klubie Seniora. „Od szkolenia do zatrudnienia – YEI”.			

3. „Aktywizacja, Integracja w OHP”.					
Nr porządkowy	Nazwa projektu			Wnioskodawca/realizator	
6	Budowa bieżni sportowej i siłowni zewnętrznej.			Gmina Łomazy. Zespół Szkół w Łomżach.	
Powiązanie z celami LPR			Cel strategiczny 1	Cel strategiczny 2	Cel strategiczny 3
	Powiązanie bezpośrednie		x		x
	Powiązanie pośrednie		x		x
Oddziaływanie projektu	Sfera społeczna	Sfera gospodarcza	Sfera środowiskowa	Sfera techniczna	Sfera funkcjonalno-przestrzenna
	x			x	x
Lokalizacja projektu	Adres			Umiejscowienie	
	Sołectwo Łomazy I, ul. Szkolna.			Obszar rewitalizacji	x
				Poza obszarem rewitalizacji	
Ramy realizacji	Orientacyjna wartość projektu		Termin realizacji	Źródło finansowania	
	200 000,00 zł		2018-2019	RPO WL 2014-2020 Działanie 13.4 Rewitalizacja obszarów wiejskich, budżet gminy.	
Opis problemu i pozytywne skutki, jakie przyniesie realizacja projektu	<p>Obiekt "Orlik" zrealizowany został w 2009 roku w ramach rządowego programu „Moje Boisko Orlik 2012”, który zakłada budowanie nowoczesnych, bezpiecznych i ogólnodostępnych kompleksów sportowych. W ramach kompleksu boisk wybudowano boisko do piłki nożnej, boisko wielofunkcyjne do piłki siatkowej i koszykówki z możliwością gry w tenisa ziemnego oraz modułowe zaplecze socjalne. W okresie kilkuletniego funkcjonowania Orlika dało się zauważyć duże zapotrzebowanie na miejsce mogące rozwijać dyscypliny lekkoatletyczne oraz ogólnorozwojowe jak i rekreacyjne w postaci siłowni zewnętrznej dostępnej dla mieszkańców Gminy Łomazy.</p> <p>Brak odpowiedniego miejsca do uprawiania sportów wyczynowych (bieganie) przyczynia się do korzystania z nieprzystosowanych do tego celu miejsc np. chodników, ulic – tutaj po zmroku stwarzając niebezpieczeństwo, lub z bieżni żużlowej na stadionie (nieoświetlone i po opadach deszczu również niedostępne).</p> <p>Siłownia zewnętrzna rozwiązałaby problem z dostępnością do urządzeń poprawiających aktywność fizyczną stanowiąc alternatywą formę rekreacji.</p> <p>W ostatnim czasie takie siłownie stały się bardzo modnym miejscem rekreacji na świeżym powietrzu z którego mogły by korzystać osoby dorosłe oraz młodzież i dzieci. Najczęściej są tam montowane urządzenia fitness dzięki czemu siłownie zewnętrzne stają się coraz popularniejsze. Korzystanie z takiej siłowni jest całkowicie darmowe co sprzyja zainteresowaniu takim miejscem, rozwiązując problem dojazdu do płatnych profesjonalnych siłowni. Z urządzeń fitness mogą korzystać osoby starsze na emeryturze.</p> <p>Zapewnienie odpowiedniej infrastruktury dla rozwoju dyscyplin lekkoatletycznych i rekreacji przyniesie wiele korzyści społecznych. Będzie to alternatywna forma aktywnego spędzania czasu wolnego dla dzieci i młodzieży, poprawa standardu obiektu skierowanej dla osób ceniących aktywny wypoczynek. Obiekt sportowy na miarę XXI wieku służyć będzie wszystkim, którzy zechcą trenować, aby rozwijać sprawność fizyczną i zdobywać coraz lepsze rezultaty w rywalizacji sportowej.</p>				
Cel ogólny projektu	Poprawa jakości życia, aktywizacja mieszkańców gminy.				
Zakres realizowanych zadań	<ol style="list-style-type: none"> 1. Budowa bieżni sportowej. 2. Budowa siłowni zewnętrznej.				

Planowane efekty projektu i uzasadnienie realizacji projektu	Doskonała lokalizacja – obiekt orlik 2012 z kompleksem boiska sportowego, wielofunkcyjnego i placem zabaw a także znajdującą się w sąsiedztwie Zespołem Szkół. Do stworzenia centrum sportu brakuje kilku elementów, m.in. bieżni sportowej i siłowni zewnętrznej.			
Produkty	Nazwa wskaźnika	Jednostka miary	Wartość docelowa	Źródło pomiaru wartości docelowej wskaźnika
	Liczba wspartych obiektów infrastruktury społecznej zlokalizowanych na rewitalizowanym obszarze (bieżnia, siłownia zewnętrzna).	obiekt	2	Protokół odbioru.
Rezultaty	Nazwa wskaźnika	Jednostka miary	Wartość docelowa	Źródło pomiaru wartości docelowej wskaźnika
	Wzrost liczby osób korzystających z obiektów infrastruktury społecznej (bieżnia, siłownia).	osoba /rok	150	1. Dokumentacja projektowa. 2. Rejestr prowadzony przez administratora obiektu.
Projekty komplementarne	1. „Od szkolenia do zatrudnienia – YEI”. 2. „Aktywizacja, Integracja w OHP”.			

Nr porządkowy	Nazwa projektu			Wnioskodawca/realizator	
7	Remont budynku poszkolnego w Dubowie na potrzeby działalności Dziennego Domu Pobyty Seniora oraz osób niepełnosprawnych.			Gmina Łomazy. Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Łomazach.	
Powiązanie z celami LPR			Cel strategiczny 1	Cel strategiczny 2	Cel strategiczny 3
	Powiązanie bezpośrednie		x		x
	Powiązanie pośrednie		x		x
Oddziaływanie projektu	Sfera społeczna	Sfera gospodarcza	Sfera środowiskowa	Sfera techniczna	Sfera funkcjonalno-przestrzenna
	x		x	x	x
Lokalizacja projektu	Adres			Umiejscowienie	
	Budynek poszkolny w Dubowie.			Obszar rewitalizacji	x
				Poza obszarem rewitalizacji	
Ramy realizacji	Orientacyjna wartość projektu	Termin realizacji		Źródło finansowania	
	1 000 000,00 zł	2017-2019		RPO WL 2014-2020 Działanie 13.4 Rewitalizacja obszarów wiejskich, 5.2 Efektywność energetyczna sektora publicznego, PROW 2014-2020, budżet gminy.	
Opis problemu i pozytywne skutki, jakie przyniesie realizacja projektu	Budynek poszkolny, doskonała lokalizacja - przy drodze wojewódzkiej 812 Chełm – Biała Podlaska, duży plac.				
	Remont budynku poszkolnego i przystosowanie go na potrzeby osób starszych i niepełnosprawnych przyczyni się do rozwiązania problemów społecznych związanych z aktywizacją i integracją społeczeństwa nie tylko miejscowości Dubów, ale także całej Gminy Łomazy i być może również gminy ościennej Biała Podlaska.				
	<div></div> <div><ul style="list-style-type: none"> – powierzchnia budynku ok. 392 m², – kubatura budynku ok. 1800 m³, – powierzchnia działki: ok 0,6 ha. </div>				

				
Cel ogólny projektu	Ograniczenie koncentracji wykluczenia społecznego mieszkańców obszaru zdegradowanego oraz poprawa ich życia.			
Zakres realizowanych zadań	<ul style="list-style-type: none"> – wymiana więźby dachowej oraz pokrycia dachowego, – wymiana stolarki okiennej i drzwiowej, – wymiana podłóg, – wymiana przewodów instalacji elektrycznych, – remont instalacji wod-kan, – zakup samochodu do przewozu osób niepełnosprawnych, – budowa miejsc parkingowych, utwardzenie terenu, – rewitalizacja otoczenia wokół budynku, – zakup wyposażenia.			
Planowane efekty projektu i uzasadnienie realizacji projektu	<p>Budynek poszkolny w Dubowie został wybudowany w ok. 1960 r. Większość jego elementów budowlanych kwalifikuje się do wymiany.</p> <p>Wymiana pokrycia dachowego oraz gruntowny remont budynku może przyciągnąć różne grupy społeczne, a także środowisko biznesu zainteresowane realizacją projektów związanych ze wsparciem seniorów i osób niepełnosprawnych.</p> <p>Biorąc pod uwagę starzejące się społeczeństwo Gminy Łomazy budynek ten doskonale wpisuje się w potrzeby osób starszych po uprzednim jego przystosowaniu.</p> <p>Ponadto dzięki realizacji projektu nastąpi:</p> <ul style="list-style-type: none"> – stworzenie społecznie oczekiwanej infrastruktury i miejsc dających realną alternatywę dla doczasowych sposobów spędzania wolnego czasu na obszarze rewitalizacji, – rewitalizacja zdegradowanych obiektów publicznych, – estetyzacja otoczenia, – integracja pomiędzy różnymi grupami wiekowymi (seniorzy będą mogli uczestniczyć we wspólnych zajęciach z dziećmi i młodzieżą). – stworzenie warunków to powstania tzw. „mieszkania treningowego”.			
Produkty	Nazwa wskaźnika	Jednostka miary	Wartość docelowa	Źródło pomiaru wartości docelowej wskaźnika
	1. Liczba wspartych obiektów infrastruktury społecznej zlokalizowanych na rewitalizowanym obszarze.	obiekt	1	Protokół odbioru.
	2. Liczba obiektów dostosowanych	obiekt	1	Protokół odbioru.

	dla osób z niepełnosprawnościami.			
	3. Powierzchnia obszarów zlokalizowanych na rewitalizowanym obszarze.	ha	0,6	Protokół odbioru.
	4. Otwarta przestrzeń rekultywowana na obszarach wiejskich.	szt.	1	Protokół odbioru.
	5. Liczba zakupionych samochodów do przewozu osób niepełnosprawnych.	szt.	1	Protokół odbioru.
Rezultaty	Nazwa wskaźnika	Jednostka miary	Wartość docelowa	Źródło pomiaru wartości docelowej wskaźnika
	Liczba osób korzystających z obiektów infrastruktury społecznej.	osoba /rok	85	1. Dokumentacja projektowa. 2. Rejestr prowadzony przez administratora obiektu.
Projekty komplementarne	1. Dzienny Dom Pobyty Seniora oraz osób niepełnosprawnych w Dubowie. 2. „Od szkolenia do zatrudnienia – YEI”. 3. „Aktywizacja, Integracja w OHP”.			

Nr porządkowy	Nazwa projektu			Wnioskodawca/realizator	
8	Rewitalizacja stadionu sportowego w Łomazach.			Gmina Łomazy.	
Powiązanie z celami LPR			Cel strategiczny 1	Cel strategiczny 2	Cel strategiczny 3
	Powiązanie bezpośrednie		x		x
	Powiązanie pośrednie		x		x
Oddziaływanie projektu	Sfera społeczna	Sfera gospodarcza	Sfera środowiskowa	Sfera techniczna	Sfera funkcjonalno-przestrzenna
	x			x	x
Lokalizacja projektu	Adres			Umiejscowienie	
	Sołectwo Łomazy II, Sportowa 1, dz. nr ew. 1861.			Obszar rewitalizacji	x
				Poza obszarem rewitalizacji	
Ramy realizacji	Orientacyjna wartość projektu	Termin realizacji		Źródło finansowania	
	500 000,00	2018-2019		RPO WL 2014-2020 Działanie 13.4 Rewitalizacja obszarów wiejskich, PROW 2014-2020, budżet gminy.	
Opis problemu i pozytywne skutki, jakie przyniesie realizacja projektu	Infrastruktura techniczna stadionu sportowego, poza budynkiem socjalnym „odświeżonym w roku 2014 i 2015 pozostawia wiele do życzenia. 1. W zakresie trybun – ławki drewniane do kilka lat modernizowane przez członków Klubu – przepisy PZPN od kilku już lat narzucają na właściciela obiektu wykonanie trybun w standardzie krzesełek indywidualnych oraz zadaszonego miejsca tzw. spikerki – Klub każdorazowo otrzymuje warunkową licencję udział w rozgrywkach w ramach LZPN; 2. W zakresie ławek rezerwowych – istnieją blaszane konstrukcje nie spełniające standardów ilości miejsc – konieczność wymiany na wiaty z tworzywa sztuczne o ilości indywidualnych krzesełek min. 12 – 2 szt. wiat; 3. W zakresie miejsc parkingowych utwardzonych oraz rowerowych miejsc postojowych – brak – kibice przyjeżdżający na stadion sportowy w celu oglądania imprez tam odbywających się parkują na trawniku, rowery pozostawiają w dowolnych miejscach – konieczność budowy min. 10-14 utwardzonych miejsc parkingowych wraz z odwodnieniem oraz wiaty na rowery wraz z kosztami na śmieci; 4. Na terenie stadionu znajduje się miejsce, które było urządzone jako mini plac zabaw dla dzieci – zostało ono zdewastowane przez nieznaną sprawcę, a następnie zlikwidowane przez Klub – biorąc pod uwagę wykorzystanie placu w szczególności w weekendy w porze letniej – w celu zapewnienia dostępu do infrastruktury rekreacyjnej osobom, które mieszkają z dala o centrum miejscowości istnieje konieczność posadowienia bezpiecznego placu zabaw wraz z infrastrukturą towarzyszącą (ogrodzeniem trwałym, kosztami na śmieci, ławkami, miejscem na ognisko). 5. Na terenie stadionu sportowego znajduje się wyrównany teren, który miał służyć jako mini boisko do piłki nożnej, funkcjonalnym przeznaczeniem tego terenu mógłby być kort do tenisa ziemnego z nawierzchnią z mączki ceglanej – kort przy Orliku nadaje się wyłącznie do gry pojedynczej. Dzięki posiadaniu kortu ziemnego możliwe byłoby pobieranie opłat od osób korzystających, tak aby pokryć koszty funkcjonowania kortu 6. Część terenu stadionu – w narożniku działki od strony ul. Topolowej i Sportowej ma potencjał, aby po uporządkowaniu terenu zrobić tak kino plenerowe – ekranem byłaby szczytowa ściana budynku (równoległa do ul. Topolowej)). Dzięki powyższej rewitalizacji stadionu sportowego uzyskamy połączenie funkcji zorganizowanego uprawiania sportu i możliwości uczestnictwa w widowiskach sportowych z funkcją integracji społecznej mieszkańców, którzy będą korzystać zarówno z placu zabaw, jak i kina plenerowego. Ogólnodostępny plac zabaw znajduje się w Parku Jagiellońskim i zaspokaja potrzeby mieszkańców w tej części miejscowości, podobnie kino plenerowe, które organizowane było cyklicznie w latach poprzednich. W celu urządzenia kina plenerowego należałoby dokonać uporządkowania terenu – częściowe utwardzenie terenu, nasadzenia drzew, zakupu projektora wraz z nagłośnieniem. Jako działanie uzupełniające można by przemyśleć oświetlenie otoczenia budynku w porze nocnej z opcją czujnika ruchu oraz montaż monitoringu, który ograniczyłby ilość dewastacji infrastruktury oraz korzystania z wiaty grillowej bez poszanowania podstawowych zasad współżycia społecznego.				

Cel ogólny projektu	Poprawa jakości życia, aktywizacja mieszkańców gminy, poprawa estetyki.			
Zakres realizowanych zadań	Od 1 do 6 wymienione powyżej.			
Planowane efekty projektu i uzasadnienie realizacji projektu	<p>Dobra lokalizacja i zasoby terenu – budynek socjalny zlokalizowany na terenie stadionu posiada dostęp do wszystkich mediów. Obszar dotychczas zaniedbany, a stanowiący wizytówkę miejscowości i Gminy – lokalizacja tuż przy drodze wojewódzkiej.</p> <p>Do rewitalizacji obszaru stadionu sportowego brakuje minimum kilku elementów – infrastrukturalnych oraz bezpośrednio związanych z usługami rekreacyjnymi oferowanymi mieszkańcom. Realizacja działań przewidzianych w niniejszej fiszce wypełnia funkcje rewitalizacji danego obszaru.</p> <p>Ponadto dzięki realizacji projektu nastąpi:</p> <ul style="list-style-type: none"> – stworzenie społecznie oczekiwanej infrastruktury i miejsc dających realną alternatywę dla doczasowych sposobów spędzania wolnego czasu na obszarze rewitalizacji, – rewitalizacja zdegradowanych obiektów publicznych, – estetyzacja otoczenia.			
Produkty	Nazwa wskaźnika	Jednostka miary	Wartość docelowa	Źródło pomiaru wartości docelowej wskaźnika
	1. Liczba wspartych obiektów infrastruktury społecznej zlokalizowanych na rewitalizowanym obszarze.	obiekt	1	Protokół odbioru.
	2. Liczba obiektów dostosowanych dla osób z niepełnosprawnościami.	obiekt	1	Protokół odbioru.
	3. Otwarta przestrzeń rekultywowana na obszarach wiejskich.	szt.	1	Protokół odbioru.
Rezultaty	Nazwa wskaźnika	Jednostka miary	Wartość docelowa	Źródło pomiaru wartości docelowej wskaźnika
	Liczba osób korzystających z obiektów infrastruktury społecznej.	osoba /rok	300	1. Dokumentacja projektowa. 2. Rejestr prowadzony przez administratora obiektu.
Projekty komplementarne	„Od szkolenia do zatrudnienia – YEI”. „Aktywizacja, Integracja w OHP”.			

Nr porządkowy	Nazwa projektu			Wnioskodawca/realizator	
9	Dzienny Dom Pobyty Seniora oraz osób niepełnosprawnych w Dubowie.			Gmina Łomazy. Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Łomżach.	
Powiązanie z celami LPR		Cel strategiczny 1	Cel strategiczny 2	Cel strategiczny 3	
	Powiązanie bezpośrednie	x		x	
	Powiązanie pośrednie	x		x	
Oddziaływanie projektu	Sfera społeczna	Sfera gospodarcza	Sfera środowiskowa	Sfera techniczna	Sfera funkcjonalno-przestrzenna
	x				
Lokalizacja projektu	Adres			Umiejscowienie	
	Budynek poszkolny w Dubowie.			Obszar rewitalizacji	x
				Poza obszarem rewitalizacji	
Ramy realizacji	Orientacyjna wartość projektu	Termin realizacji		Źródło finansowania	
	100 000,00 zł	2017-2019		RPO WL 2014-2020 Działanie 13.4 Rewitalizacja obszarów wiejskich, budżet gminy.	
Opis problemu i pozytywne skutki, jakie przyniesie realizacja projektu	Brak placówek działających na rzecz osób starszych i niepełnosprawnych prowadzonych przez sektor publiczny i niepubliczny. Zwiększająca się liczba osób w wieku poprodukcyjnym oraz osób niepełnosprawnych. Samotność i brak relacji międzyludzkich. Integracja społeczna, poprawa stanu zdrowia ,wypełniania wolnego czasu oraz wyuczenie właściwych wzorców zachowań, zapewnienie usług opiekuńczych, zapewnienie osobom w wieku późnej starości i osobom niepełnosprawnym egzystencję w miejscu ich zamieszkania oraz poczucie bezpieczeństwa.				
Cel ogólny projektu	Poprawa jakości życia seniorów i osób niepełnosprawnych. Przeciwdziałanie wykluczeniu szczególnie osób samotnych i niepełnosprawnych. Nabycie nowych umiejętności radzenia sobie w różnych trudnych sytuacjach.				
Zakres realizowanych zadań	<ul style="list-style-type: none"> – zapewnienie usług specjalistycznych z zakresu umiejętności społecznych, – pomoc w stosowaniu zaleceń terapeutycznych, – rehabilitacja społeczna, w tym terapia zajęciowa, – rehabilitacja ruchowa, – udzielanie pomocy w podstawowych czynnościach życiowych, stymulowanie w nawiązaniu, utrzymaniu i rozwijaniu kontaktów z rodziną i środowiskiem lokalnym, – prowadzenie różnego typu warsztatów mających na rozwijanie zainteresowań Uczestników, – prowadzenie poradnictwa psychologicznego, socjalnego, – utworzenie tzw. „mieszkania treningowego” (wsparcie dla osób niepełnosprawnych poprzez: naukę samodzielnego funkcjonowania, stworzenia miejsca do ćwiczeń, zakup sprzętu do ćwiczeń, wyposażenie sali projektowej).				
Planowane efekty projektu i uzasadnienie realizacji projektu	W miejscowości Dubów oraz na terenie gminy brak jest takich placówek a na terenie wiejskim jest duże zapotrzebowanie na tego rodzaju placówki biorąc pod uwagę starzejące się społeczeństwo szczególnie na wsi.				
Produkty	Nazwa wskaźnika	Jednostka miary	Wartość docelowa	Źródło pomiaru wartości docelowej wskaźnika	
	1. Warsztaty rozwijające zainteresowania.	szt.	5	Dokumentacja projektowa.	

	2. Zajęcia rehabilitacyjne.	szt.	10	Dokumentacja projektowa.
	3. Spotkania z psychologiem.	szt.	5	Dokumentacja projektowa.
	4. Spotkania integracyjne.	szt.	5	Dokumentacja projektowa.
Rezultaty	Nazwa wskaźnika	Jednostka miary	Wartość docelowa	Źródło pomiaru wartości docelowej wskaźnika
	Liczba osób korzystających z obiektów infrastruktury społecznej (udział w warsztatach rozwijających zainteresowania - 15 os., rehabilitacja społeczna - 20 os., rehabilitacja ruchowa - 15 os., poradnictwo psychologiczne - 5 os., spotkania integracyjne - 30 os.).	osoba /rok	85	1. Dokumentacja projektowa (lista obecności). 2. Rejestr prowadzony przez administratora obiektu.
Projekty komplementarne	Remont budynku poszkolnego w Dubowie na potrzeby działalności Dziennego Domu Pobytu Seniora oraz osób niepełnosprawnych. „Od szkolenia do zatrudnienia – YEI”. „Aktywizacja, Integracja w OHP”.			

Nr porządkowy	Nazwa projektu			Wnioskodawca/realizator	
10	Organizacja działań w Łomaskim Klubie Seniora.			Łomaskie Stowarzyszenie Rozwoju OSP Łomazy	
Powiązanie z celami LPR			Cel strategiczny 1	Cel strategiczny 2	Cel strategiczny 3
	Powiązanie bezpośrednie		x		x
	Powiązanie pośrednie		x		x
Oddziaływanie projektu	Sfera społeczna	Sfera gospodarcza	Sfera środowiskowa	Sfera techniczna	Sfera funkcjonalno-przestrzenna
	x				
Lokalizacja projektu	Adres			Umiejscowienie	
	GOK Łomazy. 21-532 Łomazy, ul. Szkolna 18a.			Obszar rewitalizacji	x
				Poza obszarem rewitalizacji	
Ramy realizacji	Orientacyjna wartość projektu	Termin realizacji		Źródło finansowania	
	35 500,00 zł	2017-2020		RPO WL 2014-2020 Działanie 13.4 Rewitalizacja obszarów wiejskich, PROW 2014-2020, LGD, budżet gminy.	
Opis problemu i pozytywne skutki, jakie przyniesie realizacja projektu	W gminie Łomazy nie istnieje Klub Seniora, który by aktywizował społecznie oraz zaspokajał potrzeby kulturalne środowiska osób starszych. Utworzenie Klubu i stworzenie ofert dla osób starszych, da przede wszystkim możliwość spędzania czasu w miłym towarzystwie, rozwijania swoich zainteresowań i zdolności - naukę języków, tańca i śpiewu oraz robótek ręcznych. Klubowicze będą mogli razem uczestniczyć w zajęciach sportowych, spacerować i poprzez wycieczki zwiedzać Polskę. Organizowane będą wyjazdy na koncerty, do kina i teatru a także zajęcia stałe: nauka obsługi komputera i Internetu, nauka języka angielskiego i niemieckiego, gimnastyka rehabilitacyjna i relaksacyjna, warsztaty artystyczne, poradnictwo psychologiczne, Nordic Walking. Spotkania i imprezy okolicznościowe. Działania te przyczynią się do rozwijania większej integracji społecznej i kulturowej.				
Cel ogólny projektu	Integracja i wspieranie aktywności osób starszych.				
Zakres realizowanych zadań	1. Działania organizacyjne i informacyjne. 2. Rekrutacja członków i opracowanie Regulaminu Klubu. 3. Organizacja zajęć stałych: nauka języków, tańca, śpiewu, warsztatów artystycznych, prelekcji i poradnictwa. 4. Planowanie i organizacja wycieczek oraz wyjazdów na koncerty do kina i teatru. 5. Organizacja spotkań wigilijnych , zabaw karnawałowych, wielkanocnych śniadań oraz imprez na dzień solenizantów.				
Planowane efekty projektu i uzasadnienie realizacji projektu	Proces demograficzny związany ze starzeniem się ludności cechuje się coraz większą dynamiką. W ostatnich latach wskaźnik starzenia się w Polsce z roku na rok wzrasta. Widoczne to jest także w Gminie Łomazy. Wychodząc naprzeciw temu zjawisku jest potrzeba organizacji i aktywizacji osób starszych.				
Produkty	Nazwa wskaźnika	Jednostka miary	Wartość docelowa	Źródło pomiaru wartości docelowej wskaźnika	
	1. Wyjazdy do kina, teatru i na koncerty.	szt.	5	Dokumentacja projektowa.	
	2. Wykłady o tematyce zdrowia, dietytyki i bezpieczeństwa.	szt.	5	Dokumentacja projektowa.	

	3. Zabawy integracyjne.	szt.	5	Dokumentacja projektowa.
	4. Kursy j. angielskiego i niemieckiego.	szt.	2	Dokumentacja projektowa.
	5. Zajęcia z gimnastyki relaksacyjnej.	szt.	5	Dokumentacja projektowa.
	6. Wycieczki krajoznawcze.	szt.	3	Dokumentacja projektowa.
Rezultaty	Nazwa wskaźnika	Jednostka miary	Wartość docelowa	Źródło pomiaru wartości docelowej wskaźnika
	Wzrost liczby osób korzystających z obiektów infrastruktury społecznej (ilość osób korzystających z działań Łomaskiego Klubu Seniora).	osoba /rok	100	1. Dokumentacja projektowa. 2. Rejestr prowadzony przez administratora obiektu.
Projekty komplementarne	Wzrost atrakcyjności kulturalnej w gminie Łomazy. Tworzenie warunków do powstania Łomaskiego klubu Seniora. „Od szkolenia do zatrudnienia – YEI”. „Aktywizacja, Integracja w OHP”.			

Nr porządkowy	Nazwa projektu			Wnioskodawca/realizator	
11	Lokalna Telewizja Internetowa.			Gmina Łomazy. Gminna Biblioteka Publiczna w Łomazach.	
Powiązanie z celami LPR			Cel strategiczny 1	Cel strategiczny 2	Cel strategiczny 3
	Powiązanie bezpośrednie		x		x
	Powiązanie pośrednie		x		x
Oddziaływanie projektu	Sfera społeczna	Sfera gospodarcza	Sfera środowiskowa	Sfera techniczna	Sfera funkcjonalno-przestrzenna
	x				
Lokalizacja projektu	Adres			Umiejscowienie	
	GOK Łomazy. 21-532 Łomazy, ul. Szkolna 18a.			Obszar rewitalizacji	x
				Poza obszarem rewitalizacji	
Ramy realizacji	Orientacyjna wartość projektu		Termin realizacji	Źródło finansowania	
	50 000,00 zł		2017-2018	RPO WL 2014-2020 Działanie 13.4 Rewitalizacja obszarów wiejskich, PROW 2014-2020, LGD, budżet gminy.	
Opis problemu i pozytywne skutki, jakie przyniesie realizacja projektu	Brak lokalnego zaplecza informacyjnego dla mieszkańców gminy w formie informacji radiowo-telewizyjnej. Niewystarczająca dodatkowa oferta edukacyjna dla młodzieży w zakresie nowych form kształcenia na poziomie zajęć pozalekcyjnych. W wyniku realizacji projektu telewizji internetowej młodzież szybko staje się rozpoznawalna w swoim otoczeniu, dzięki czemu ludzie sami zaczynają proponować tematy, którymi można się zająć i informować społeczeństwo o potrzebie rozwiązania problemu bądź sytuacji. Telewizja internetowa to pomysł, który pozwala w atrakcyjny i ciekawy sposób uczyć młodzież współpracy w grupie, odkrywania roli w jakich czuje się dobrze, a także wzajemnej komunikacji. To przedsięwzięcie, umożliwiające rozwój wielu umiejętności społecznych, które są niezbędne do prawidłowego funkcjonowania we współczesnym świecie. Poprzez realizację pomysłu młodzi uczestnicy staną się bardziej odważni w kontaktach z ludźmi. Będą mieli mniejsze problemy z podejściem do obcej osoby, rozpoczęciem pracy.				
Cel ogólny projektu	Rozwinięcie umiejętności społecznych takich jak praca w grupie, komunikacja, planowanie własnej przyszłości.				
Zakres realizowanych zadań	1. Działania przygotowawcze i organizacyjne. 2. Działania informacyjno – promocyjne. 3. Rekrutacja młodzieży 15-20 osób w wieku 13-17 lat. 4. Warsztaty dziennikarskie i telewizyjne. 5. Warsztaty z montażu filmów. 6. Organizacja studia telewizyjnego i zakup niezbędnego sprzętu do pracy: kamera cyfrowa, komputer stacjonarny do montażu nagrań video, oprogramowanie do montażu video, mikrofon zewnętrzny do kamery, oświetlenie. 7. Podział uczestników na grupy i przydzielenie zakresu obowiązków: a/prezenterzy, b/operatorzy, c/ montażyści, d/scenarzyści. 8. Założenie własnej strony internetowej i wyrób legitymacji prasowych. 9. Wizyta w profesjonalnym studiu telewizyjnym. 10. Zakup koszulek promocyjnych, przygotowanie materiałów promocyjnych: ulotki, zakładki do książek z informacją o adresie internetowym telewizji. 11. Przystąpienie do pracy w terenie i studio: (wywiady, sondy uliczne, filmy z imprez lokalnych, reportaże, wiadomości lokalne, sprawozdania i relacje sportowe, konkursy dla mieszkańców,				

	12. Zabezpieczenie trwałości pracy telewizji: organizacja warsztatów dla młodszych kolegów.			
Planowane efekty projektu i uzasadnienie realizacji projektu	Publikacja jest drogowskazem dla młodych ludzi, którzy przez prowadzenie swojej telewizji i przygodę z dziennikarstwem będą mogli rozwinąć swoje pasje, przełamać stereotypy, zmieniać swoje otoczenie i samych siebie. Budować integrację społeczną i właściwe wzorce zachowań wśród rówieśników.			
Produkty	Nazwa wskaźnika	Jednostka miary	Wartość docelowa	Źródło pomiaru wartości docelowej wskaźnika
	Uruchomienie Telewizji Internetowej.	szt.	1	Dokumentacja projektowa.
Rezultaty	Nazwa wskaźnika	Jednostka miary	Wartość docelowa	Źródło pomiaru wartości docelowej wskaźnika
	1. Ilość osób przeszkolonych do pracy w Telewizji Internetowej.	osoba	20	Dokumentacja projektowa.
	2. Ilość osób z terenu Gminy Łomazy mających dostęp do bieżących informacji lokalnych.	osoba	3 0000	Dokumentacja projektowa.
Projekty komplementarne	1. Przebudowa i remont budynku GOK podstawą wzrostu atrakcyjności kulturalnej w Gminie Łomazy. 2. Stworzenie inkubatora przedsiębiorczości a także specjalnej strefy ekonomicznej. 3. „Od szkolenia do zatrudnienia – YEI”. 4. „Aktywizacja, Integracja w OHP”.			

Nr porządkowy	Nazwa projektu			Wnioskodawca/realizator	
12	„Terapeutyczno – Edukacyjny Ośrodek „Szkoła Relacji”.			STOWARZYSZENIE SPOŁECZNO-KULTURALNE „TŁOKA” w Łomazach Urząd Gminy Łomazy Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Łomazach Fundacja Kurs na Miłość (Biała Podlaska)	
Powiązanie z celami LPR			Cel strategiczny 1	Cel strategiczny 2	Cel strategiczny 3
	Powiązanie bezpośrednie		x		x
	Powiązanie pośrednie		x		x
Oddziaływanie projektu	Sfera społeczna	Sfera gospodarcza	Sfera środowiskowa	Sfera techniczna	Sfera funkcjonalno-przestrzenna
	x				
Lokalizacja projektu	Adres			Umiejscowienie	
	Koszoły 40, 21 – 532 Łomazy.			Obszar rewitalizacji	x
				Poza obszarem rewitalizacji	
Ramy realizacji	Orientacyjna wartość projektu	Termin realizacji		Źródło finansowania	
	250 000,00 zł	2019-2023		RPO WL 2014-2020 Działanie 13.4 Rewitalizacja obszarów wiejskich, PROW 2014-2020, LGD, środki prywatne, środki sponsorów, PO WER 2014-2020, budżet gminy.	
Opis problemu i pozytywne skutki, jakie przyniesie realizacja projektu	<p>Projekt jest odpowiedzią na potrzeby mieszkańców Gminy Łomazy, w której występują problemy charakterystyczne dla obszaru zdegradowanego: bezrobocie, ubóstwo, niski poziom kapitału społecznego, niewystarczający poziom uczestnictwa w życiu publicznym i kulturalnym, niski poziom przedsiębiorczości oraz problemy przestrzenno-funkcjonalne (słaby dostęp do usług społecznych, opiekuńczych, zaniedbane miejsce pamięci – cmentarz unicki w Koszołach) i techniczne (niszczący budynek szkoły w Koszołach i jej wyposażenie).</p> <p>W 2016 roku Stowarzyszenie „Tłoka” przeprowadziło także diagnozę lokalnych problemów i potrzeb społecznych mieszkańców wsi Koszoły, która potwierdziła konieczność przeprowadzenia działań w ww. dziedzinach. Mieszkańcy wskazali na takie problemy jak: słaba integracja społeczna, izolacja, ubóstwo, bezrobocie i alkoholizm. W działaniach najważniejszych do zrealizowania najczęściej wskazywali zagospodarowanie budynku szkoły i jej placu a w potrzebach - wzmocnienie współpracy i organizację zajęć, warsztatów dla dorosłych i dzieci.</p> <p>Dlatego zasadne i priorytetowe jest realizowanie przedsięwzięć, które przyczynią się do rozwiązywania tychże problemów, przy założeniu optymalnego wykorzystania specyficznych uwarunkowań tego obszaru i wzmacnianiu jego lokalnych potencjałów.</p> <p>Pozytywne skutki jakie przyniesie realizacja projektu:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Wzrost poziomu aktywności społecznej i przedsiębiorczości mieszkańców. • Wzmocnienie więzi społecznych: rodzinnych, koleżeńskich, sąsiedzkich. • Poprawa jakości życia społeczności lokalnej. • Redukcja negatywnych zjawisk społecznych. • Integracja społeczeństwa. • Wskazanie właściwych wzorców zachowań. • Zachowanie dziedzictwa kulturowego – pielęgnowanie pamięci historycznej i tradycji. <p>Niezwykle ważnym potencjałem kulturowym i społecznym są m.in. korzenie ułańskie</p>				

	<p>miejsowości Koszoły, tradycje integracji kulturowej oraz religijnej (Tatarzy, unicy), tradycje artystyczne (żywa pamięć o powojennym teatrze amatorskim, twórcach ludowych, aktywny zespół „Luteńka”, miejsca o wartości historycznej (cmentarz unicki, teren po cerkwi unickiej), tradycje „tłoki” – bezinteresownej pomocy sąsiedzkiej;</p>
Cele projektu	<ul style="list-style-type: none"> – Poprawa jakości życia w wymiarze społecznym, psychicznym, duchowym, zawodowym i ekonomicznym. – Przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu, zjawiskom: bezrobocia, ubóstwa, problemom psychicznym i przemocy (domowej i szkolnej). – Promowanie zdrowego stylu życia i wartości ekologicznych.
Zakres realizowanych zadań	<p>Uruchomienie działalności Terapeutyczno – Edukacyjnego Ośrodka o nazwie „Szkoła Relacji”.</p> <p>W celu sprawnego koordynowania zaplanowanych działań, organizacji poszczególnych wydarzeń – zaplanowanie zatrudnienia pracownika – mieszkańca miejscowości Koszoły lub Gminy Łomazy.</p> <p>Nazwa Ośrodka ma nawiązywać bezpośrednio do miejsca i jego dawnej funkcji – szkoły jako budynku i instytucji oraz symbolicznie do miejsca, w którym klienci będą mieli możliwość nabywać i/lub wzmacniać umiejętności dbania o dobre, zdrowe relacje z samym sobą, z innymi ludźmi, otoczeniem, w tym ze środowiskiem naturalnym, osoby wierzące – z Bogiem – pojmowanym według swojego systemu wartości itp.</p> <p>Planowane działania/zadania:</p> <p>Wizyty studyjne:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Wizyta studyjna w Krainie Rumianku – w Hołownie (dla ok. 20 osób w celu zapoznania się z dobrymi praktykami), współpraca ze Stowarzyszeniem Aktywizacji Polesia Lubelskiego, • Wizyta studyjna Poradni Rodzinnej Fundacji Kurs na Miłość w Białej Podlaskiej (dla chętnych osób – ok. 15), współpraca z ekipą Poradni Rodzinnej Fundacji Kurs na Miłość z Białej Podlaskiej, <p>Warsztaty z dziedziny rozwoju personalnego, wzmacniania więzi w rodzinie, doskonalenia umiejętności wychowawczych:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Szkolenie z Dialogu Motywującego (grupa 10 -15 osób) – zajęcia cykliczne – rocznie 1 grupa, realizacja wszystkich części; współpraca z Centrum Dialogu Motywującego i Psychoterapii z Warszawy; • Warsztaty z dziedziny profilaktyki uniwersalnej i umiejętności wychowawczych - „Szkoła dla Rodziców i Wychowawców” – program profilaktyki rekomendowanej m.in. przez ORE (grupa 10 - 15 osób) zajęcia cykliczne – rocznie 1 grupa realizacja wszystkich części (3); współpraca z nauczycielami Gminy Łomazy posiadającymi uprawnienia do prowadzenia zajęć oraz z realizatorami programu „Weekend małżeński” - realizacja tematów warsztatów m.in. o tytułach „Spotkać się w dialogu” i „Zrozum mnie kochanie!” (grupa po 7 - 10 małżeństw), zajęcia cykliczne – rocznie 1 grupa; współpraca z realizatorem inicjatywy „Weekendy Małżeńskie”, • Warsztaty dla dzieci i młodzieży – „Trening Pewności Siebie” – adresaci – zwłaszcza dzieci, które doświadczyły agresji lub przemocy w szkole (grupa 10 - 15 osób), zajęcia cykliczne, rocznie 1 grupa; szkolenie jednorazowe dla 1 grupy (ok. 20 osób) realizatorów – nauczycieli; współpraca ze Stowarzyszeniem „Bliżej Dziecka” z Warszawy; • Warsztaty dla młodzieży „Kocham siebie i świat wokół” (10 – 15 osób), zajęcia cykliczne, rocznie 1 grupa; współpraca ze Stowarzyszeniem Aktywnego Działania „Półpiętro” z Warszawy • Zajęcia dla dzieci – cykliczne - integrujące i rozwijające poznawczo, m.in. poprzez pedagogikę zabawy, wg scenariuszy zajęć edukacyjno – terapeutycznych (2 grupy- dla dzieci młodszych – w wieku przedszkolnym i dla dzieci starszych – w wieku wczesnoszkolnym), (2 grupy po 10 - 15 osób), zajęcia odbywające się w weekendy, dni wolne od nauki – ferie, wakacje; współpraca z nauczycielami z terenu Gminy Łomazy, w tym z nauczycielami, którzy obecnie nie pracują w zawodzie – w celu aktywizacji ich.

	<p>Warsztaty z przedsiębiorczości i zarządzania finansami:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Warsztaty ekonomii finansowej – nt. efektywnego zarządzania budżetem i wychodzenia z długów (grupa min. 10 osób), cyklicznie – rocznie 1 grupa; współpraca z Fundacją Edukacji Finansowej Crown; • Stworzenie strony internetowej Ośrodka i profilu na facebooku; • Reklama działań (plakaty, ulotki), reklama w mediach; <p>W perspektywie realizacja projektu przyczyni się do aktywizacji mieszkańców gminy poprzez inicjowanie i realizowanie nowych działań, w tym przynoszących im dochody np.:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Organizowanie wycieczek (w tym dla szkół np. „zielone szkoły” z ofertą zajęć edukacyjnych, warsztatowych), obozów harcerskich, plenerów, turnusów wakacyjnych zarówno dla dzieci z miast jak i ze wsi; • Organizowanie warsztatów rozwoju osobistego o różnorodnej tematyce; • Organizowanie spotkań, wyjazdów i turnusów terapeutycznych dla osób potrzebujących wsparcia psychologicznego – dla osób indywidualnych, par, małżeństw, rodzin; • Prowadzenie doradztwa rodzinnego, terapii indywidualnych (dla dzieci, młodzieży, dorosłych), grupowych, małżeńskich, rodzinnych; • Organizowanie turnusów dla osób niepełnosprawnych; • Organizowanie turnusów dla osób uzależnionych i osób współuzależnionych; • Organizowanie imprez kulturalnych – festynów, konkursów (plastycznych, recytatorskich, piosenki ludowej itp.); • Rozwój agroturystyki w gospodarstwach prywatnych; • Organizowanie atrakcji turystycznych - kuligów, narciarstwa biegowego, paintballa, jazdy quadami itp.; • Powrót do działalności teatru amatorskiego; • Prowadzenie arteterapii, hipoterapii, dogoterapii.
Planowane efekty projektu i uzasadnienie realizacji projektu	<p>Potrzeba realizacji projektu wypływa z przeprowadzonej diagnozy problemów społecznych na terenie gminy Łomazy oraz możliwości i pilnej konieczności zagospodarowania budynku i terenu szkoły w Koszółach. Budynek niszczeje, jest zagrożony popadnięciem w ruinę a jest miejscem historycznym. Znajduje się na terenie spalonej cerkwi unickiej i cmentarzu unickim - oraz o dużym znaczeniu kulturowym, integrującym lokalną społeczność – był budowany przed II WŚ w czynie społecznym. Jest miejscem z ogromną tradycją i potencjałem rozwojowym na przyszłość ze względu na swoją architekturę i malownicze położenie.</p> <p>Osiągane cele projektu będą odpowiedzią na potrzeby lokalnej społeczności: poprawy jakości życia we wszystkich wymiarach i wzrostu poczucia bezpieczeństwa, samorozwoju i samorealizacji, rozwoju przedsiębiorczości. Po analizie sytuacji społeczno – kulturalnej, jako konieczne i priorytetowe do realizacji jawią się inicjatywy na rzecz wzmacniania więzi rodzinnych, koleżeńskich, sąsiedzkich, organizowania wydarzeń jednoczących mieszkańców miejscowości, gminy, budujące kapitał społeczny i zaufanie społeczne.</p> <p>Adresatami działań ośrodka będą szczególnie osoby zmarginalizowane, bezrobotne, doświadczające problemów życiowych, psychicznych, poszukujące pomocy w temacie wzmocnienia, naprawy więzi rodzinnych, a także te, które będą chciały rozwijać swoje uzdolnienia i pasje – zwłaszcza artystyczne (rękodzieło, sztuka, muzyka, teatr).</p> <p>Stowarzyszenie przeprowadziło dotychczas szereg działań mających na celu aktywizację mieszkańców gminy i integrację społeczności lokalnej (festyny z zabawami dla rodzin i dzieci, gazeta lokalna) udało się także, dzięki wygranej projektem z FIO – „wskrzesić” plac zabaw i boisko, z powodzeniem przeprowadzić wakacyjne zajęcia dla dzieci. Skutecznie aplikowano także o środki na stypendia dla uzdolnionej młodzieży oraz na projekty o tematyce historycznej.</p> <p>Zarówno te przeprowadzone z powodzeniem działania jak i przyszłe - planowane, staną się fundamentem i bazą do dalszego rozwoju – zintegrowanych przedsięwzięć na szerszą skalę i z bogatszą ofertą dla osób poszukujących pomocy, życiowego rozwoju i samorealizacji – nawet</p>

	spoza rejonu gminy.			
Produkty	Nazwa wskaźnika	Jednostka miary	Wartość docelowa	Źródło pomiaru wartości docelowej wskaźnika
	1. Wizyty studyjne.	szt.	2	Dokumentacja projektowa.
	2. Warsztaty.	szt.	4	Dokumentacja projektowa.
	3. Szkolenia.	szt.	2	Dokumentacja projektowa.
	4. Strona internetowa Ośrodka.	szt.	1	Dokumentacja projektowa.
Rezultaty	Nazwa wskaźnika	Jednostka miary	Wartość docelowa	Źródło pomiaru wartości docelowej wskaźnika
	1. Ilość osób, które wezmą udział w warsztatach i szkoleniach.	osoba	150	Dokumentacja projektowa.
Projekty komplementarne	<ol style="list-style-type: none"> 1. Termomodernizacja budynku szkoły w Koszółach wraz zagospodarowaniem terenu wokół budynku. 2. Działania artystyczne w „Terapeutyczno – Edukacyjnym Ośrodku „Szkoła Relacji”. 3. „Działania prozdrowotne i ekologiczne w „Terapeutyczno – Edukacyjnym Ośrodku „Szkoła Relacji”. 4. „Działania z dziedziny edukacji regionalnej i historycznej w „Terapeutyczno – Edukacyjnym Ośrodku „Szkoła Relacji”. 5. „Od szkolenia do zatrudnienia – YEI”. 6. „Aktywizacja, Integracja w OHP”.			

Nr porządkowy	Nazwa projektu			Wnioskodawca/realizator	
13	„Działania artystyczne w „Terapeutyczno – Edukacyjnym Ośrodku „Szkoła Relacji”.			STOWARZYSZENIE SPOŁECZNO-KULTURALNE „TŁOKA” w Łomazach Urząd Gminy Łomazy Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Łomazach Fundacja Kurs na Miłość (Biała Podlaska)	
Powiązanie z celami LPR			Cel strategiczny 1	Cel strategiczny 2	Cel strategiczny 3
	Powiązanie bezpośrednie		x		x
	Powiązanie pośrednie		x		x
Oddziaływanie projektu	Sfera społeczna	Sfera gospodarcza	Sfera środowiskowa	Sfera techniczna	Sfera funkcjonalno-przestrzenna
	x				
Lokalizacja projektu	Adres			Umiejscowienie	
	Koszoły 40, 21 – 532 Łomazy.			Obszar rewitalizacji	x
				Poza obszarem rewitalizacji	
Ramy realizacji	Orientacyjna wartość projektu	Termin realizacji		Źródło finansowania	
	130 000,00 zł	2019-2023		RPO WL 2014-2020 Działanie 13.4 Rewitalizacja obszarów wiejskich, PROW 2014-2020, LGD, środki prywatne, środki sponsorów, PO WER 2014-2020, budżet gminy.	
Opis problemu i pozytywne skutki, jakie przyniesie realizacja projektu	<p>Projekt jest odpowiedzią na potrzeby mieszkańców Gminy Łomazy, w której występują problemy charakterystyczne dla obszaru zdegradowanego: bezrobocie, ubóstwo, niski poziom kapitału społecznego, niewystarczający poziom uczestnictwa w życiu publicznym i kulturalnym, niski poziom przedsiębiorczości oraz problemy przestrzenno-funkcjonalne (słaby dostęp do usług społecznych, opiekuńczych, zaniedbane miejsce pamięci – cmentarz unicki w Koszalach) i techniczne (niszczący budynek szkoły w Koszalach i jej wyposażenie).</p> <p>W 2016 roku Stowarzyszenie „Tłoka” przeprowadziło także diagnozę lokalnych problemów i potrzeb społecznych mieszkańców wsi Koszoły, która potwierdziła konieczność przeprowadzenia działań w ww. dziedzinach. Mieszkańcy wskazali na takie problemy jak: słaba integracja społeczna, izolacja, ubóstwo, bezrobocie i alkoholizm. W działaniach najważniejszych do zrealizowania najczęściej wskazywali zagospodarowanie budynku szkoły i jej placu a w potrzebach - wzmocnienie współpracy i organizację zajęć, warsztatów dla dorosłych i dzieci.</p> <p>Dlatego zasadne i priorytetowe jest realizowanie przedsięwzięć, które przyczynią się do rozwiązywania tychże problemów, przy założeniu optymalnego wykorzystania specyficznych uwarunkowań tego obszaru i wzmocnianiu jego lokalnych potencjałów.</p> <p>Pozytywne skutki jakie przyniesie realizacja projektu:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Wzrost poziomu aktywności społecznej i przedsiębiorczości mieszkańców. • Wzmocnienie więzi społecznych: rodzinnych, koleżeńskich, sąsiedzkich. • Poprawa jakości życia społeczności lokalnej. • Redukcja negatywnych zjawisk społecznych. • Integracja społeczeństwa. • Wskazanie właściwych wzorców zachowań.				
Cele projektu	– Poprawa jakości życia w wymiarze społecznym, psychicznym, duchowym, zawodowym i ekonomicznym.				

	<ul style="list-style-type: none"> – Przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu, zjawiskom: bezrobocia, ubóstwa, problemom psychicznym, izolacji społecznej. – Promowanie aktywnego stylu życia i wzmacnianie kapitału społecznego.
Zakres realizowanych zadań	<p>Rozwijanie działalności Terapeutyczno – Edukacyjnego Ośrodka o nazwie „Szkoła Relacji”.</p> <p>Wzbogacenie działań Ośrodka o ofertę zajęć artystycznych.</p> <p>Warsztaty artystyczne i sztuki użytkowej:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Warsztaty rękodzieła (biżuteria artystyczna, decoupage, filcowanie), (grupa zróżnicowana wiekowo grupa 10 -15 osób); zajęcia cykliczne – rocznie 3 grupy; współpraca z wykwalifikowanym instruktorem; • Warsztaty rękodzieła – papierowa wiklina (grupa zróżnicowana wiekowo - grupa 10 - 15 osób); zajęcia cykliczne – rocznie 2 grupy; współpraca z wykwalifikowanym instruktorem; • Warsztaty rękodzieła – ceramika - (grupa zróżnicowana wiekowo - grupa 10 - 15 os.); zajęcia cykliczne – rocznie 2 grupy; współpraca z wykwalifikowanym instruktorem; • Warsztaty teatralne zakończone wystawieniem spektaklu (grupa zróżnicowana wiekowo - grupa 10 - 15 osób); zajęcia cykliczne – w ciągu trwania projektu – 2 edycje/ grupy; współpraca z wykwalifikowanym instruktorem teatralnym i polonistą; • Warsztaty śpiewu ludowego (grupa zróżnicowana wiekowo - grupa 10 - 15 osób); zajęcia cykliczne – w ciągu trwania projektu – 4 edycje/ grupy; współpraca z wykwalifikowanym instruktorem śpiewu; • Warsztaty fotograficzne (grupa zróżnicowana wiekowo - 10-15 osób); warsztaty jednorazowe; współpraca z wykwalifikowanym fotografem; • Plener malarski dla młodzieży (grupa 10 – 15 osób); zajęcia cykliczne – w ciągu trwania projektu – 2 edycje/ grupy; współpraca z wykwalifikowanym artystą plastykiem; • Warsztaty „Majsterkowanie i podstawy stolarstwa” (grupa 8 – 10 osób); warsztaty jednorazowe, współpraca z wykwalifikowanym stolarzem; • Warsztaty z kowalstwa artystycznego i użytkowego - (grupa 8- 10 osób); warsztaty jednorazowe, współpraca z wykwalifikowanym kowalem; • Uaktualnianie strony internetowej Ośrodka i profilu na facebooku, reklama działań (plakaty, ulotki); <p>W perspektywie rozwoju zakładamy, że realizacja projektu przyczyni się do aktywizacji mieszkańców gminy poprzez inicjowanie i realizowanie nowych działań, w tym przynoszących im dochody np.:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Organizowanie wycieczek (w tym dla szkół np. „zielone szkoły” z ofertą zajęć edukacyjnych, warsztatowych), obozów harcerskich, plenerów, turnusów wakacyjnych zarówno dla dzieci z miast jak i ze wsi; • Organizowanie imprez kulturalnych – festynów, konkursów (plastycznych, recytatorskich, piosenki ludowej itp.); • Podtrzymanie działalności zawiązanego teatru amatorskiego; <p>Prowadzenie arteterapii itp..</p>
Planowane efekty projektu i uzasadnienie realizacji projektu	<p>Potrzeba realizacji projektu wypływa z przeprowadzonej diagnozy problemów społecznych na terenie gminy Łomazy oraz możliwości i pilnej konieczności zagospodarowania budynku i terenu szkoły w Koszółach. Budynek niszczeje, jest zagrożony popadnięciem w ruinę a jest miejscem historycznym. Znajduje się na terenie spalonej cerkwii unickiej i cmentarzu unickim - oraz o dużym znaczeniu kulturowym, integrującym lokalną społeczność – był budowany przed II WŚ w czynie społecznym. Jest miejscem z ogromną tradycją i potencjałem rozwojowym na przyszłość ze względu na swoją architekturę i malownicze położenie.</p> <p>Osiągane cele projektu będą odpowiedzią na potrzeby lokalnej społeczności: poprawy jakości życia we wszystkich wymiarach i wzrostu poczucia bezpieczeństwa, samorozwoju i samorealizacji, rozwoju przedsiębiorczości. Po analizie sytuacji społeczno-kulturalnej, jako konieczne</p>

	<p>i priorytetowe do realizacji jawią się inicjatywy na rzecz wzmacniania więzi rodzinnych, koleżeńskich, sąsiedzkich, organizowania wydarzeń jednoczących mieszkańców miejscowości, gminy, budujące kapitał społeczny i zaufanie społeczne.</p> <p>Adresatami wzbogaconej oferty działań ośrodka będą szczególnie osoby zmarginalizowane, bezrobotne, doświadczające problemów życiowych, psychicznych, poszukujące pomocy w temacie wzmocnienia, naprawy więzi rodzinnych, a także te, które będą chciały rozwijać swoje uzdolnienia i pasje – zwłaszcza artystyczne (rękodzieło, sztuka, muzyka, teatr).</p> <p>Stowarzyszenie przeprowadziło dotychczas szereg działań mających na celu aktywizację mieszkańców gminy i integrację społeczności lokalnej (festyny z zabawami dla rodzin i dzieci, gazeta lokalna) udało się także, dzięki wygranym projektom z FIO – „wskrzesić” plac zabaw i boisko, z powodzeniem przeprowadzić wakacyjne zajęcia dla dzieci. Skutecznie aplikowano także o środki na stypendia dla uzdolnionej młodzieży oraz na projekty o tematyce historycznej.</p> <p>Zarówno te przeprowadzone z powodzeniem działania jak i przyszłe - planowane, staną się fundamentem i bazą do dalszego rozwoju – zintegrowanych przedsięwzięć na szerszą skalę i z bogatszą ofertą dla osób poszukujących pomocy, życiowego rozwoju i samorealizacji – nawet spoza rejonu gminy.</p>			
Produkty	Nazwa wskaźnika	Jednostka miary	Wartość docelowa	Źródło pomiaru wartości docelowej wskaźnika
	1. Warsztaty.	szt.	16	Dokumentacja projektowa.
	2. Plener malarski.	szt.	1	Dokumentacja projektowa.
Rezultaty	Nazwa wskaźnika	Jednostka miary	Wartość docelowa	Źródło pomiaru wartości docelowej wskaźnika
	1. Ilość osób, które wezmą udział w warsztatach.	osoba	150	Dokumentacja projektowa.
Projekty komplementarne	<ol style="list-style-type: none"> 1. Termomodernizacja budynku szkoły w Koszotach wraz zagospodarowaniem terenu wokół budynku. 2. „Terapeutyczno – Edukacyjny Ośrodek „Szkoła Relacji”. 3. „Działania prozdrowotne i ekologiczne w „Terapeutyczno – Edukacyjnym Ośrodku „Szkoła Relacji”. 4. „Działania z dziedziny edukacji regionalnej i historycznej w „Terapeutyczno – Edukacyjnym Ośrodku „Szkoła Relacji”. 5. „Od szkolenia do zatrudnienia – YEI”. 6. „Aktywizacja, Integracja w OHP”. 			

Nr porządkowy	Nazwa projektu			Wnioskodawca/realizator	
14	„Działania prozdrowotne i ekologiczne w „Terapeutyczno – Edukacyjnym Ośrodku „Szkoła Relacji”.			STOWARZYSZENIE SPOŁECZNO-KULTURALNE „TŁOKA” w Łomazach Urząd Gminy Łomazy Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Łomazach Fundacja Kurs na Miłość (Biała Podlaska)	
Powiązanie z celami LPR			Cel strategiczny 1	Cel strategiczny 2	Cel strategiczny 3
	Powiązanie bezpośrednie		x		x
	Powiązanie pośrednie		x		x
Oddziaływanie projektu	Sfera społeczna	Sfera gospodarcza	Sfera środowiskowa	Sfera techniczna	Sfera funkcjonalno-przestrzenna
	x				
Lokalizacja projektu	Adres			Umiejscowienie	
	Koszóły 40, 21 – 532 Łomazy.			Obszar rewitalizacji	x
				Poza obszarem rewitalizacji	
Ramy realizacji	Orientacyjna wartość projektu	Termin realizacji		Źródło finansowania	
	150 000,00 zł	2019-2023		RPO WL 2014-2020 Działanie 13.4 Rewitalizacja obszarów wiejskich, PROW 2014-2020, LGD, środki prywatne, środki sponsorów, PO WER 2014-2020, budżet gminy.	
Opis problemu i pozytywne skutki, jakie przyniesie realizacja projektu	<p>Projekt jest odpowiedzią na potrzeby mieszkańców Gminy Łomazy, w której występują problemy charakterystyczne dla obszaru zdegradowanego: bezrobocie, ubóstwo, niski poziom kapitału społecznego, niewystarczający poziom uczestnictwa w życiu publicznym i kulturalnym, niski poziom przedsiębiorczości oraz problemy przestrzenno-funkcjonalne (słaby dostęp do usług społecznych, opiekuńczych, zaniedbane miejsce pamięci – cmentarz unicki w Koszółach) i techniczne (niszczący budynek szkoły w Koszółach i jej wyposażenie).</p> <p>W 2016 roku Stowarzyszenie „Tłoka” przeprowadziło także diagnozę lokalnych problemów i potrzeb społecznych mieszkańców wsi Koszóły, która potwierdziła konieczność przeprowadzenia działań w ww. dziedzinach. Mieszkańcy wskazali na takie problemy jak: słaba integracja społeczna, izolacja, ubóstwo, bezrobocie i alkoholizm. W działaniach najważniejszych do zrealizowania najczęściej wskazywali zagospodarowanie budynku szkoły i jej placu a w potrzebach - wzmocnienie współpracy i organizację zajęć, warsztatów dla dorosłych i dzieci.</p> <p>Dlatego zasadne i priorytetowe jest realizowanie przedsięwzięć, które przyczynią się do rozwiązywania tychże problemów, przy założeniu optymalnego wykorzystania specyficznych uwarunkowań tego obszaru i wzmocnianiu jego lokalnych potencjałów.</p> <p>Pozytywne skutki jakie przyniesie realizacja projektu:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Wzrost poziomu aktywności społecznej i przedsiębiorczości mieszkańców. – Wzmocnienie więzi społecznych: rodzinnych, koleżeńskich, sąsiedzkich. – Zachowanie dziedzictwa kulturowego – pielęgnowanie pamięci historycznej i tradycji, w tym kuchni regionalnej, zielarstwa i ziołolecznictwa. Niezwykle ważnym potencjałem kulturowym i społecznym są także m.in. korzenie ułańskie miejscowości Koszóły, tradycje integracji kulturowej oraz religijnej (Tatarzy, unicy), tradycje artystyczne (żywa pamięć o powojennym teatrze amatorskim, twórcach ludowych, aktywny zespół „Luteńka”, miejsca o wartości historycznej (cmentarz unicki, teren po cerkwi unickiej), tradycje „tłoki” – bezinteresownej pomocy sąsiedzkiej. – Poprawa jakości życia społeczności lokalnej.				

	<ul style="list-style-type: none"> – Redukcja negatywnych zjawisk społecznych. – Integracja społeczeństwa. – Wskazanie właściwych wzorców zachowań w tym ukierunkowanych na zdrowy tryb życia i odżywiania.
Cele projektu	<ul style="list-style-type: none"> – Poprawa jakości życia w wymiarze społecznym, psychicznym, duchowym, zawodowym i ekonomicznym. – Przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu, zjawiskom: bezrobocia, ubóstwa, problemom psychicznym, izolacji społecznej. – Promowanie aktywnego stylu życia i wzmacnianie kapitału społecznego.
Zakres realizowanych zadań	<p>Rozwijanie działalności Terapeutyczno – Edukacyjnego Ośrodka o nazwie „Szkoła Relacji”. Wzbogacenie działań Ośrodka o ofertę zajęć profilaktyki zdrowotnej i ekologicznych.</p> <p>Warsztaty profilaktyki zdrowotnej i ekologiczne:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Warsztaty kulinarne – zdrowa żywność, „zielona kuchnia” (grupa 10 - 15 osób); zajęcia cykliczne – rocznie 4 grupy; współpraca z wykwalifikowanym psychodietetykiem; – Warsztaty kulinarne – kuchnia regionalna (grupa 10 -15 osób); zajęcia cykliczne – rocznie 3 grupy; współpraca z wykwalifikowanym psychodietetykiem i kucharzem; – Warsztaty zielarskie – kosmetyka naturalna, podstawy ziołolecznictwa, założenie ogródka ziołowego (grupa 10 - 15 osób); zajęcia cykliczne – rocznie 1 grupa; współpraca z wykwalifikowanym zielarzem; – Zajęcia z gimnastyki ciała – dla dorosłych - fitness, pilates, zumba – cykliczne (grupa 10 osób); zajęcia cykliczne – 2 x w m-cu; współpracaz wykwalifikowanym instruktorem zajęć fizycznych; <p>Uaktualnianie strony internetowej Ośrodka i profilu na facebooku, reklama działań (plakaty, ulotki);</p> <p>W perspektywie rozwoju zakładamy, że realizacja projektu przyczyni się do aktywizacji mieszkańców gminy poprzez inicjowanie i realizowanie nowych działań, w tym przynoszących im dochody np.:</p> <p>Organizowanie wycieczek (w tym dla szkół np. „zielone szkoły” z ofertą zajęć edukacyjnych, warsztatowych), obozów harcerskich, plenerów, turnusów wakacyjnych zarówno dla dzieci z miast jak i ze wsi;</p> <p>Organizowanie imprez kulturalnych – festynów, konkursów (plastycznych, recytatorskich, piosenki ludowej itp.).</p>
Planowane efekty projektu i uzasadnienie realizacji projektu	<p>Potrzeba realizacji projektu wypływa z przeprowadzonej diagnozy problemów społecznych na terenie gminy Łomazy oraz możliwości i pilnej konieczności zagospodarowania budynku i terenu szkoły w Koszółach. Budynek niszczeje, jest zagrożony popadnięciem w ruinę a jest miejscem historycznym. Znajduje się na terenie spalonej cerkwii unickiej i cmentarzu unickim - oraz o dużym znaczeniu kulturowym, integrującym lokalną społeczność – był budowany przed II WŚ w czynie społecznym. Jest miejscem z ogromną tradycją i potencjałem rozwojowym na przyszłość ze względu na swoją architekturę i malownicze położenie.</p> <p>Osiągane cele projektu będą odpowiedzią na potrzeby lokalnej społeczności: poprawy jakości życia we wszystkich wymiarach i wzrostu poczucia bezpieczeństwa, samorozwoju i samorealizacji, rozwoju przedsiębiorczości. Po analizie sytuacji społeczno –kulturalnej, jako konieczne i priorytetowe do realizacji jawią się inicjatywy na rzecz wzmacniania więzi rodzinnych, koleżeńskich, sąsiedzkich, organizowania wydarzeń jednoczących mieszkańców miejscowości, gminy, budujące kapitał społeczny i zaufanie społeczne.</p> <p>Adresatami wzbogaconej oferty działań ośrodka będą szczególnie osoby zmarginalizowane, bezrobotne, doświadczające problemów życiowych, psychicznych, poszukujące pomocy w temacie wzmocnienia, naprawy więzi rodzinnych, a także te, które będą chciały rozwijać swoje uzdolnienia i pasje – zwłaszcza kulinarne.</p> <p>Stowarzyszenie przeprowadziło dotychczas szereg działań mających na celu aktywizację</p>

	<p>mieszkańców gminy i integrację społeczności lokalnej (festyny z zabawami dla rodzin i dzieci, gazeta lokalna) udało się także, dzięki wygranym projektom z FIO – „wskrzesić” plac zabaw i boisko, z powodzeniem przeprowadzić wakacyjne zajęcia dla dzieci. Skutecznie aplikowano także o środki na stypendia dla uzdolnionej młodzieży oraz na projekty o tematyce historycznej.</p> <p>Zarówno te przeprowadzone z powodzeniem działania jak i przyszłe - planowane, staną się fundamentem i bazą do dalszego rozwoju – zintegrowanych przedsięwzięć na szerszą skalę i z bogatszą ofertą dla osób poszukujących pomocy, życiowego rozwoju i samorealizacji – nawet spoza rejonu gminy.</p>			
Produkty	Nazwa wskaźnika	Jednostka miary	Wartość docelowa	Źródło pomiaru wartości docelowej wskaźnika
	1. Warsztaty kulinarne i zielarskie	szt.	40	Dokumentacja projektowa.
	2. Zajęcia z gimnastyki ciała (fitness, pilates, zumba)	szt.	120	Dokumentacja projektowa.
Rezultaty	Nazwa wskaźnika	Jednostka miary	Wartość docelowa	Źródło pomiaru wartości docelowej wskaźnika
	1. Ilość osób, które wezmą udział w warsztatach i zajęciach.	osoba	150	Dokumentacja projektowa.
Projekty komplementarne	<ol style="list-style-type: none"> 1. Termomodernizacja budynku szkoły w Koszółach wraz zagospodarowaniem terenu wokół budynku. 2. „Terapeutyczno – Edukacyjny Ośrodek „Szkoła Relacji”. 3. „Działania artystyczne w „Terapeutyczno – Edukacyjnym Ośrodku „Szkoła Relacji”. 4. „Działania z dziedziny edukacji regionalnej i historycznej w „Terapeutyczno – Edukacyjnym Ośrodku „Szkoła Relacji”. 5. „Od szkolenia do zatrudnienia – YEI”. 6. „Aktywizacja, Integracja w OHP”.			

Nr porządkowy	Nazwa projektu			Wnioskodawca/realizator	
15	„Działania z dziedziny edukacji regionalnej i historycznej w „Terapeutyczno – Edukacyjnym Ośrodku „Szkoła Relacji”.			STOWARZYSZENIE SPOŁECZNO-KULTURALNE „TŁOKA” w Łomazach Urząd Gminy Łomazy Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Łomazach Fundacja Kurs na Miłość (Biała Podlaska)	
Powiązanie z celami LPR			Cel strategiczny 1	Cel strategiczny 2	Cel strategiczny 3
	Powiązanie bezpośrednie		x		x
	Powiązanie pośrednie		x		x
Oddziaływanie projektu	Sfera społeczna	Sfera gospodarcza	Sfera środowiskowa	Sfera techniczna	Sfera funkcjonalno-przestrzenna
	x				
Lokalizacja projektu	Adres			Umiejscowienie	
	Koszóły 40, 21 – 532 Łomazy.			Obszar rewitalizacji	x
				Poza obszarem rewitalizacji	
Ramy realizacji	Orientacyjna wartość projektu	Termin realizacji		Źródło finansowania	
	70 000,00 zł	2019-2023		RPO WL 2014-2020 Działanie 13.4 Rewitalizacja obszarów wiejskich, PROW 2014-2020, LGD, środki prywatne, środki sponsorów, PO WER 2014-2020, budżet gminy.	
Opis problemu i pozytywne skutki, jakie przyniesie realizacja projektu	<p>Projekt jest odpowiedzią na potrzeby mieszkańców Gminy Łomazy, w której występują problemy charakterystyczne dla obszaru zdegradowanego: bezrobocie, ubóstwo, niski poziom kapitału społecznego, niewystarczający poziom uczestnictwa w życiu publicznym i kulturalnym, niski poziom przedsiębiorczości oraz problemy przestrzenno-funkcjonalne (słaby dostęp do usług społecznych, opiekuńczych, zaniedbane miejsce pamięci – cmentarz unicki w Koszółach) i techniczne (niszczący budynek szkoły w Koszółach i jej wyposażenie).</p> <p>W 2016 roku Stowarzyszenie „Tłoka” przeprowadziło także diagnozę lokalnych problemów i potrzeb społecznych mieszkańców wsi Koszóły, która potwierdziła konieczność przeprowadzenia działań w ww. dziedzinach. Mieszkańcy wskazali na takie problemy jak: słaba integracja społeczna, izolacja, ubóstwo, bezrobocie i alkoholizm. W działaniach najważniejszych do zrealizowania najczęściej wskazywali zagospodarowanie budynku szkoły i jej placu a w potrzebach - wzmocnienie współpracy i organizację zajęć, warsztatów dla dorosłych i dzieci.</p> <p>Dlatego zasadne i priorytetowe jest realizowanie przedsięwzięć, które przyczynią się do rozwiązywania tychże problemów, przy założeniu optymalnego wykorzystania specyficznych uwarunkowań tego obszaru i wzmacnianiu jego lokalnych potencjałów.</p> <p>Pozytywne skutki jakie przyniesie realizacja projektu:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Wzrost poziomu aktywności społecznej i przedsiębiorczości mieszkańców. • Wzmocnienie więzi społecznych: rodzinnych, koleżeńskich, sąsiedzkich. • Poprawa jakości życia społeczności lokalnej. • Redukcja negatywnych zjawisk społecznych. • Integracja społeczeństwa. • Wskazanie właściwych wzorców zachowań.				
Cele projektu	<ul style="list-style-type: none"> – Poprawa jakości życia w wymiarze społecznym, psychicznym, duchowym, zawodowym i ekonomicznym. – Przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu, zjawiskom: bezrobocia, ubóstwa, problemom				

	<p>psychicznym, izolacji społecznej.</p> <ul style="list-style-type: none"> – Promowanie aktywnego stylu życia i wzmacnianie kapitału społecznego.
Zakres realizowanych zadań	<p>Rozwijanie działalności Terapeutyczno – Edukacyjnego Ośrodka o nazwie „Szkoła Relacji”. Wzbogacenie działań Ośrodka o ofertę zajęć artystycznych.</p> <p>Planowane działania/zadania:</p> <p>Festyny „Tłoka – Radość dzieciom” – realizacja w wakacje – cyklicznie (około 200 uczestników), raz na rok przez 5 lat – cały okres trwania projektu;</p> <p>Warsztaty z edukacji regionalnej i medialnej:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Warsztaty edukacyjne z regionalistą dla dzieci i młodzieży nt. wielokulturowości i dziedzictwa kulturowego regionu zakończone stworzeniem Izby Pamięci w szkole w Koszółkach (15-20 osób); zajęcia cykliczne – w ciągu trwania projektu – 2 edycje/ grupy; współpraca z wykwalifikowanym historykiem; – Warsztaty dziennikarskie i wydawnicze dla młodzieży kończące się wydaniem przewodnika turystycznego po gminie Łomazy (grupa 10-12 osób); warsztaty cykliczne, 1 edycja/grupa; współpraca z wykwalifikowanym dziennikarzem lub polonistą; – Realizacja „mini projektu” we współpracy ze świetlicą socjoterapeutyczną Klub Alternatywny w Warszawie – wspólne przedsięwzięcie młodzieży z warszawskiej Pragi i Gminy Łomazy: opracowanie trasy rowerowej – Biała Podlaska – Koszółki – dla turystów podróżujących pociągami, integracja, zaproszenie gości z Warszawy i „wymiana” tj. wycieczka młodzieży z lokalnej społeczności do Warszawy (grupa 10 - 15 osób); 1 edycja/grupa; – Uaktualnianie strony internetowej Ośrodka i profilu na facebooku, reklama działań (plakaty, ulotki); <p>W perspektywie rozwoju zakładamy, że realizacja projektu przyczyni się do aktywizacji mieszkańców gminy poprzez inicjowanie i realizowanie nowych działań, w tym przynoszących im dochody np.:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Organizowanie wycieczek (w tym dla szkół np. „zielone szkoły” z ofertą zajęć edukacyjnych, warsztatowych), obozów harcerskich, plenerów, turnusów wakacyjnych zarówno dla dzieci z miast jak i ze wsi; – Organizowanie imprez kulturalnych – festynów, konkursów (plastycznych, recytatorskich, piosenki ludowej itp.).
Planowane efekty projektu i uzasadnienie realizacji projektu	<p>Potrzeba realizacji projektu wypływa z przeprowadzonej diagnozy problemów społecznych na terenie gminy Łomazy oraz możliwości i pilnej konieczności zagospodarowania budynku i terenu szkoły w Koszółkach. Budynek niszczeje, jest zagrożony popadnięciem w ruinę a jest miejscem historycznym. Znajduje się na terenie spalonej cerkwii unickiej i cmentarzu unickim - oraz o dużym znaczeniu kulturowym, integrującym lokalną społeczność – był budowany przed II WŚ w czynie społecznym. Jest miejscem z ogromną tradycją i potencjałem rozwojowym na przyszłość ze względu na swoją architekturę i malownicze położenie.</p> <p>Osiągane cele projektu będą odpowiedzią na potrzeby lokalnej społeczności: poprawy jakości życia we wszystkich wymiarach i wzrostu poczucia bezpieczeństwa, samorozwoju i samorealizacji, rozwoju przedsiębiorczości. Po analizie sytuacji społeczno-kulturalnej, jako konieczne i priorytetowe do realizacji jawią się inicjatywy na rzecz wzmacniania więzi rodzinnych, koleżeńskich, sąsiedzkich, organizowania wydarzeń jednoczących mieszkańców miejscowości, gminy, budujące kapitał społeczny i zaufanie społeczne.</p> <p>Adresatami wzbogaconej oferty działań ośrodka będą szczególnie osoby zmarginalizowane, bezrobotne, doświadczające problemów życiowych, psychicznych, poszukujące pomocy w temacie wzmocnienia, naprawy więzi rodzinnych, a także te, które będą chciały rozwijać swoje uzdolnienia i pasje – zwłaszcza artystyczne (rękodzieło, sztuka, muzyka, teatr).</p>

	<p>Stowarzyszenie przeprowadziło dotychczas szereg działań mających na celu aktywizację mieszkańców gminy i integrację społeczności lokalnej (festyny z zabawami dla rodzin i dzieci, gazeta lokalna) udało się także, dzięki wygranym projektom z FIO – „wskrzesić” plac zabaw i boisko, z powodzeniem przeprowadzić wakacyjne zajęcia dla dzieci. Skutecznie aplikowano także o środki na stypendia dla uzdolnionej młodzieży oraz na projekty o tematyce historycznej.</p> <p>Zarówno te przeprowadzone z powodzeniem działania jak i przyszłe - planowane, staną się fundamentem i bazą do dalszego rozwoju – zintegrowanych przedsięwzięć na szerszą skalę i z bogatszą ofertą dla osób poszukujących pomocy, życiowego rozwoju i samorealizacji – nawet spoza rejonu gminy.</p>			
Produkty	Nazwa wskaźnika	Jednostka miary	Wartość docelowa	Źródło pomiaru wartości docelowej wskaźnika
	1. Warsztaty.	szt.	3	Dokumentacja projektowa.
	2. Festyny "Tłoka"	szt.	5	Dokumentacja projektowa.
	3. Realizacja „mini projektu” we współpracy ze świetlicą socjoterapeutyczną Klub Alternatywny w Warszawie.	szt.	1	Dokumentacja projektowa.
Rezultaty	Nazwa wskaźnika	Jednostka miary	Wartość docelowa	Źródło pomiaru wartości docelowej wskaźnika
	1. Ilość osób, które wezmą udział w warsztatach i zajęciach.	osoba	50	Dokumentacja projektowa.
	2. Ilość osób, które będą uczestniczyły w festynach.	osoba	1 000	Dokumentacja projektowa.
	3. Liczba osób, które wezmą udział „mini projekcie”.	osoba	10	Dokumentacja projektowa.
Projekty komplementarne	<ol style="list-style-type: none"> 1. Termomodernizacja budynku szkoły w Koszalach wraz zagospodarowaniem terenu wokół budynku. 2. „Terapeutyczno – Edukacyjny Ośrodek „Szkoła Relacji”. 3. „Działania artystyczne w „Terapeutyczno – Edukacyjnym Ośrodku „Szkoła Relacji”. 4. „Działania prozdrowotne i ekologiczne w „Terapeutyczno – Edukacyjnym Ośrodku „Szkoła Relacji”. 5. „Od szkolenia do zatrudnienia – YEI”. 6. „Aktywizacja, Integracja w OHP”.			

Nr porządkowy	Nazwa projektu			Wnioskodawca/realizator	
16	„Od szkolenia do zatrudnienia – YEI”			Lubelska Wojewódzka Komenda Ochotniczych Hufców Pracy	
Powiązanie z celami LPR			Cel strategiczny 1	Cel strategiczny 2	Cel strategiczny 3
	Powiązanie bezpośrednie		x	x	
	Powiązanie pośrednie		x	x	
Oddziaływanie projektu	Sfera społeczna	Sfera gospodarcza	Sfera środowiskowa	Sfera techniczna	Sfera funkcjonalno-przestrzenna
	x	x			
Lokalizacja projektu	Adres			Umiejscowienie	
	ul. Lubomelska 1-3, 20-072 Lublin, OSiW Radzyń Podlaski, ul. Lubelska 25			Obszar rewitalizacji	x
				Poza obszarem rewitalizacji	x
Ramy realizacji	Orientacyjna wartość projektu	Termin realizacji		Źródło finansowania	
	bezkosztowo dla gminy	1.09.2017 r. – 30.04.2018 r.		POWER 2014-2020, 1.3.2.	
Opis problemu i pozytywne skutki, jakie przyniesie realizacja projektu	Analiza problemów społecznych obszaru rewitalizacji wykazała występowanie skumulowanych negatywnych czynników powodujących występowanie zjawiska wykluczenia społecznego. Zaliczyć do nich należy wysoki poziom przestępczości, alkoholizm, przemoc w rodzinie i ubóstwo, niepełnosprawność oraz bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych. Na terenie całej gminy, a w szczególności na obszarze rewitalizacji spotkać można przypadki uzależnienia od pomocy społecznej, dziedziczenia biedy czy niekorzystnych postaw społecznych.				
Cel ogólny projektu	Zwiększenie możliwości zatrudnienia osób młodych do 24 roku życia bez pracy, w tym w szczególności osób, które nie uczestniczą w kształceniu i szkoleniu (tzw. młodzież NEET).				
Zakres realizowanych zadań	Wsparcie przewidziane dla grupy projektowej I i II:				
	1. Opieka wychowawców. 2. Ubezpieczenie NNW. 3. Wyżywienie w trakcie zajęć. 4. Zwrot kosztów dojazdów na zajęcia. 5. Grupowe wsparcie psychologiczne – treningi i warsztaty. 6. Indywidualne wsparcie psychologiczne. 7. Zajęcia z zakresu zapobiegania depresji wśród młodzieży. 8. Indywidualne zajęcia z doradcą zawodowym. 9. Warsztaty aktywnego poszukiwania pracy. 10. Kursy językowe. 11. Kursy ECDL.				
	Wsparcie przewidziane tylko dla I grupy:				
	1. Warsztaty wyrównawcze z przedmiotów szkolnych. 2. Konkurs z nagrodami związany ze wsparciem udzielanym w ramach projektu. 3. Podstawowy kurs komputerowy.				
Zakres realizowanych zadań	Wsparcie przewidziane tylko dla II grupy:				
	1. Grupowe zajęcia z doradcą zawodowym. 2. Kursy zawodowe. 3. Kursy prawa jazdy kat. B. 4. Warsztaty z zakresu kreowania wizerunku połączone z usługą stylisty wraz z metamorfozą. 5. Warsztaty przygotowujące do usamodzielnienia się – zajęcia w trzech modułach (I warsztaty				

	<p>z tworzenia i zarządzania domowym budżetem, II kontakty z instytucjami i urzędami publicznymi, III prawo pracy, podatki).</p> <p>6. Indywidualne pośrednictwo pracy/pośrednictwo w zakresie organizacji staży zawodowych.</p> <p>7. Coaching zawodowy – zajęcia grupowe np. po 5 osób (zwiększenie samooceny i samoakceptacji, automotywacja, asertywność, kreatywność).</p> <p>8. Staże zawodowe (3 mies.).</p> <p>9. Wyposażenie stanowiska pracy u pracodawcy w związku z odbywanym przez uczestnika stażem.</p> <p>10. Stypendium stażowe, stypendium szkoleniowe.</p> <p>11. Refundacja kosztów opieki nad dzieckiem lub osobą zależną</p>			
Uzasadnienie potrzeby realizacji projektu i umieszczenia projektu na liście podstawowej	<p>Zwiększenie możliwości zatrudnienia osób młodych do 24 roku życia bez pracy, w tym w szczególności osób, z grup defaworyzowanych.</p> <p>Zostały określone główne grupy defaworyzowane oraz przyczyny wykluczenia na obszarze Gminy Łomazy.</p> <p>Główne grupy defaworyzowane to: osoby bezrobotne, młodzież, osoby samotnie wychowujące dzieci, rodziny z dysfunkcjami (w tym w wyniku wyjazdu do pracy za granicą jednego z rodziców), osoby starsze, niepełnosprawne oraz osoby o niskich kwalifikacjach, a także osoby i rodziny dotknięte patologiami.</p> <p>Przyczyny wykluczenia to:</p> <ul style="list-style-type: none"> – ubóstwo (poczucie ubóstwa): rozwarstwienie społeczne związane z brakiem pracy i niskimi dochodami, nierozwiązane problemy starości (opieka zdrowotna, samotność, bezradność), brak integracji (spędzanie czasu przed komputerem, otoczenie multimediami, brak działań międzypokoleniowych, upadek autorytetów, brak identyfikacji ze społecznością), – bezradność (marazm, brak chęci do samorozwoju), – niewydolność opiekuńczo-wychowawcza, – bierność: wynik szeregu niepowodzeń, poczucie bezsensu, brak wiary, że może być lepiej, – przemoc: brak rozmów, zła komunikacja, frustracja, problemy rodzinne, – niewłaściwe zagospodarowanie czasu wolnego dzieci i młodzieży: nieodpowiednie osoby prowadzące, brak systemowej pracy, brak konsultacji z zainteresowanymi, niedostosowanie ofert, brak finansów, brak liderów, – niska samoocena: kompleksy, niepowodzenia, nawarstwianie problemów, brak poczucia miłości, sposób wychowania, – uzależnienia od środków psychoaktywnych, alkoholu: szukanie wrażeń, szukanie akceptacji otoczenia, promocja alkoholu, – brak profilaktyki, zmiana postrzegania wzorców spożywania piwa, przyzwolenie otoczenia, bezrobocie. <p>Charakterystyka beneficjentów:</p> <p>I grupa (15-17 lat) - to osoby znajdujące się w szczególnie niekorzystnej sytuacji, które posiadają wykształcenie na poziomie szkoły podstawowej lub gimnazjum, zaniedbujące obowiązek szkolny – wykazujące słabe wyniki w nauce i dużą absencję na zajęciach szkolnych, a przez to zagrożone wykluczeniem społecznym. Celem projektu będzie udzielenie tym osobom wsparcia prowadzącego do podjęcia nauki lub szkolenia, nabycia kwalifikacji oraz nabycia elementarnych kompetencji społecznych.</p> <p>II grupa (18-24 lata) - to osoby pozostające bez zatrudnienia, nieuczące się, których ograniczenia materialne i środowiskowe, a także brak kwalifikacji zawodowych, zbyt niskie kwalifikacje zawodowe lub kwalifikacje zawodowe niedostosowane do potrzeb rynku pracy oraz brak doświadczenia zawodowego i wiedzy na temat skutecznych metod poszukiwania pracy utrudniają samodzielne nabycie umiejętności umożliwiających wejście na rynek pracy i gwarantujących udany start życiowy.</p>			
Produkty	Nazwa wskaźnika	Jednostka miary	Wartość docelowa	Źródło pomiaru wartości docelowej wskaźnika
	1. Liczba osób biernych zawodowo, nieuczestniczących w kształceniu lub szkoleniu objętych wsparciem w programie.	osoba	2	a) listy obecności podpisywane przez UP na 1.zajęciach (zad.1)(potwierdzające

				rozpoczęcie udziału w projekcie) prowadzone przez doradcę b)rejestr (arkusz kalkul.) podpisanych oświadczeń zawieraj. podst. informacje o UP
	2. Liczba osób poniżej 30 lat z niepełnosprawnościami objętych wsparciem w programie.	osoba	1	a) listy obecności podpisywane przez UP na 1.zajęciach (zad.1)(potwierdzające rozpoczęcie udziału w projekcie), prowadzonym przez doradcę b)rejestr (arkusz kalkul.) podpisanych oświadczeń zawieraj. podst. informacje o UP
Rezultaty	Nazwa wskaźnika	Jednostka miary	Wartość docelowa	Źródło pomiaru wartości docelowej wskaźnika
	1. Liczba osób biernych zawodowo nieuczęstniczących w kształceniu lub szkoleniu, które otrzymały ofertę pracy, kształcenia ustawicznego, przygotowania zawodowego lub stażu po opuszczeniu programu.	osoba	2	Rejestr osób, które otrzymały ofertę pracy, kształcenia ustawicznego, przygotowania zawodowego lub stażu po opuszczeniu programu.
	2. Liczba osób biernych zawodowo nieuczęstniczących w kształceniu lub szkoleniu, uczestniczących w kształceniu/szkoleniu lub uzyskujących kwalifikacje lub pracujących (łącznie z pracującymi na własny rachunek) po opuszczeniu programu.	osoba	2	a)rejestr (arkusz kalkulacyjny) wydanych przez jednostkę certyfikującą certyfikatów potwierdzających nabycie kwalifikacji.
	3. Liczba osób biernych zawodowo nieuczęstniczących w kształceniu lub szkoleniu, które ukończyły interwencję wspieraną w ramach Inicjatywy na rzecz zatrudnienia ludzi młodych.	osoba	2	Rejestr osób, które ukończyły interwencję wspieraną w ramach Inicjatywy na rzecz zatrudnienia ludzi młodych.
Projekty komplementarne	1. „Aktywizacja, Integracja w OHP”. 2. Pozostałe projekty infrastrukturalne.			

Nr porządkowy	Nazwa projektu			Wnioskodawca/realizator	
17	„Aktywizacja, Integracja w OHP”			Lubelska Wojewódzka Komenda Ochotniczych Hufców Pracy	
Powiązanie z celami MPR			Cel strategiczny 1	Cel strategiczny 2	Cel strategiczny 3
	Powiązanie bezpośrednie		x	x	
	Powiązanie pośrednie				
Oddziaływanie projektu	Sfera społeczna	Sfera gospodarcza	Sfera środowiskowa	Sfera techniczna	Sfera funkcjonalno-przestrzenna
	x				
Lokalizacja projektu	Adres			Umiejscowienie	
	ul. Lubomelska 1-3, 20-072 Lublin, OSiW Radzyń Podlaski, ul. Lubelska 25			Obszar rewitalizacji	x
				Poza obszarem rewitalizacji	x
Ramy realizacji	Orientacyjna wartość projektu	Termin realizacji		Źródło finansowania	
	bezkosztowo dla gminy	od 2017-09-01 do 2018-06-30		RPO WL 11.1	
Opis problemu i pozytywne skutki, jakie przyniesie realizacja projektu	Analiza problemów społecznych obszaru rewitalizacji wykazała występowanie skumulowanych negatywnych czynników powodujących występowanie zjawiska wykluczenia społecznego. Zaliczyć do nich należy wysoki poziom przestępczości, alkoholizm, przemoc w rodzinie i ubóstwo, niepełnosprawność oraz bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych. Na terenie całej gminy, w tym również na obszarze rewitalizacji spotkać można przypadki uzależnienia od pomocy społecznej, dziedziczenia biedy czy niekorzystnych postaw społecznych.				
Cel ogólny projektu	Celem projektu jest wzrost integracji społecznej oraz poprawa dostępu do rynku pracy 90 osób (40K i 50M) młodych osób w wieku 15 - 25 lat (2 osoby z Gminy Łomazy), zagrożonych wykluczeniem, poprzez realizację programu reintegracji społecznej i zawodowej, zakładającego indywidualną ścieżkę wsparcia dla każdego uczestnika projektu, która pozwoli zdobyć umiejętności społeczno - zawodowe służące odnalezieniu się na lokalnym rynku pracy do 30.06.2018 r. Głównym problemem młodzieży zagrożonej wykluczeniem jest brak zatrudnienia rodziców, brak kwalifikacji i korzystanie ze świadczeń pomocy społecznej, co pogłębia złe warunki materialne i zwiększa częstotliwość występowania ubóstwa.				
Zakres realizowanych zadań	Główne zadania, które będą realizowane w ramach projektu: 1. Indywidualny Plan Działania. 2. Wsparcie opiekuńczo-wychowawcze. 3. Program reintegracji społecznej. 4. Program reintegracji zawodowej.				
Planowane efekty projektu i uzasadnienie umieszczenia projektu na liście podstawowej	SYTUACJA PROBLEMOWA: Sytuacja uczestników OHP przedstawia się następująco: rodzice uczestników posiadają wyk. podst. (43%) lub zasadnicze zawodowe (36%). Trudna sytuacja finansowa i brak pracy ma duży wpływ na status życiowy młodzieży. 27% ankietowanych uczestników OHP zgłaszało problem nadużywania alkoholu przez rodziców. Inne problemy: pobyt ojca w więzieniu, przemoc w rodzinie. 48% ojców i matek jako główne źródło utrzymania wskazuje rentę, emeryturę/zasiłek/bez stałych środków do życia. Wybór grupy docelowej nastąpił poprzez dośw. oraz działalność statutową OHP. 60% UP to mężczyźni, ze względu na fakt, że oni częściej zgłaszają się do OHP. Wynika to z faktu, że potrzebują pracy, jako głowa rodziny. Kobiety często zostają młodymi matkami na utrzymaniu ojca dziecka lub państwa. Celem jest łamanie barier spowodowanych procesem wykluczenia oraz nierównością szans. Są to bariery ekonomiczne(brak pieniędzy na książki, dojazdy), przestrzenne (odległe wsie),społeczne i kulturowe (brak wzorców w domu rodzinnym), a także oświatowe (relacje nauczyciel - uczeń, zespół nauczycieli szkolnego związany z pochodzeniem). Często są one wzajemnie powiązane, tworząc całe związki przeszkód uniemożliwiających młodzieży ze środowisk defaworyzowanych edukację oraz znalezienie zatrudnienia. Dążenie do równości szans (zarówno kobiet jak i mężczyzn) w tym zakresie jest także				

	<p>związane z działalnością OHP. Wspierana jest również edukacja międzykulturowa, która pozwala młodzieży zrozumieć własne reakcje i postawy w konfrontacji z odmiennością, zarówno fizyczną jak i kulturową. Niezmiennie ważne jest nauczanie młodzieży tzw. wykluczonej pojęcia tolerancji, wolnej od uprzedzeń i stereotypów. Podnoszenie ich świadomości dotyczącej bycia obywatelem Polski i Unii Europejskiej wymaga właściwych metod pracy wymagających różnych kanałów poznawczych. Projekt przyczyni się do zniwelowania przedstawionych barier, pomoże ukształtować postawę prospołeczną, stworzy warunki do uzupełnienia, bądź zdobycia wykształcenia, pokaże jak uchronić się przed uzależnieniami i innymi negatywnymi zjawiskami mogącymi zagrozić prawidłowemu rozwojowi psychofizycznemu. Z badań Eurostat 2012 wynika, że czynnikami, które najczęściej skłaniają do nauki/podnoszenia swoich kwalifikacji są: nieodpłatna nauka (29% Europejczyków (E), 40% Polaków (PL)); płacenie za naukę (19%E, 18%PL); wzrost szansy na zdobycie zatrudnienia (18%E, 14%PL); dostępność kursów i szkoleń(10%E, 11%PL); Wynika to z barier, utrudniających naukę, m.in.: wysokich kosztów(25%E, 38%PL); braku motywacji(34%E, 26%PL);braku czasu(28%E, 20%PL);braku wiary we własne zdolności (19%E, 17%PL); znacznej odległości. od ośrodków szkoleniowych (15E, 19PL). Projekt jest również odpowiedzią na potrzeby osób młodych, chcących poznać właściwe wartości, ww. tym potrzeby osób dyskryminowanych ze względu na płeć, miejsce zamieszkania, niepełnoprawność, bądź statut społeczny, zrozumieć otaczający świat i otrzymać wsparcie, którego nie mogą dostać w swoich rodzinnych domach.</p> <p>Charakterystyka beneficjentów:</p> <p>Wsparciem w projekcie zostanie objętych łącznie 90 osób (40K, 50M), z czego 2 z Gminy Łomazy, o przyjęciu do OHP decydują określone kryteria: pochodzenie z rodziny dysfunkcyjnej, o niskim statusie materialnym, pochodzenie ze środowiska patolog, występowanie przemocy w rodzinie, opóźnienia w cyklu kształcenia, nie spełnianie obowiązku szkolnego. Pobyt w OHP jest szansą dopełnienia obowiązku szkolnego młodych ludzi, którzy nie zdołali ukończyć szkoły w podst. systemie edukacji.</p>			
	Nazwa wskaźnika	Jednostka miary	Wartość docelowa	Źródło pomiaru wartości docelowej wskaźnika
Produkty	Liczba osób biernych zawodowo, nieuczestniczących w kształceniu lub szkoleniu objętych wsparciem w programie.	osoba	2	a) listy obecności podpisywane przez UP na 1.zajęciach (zad.1)(potwierdzające rozpoczęcie udziału w proj.); prow. przez doradcę b) rejestr (arkusz kalkul.) podpisanych oświadczeń zawieraj. podst. info o UP.
Rezultaty	Nazwa wskaźnika	Jednostka miary	Wartość docelowa	Źródło pomiaru wartości docelowej wskaźnika
	1. Liczba osób biernych zawodowo, które otrzymały ofertę pracy, kształcenia ustawicznego, przygotowania zawodowego lub stażu po opuszczeniu programu.	osoba	2	Rejestr osób, które otrzymały ofertę pracy, kształcenia ustawicznego, przygotowania zawodowego lub stażu po opuszczeniu programu.
	2. Liczba osób biernych zawodowo, uczestniczących w kształceniu/szkoleniu lub uzyskujących kwalifikacje lub pracujących (łącznie z pracującymi na własny rachunek) po opuszczeniu programu.	osoba	2	a)rejestr(arkusz kalkulacyjny) wydanych przez jednostkę certyfikującą certyfikatów potwierdzających nabycie kwalifikacji.
Projekty komplementarne	<p>1. „Od szkolenia do zatrudnienia – YEI”.</p> <p>2. Pozostałe projekty infrastrukturalne.</p>			

Tabela 55. Harmonogram realizacji projektów rewitalizacyjnych.

L.p.	Nazwa projektu rewitalizacyjnego	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
1.	Efektywna infrastruktura usług społecznych w Gminie Łomazy.							
2.	Stworzenie inkubatora przedsiębiorczości a także specjalnej strefy ekonomicznej.							
3.	Przebudowa i remont budynku GOK podstawą wzrostu atrakcyjności kulturalnej w Gminie Łomazy.							
4.	Termomodernizacja budynku szkoły w Koszalach wraz zagospodarowaniem terenu wokół budynku.							
5.	Rozbudowa i remont budynku OSP Łomazy - tworzenie warunków do powstania Łomaskiego Klubu Seniora.							
6.	Budowa bieżni sportowej i siłowni zewnętrznej.							
7.	Remont budynku poszkolnego w Dubowie na potrzeby działalności Dziennego Domu Pobytu Seniora oraz osób niepełnosprawnych.							
8.	Rewitalizacja stadionu sportowego w Łomazach.							
9.	Dzienny Dom Pobytu Seniora oraz osób niepełnosprawnych w Dubowie.							
10.	Organizacja działań w Łomaskim Klubie Seniora.							
11.	Lokalna Telewizja Internetowa.							
12.	„Terapeutyczno – Edukacyjny Ośrodek „Szkoła Relacji”.							
13.	„Działania artystyczne w „Terapeutyczno – Edukacyjnym Ośrodku „Szkoła Relacji”.							
14.	„Działania prozdrowotne i ekologiczne w „Terapeutyczno – Edukacyjnym Ośrodku „Szkoła Relacji”.							
15.	„Działania z dziedziny edukacji regionalnej i historycznej w „Terapeutyczno – Edukacyjnym Ośrodku „Szkoła Relacji”.							
16.	„Od szkolenia do zatrudnienia – YEI”.							
17.	„Aktywizacja, Integracja w OHP”.							

Źródło: Opracowanie własne.

Kolejność realizacji zidentyfikowanych projektów rewitalizacyjnych wynika z logicznej konsekwencji wprowadzonych zmian w obszarze rewitalizacji. Tam gdzie istnieje konieczność w pierwszej kolejności realizowane będą projekty inwestycyjne, których efekty w formie udostępnionej powierzchni lub wyposażenia mogą zostać wykorzystane podczas realizacji projektów miękkich. Część projektów społecznych będzie realizowana niezależnie od projektów infrastrukturalnych na bazie dostępnej infrastruktury na obszarze rewitalizacji. Na kolejność realizacji projektów wpływ będzie mieć również rozwiązanie najbardziej naglących potrzeb obszaru rewitalizacji.

Podstawowe projekty rewitalizacyjne pozwolą uruchomić inne działania i projekty rewitalizacyjne.

Powyższy katalog projektów nie jest zamknięty, nabór projektów do Lokalnego Programu Rewitalizacji Gminy Łomazy na lata 2017-2023 będzie ciągły.

Na podstronie strony internetowej Gminy Łomazy <http://www.rewitalizacja.lomazy.pl/> i w niniejszym opracowaniu (Załączniki) zamieszczona została fiszka zgłoszenia projektu rewitalizacyjnego. Wójt Gminy Łomazy wraz ze Społeczną Radą ds. Rewitalizacji będzie podejmował decyzje o włączeniu zaproponowanego projektu zgodnie z postępowaniem opisanym w rozdziale 4. System realizacji (wdrażania), w tym monitoring skuteczności działań oraz sposób modyfikacji LPR, IV. CZĘŚĆ WDROŻENIOWO-EWALUACYJNA.

IV. CZĘŚĆ WDROŻENIOWO-EWALUACYJNA

1. Mechanizmy integrowania działań rewitalizacyjnych oraz ich komplementarność

Komplementarność jest istotnym elementem Lokalnego Programu Rewitalizacji Gminy Łomazy. Zapewnienie powiązań pomiędzy konkretnymi projektami skutkować może lepszym i bardziej efektywnym wykorzystaniem środków finansowych przeznaczonych na rewitalizację.

Zgodnie z zapisami *Wytycznych w zakresie rewitalizacji w programach operacyjnych na lata 2014-2020* wymogiem niezbędnym przy opracowaniu programów rewitalizacji jest konieczność zapewnienia komplementarności w następujących aspektach: problemowym, przestrzennym, proceduralno-instytucjonalnym, międzyokresowym i źródeł finansowania.

1.1. Komplementarność problemowa

Zgodnie z *Wytycznymi w zakresie rewitalizacji w programach operacyjnych na lata 2014-2020* komplementarność problemowa oznacza konieczność realizacji działań rewitalizacyjnych, które będą się wzajemnie dopełniały tematycznie i będą miały oddziaływanie na obszar we wszystkich niezbędnych aspektach (społecznym, technicznym, środowiskowym oraz przestrzenno-funkcjonalnym). Komplementarność problemowa została zachowana poprzez:

- opis powiązań LPR z dokumentami strategicznymi gminy,
- wizję stanu obszaru po zrealizowaniu Lokalnego Programu Rewitalizacji,
- cele rewitalizacji w układzie hierarchicznym wraz z kierunkami działań,
- planowane przedsięwzięcia rewitalizacyjne, wraz z ich opisami zawierającymi w odniesieniu do każdego przedsięwzięcia: nazwę i wskazanie podmiotów je realizujących, powiązanie z celami LPR, oddziaływanie na sferę społeczną, gospodarczą, środowiskową, techniczną i funkcjonalno-przemysłową, lokalizację przedsięwzięcia, zakres realizowanych zadań, szacowaną wartość, prognozowane produkty i rezultaty wraz ze sposobem ich oceny oraz przedsięwzięcia komplementarne,
- charakterystykę pozostałych typów dopuszczalnych przedsięwzięć rewitalizacyjnych, realizujących kierunki działań,
- mechanizmy zapewnienia komplementarności – zarówno pomiędzy rodzajami przedsięwzięć rewitalizacyjnych, różnymi rodzajami podmiotów je realizujących, jak i pomiędzy różnymi źródłami ich finansowania – są opisane w tym rozdziale i jego kolejnych podrozdziałach.

Przedsięwzięcia rewitalizacyjne LPR są komplementarne na poziomie ogólnym (dopełniania się rodzajami). Wzajemne dopełnianie się poszczególnych przedsięwzięć z listy szczegółowej zostanie zapewnione na poziomie aplikowania o środki UE, gdzie kryterium dopełniania się

z innymi przedsięwzięciami lub tworzenia z nimi pozytywnej synergii będzie kryterium dostępu, a sfinansowanie przedsięwzięcia niepowiązanego komplementarnie z innymi będzie niemożliwe. Należy zaznaczyć że: przyjęto zasadę, że komplementarność problemowa występuje jeżeli jest wykazane dopełnianie się przedsięwzięć w zakresie przeciwdziałania, co najmniej jednemu problemowi społecznemu i co najmniej jednemu innemu, niż problem społeczny. Jednocześnie komplementarność problemowa została zapewniona w trakcie prac nad poszczególnymi projektami, które tworzą koherentną, spójną interwencję rewitalizacyjną odzwierciedlającą problemy wskazane w diagnozie.

1.2. Komplementarność przestrzenna

Komplementarność przestrzenna w LPR opiera się przede wszystkim na wyborze projektów, które będą realizowane na obszarze rewitalizacji. Wyznaczenie obszaru zdegradowanego i na tej podstawie określenie obszaru rewitalizacji oparte zostało o analizę wskaźnikową oraz przeprowadzone konsultacje społeczne.

Wszystkie projekty rewitalizacyjne skupiają się na obszarze rewitalizacji i są z nim ściśle powiązane, jednocześnie stanowiąc odpowiedź na główne problemy tego terenu.

Dzięki realizacji zakładanych przedsięwzięć, pozytywne skutki widoczne będą na całym obszarze, ponieważ wiele z nich dotyczy działań podejmowanych dla miejsc lub obiektów użyteczności publicznej, przez co korzystać z nich będą mogli głównie mieszkańcy obszaru, ale także całej gminy, jak i osoby odwiedzające Gminę Łomazy. Realizacja ich w przyjętej formule będzie zapobiegać przenoszeniu się różnych problemów na dalsze obszary gminy.

Wszystkie przedsięwzięcia zawarte w LPR będą realizowane w takim zakresie, by wzajemnie dopełniały się.

Ich realizacja będzie zapobiegać przenoszeniu się problemów społecznych na dalsze obszary gminy, ponieważ ich rozwiązanie jest planowane na obszarze zamieszkania osób dotkniętych sytuacją kryzysową. Powiązania pomiędzy projektami zostały wskazane w każdej fiszce przedsięwzięcia rewitalizacyjnego w wierszu „Przedsięwzięcia komplementarne”.

Wybrane do realizacji przedsięwzięcia rewitalizacyjne są ze sobą wzajemnie powiązane, a także wzajemnie się dopełniają, np. następujące zadania rewitalizacyjne: Termomodernizacja budynku szkoły w Koszalach wraz zagospodarowaniem terenu wokół budynku; „Terapeutyczno – Edukacyjny Ośrodek „Szkoła Relacji”; „Działania artystyczne w „Terapeutyczno – Edukacyjnym Ośrodku „Szkoła Relacji”; „Działania prozdrowotne i ekologiczne w „Terapeutyczno – Edukacyjnym Ośrodku „Szkoła Relacji”; „Działania z dziedziny edukacji regionalnej i historycznej w „Terapeutyczno – Edukacyjnym Ośrodku „Szkoła Relacji”; „Od szkolenia do zatrudnienia – YEI” i „Aktywizacja, Integracja w OHP”.

Równocześnie zadania zostały przewidziane w taki sposób, aby przeciwdziałały jednocześnie problemom w różnych sferach. Termomodernizacja budynku szkoły w Koszalach wraz

zagospodarowaniem terenu wokół budynku, będzie jednocześnie oddziaływać na sferę społeczną, środowiskową, przestrzenno-funkcjonalną i techniczną.

Stworzenie inkubatora przedsiębiorczości a także specjalnej strefy ekonomicznej, oddziaływać będzie jednocześnie na sferę społeczną, gospodarczą, przestrzenno-funkcjonalną i techniczną.

Działania rewitalizacyjne związane z modernizacją infrastruktury technicznej służą zarówno poprawie jakości życia mieszkańców, zwiększeniu ładu przestrzennego, jak również będą miały pozytywny wpływ na poprawę jakości środowiska naturalnego, poprzez działania związane z poprawą efektywności energetycznej i pozyskiwaniem energii ze źródeł odnawialnych.

Podstawowe projekty rewitalizacyjne pozwalają na uruchomienie innych działań i projektów. Będą stanowić bazę do inicjowania przedsięwzięć społecznych, gospodarczych i kulturalnych zaplanowanych w ramach przedmiotowego LPR. Jednocześnie kluczowe projekty rewitalizacyjne pozwolą uruchomić inne działania i przedsięwzięcia wykraczające poza dotychczas zdefiniowane obszary problemowe, m.in. z obszaru turystyki.

Dodatkowo w celu wykazania komplementarności karty planowanych przedsięwzięć rewitalizacyjnych zawierają prognozowane rezultaty. Natomiast lista planowanych projektów rewitalizacyjnych zawiera informację na temat oddziaływania zadania w odniesieniu do pięciu sfer. Będzie to przeciwdziałanie fragmentaryzacji zadań, a rewitalizacja uzyska kompleksowy charakter.

Zaplanowane działania rewitalizacyjne będą realizowane na całym obszarze rewitalizacji, tym samym interwencja nie ma doraźnego, punktowego charakteru. Tym samym, integracja przestrzenna to jedno z podstawowych celów interwencji rewitalizacyjnej.

1.3. Komplementarność źródeł finansowania

Przedsięwzięcia realizowane w ramach LPR będą finansowane z różnych źródeł: środków publicznych oraz prywatnych. Jednocześnie zaplanowano finansowanie poszczególnych przedsięwzięć zgodnie z zasadą dodatkowości, przy wykorzystaniu środków z funduszy strukturalnych oraz programów krajowych, taki montaż finansowy uwzględnia różne metody pozyskiwania środków finansowych. Jako szczególnie ważne uznać należy zaangażowanie środków prywatnych: organizacji pozarządowych i przedsiębiorstw. Pozwolą one na zwiększenie efektywności zaangażowanych środków publicznych, przekładając się na stopień osiągnięcia celów LPR.

LPR obejmuje przedsięwzięcia rewitalizacyjne, które będą finansowane lub współfinansowane z różnych źródeł publicznych i prywatnych, w tym w szczególności z:

- Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego,
- Europejskiego Funduszu Społecznego,
- budżetu Gminy Łomazy,

- środków krajowych,
- środków prywatnych: przedsiębiorców, osób fizycznych, organizacji pozarządowych.

Komplementarność finansowa polegać będzie przede wszystkim na łączeniu prywatnych i publicznych źródeł finansowania, aby pobudzić w ten sposób miejscowe zdolności inwestycyjne. W dłuższej perspektywie wartość udziału środków prywatnych przy realizacji przedsięwzięć rewitalizacyjnych powinna wzrastać. Może to być spowodowane wzrostem zaufania rynku do programu rewitalizacji i sukcesem wcześniejszych działań.

Szczegółowe zestawienie źródeł finansowania prezentujące jednocześnie komplementarność źródeł finansowania niniejszego programu, zostało zaprezentowane w następnym rozdziale.

1.4. Komplementarność proceduralno-instytucjonalna

W celu zapewnienia komplementarności proceduralno-instytucjonalnej konieczne było zaprojektowanie takiego systemu zarządzania Programem Rewitalizacji, który pozwoli na współdziałanie na jego rzecz różnych instytucji. System wdrażania LPR, został opisany szczegółowo w części zarządczej dokumentu łącznie z założeniami monitoringu.

Mechanizm wprowadzania modyfikacji w reakcji na zmienność otoczenia programu (w tym na zmiany wywołane przez sam program) przedstawiono w podrozdziale 4.5.

Za realizację Lokalnego Programu Rewitalizacji Gminy Łomazy na lata 2017-2023 odpowiadać będzie Wójt Gminy Łomazy oraz podlegające mu stanowiska: Stanowisko pracy d/s budownictwa i promocji i Stanowisko pracy d/s inwestycji, zamówień publicznych i planowania przestrzennego, przy współpracy z powołaną specjalnie na potrzebę wdrożenia LPR Społeczną Radą ds. Rewitalizacji. Społeczna Rada ds. Rewitalizacji zapewni reprezentatywność w systemie zarządzania wszystkich sektorów: społecznego, publicznego i gospodarczego. Umieszczenie głównego operatora rewitalizacji w ramach istniejących struktur Urzędu Gminy Łomazy zapewni skuteczne zarządzanie Programem oraz pozwoli na kontynuację i uzupełnienie działań podejmowanych w ramach realizacji polityk publicznych.

Określenie odpowiednich instrumentów zarządzania i wdrażania opisane zostało w kolejnych rozdziałach. Operator rewitalizacji będzie pełnił rolę wykonawczą i zarządczą. Jednak w celu zapewnienia jak największej efektywności działań, realizacja poszczególnych zadań może zostać zlecona odpowiednim (posiadającym kompetencje, uprawnienia itp.) jednostkom i podmiotom.

Komplementarność proceduralno-instytucjonalna będzie przede wszystkim polegała na integrowaniu i współpracy w ramach działań poszczególnych podmiotów zaangażowanych w proces rewitalizacji. Kluczowe znaczenie w tym zakresie ma kooperacja pomiędzy operatorem rewitalizacji a poszczególnymi wydziałami występującymi w strukturze organizacyjnej Urzędu Gminy, jednostkami organizacyjnymi i pozostałymi interesariuszami procesu. Na poziomie proceduralnym komplementarność będzie zachowana poprzez mechanizmy wpisane w regulamin prac Zespołu ds. Rewitalizacji.

W realizację projektów rewitalizacyjnych będą zaangażowane następujące podmioty:

■ podmioty gminne:

- Urząd Gminy Łomazy,
- Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Łomazach,
- Gminna Biblioteka Publiczna w Łomazach,
- Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Łomazach,
- OSP Łomazy,
- Sołtysi i Rady Sołeckie,
- szkoły z terenu gminy.

■ podmioty inne niż gminne:

- Łomaskie Stowarzyszenie Rozwoju,
- STOWARZYSZENIE SPOŁECZNO-KULTURALNE „TŁOKA” w Łomazach,
- Lubelska Wojewódzka Komenda Ochotniczych Hufców Pracy,
- inne organizacje pozarządowe z terenu Gminy Łomazy.

1.5. Komplementarność międzyokresowa

Międzyokresowa komplementarność LPR oznacza przede wszystkim ciągłość prowadzonych działań wpisujących się w proces rewitalizacji. Omawiana komplementarność jest zapewniona poprzez realizację działań przez wszystkich interesariuszy. Wskazując na istotną rolę samorządu jako podmiotu odpowiedzialnego za inwestycje należy podkreślić, że zaplanowana interwencja rewitalizacyjna stanowi kontynuację działań realizowanych w poprzedniej perspektywie finansowej, jak również jest rozwinięciem idei rewitalizacji.

LPR spełnia wymogi komplementarności międzyokresowej, a przedsięwzięcia rewitalizacyjne w nim zawarte są komplementarne z działaniami realizowanymi w poprzednich okresach programowania środków zewnętrznych.

Przedsięwzięcia podejmowane w poprzednich okresach programowych mają swoją ciągłość i kontynuację w obecnym dokumencie, przede wszystkim poprzez kontynuację działań w obszarze dziedzictwa kulturowego, rozbudowy miejsc spędzania wolnego czasu oraz miejsc rekreacji i aktywnej rekreacji. Dodatkowo działania zostaną rozszerzone o aspekty społeczne w taki sposób, aby inwestycje w ramach rewitalizacji mogły służyć również grupom zagrożonym wykluczeniem społecznym. Wnioski wyciągnięte z realizacji poprzednich działań rewitalizacyjnych pozwolą na jeszcze bardziej efektywne wykorzystanie środków i możliwości w obecnej perspektywie finansowej.

Projekty realizowane przez Gminę w poprzednich latach są komplementarne względem planowanej interwencji rewitalizacyjnej, określonej w Lokalnym Programie Rewitalizacji Gminy Łomazy na lata 2017-2023, tym samym, wpisują się w zasadę komplementarności międzyokresowej.

2. Ramy finansowe oraz źródła i modele finansowania przedsięwzięć i projektów rewitalizacyjnych

2.1. Ramy finansowe

Ramy finansowe wskazują potencjalne źródła finansowe, z których mogą być pozyskane środki na realizację projektów rewitalizacyjnych wraz z ich indykatywnymi wielkościami. Podstawą dookreślenia ram finansowych LPR jest zakres podmiotowy i przedmiotowy poszczególnych projektów rewitalizacyjnych.

W poniższej tabeli zaprezentowano zaplanowaną interwencję rewitalizacyjną w wymiarze finansowym. Łączna wartość wszystkich zidentyfikowanych projektów rewitalizacyjnych kształtuje się na poziomie: ok. 8 935 500,00 zł (w tym z budżetu Gminy ok. 1 787 100,00 zł; środki zewnętrzne - ok. 7 148 400,00 zł).

Zaplanowane działania będą zrealizowane w okresie obowiązywania dokumentu tj. do roku 2023 włącznie i w ramach planowanego harmonogramu wówczas, gdy zostaną pozyskane zakładane środki zewnętrzne. W przypadku braku pozyskania środków na zaplanowanie zadania będą one realizowane z środków własnych gminy. Zadania będą realizowane w kilku etapach, a ich czas realizacji może wykroczyć poza ramy harmonogramu rewitalizacyjnego i ramowy okres obowiązywania LPR do 2023 r.

Powyższa działania będą uzasadnieniem i gwarancją, że wielkość poniesionych wydatków publicznych na realizację projektów rewitalizacyjnych będzie adekwatna do przewidywanej poprawy sytuacji społecznej i gospodarczej w obszarze rewitalizacji.

Tabela 56. Projekty rewitalizacyjne w wymiarze finansowym.

L.p.	Nazwa przedsięwzięcia	Podmiot realizujący	Zakres czasowy	Szacunkowy koszt (zł)	Planowane źródło finansowania
1.	Efektywna infrastruktura usług społecznych w Gminie Łomazy.	Gmina Łomazy	2018-2019	300 000,00	RPO WL 2014-2020 Działanie 13.4 Rewitalizacja obszarów wiejskich, 5.2 Efektywność energetyczna sektora publicznego, Działanie 7.1. Dziedzictwo kulturowe i naturalne, PROW 2014-2020 budżet gminy.
2.	Stworzenie inkubatora przedsiębiorczości a także specjalnej strefy ekonomicznej.	Gmina Łomazy	2017-2019	1 200 000,00	RPO WL 2014-2020 Działanie 3.1. Tereny inwestycyjne, Działanie 13.4 Rewitalizacja obszarów wiejskich, budżet gminy.
3.	Przebudowa i remont budynku GOK podstawą wzrostu atrakcyjności kulturalnej w Gminie Łomazy.	Gmina Łomazy. Gminny Ośrodek Kultury w Łomazach	2017-2018	3 000 000,00	RPO WL 2014-2020 Działanie 5.2 Efektywność energetyczna sektora publicznego, Działanie 13.4 Rewitalizacja obszarów wiejskich, PROW 2014-2020, budżet gminy.
4.	Termomodernizacja budynku szkoły w Koszółach wraz zagospodarowaniem terenu wokół budynku.	Gmina Łomazy.	2017-2018	750 000,00	RPO WL 2014-2020 Działanie 13.4 Rewitalizacja obszarów wiejskich, 5.2 Efektywność energetyczna sektora publicznego, Działanie 7.1. Dziedzictwo kulturowe i naturalne, PROW 2014-2020 budżet gminy.
5.	Rozbudowa i remont budynku OSP Łomazy - tworzenie warunków do powstania Łomaskiego Klubu Seniora.	Gmina Łomazy. Gminny Ośrodek Kultury. Gminna Biblioteka Publiczna.	2018-2020	1 200 000,00	RPO WL 2014-2020 Działanie 13.4 Rewitalizacja obszarów wiejskich, 5.2 Efektywność energetyczna sektora publicznego, PROW 2014-2020, budżet gminy.

6.	Budowa bieżni sportowej i siłowni zewnętrznej.	Gmina Łomża. Zespół Szkół w Łomżach.	2018-2019	200 000,00	RPO WL 2014-2020 Działanie 13.4 Rewitalizacja obszarów wiejskich, PROW 2014-2020, środki Ministerstwa Sportu i Turystyki, budżet gminy.
7.	Rewitalizacja stadionu sportowego w Łomżach.	Gmina Łomża.	2018-2019	500 000,00	RPO WL 2014-2020 Działanie 13.4 Rewitalizacja obszarów wiejskich, PROW 2014-2020, środki Ministerstwa Sportu i Turystyki, budżet gminy.
8.	Remont budynku poszkolnego w Dubowie na potrzeby działalności Dziennego Domu Pobytu Seniora oraz osób niepełnosprawnych.	Gmina Łomża. Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Łomżach.	2017-2019	1 000 000,00	RPO WL 2014-2020 Działanie 13.4 Rewitalizacja obszarów wiejskich, 5.2 Efektywność energetyczna sektora publicznego, PROW 2014-2020, budżet gminy.
9.	Dzienny Dom Pobytu Seniora oraz osób niepełnosprawnych w Dubowie.	Gmina Łomża. Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Łomżach.	2017-2019	100 000,00	RPO WL 2014-2020 Działanie 13.4 Rewitalizacja obszarów wiejskich, PROW 2014-2020, budżet gminy.
10.	Organizacja działań w Łomaskim Klubie Seniora.	Łomaskie Stowarzyszenie Rozwoju. OSP Łomża.	2017-2020	35 500,00	RPO WL 2014-2020 Działanie 13.4 Rewitalizacja obszarów wiejskich, PROW 2014-2020, LGD, budżet gminy.
11.	Lokalna Telewizja Internetowa.	Gmina Łomża. Gminna Biblioteka Publiczna w Łomżach.	2017-2018	50 000,00	RPO WL 2014-2020 Działanie 13.4 Rewitalizacja obszarów wiejskich, PROW 2014-2020, LGD, budżet gminy.
12.	„Terapeutyczno – Edukacyjny Ośrodek „Szkola Relacji”.	STOWARZYSZENIE SPOŁECZNO-KULTURALNE „TŁOKA” w Łomżach. Urząd Gminy Łomża. Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Łomżach. Fundacja Kurs na Miłość (Biała Podlaska).	2019-2023	250 000,00	RPO WL 2014-2020 Działanie 13.4 Rewitalizacja obszarów wiejskich, PROW 2014-2020, LGD, środki prywatne, środki sponsorów, PO WER 2014-2020, budżet gminy.

13.	„Działania artystyczne w „Terapeutyczno – Edukacyjnym Ośrodku „Szkoła Relacji”.	STOWARZYSZENIE SPOŁECZNO-KULTURALNE „TŁOKA” w Łomazach. Urząd Gminy Łomazy. Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Łomazach. Fundacja Kurs na Miłość (Biała Podlaska).	2019-2023	130 000,00	RPO WL 2014-2020 Działanie 13.4 Rewitalizacja obszarów wiejskich, PROW 2014-2020, LGD, środki prywatne, środki sponsorów, PO WER 2014-2020, budżet gminy.
14.	„Działania prozdrowotne i ekologiczne w „Terapeutyczno – Edukacyjnym Ośrodku „Szkoła Relacji”.	STOWARZYSZENIE SPOŁECZNO-KULTURALNE „TŁOKA” w Łomazach. Urząd Gminy Łomazy. Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Łomazach. Fundacja Kurs na Miłość (Biała Podlaska).	2019-2023	150 000,00	RPO WL 2014-2020 Działanie 13.4 Rewitalizacja obszarów wiejskich, PROW 2014-2020, LGD, środki prywatne, środki sponsorów, PO WER 2014-2020, budżet gminy.
15.	„Działania z dziedziny edukacji regionalnej i historycznej w „Terapeutyczno – Edukacyjnym Ośrodku „Szkoła Relacji”.	STOWARZYSZENIE SPOŁECZNO-KULTURALNE „TŁOKA” w Łomazach. Urząd Gminy Łomazy. Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Łomazach. Fundacja Kurs na Miłość (Biała Podlaska).	2019-2023	70 000,00	RPO WL 2014-2020 Działanie 13.4 Rewitalizacja obszarów wiejskich, PROW 2014-2020, LGD, środki prywatne, środki sponsorów, PO WER 2014-2020, budżet gminy.
16.	„Od szkolenia do zatrudnienia – YEI”	Lubelska Wojewódzka Komenda Ochotniczych Hufców Pracy	1.09.2017 30.04.2018	bezkosztowo dla gminy	POWER 2014-2020, 1.3.2.
17.	„Aktywizacja, Integracja w OHP”	Lubelska Wojewódzka Komenda Ochotniczych Hufców Pracy	2017-09-01 2018-06-30	bezkosztowo dla gminy	RPO WL 2014-2020 Działanie 11.1, OHP.
RAZEM:				8 935 500,00	-
				Budżet Gminy: 1 787 100,00	Fundusze zewnętrzne: ok. 7 148 400,00

Źródło: Opracowanie własne.

2.2. Źródła i modele finansowania przedsięwzięć i projektów rewitalizacyjnych

W związku z tym, iż Lokalny Program Rewitalizacji Gminy Łomży na lata 2017-2023 został opracowany zgodnie z *Wytycznymi w zakresie rewitalizacji w programach operacyjnych na lata 2014-2020 Ministra Rozwoju oraz Zasadami programowania, wdrażania i wsparcia rewitalizacji w województwie lubelskim Departamentu Wdrażania Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego i Departamentu Zarządzania Regionalnym Programem Operacyjnym*, źródłem jego finansowania mogą być zarówno wewnętrzne fundusze budżetu gminy i podmiotów prywatnych, jak i zewnętrzne środki unijne i krajowe.

Ważne jest wykorzystanie dla celów rewitalizacji dostępnych środków z programów rządowych oraz funduszy pomocowych Unii Europejskiej, a także stworzenie przez gminę warunków dla możliwie szerokiego włączenia się sektora prywatnego w działania na rzecz rewitalizacji, ze szczególnym uwzględnieniem lokalnych firm i instytucji oraz programów aktywizacji i wsparcia dla spółdzielni i wspólnot mieszkaniowych.

Głównym unijnym źródłem finansowania projektów rewitalizacyjnych gminy jest Regionalny Program Operacyjny Województwa Lubelskiego na lata 2014-2020, w ramach którego działaniem dedykowanym jest działanie 13.4. Rewitalizacja obszarów wiejskich.

W ramach powyższego działania na dofinansowanie szansę mają projekty infrastrukturalne, mające na celu przywracanie bądź nadanie nowych funkcji obszarom zdegradowanym pod względem przestrzennym, środowiskowym, społecznym i gospodarczym.

Realizacja projektów rewitalizacyjnych przy współfinansowaniu RPO WL w ramach tego działania będzie możliwa jedynie pod warunkiem wpisania ich do Lokalnego Programu Rewitalizacji Gminy Łomży.

W działaniu 13.4 określony został szeroki katalog beneficjentów, którzy mogą starać się o dofinansowanie projektu rewitalizacyjnego, m.in.:

- podmioty publiczne (jednostki samorządu terytorialnego oraz ich związki, porozumienia i stowarzyszenia, samorządowe jednostki organizacyjne sektora finansów publicznych posiadające osobowość prawną, służby ratownicze i bezpieczeństwa publicznego, jednostki zaliczane do sektora finansów publicznych posiadające osobowość prawną nie wymienione wyżej),
- podmioty prywatne (spółki prawa handlowego, w których większość udziałów lub akcji posiadają jednostki samorządu terytorialnego lub ich związki, MŚP (przedsiębiorstwa muszą prowadzić działalność na terenie województwa lubelskiego).
- podmioty społeczne (przedsiębiorstwa społeczne, zgodnie definicją Krajowego Programu Rozwoju Ekonomii Społecznej, organizacje pozarządowe),
- podmioty mieszane (podmioty działające w oparciu o partnerstwo publiczno-prywatne).

W ramach RPO WL przewidziano także preferencje dla inwestycji niezbędnych dla kompleksowej rewitalizacji danego obszaru realizowanych w ramach następujących działań:

3.1 Tereny inwestycyjne,

- 5.2 Efektywność energetyczna sektora publicznego,
- 5.3 Efektywność energetyczna sektora mieszkaniowego,
- 5.5 Promocja niskoemisyjności,
- 7.1 Dziedzictwo kulturowe i naturalne,
- 9.1 Aktywizacja zawodowa,
- 9.3 Rozwój przedsiębiorczości,
- 9.6 Rozwój przedsiębiorczości w ramach Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych LOF,
- 11.1 Aktywne włączenie,
- 11.2 Usługi społeczne i zdrowotne,
- 11.4 Aktywne włączenie w ramach Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych LOF,
- 11.5 Usługi społeczne i zdrowotne w ramach Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych LOF,
- 12.2 Kształcenie ogólne,
- 12.6 Kształcenie ogólne w ramach Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych LOF,
- 13.2 Infrastruktura usług społecznych.

Szczególną formą finansowania działań rewitalizacyjnych jest połączenie środków publicznych i prywatnych poprzez zawiązanie partnerstwa publiczno-prywatnego (PPP). W rozumieniu ustawy o PPP z dnia 28 lipca 2005 r. (Dz. U. Nr 169 poz.1420) jest to oparta na umowie współpraca podmiotu publicznego i partnera prywatnego, służąca realizacji zadania publicznego, w ramach której partner prywatny w całości albo w części poniesie nakłady na wykonanie przedsięwzięcia będącego przedmiotem współpracy lub zapewni ich poniesienie przez osoby trzecie.

Partnerstwo publiczno-prywatne, jest szczególnie zalecane, gdy:

- samorząd chce utrzymać pewien stopień kontroli nad przedsięwzięciem,
- istnieją znaczne potrzeby inwestycyjne, a fundusze publiczne winny być kierowane na inne cele,
- zaangażowany w projekt sektor prywatny jest w stanie uzyskać zwrot zainwestowanych środków z opłat za użytkowanie obiektu.

Podobną formą finansowania działań rewitalizacyjnych jest partnerstwo publiczno-społeczne czyli forma współpracy jednostki publicznej z organizacjami pozarządowymi.

Zakres, organizacja i finansowanie rewitalizacji powinny być dostosowane do specyfiki obszaru, z wykorzystaniem wszystkich doświadczeń podmiotów planujących realizację projektów rewitalizacyjnych.

Na etapie wdrażania LPR Gmina Łomazy będzie podejmowała liczne działania idące w kierunku aktywizacji lokalnej społeczności i przedsiębiorców w realizację działań i projektów rewitalizacyjnych. Tego typu działania przyczynią się do zmniejszenia udziału funduszy publicznych w realizacji projektów i spowodują wzrost efektywności finansowej projektów w odniesieniu do wsparcia zewnętrznego oraz możliwość realizacji projektów rewitalizacyjnych pomimo braku środków unijnych.

3. Partycypacja społeczna

Partycypacja społeczna została zapewniona na każdym etapie prac nad opracowaniem LPR. Zasady angażowania wszystkich grup interesariuszy w prace nad LPR, wraz ze wskazaniem wykorzystanych form partycypacji, terminów oraz zakresu podejmowanych czynności zostały opisane w kolejnym podrozdziale. Natomiast w podrozdziale 3.2. wskazano, w jaki sposób interesariusze będą uczestniczyli w procesie wdrażania Lokalnego Programu Rewitalizacji Gminy Łomazy na lata 2017-2023.

3.1. Partycypacja w procesie tworzenia LPR

W ramach prac nad opracowaniem Lokalnego Programu Rewitalizacji Gminy Łomazy na lata 2017-2023, Urząd Gminy Łomazy (Zespół ds. Rewitalizacji) wraz z ekspertami zewnętrznymi organizował na każdym etapie prac konsultacje mające na celu włączenie interesariuszy w proces tworzenia dokumentu (współtworzenie dokumentu wraz z interesariuszami procesu rewitalizacji). Konsultacje społeczne miały postać zarówno bezpośrednich spotkań z mieszkańcami, jak i badań ankietowych. Głównym celem konsultacji było przedstawienie społeczności lokalnej oraz władzom postępów związanych z procesem tworzenia dokumentu, a także uzyskanie ich opinii w zakresie wyznaczenia obszaru zdegradowanego i rewitalizacji, a także celów rewitalizacji i planowanych projektów rewitalizacyjnych.

Schemat 3. Schemat partycypacji w procesie tworzenia LPR.

Źródło: Opracowanie własne.

I Pierwszym etapem zmierzającym do opracowania Lokalnego Programu Rewitalizacji Gminy Łomazy na lata 2017-2023 były otwarte konsultacje w formie spotkania informacyjno-konsultacyjnego w dniu 21.03.2017 r., w sali konferencyjnej Urzędu Gminy Łomazy. Na spotkaniu przedstawiciel eksperta zewnętrznego omówił przesłanki opracowania LPR oraz scharakteryzował cały proces prac nad dokumentem.

Ponadto podczas spotkania przedstawiono wstępne wyniki diagnozy rozwoju gminy i metodologię na postawie, której zdiagnozowano sytuacje kryzysowe występujące na terenie gminy w obszarach: społecznym, gospodarczym, środowiskowym i infrastrukturalnym (przestrzenno-funkcjonalnym i technicznym) oraz zaprezentowano metodykę delimitacji obszarów zdegradowanych i rewitalizacji za pomocą zestawu zaproponowanych wskaźników.

Uczestnikom spotkania konsultacyjnego wskazano kluczowe warunki umożliwiające zakwalifikowanie poszczególnych części gminy do tak zwanego obszaru objętego rewitalizacją oraz przedstawiono wstępne granice obszarów: zdegradowanego i rewitalizacji wyznaczone w oparciu o analizę kilkudziesięciu wskaźników delimitacyjnych.

W kolejnej części spotkania omówiono zakres ankiety identyfikującej obszary rewitalizacji i kierunki działań rewitalizacyjnych w gminie oraz fiszki projektowej.

W czasie spotkania każdy z mieszkańców mógł wypełnić przedmiotową ankietę (ankieta była dostępna w formie edytowalnej także na stronie internetowej <http://www.rewitalizacja.lomazy.pl/> i przedstawić własną propozycję dotyczącą obszaru rewitalizacji (rozszerzenie, zawężenie obszaru), a także zaproponować przedsięwzięcia rewitalizacyjne, które byłyby kluczowe dla ożywienia zaproponowanego przez siebie obszaru rewitalizacji.

Uczestniczy konsultacji:

- mieszkańcy,
- przedstawiciele organizacji pozarządowych,
- radni Rady Gminy Łomazy,
- sołtysi i przedstawiciele rad sołeckich,
- przedstawiciele Urzędu Gminy Łomazy i jednostek organizacyjnych.

Łącznie w spotkaniu wzięło 30 osób.

Sposoby informowania interesariuszy o ww. konsultacjach:

- zawiadomienia o spotkaniach na tablicach ogłoszeń w Urzędzie Gminy Łomazy,
- zawiadomienia o spotkaniach na tablicach ogłoszeń w sołectwach,
- plakaty w Urzędzie Gminy i sołectwach,
- informacje i zaproszenia na stronie internetowej Urzędu Gminy Łomazy,
- informacje i zaproszenia na stronie internetowej projektu <http://www.rewitalizacja.lomazy.pl/>,

II

Drugim etapem prac nad opracowaniem Lokalnego Programu Rewitalizacji Gminy Łomazy na lata 2017-2023 była ankieta internetowa dostępna pod adresem <http://www.rewitalizacja.lomazy.pl> oraz ankiety wyłożone w siedzibie Urzędu Gminy Łomazy oraz rozdawane podczas wszystkich konsultacji społecznych. Ankietyzacja prowadzona była od 21.03.2017 r. do 07.04.2017 r. Ankiety wypełniło 65 osób.

Respondenci:

- mieszkańcy,
- przedstawiciele organizacji pozarządowych,
- przedsiębiorcy,
- sołtysi i członkowie rad sołeckich,
- przedstawiciele Urzędu Gminy Łomazy i jednostek organizacyjnych.

Sposoby informowania o ankietyzacji:

- tablice ogłoszeń w Urzędzie Gminy Łomazy,
- tablice ogłoszeń w sołectwach,
- plakaty w Urzędzie Gminy i sołectwach,
- strona internetowa Urzędu Gminy Łomazy,
- strona internetowa projektu <http://www.rewitalizacja.lomazy.pl>.

III

Kolejnym etapem prac nad współtworzeniem Lokalnego Programu Rewitalizacji Gminy Łomazy na lata 2017-2023, było ogłoszenie otwartego naboru przedsięwzięć rewitalizacyjnych.

Nabór przedsięwzięć rewitalizacyjnych do Programu Rewitalizacji, rozpoczął się w dniu 21.03.2017 r. W tym dniu, na stronie internetowej <http://www.rewitalizacja.lomazy.pl> pojawiła się informacja o naborze przedsięwzięć, informacja o tym, kto może zostać projektodawcą oraz fiszka projektowa, na której należało przygotować krótki opis zaplanowanego przedsięwzięcia rewitalizacyjnego. Interesariusze otrzymali także krótką informację dotyczącą będącego w przygotowaniu LPR, wraz z przykładami przedsięwzięć rewitalizacyjnych możliwych do realizacji. W ramach otwartego naboru wpłynęło 16 propozycji przedsięwzięć rewitalizacyjnych. Przedsięwzięcia obejmowały zarówno działania infrastrukturalne, jak i społeczne.

Sposoby informowania interesariuszy o naborze przedsięwzięć rewitalizacyjnych:

- tablice ogłoszeń w Urzędzie Gminy Łomazy,
- tablice ogłoszeń w sołectwach,
- plakaty w Urzędzie Gminy i sołectwach,
- strona internetowa Urzędu Gminy Łomazy,
- strona internetowa projektu <http://www.rewitalizacja.lomazy.pl>,
- w trakcie trwania otwartego naboru przedsięwzięć rewitalizacyjnych przeprowadzono także szeroką akcję informacyjną (e-mailową) dotyczącą zarówno przedsię-

wzięć rewitalizacyjnych, jak również przygotowywanego Lokalnego Programu Rewitalizacji Gminy Łomazy na lata 2017-2023.

IV, V

W następstwie ogłoszenia naboru przedsięwzięć rewitalizacyjnych zaplanowane zostały dwa dodatkowe otwarte spotkania warsztatowe dla mieszkańców, organizacji pozarządowych i przedsiębiorców. Spotkania odbyły się 30.03.2017 r. i 07.04.2017 r.

Podczas spotkania zaprezentowano wyznaczony obszar zdegradowany i obszar rewitalizacji, propozycję wizji obszaru rewitalizacji, celów rewitalizacji i kierunków działań operacyjnych w ramach procesu rewitalizacji w gminie. Ponadto, razem z mieszkańcami określone zostały słabe i mocne strony obszaru rewitalizacji, a także szanse i zagrożenia (analiza SWOT).

W dalszej części spotkania omówiono dotychczas zgłoszone projekty rewitalizacyjne, które zostały złożone w ramach naboru do Lokalnego Programu Rewitalizacji Gminy Łomazy na lata 2017-2023 i poddano je partycypacji społecznej.

W trakcie spotkania można było zgłaszać nowe i pracować nad kolejnymi przedsięwzięciami.

Każde z przedsięwzięć było przedyskutowane, wspólnie je analizowano, zgłaszano poprawki, uwagi, sugestie mające na celu wypracowanie ostatecznego kształtu przedsięwzięć – podczas warsztatów wykorzystano techniki pracy grupowej. Kończącym efektem spotkania było wypracowanie rekomendacji w zakresie dalszej pracy nad zgłoszonymi przedsięwzięciami rewitalizacyjnymi (korekta, rozszerzenie opisów, uszczegółowienie informacji w zakresie planowanej lokalizacji przedsięwzięć, szacunkowych wartości inwestycji itp.). Wynikiem spotkań warsztatowych było wypracowanie 16 projektów rewitalizacyjnych.

Uczestniczy konsultacji:

- mieszkańcy,
- wnioskodawcy przedsięwzięć rewitalizacyjnych,
- przedstawiciele organizacji pozarządowych,
- radni Rady Gminy Łomazy,
- sołtysi i członkowie rad sołeckich,
- przedstawiciele Urzędu Gminy Łomazy i jednostek organizacyjnych.

Łącznie w spotkaniach wzięło udział 92 osoby.

Sposoby informowania interesariuszy o ww. konsultacjach:

- tablice ogłoszeń w Urzędzie Gminy Łomazy,
- tablice ogłoszeń w sołectwach,
- plakaty w Urzędzie Gminy i sołectwach,
- strona internetowa projektu <http://www.rewitalizacja.lomazy.pl>,
- korespondencja elektroniczna.

Zdjęcie 1. Otwarte spotkania konsultacyjne w dniu 30.03.2017 r.

Zdjęcie 2. Otwarte spotkanie konsultacyjne w dniu 07.04.2017 r.

Źródło: Urząd Gminy Łomazy, fot. Marek Rusek

VI

Ostatnim etapem prac nad współtworzeniem Lokalnego Programu Rewitalizacji Gminy Łomazy na lata 2017-2023 była konferencja prezentująca finalną wersję LPR, wypracowaną wraz z interesariuszami procesu rewitalizacji.

3.2. Partycypacja w procesie wdrażania LPR

Podstawowym celem działań partycypacyjnych jest włączenie jak najszerszej grupy beneficjentów i interesariuszy w proces rewitalizacji. Interesariuszami procesu rewitalizacji są m.in. mieszkańcy gminy, mieszkańcy obszaru rewitalizacji (w tym także poszczególne grupy społeczne, takie jak młodzież, seniorzy, osoby niepełnosprawne itp.), sołtysi wraz z członkami rad sołeckich, lokalni przedsiębiorcy, organizacje pozarządowe, itp.

Należy także zaznaczyć, że interesariusze procesu rewitalizacji będą angażowani w planowanie, realizację oraz monitoring wszystkich przedsięwzięć rewitalizacyjnych.

W ramach wdrażania Lokalnego Programu Rewitalizacji Gminy Łomazy na lata 2017-2023, przewidziano następujące formy włączania mieszkańców w działania rewitalizacyjne:

- objęcie przedsięwzięciami, projektami i działaniami rewitalizacyjnymi w pierwszej kolejności osób będących w najtrudniejszej sytuacji życiowej,
- bieżące zamieszczane wszystkich istotnych informacji związanych z procesem rewitalizacji w gminie w latach 2017-2023, na opracowanej stronie internetowej dedykowanej rewitalizacji Gminy Łomazy <http://www.rewitalizacja.lomazy.pl>, tablicach ogłoszeniowych w Urzędzie Gminy i na obszarze rewitalizacji,
- publikowanie najważniejszych informacji dotyczących procesu rewitalizacji na głównej stronie Urzędu Gminy Łomazy, w prasie lokalnej i mediach lokalnych,
- organizacja konferencji i spotkań informacyjnych dotyczących wdrażania Lokalnego Programu Rewitalizacji Gminy Łomazy na lata 2017-2023,
- organizacja spotkań z mieszkańcami obszaru rewitalizacji, na których poruszana będzie tematyka rewitalizacji,
- powołanie Społecznej Rady ds. Rewitalizacji odpowiadającej za nadzór i opiniowanie sprawozdań i raportów z realizacji działań, projektów i przedsięwzięć rewitalizacyjnych,
- włączanie do opracowywania i realizacji projektów społecznych przez Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Łomazach,
- konsultowanie z interesariuszami procesu rewitalizacji koncepcji realizacji wszystkich przedsięwzięć rewitalizacyjnych.

Takie podejście podczas wdrażania LPR nie spowoduje utrudnień lub pogorszenia sytuacji osób lub grup pozostających w trudnej sytuacji. Przyjęte powyżej zasady partycypacji społecznej, rekrutacji do projektów rewitalizacyjnych i włączania w proces rewitalizacji - będą zapobiegać pominięciu słabszych lub biernych grup interesariuszy.

4. System realizacji (wdrażania), w tym monitoring skuteczności działań oraz sposób modyfikacji LPR

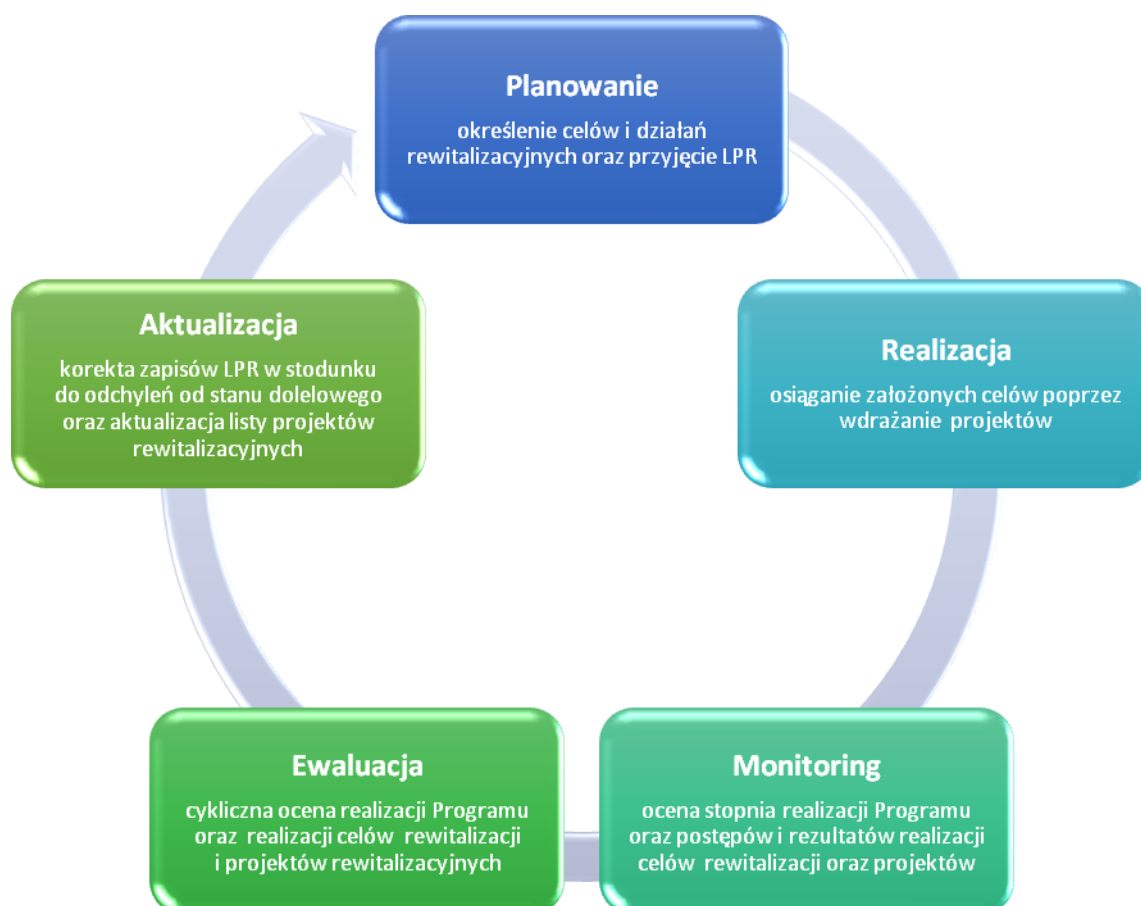
Ze względu na długookresowy charakter Lokalnego Programu Rewitalizacji Gminy Łomży na lata 2017-2023 wdrażanie jego założeń jest procesem ciągłym, wymagającym stałego śledzenia zmian prawnych, społecznych, gospodarczych, politycznych oraz elastyczności w dostosowaniu się do wytycznych w zakresie pozyskiwania zewnętrznych środków finansowych. W wyniku podejmowanych działań stopniowo będą osiągane cele rewitalizacji i w związku z tym będą zmieniały się priorytety.

Proces wdrażania Lokalnego Programu Rewitalizacji poprzedza jego opracowanie i ustalenie celów rewitalizacji oraz konkretnych projektów przeznaczonych do realizacji.

Pierwszym etapem wdrożenia LPR jest przyjęcie go stosowną uchwałą Rady Gminy.

Kolejnym etapem jest realizacja poszczególnych projektów, dzięki czemu osiągnęte będą cele. W trakcie wdrażania LPR odbywa się ocena stopnia jego realizacji, która prowadzi do aktualizacji zapisów Programu, jeżeli wystąpiły odchylenia od pierwotnie zaplanowanego stanu docelowego.

Schemat 4. Schemat systemu planowania, realizacji, monitoringu, ewaluacji i aktualizacji LPR.

Źródło: Opracowanie własne.

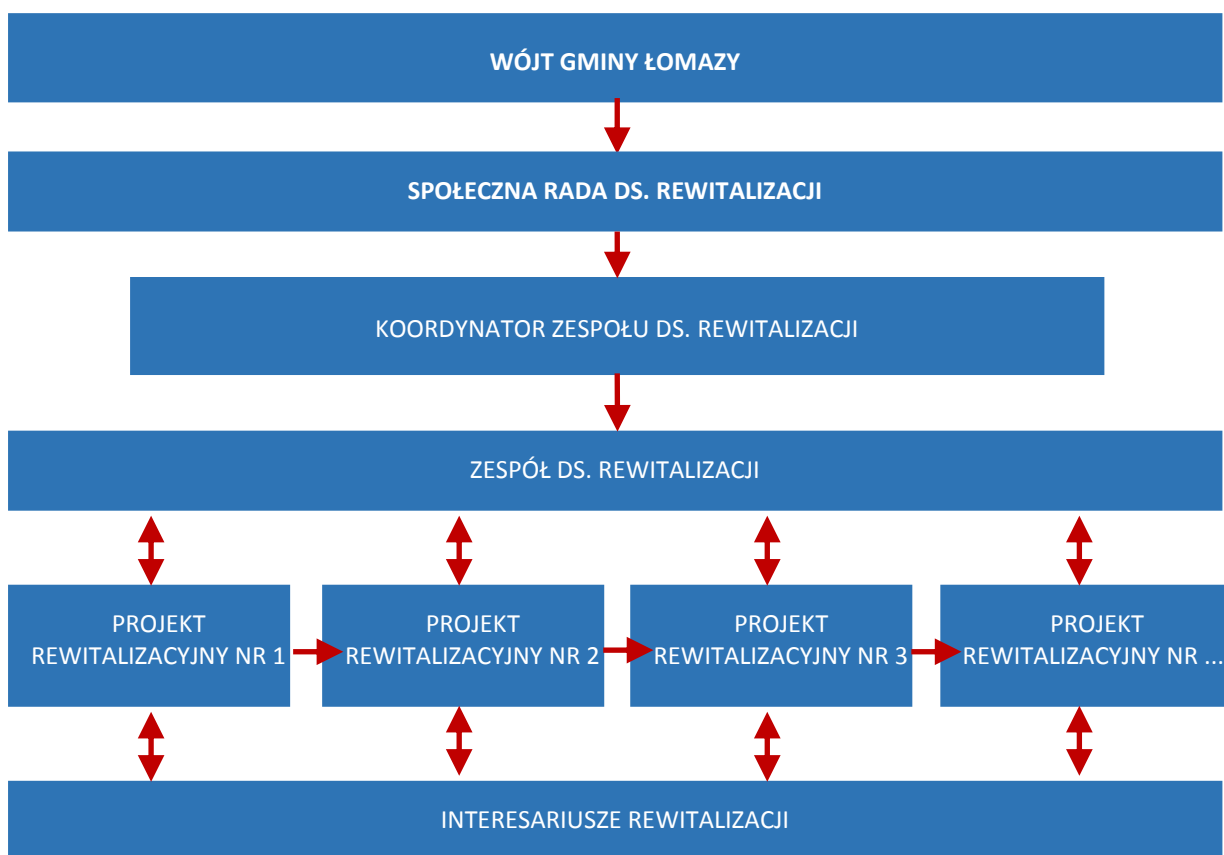
4.1. System realizacji (wdrażania) LPR

System realizacji Lokalnego Programu Rewitalizacji Gminy Łomazy na lata 2017-2023 powinien zakładać udział wszystkich uczestników procesu rewitalizacji. Dlatego też został on oparty o zasadę współpracy i dialogu wszystkich interesariuszy, w szczególności:

- mieszkańców obszaru rewitalizacji,
- prywatnych właścicieli nieruchomości znajdujących się na obszarze rewitalizacji,
- przedsiębiorców prowadzących działalność gospodarczą na obszarze rewitalizacji,
- organizacje pozarządowe,
- wspólnoty wyznaniowe, kościoły itp. znajdujące się na obszarze rewitalizacji,
- Urząd Gminy Łomazy oraz jednostki organizacyjne gminy,
- inne podmioty publiczne.

W zależności od lokalnych uwarunkowań i specyfiki poszczególnych projektów w proces rewitalizacji jako partnerzy mogą włączyć się podmioty społeczne i gospodarcze.

Schemat 5. System wdrażania LPR.

Źródło: Opracowanie własne

Bezpośredni nadzór nad realizacją LPR będzie pełnił Wójt Gminy Łomazy. Koordynatorem wdrażania LPR będzie Koordynator Zespołu ds. Rewitalizacji, który będzie kierował pracą Zespołu ds. Rewitalizacji.

Zespół ds. Rewitalizacji zostanie powołany Zarządzeniem Wójta Gminy Łomazy i będzie odpowiedzialny przede wszystkim za:

- zarządzanie LPR,
- przygotowanie sprawozdań i raportów ewaluacyjnych z realizacji LPR,
- rekomendowanie propozycji zgłoszonych projektów celem wpisania ich do LPR,
- przygotowanie aktualizacji LPR,
- monitorowanie realizacji działań i projektów rewitalizacyjnych objętych LPR,
- upowszechnienie działań w zakresie realizacji procesu rewitalizacji w gminie.

W skład Zespołu wejdą m.in. przedstawiciele referatów i jednostek organizacyjnych gminy. Zespół ds. Rewitalizacji będzie współpracował także z każdym z koordynatorów projektów rewitalizacyjnych. Zapewni to komplementarność pomiędzy wszystkimi projektami rewitalizacyjnymi. Dopuszcza się także możliwość uczestnictwa w pracach zespołu osób spoza składu zespołu (przedstawiciele różnych środowisk oraz specjalistów z zakresu działań podejmowanych na obszarze objętym procesem rewitalizacji), po podjęciu przez Zespół decyzji o konieczności skorzystania ze wsparcia tych osób.

Dodatkowo zostanie powołana, z inicjatywy Wójta Społeczna Rada ds. Rewitalizacji, skupiająca przedstawicieli różnych grup interestariuszy (przedstawiciele organizacji pozarządowych, przedstawiciele przedsiębiorców, radnych, przedstawiciele rad sołeckich), która będzie brała udział w procesie wdrażania i monitorowania postanowień Programu. Dzięki temu, partycypacja społeczna zostanie zapewniona na każdym etapie prac nad LPR, tj. na etapie przygotowania, wdrażania oraz monitoringu i ewaluacji procesu rewitalizacji.

Szczegółowy zakres zadań oraz skład Zespołu ds. Rewitalizacji zostanie określony Zarządzeniem Wójta Gminy Łomazy.

W poniższej tabeli zaprezentowano ramowy harmonogram realizacji LPR.

Tabela 57. Ramowy harmonogram realizacji LPR.

2017 r. Etap początkowy	2018 r.-2021 r. Etap funkcjonowania	2022 r.-2023 r. Etap końcowy
Diagnoza i wyznaczenie obszaru rewitalizacji.	Realizacja przedsięwzięć rewitalizacyjnych.	Realizacja przedsięwzięć rewitalizacyjnych.
Opracowanie i przyjęcie LPR.	Monitorowanie stopnia realizacji celów określonych w LPR i skutków realizacji LPR.	Monitorowanie stopnia realizacji celów określonych w LPR i skutków realizacji LPR.
Powołanie Koordynatora ds. Rewitalizacji i Zespołu ds. Rewitalizacji.	Promowanie LPR.	Promowanie LPR.
Powołanie Społecznej Rady ds. Rewitalizacji	Aktualizacja LPR (jeśli dotyczy).	Aktualizacja LPR (jeśli dotyczy).
Realizacja przedsięwzięć rewitalizacyjnych.	Ewaluacja śródkresowa (w latach 2019 i 2021).	Ewaluacja końcowa LPR i wnioski.
Promowanie LPR.		Opracowanie GPR na kolejne lata.

Źródło: Opracowanie własne

4.2. Monitoring i ewaluacja oraz ocena skuteczności podjętych działań

Skuteczność wdrażania Lokalnego Programu Rewitalizacji Gminy Łomży na lata 2017-2023 uzależniona jest od wielu czynników, z których najważniejsze to właściwie określone cele i działania oraz możliwość sprawnego monitorowania ich realizacji.

By możliwe było zmierzenie efektów wykonania przedsięwzięć rewitalizacyjnych oraz szybkie i skuteczne reagowanie na zjawiska niepożądane, niezbędne jest zaplanowanie kompleksowego systemu monitorowania i oceny.

Proces monitorowania Lokalnego Programu Rewitalizacji Gminy Łomży opierał się będzie na stałym gromadzeniu informacji koniecznych do oceny postępów wykonania przyjętych zapisów, systematycznym obserwowaniu zmian zachodzących dzięki realizacji poszczególnych założonych celów, jak również kontrolowaniu wpływu dokumentu na wszelkie dziedziny życia społeczno-gospodarczego gminy. Analiza, ocena i aktualizacja Programu odbywać się będzie w oparciu o zasadę współpracy z interesariuszami rewitalizacji.

Podstawą systemu monitorowania będą sprawozdania monitoringowe z postępów w realizacji przedsięwzięć uwzględnionych w LPR sporządzane przez podmioty odpowiedzialne za ich realizację.

Zawierać one będą takie informacje jak m.in.:

- opis stanu realizacji projektów,
- dotychczas osiągnięte efekty,
- napotkane problemy i sposoby ich rozwiązania,
- planowane w ramach dalszych prac nad projektem działania konieczne do zrealizowania,
- niezbędne do zrealizowania zadania zasoby,
- harmonogram prac na nadchodzące 2 lata.

Sprawozdania monitorujące sporządzane będą co 2 lata i podawane do publicznej wiadomości w pierwszym kwartale następnego roku.

Zgromadzone sprawozdania monitorujące z realizacji poszczególnych przedsięwzięć posłużą do opracowania zbiorczego podsumowania efektów wdrażania LPR - raportu monitoringowy z realizacji LPR podlegającego przyjęciu przez Wójta Gminy, za które odpowiadać będzie Stanowisko pracy d/s budownictwa i promocji i Stanowisko pracy d/s inwestycji, zamówień publicznych i planowania przestrzennego. Raporty monitoringowe z realizacji Lokalnego Programu Rewitalizacji pozwolą na bieżącą kontrolę stopnia realizacji Programu i ocenę jego aktualności. Wyniki monitoringu zawarte w raportach będą opiniowane przez Społeczną Radę ds. Rewitalizacji. Raporty monitoringowe z realizacji Lokalnego Programu Rewitalizacji Gminy Łomży sporządzone zostaną pod koniec 2019, 2021 oraz 2023 roku i udostępniane będą w pierwszym kwartale następnego roku.

LPR podlegał będzie także cyklicznej ocenie jego aktualności i stopnia realizacji. Ocena (ewaluacja) Programu Rewitalizacji dokonywana będzie w połowie okresu realizacji (ewaluacja mid-term) oraz na zakończenie okresu realizacji (ewaluacja ex-post). Ocena mid-term obejmować będzie analizę efektywności funkcjonowania przyjętego systemu realizacji Programu, jego skuteczności w zakresie osiągania założonych celów, racjonalności wykorzystania środków, jak również wpływu realizacji założeń LPR na sytuację społeczno-przestrzenno-gospodarczą w gminie. Ocena ex-post prowadzona będzie w celu zgromadzenia wyników prac związanych z Lokalnym Programem Rewitalizacji. Pozwoli na weryfikację osiągnięcia zakładanych wskaźników oraz określenie efektów podjętych działań naprawczych. Pomoże także wskazać dalsze kierunki działań w zakresie rewitalizacji.

Systematyczny monitoring i ewaluacja stanowiąc będą przesłanki do reakcji na zmiany w otoczeniu Programu obserwowane w trakcie jego wdrażania. Ponadto podstawą do wprowadzenia zmian w Programie będą wnioski i postulaty kierowane przez indywidualnych interesariuszy rewitalizacji i/lub za pośrednictwem ich przedstawicieli wchodzących w skład Społecznej Rady ds. Rewitalizacji. Dodatkowo podmioty zainteresowane wnioskowaniem o dokonanie aktualizacji dokumentu otrzymają możliwość składania w Urzędzie Gminy formularzy zgłoszeniowych (fiszek projektowych), podobnie jak miało to miejsce w trakcie tworzenia LPR. W przypadku pojawienia się potrzeby wprowadzenia modyfikacji w dokumencie, dokonywana będzie jego aktualizacja w zakresie dostosowywania do zmieniających się uwarunkowań.

System monitorowania LPR jest procesem ciągłym, mającym na celu analizę stanu zaawansowania wdrażania rewitalizacji. Obejmuje on monitorowanie działań zarówno podmiotów prywatnych jak i publicznych.

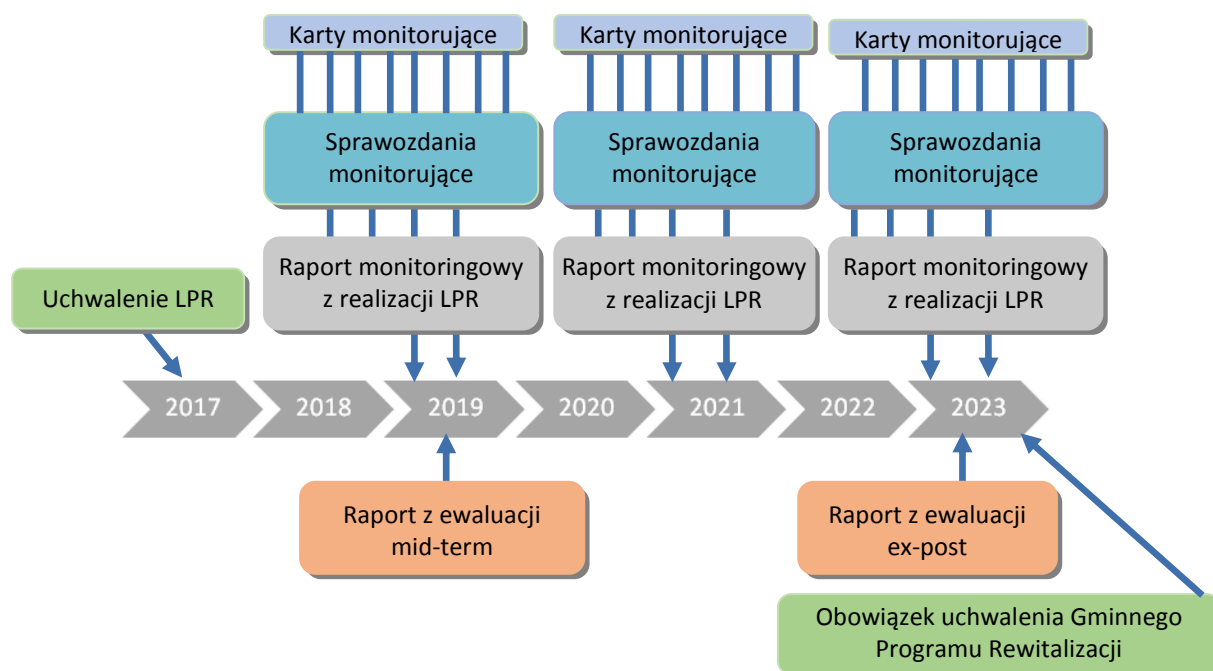
Monitoring i ewaluacja LPR odbywać się będą na dwóch płaszczyznach:

- płaszczyźnie strategicznej,
- płaszczyźnie operacyjnej.

System monitorowania na płaszczyźnie strategicznej dotyczy monitorowania wskaźników realizacji dla całego LPR w zakresie monitorowania podstawowych parametrów dokumentu (ludność, powierzchnia i przestrzenny charakter obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji), monitorowania skutków realizacji oraz stopnia realizacji celów strategicznych i działań operacyjnych Lokalnego Programu Rewitalizacji Gminy Łomazy na lata 2017-2023, monitorowanie stopnia realizacji wskaźników delimitacyjnych oraz stopnia realizacji przedsięwzięć realizacyjnych (rozdział 5. Wskaźniki realizacji LPR). System monitorowania na płaszczyźnie strategicznej będzie realizowany w cyklach dwuletnich, od momentu uchwalenia LPR przez Radę Gminy Łomazy, tj. w latach: 2019, 2021 i 2023.

Zaplanowany do 2023 roku okres obowiązywania Lokalnego Programu Rewitalizacji Gminy Łomazy na lata 2016-2023 zobowiązuje do przeprowadzenia ewaluacji ex-post po tym terminie.

Schemat 6. System monitorowania i oceny realizacji LPR.

Źródło: Opracowanie własne

Raporty monitoringowe z realizacji Lokalnego Programu Rewitalizacji oraz raporty z przeprowadzonych ewaluacji, które pozwolą ocenić stopień realizacji procesu wychodzenia z sytuacji kryzysowej zdegradowanych obszarów gminy, a także perspektywa pozyskiwania funduszy na realizację przedsięwzięć po 2020 roku przyczynią się do podjęcia decyzji, czy proces rewitalizacji Gminy Łomazy będzie kontynuowany w kolejnych latach.

Jeśli widoczna będzie potrzeba prowadzenia działań rewitalizacyjnych, będą one realizowane w oparciu o niniejszy dokument do 31 grudnia 2023 roku, zgodnie z art. 52 ust. 1 ustawy z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji (Dz. U. z 2016 r. poz. 1020). Po tym terminie Gmina będzie zobowiązana do uchwalenia Gminnego Programu Rewitalizacji. Dlatego też ewaluacja ex-post przeprowadzona zostanie pod koniec 2023 r. Na podstawie jej wyników podjęta zostanie decyzja w zakresie konieczności kontynuowania działań rewitalizacyjnych, a co za tym idzie, przekształcenia Lokalnego Programu Rewitalizacji Gminy Łomazy w Gminny Program Rewitalizacji.

System monitorowania na płaszczyźnie strategicznej dotyczy stopnia realizacji wychodzenia z sytuacji kryzysowej obszaru rewitalizacji poprzez ocenę śródkresową w 2019 r. (raport z ewaluacji mid-term) oraz ocenę na zakończenie realizacji LPR na koniec 2023 r. (raport z ewaluacji ex-post). Ma na celu weryfikację, czy został osiągnięty zakładany poziom realizacji w wymiarze rzeczowym i finansowym przedsięwzięć rewitalizacyjnych, czy zostały osiągnięte zakładane poziomy realizacji celów i działań LPR (stopień realizacji wskaźników produktu i rezultatu poszczególnych przedsięwzięć), czy poprawiają się wskaźniki stanu kryzysowego, wykorzystywane na etapie delimitacji obszaru rewitalizacji.

Poniżej znajduje się tabela przedstawiająca podział kompetencji w zakresie monitorowania LPR na płaszczyźnie strategicznej.

Tabela 58. Podział kompetencji w zakresie monitorowania LPR na płaszczyźnie strategicznej.

Stanowisko	Zadania
Wójt Gminy Łomazy	Zatwierdzenie raportów z przeprowadzonej ewaluacji mid-term/ ewaluacji ex-post.
Spółeczna Rada ds. Rewitalizacji	Opiniowanie raportów z przeprowadzonej ewaluacji mid-term/ ewaluacji ex-post.
Koordynator Zespołu ds. Rewitalizacji	Weryfikacja raportów z przeprowadzonej ewaluacji mid-term/ ewaluacji ex-post oraz przekazanie do zaopiniowania do Społecznej Rady ds. Rewitalizacji i zatwierdzenia przez Wójta Gminy.
Zespół ds. Rewitalizacji	Sprawdzenie poprawności przedłożonych sprawozdań monitorujących, przygotowanie raportu monitoringowego z realizacji LPR i raportu z przeprowadzonej ewaluacji mid-term/ ewaluacji ex-post.
Koordynator przedsięwzięcia rewitalizacyjnego	Realizacja zadań ujętych w LPR, przygotowywanie sprawozdań monitorujących oraz przekazywanie ich Zespołowi ds. Rewitalizacji.

Źródło: Opracowanie własne

System monitorowania na płaszczyźnie operacyjnej dotyczy stopnia realizacji projektów rewitalizacyjnych wskazanych w LPR. Ma to na celu weryfikację czy projekt jest realizowany zgodnie z zakładanym harmonogramem, czy realizowany jest zakres rzeczowy i finansowy projektu, czy osiągnięte zostaną zakładane rezultaty projektu.

Monitorowanie na płaszczyźnie operacyjnej będzie odbywało się cyklach półrocznych. Każdy z koordynatorów przedsięwzięcia rewitalizacyjnego będzie zobowiązany do końca maja oraz do końca listopada każdego roku kalendarzowego (do 2023 roku włącznie) dostarczyć do Zespołu ds. Rewitalizacji wypełnioną kartę monitorującą.

Poniżej znajduje się tabela przedstawiająca podział kompetencji w zakresie monitorowania LPR na płaszczyźnie operacyjnej.

Tabela 59. Podział kompetencji w zakresie monitorowania LPR na płaszczyźnie operacyjnej.

Stanowisko	Zadania
Wójt Gminy Łomazy	Zatwierdzenie raportów monitoringowych z realizacji LPR.
Spółeczna Rada ds. Rewitalizacji	Opiniowanie raportów monitoringowych z realizacji LPR.
Koordynator Zespołu ds. Rewitalizacji	Weryfikacja raportów monitoringowych z realizacji LPR oraz przekazanie do zaopiniowania do Społecznej Rady ds. Rewitalizacji i zatwierdzenia przez Wójta Gminy.
Zespół ds. Rewitalizacji	Sprawdzanie poprawności przedkładanych kart monitorujących, przygotowywanie raportów monitoringowych z realizacji LPR.
Koordynator przedsięwzięcia rewitalizacyjnego	Realizacja zadań ujętych w LPR, przygotowywanie kart monitorujących oraz przekazywanie ich Zespołowi ds. Rewitalizacji.

Źródło: Opracowanie własne

W celu prawidłowej realizacji LPR oraz monitorowania stopnia jego wdrażania, niezbędne jest utrzymywanie stałego kontaktu z podmiotami realizującymi przedsięwzięcia rewitalizacyjne.

Wzory kart monitorujących, sprawozdań monitorujących, raportów monitoringowych i raportów ewaluacyjnych zostaną opracowane i przyjęte Zarządzeniem Wójta, po uchwaleniu LPR przez Radę Gminy.

4.3. System budowania i wspierania partnerstw

W celu jak najpełniejszego zrealizowania celów rewitalizacji wyznaczonych w Lokalnym Programie Rewitalizacji Gminy Łomazy na lata 2017-2023, wskazane jest zaangażowanie w proces rewitalizacji instytucji mogących być partnerami w realizacji przedsięwzięć zapisanych w LPR oraz zachęcenie mieszkańców do podejmowania inicjatyw służących realizacji celów rewitalizacji.

Zasada „partnerstwa” jest jedną z kluczowych zasad przyświecających przygotowaniu i wdrażaniu LPR. Inicjowanie współpracy pomiędzy sektorem publicznym, prywatnym i organizacjami pozarządowymi stanowi kontynuację prac nad Lokalnym Programem Rewitalizacji, gdzie do współpracy zostali zaproszeni chętni z terenu obszaru rewitalizacji.

Wójt, Społeczna Rada ds. Rewitalizacji i Rada Gminy Łomazy przyjmują rolę inicjatora projektów rewitalizacyjnych, podejmując działania w celu pozyskania jak największej liczby wiarygodnych partnerów tych procesów. W tym celu będzie budowany właściwy system zachęt dla interesariuszy, kładąc szczególny nacisk na zidentyfikowanie osób mogących być lokalnymi liderami. Osoby takie zdolne są do pozyskania dla procesu rewitalizacji szerokiego poparcia mieszkańców obszaru. Ci partnerzy, którzy odpowiedzialni będą za realizację określonych projektów w ramach rewitalizacji, będą zobowiązani do zachowania określonych ram (terminów i zakresu zadania). Dla stabilizacji tego procesu będą zawierane stosowne porozumienia, umowy lub listy intencyjne pomiędzy władzą samorządową, a partnerami rewitalizacji.

Wójt, Społeczna Rada ds. Rewitalizacji odpowiedzialne będą za koordynację i nadzór prowadzonych i inicjowanych przez siebie działań w zakresie rewitalizacji oraz będą zapewniać właściwą współpracę wszystkich podmiotów zaangażowanych w ich realizację. W uzasadnionych przypadkach miasto może tworzyć nowe podmioty, które będą pełnić rolę koordynatorów rewitalizacji poszczególnych obszarów objętych projektem.

Współpraca pomiędzy partnerami LPR ma na celu:

- wykorzystanie potencjału organizacji i społeczności lokalnej poprzez skoordynowanie działań w ramach jednego, spójnego projektu akceptowanego i wspieranego przez wszystkich uczestników,
- optymalne wykorzystanie kompetencji i zasobów będących w dyspozycji gminy, organizacji pozarządowych oraz przedsiębiorców,
- wsparcie innowacyjności proponowanych rozwiązań, wyrażającej się zastosowaniem nowych podejść do problemów związanych z rozwojem lokalnym.

4.4. System informacji i promocji

Współpraca z wieloma partnerami podczas wdrażania Lokalnego Programu Rewitalizacji Gminy Łomazy na lata 2017-2023 i prowadzenia procesu rewitalizacji nakłada na Gminę Łomazy pewne obowiązki, wśród których jednym z najważniejszych jest obowiązek

informacyjny. W związku z tym wdrażanie LPR będzie procesem jawnym, a więc publicznym i uspołecznionym.

Celem komunikacji społecznej jest nie tylko podnoszenie świadomości społecznej na temat korzyści płynących z procesu rewitalizacji poprzez poinformowanie możliwie największej liczby interesariuszy o ostatecznych zapisach LPR oraz wszystkich istotnych dla nich aspektach rewitalizacji, ale również zaproszenie ich do aktywnego udziału w pracach na rzecz realizacji zamierzonych celów i pobudzanie do wnoszenia własnych propozycji działań. Prawidłowo przeprowadzona kampania informacyjna o prowadzonych pracach nad założeniami dokumentu, a następnie ich realizacją będzie czynnikiem stymulującym do pozyskiwania partnerów procesu rewitalizacji.

Promocja dokumentu jest ważnym elementem realizacji Lokalnego Programu Rewitalizacji.

Działania promocyjne powinny być skierowane do następujących grup docelowych:

- społeczność lokalna,
- rady sołeckie,
- organizacje pozarządowe,
- partnerzy społeczno-gospodarczy, w tym lokalni przedsiębiorcy,
- media.

Za informowanie i promocję Lokalnego Programu Rewitalizacji na poziomie gminy odpowiedzialny będzie Wójt Gminy Łomazy. Poprzez właściwe przeprowadzenie działań w zakresie kreowania pozytywnego wizerunku przyjętego Lokalnego Programu Rewitalizacji oraz zaangażowanie partnerów społecznych w proces jego konsultacji i realizacji rozumie się:

- umieszczenie informacji nt. stanu realizacji założeń LPR, realizacji projektów itp. na oficjalnej stronie internetowej Gminy Łomazy <http://www.lomazy.pl> oraz na stronie projektu <http://www.rewitalizacja.lomazy.pl>,
- zamieszczanie informacji w lokalnych mediach (np. prasie),
- organizację spotkań i konferencji dla społeczności lokalnej, przedstawicieli lokalnych środowisk, organizacji pozarządowych dotyczących wdrażania i/lub aktualizacji LPR, które stanowią niezbędny element dialogu społecznego (zwłaszcza w przypadkach projektów społecznych, uzupełniających inwestycje infrastrukturalne), prowadząc do wymiany opinii, czasem nawet do weryfikacji planów lub ich uzupełniania,
- umożliwienie szerokiego dostępu do zapisów dokumentu poprzez jego powielenie, bądź udostępnienie w formie broszur i ulotek najważniejszych zapisów dotyczących realizowanych działań.

Oprócz Wójta Gminy, jako głównego podmiotu odpowiedzialnego za prowadzenie działań informacyjnych i promocyjnych związanych z Lokalnym Programem Rewitalizacji, działania tego typu będą prowadziły wszystkie inne podmioty, zaangażowane w poszczególne projekty zawarte w LPR.

Nie bez znaczenia jest fakt, że informowanie o planowanych przedsięwzięciach rewitalizacyjnych (inwestycyjnych i nieinwestycyjnych) to ważny sygnał dla potencjalnych inwestorów i nowych firm, a także dla mieszkańców zainteresowanych otwarciem własnej działalności gospodarczej na rewitalizowanym obszarze Gminy Łomży.

4.5. Sposób modyfikacji i aktualizacji LPR

Proces rewitalizacji, jako rozciągnięty w czasie, podlegał będzie wpływowi czynników zewnętrznych, co implikuje konieczność założenia okresowej aktualizacji Lokalnego Programu Rewitalizacji Gminy Łomży na lata 2017-2023 oraz aktualizacji nadzwyczajnej w razie zaistnienia takich okoliczności.

System monitorowania i ewaluacji będzie podstawą do podjęcia działań naprawczych i aktualizacji LPR, w przypadku gdy stwierdzony zostanie brak osiągnięcia założonych celów, zaistnieje potrzeba wprowadzenia do Programu nowego zadania, zmiany harmonogramu realizacji, planu finansowego lub konieczność aktualizacji wskaźników. Ponadto, w przypadku wystąpienia nagłych zmian w otoczeniu wpływających na LPR, może nastąpić aktualizacja nadzwyczajna.

Ewentualność wprowadzenia poprawek i aktualizacji dokumentu wiązała się będzie z przyjęciem odpowiedniej uchwały przez Radę Gminy, tak aby LPR mógł w dalszym ciągu spełniać swoje zadania operacyjne. Wszelkie zmiany w Programie będą jednak musiały posiadać swoje uzasadnienie merytoryczne. Do LPR na późniejszym etapie jego realizacji będą mogli być również uwzględnieni dodatkowi partnerzy (zupełnie nowi, jak i zastępujący dotychczas funkcjonujących w Programie). Akceptowane będą te inicjatywy, które mogą się przyczynić do sukcesu Lokalnego Programu Rewitalizacji. Ze względu na ograniczone zasoby finansowo-rzeczowe (ograniczony budżet i potencjał instytucjonalno-organizacyjny) projekty, które zostaną dopisane do Programu, muszą być zgodne z politykami i programami lokalnymi, regionalnymi, krajowymi i europejskimi oraz z pilnością zaspokojenia potrzeb lokalnego społeczeństwa, jak również mieć wpływ na osiągnięcie spójności przestrzennej i społeczno-gospodarczej.

Dokonywana raz na pół roku ewaluacja przedsięwzięć rewitalizacyjnych będzie przesłanką do reakcji na zmienność otoczenia i korekt na poziomie pojedynczych przedsięwzięć rewitalizacyjnych, które będą dokonywane w miarę potrzeb.

Procedura okresowej aktualizacji LPR obejmuje następujące kroki:

1. Zainteresowane podmioty, działające na obszarach wskazanych do rewitalizacji w ramach LPR lub zainteresowane podjęciem takiej działalności, w zakresie przyczyniającym się do realizacji celów rewitalizacji, zgłaszają swoje propozycje w formie pisemnej do Urzędu Gminy Łomży lub fiszki projektu umieszczonej na stronie internetowej.

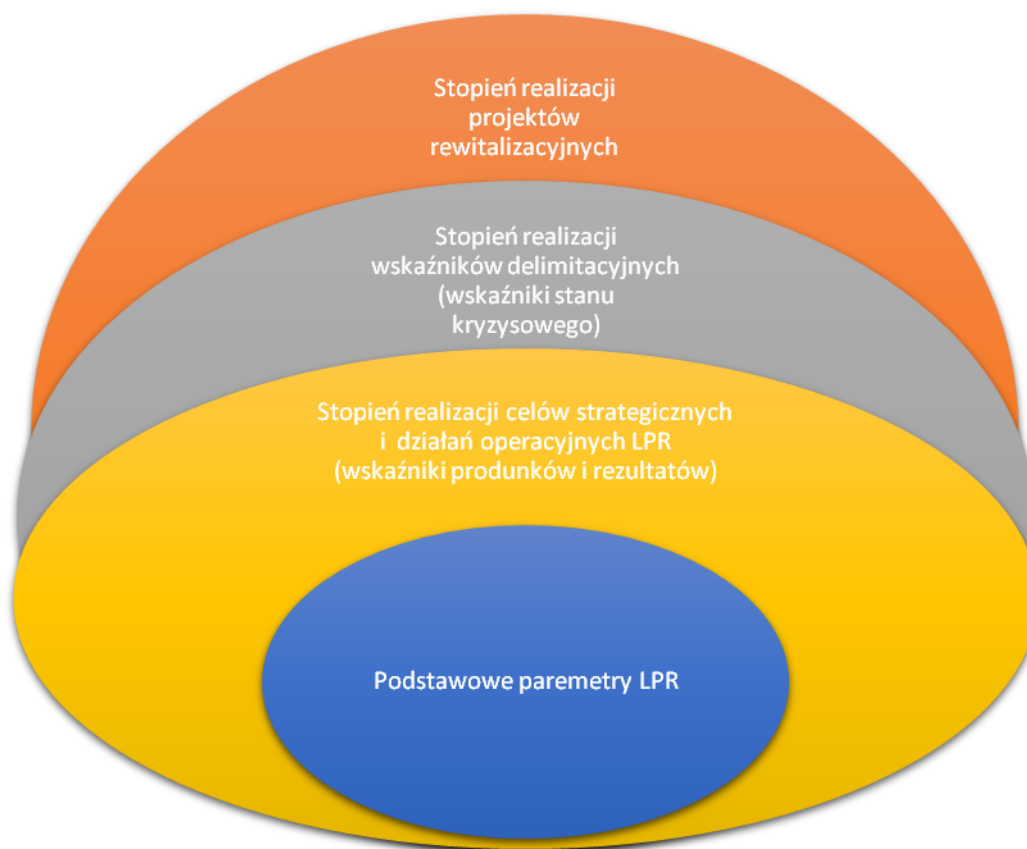

2. Oceny zgodności propozycji zmian w dokumencie i/lub propozycji włączenia nowego projektu rewitalizacyjnego dokonuje Zespół ds. Rewitalizacji.
3. Wójt wraz ze Społeczną Radą ds. Rewitalizacji dokonuje rozpatrzenia zgłoszonych propozycji i wydaje opinię odnośnie włączenia lub odmowy włączenia zgłoszonego działania bądź innej proponowanej zmiany do Lokalnego Programu Rewitalizacji,
4. Jeżeli planowane zmiany wymagają: włączenia do LPR nowych projektów, modyfikacji założonych celów bądź też wyznaczonych kierunków działań warunkujących powodzenie rewitalizacji, Wójt Gminy przy współpracy ze Społeczną Radą ds. Rewitalizacji podejmuje decyzję o przystąpieniu do aktualizacji Lokalnego Programu Rewitalizacji.

5. Wskaźniki realizacji LPR

System monitorowania jest kluczowym elementem wdrażania LPR. Umożliwia jego skuteczną i efektywną realizację oraz pozwala na szybką reakcję w przypadku pojawienia się wszelkich komplikacji. Pozwala na dobrej jakości zarządzanie oraz optymalne wykorzystanie środków finansowych w celu zmaksymalizowania spodziewanych efektów. Sprawny monitoring zapewnia również odpowiednią ocenę aktualności dokumentu oraz stopnia jego realizacji, zaś w kwestiach finansowych pozwala na najefektywniejsze dopasowanie sposobu finansowania do konkretnych potrzeb poszczególnych projektów. Zgodnie z powyższym system monitorowania składa się z czterech części.

Schemat 7. System monitorowania wskaźników realizacji LPR.

Źródło: Opracowanie własne

Tabela 60. Monitorowanie podstawowych parametrów LPR (co najmniej raz w roku).

Wskaźnik	Wartość wskaźnika	Miara wskaźnika	Źródło danych	Wartość wskaźnika w okresie monitoringu (2017 n+1)
Liczba ludności	5 038	osoba	UG, GUS	5 038
Powierzchnia	19 851 ha (175,80 km ²)	ha/km ²	UG, GUS	19 851 ha (175,80 km ²)
Gęstość zaludnienia	26,69	os./km ²	UG, GUS	26,69
Przyrost naturalny	-26	osoba	UG, GUS	-26
Saldo migracji	-43	osoba	UG, GUS	-43
Liczba rodzin objętych pomocą społeczną	85	rodzina	UG - GOPS, GUS	85
Liczba osób objętych pomocą społeczną	357	osoba	UG - GOPS, GUS	357

Średni wynik egzaminu szóstoklasistów	65,77	%	UG, OKE	65,77
Liczba pracujących na 1 000 mieszkańców	68	osoba	GUS	68
Liczba osób bezrobotnych	173	osoba	PUP, WUP, GUS	173
Liczba osób długotrwale bezrobotnych, powyżej 24 miesięcy	53	osoba	PUP, WUP, GUS	53
Stopa bezrobocia	8,9	%	PUP, WUP, GUS	8,9
Wysokość przeciętnego wynagrodzenia	3 127,01	PLN	GUS	3 127,01
Liczba przestępstw	40	szt.	KPP	40
Liczba wykroczeń	34	szt.	KPP	34
Liczba interwencji domowych	45	szt.	KPP	45
Liczba przestępstw kryminalnych	19	szt.	KPP	19
Liczba niebieskich kart	8	szt.	KPP	8
Liczba NGO na 10 tys. mieszkańców	43	szt.	GUS	43
Frekwencja wyborcza, Wybory Prezydenta	54,02	%	PKW	54,02
Frekwencja wyborcza, Wybory do Sejmu	18,40	%	PKW	18,40
Frekwencja wyborcza, Wybory Samorząd.	23,08	%	PKW	23,08
Liczba podmiotów gospodarczych	255	szt.	GUS	255
Liczba podmiotów gospodarczych - osoby prowadzące działalność gospodarczą	178	szt.	GUS	178

Źródło: Opracowanie własne

Dodatkowo bieżącemu monitoringowi będzie podlegał przestrzenny obraz obszarów zdegradowanych i obszarów rewitalizacji, lista projektów i przedsięwzięć rewitalizacyjnych zapisanych w programie wraz z podaniem szacowanych kosztów oraz przewidywanych rezultatów, ramy finansowe LPR wraz z prognozowanym montażem finansowym).

Tabela 61. Monitorowanie stopnia realizacji celów i działań podstawowych projektów rewitalizacyjnych LPR (co najmniej raz na dwa lata).

L.p.	Nazwa projektu rewitalizacyjnego	Wartość obecna wskaźnika	Wartość docelowa wskaźnika Produktu i rezultatu
1.	Efektywna infrastruktura usług społecznych w Gminie Łomży.	0	Zgodnie z rozdziałem 4. Projektu rewitalizacyjnego, tab. 70. Założenia projektów rewitalizacyjnych - str. 138-182
2.	Stworzenie inkubatora przedsiębiorczości a także specjalnej strefy ekonomicznej.	0	
3.	Przebudowa i remont budynku GOK podstawą wzrostu atrakcyjności kulturalnej w Gminie Łomży.	0	
4.	Termomodernizacja budynku szkoły w Koszalach wraz zagospodarowaniem terenu wokół budynku.	0	
5.	Rozbudowa i remont budynku OSP Łomży - tworzenie warunków do powstania Łomaskiego Klubu Seniora.	0	
6.	Budowa bieżni sportowej i siłowni zewnętrznej.	0	
7.	Remont budynku poszkolnego w Dubowie na potrzeby działalności Dziennego Domu Pobytu Seniora oraz osób niepełnosprawnych.	0	
8.	Rewitalizacja stadionu sportowego w Łomazach.	0	
9.	Dzienny Dom Pobytu Seniora oraz osób niepełnosprawnych w Dubowie.	0	
10.	Organizacja działań w Łomaskim Klubie Seniora.	0	
11.	Lokalna Telewizja Internetowa.	0	
12.	„Terapeutyczno – Edukacyjny Ośrodek „Szkola Relacji”.	0	
13.	„Działania artystyczne w „Terapeutyczno – Edukacyjnym Ośrodku „Szkola Relacji”.	0	
14.	„Działania prozdrowotne i ekologiczne w „Terapeutyczno – Edukacyjnym Ośrodku „Szkola Relacji”.	0	
15.	„Działania z dziedziny edukacji regionalnej i historycznej w „Terapeutyczno – Edukacyjnym Ośrodku „Szkola Relacji”.	0	
16.	„Od szkolenia do zatrudnienia – YEI”.	0	
17.	„Aktywizacja, Integracja w OHP”.	0	

Źródło: Opracowanie własne

Tabela 62. Monitorowanie skutków realizacji LPR, poprzez analizę poziomu wskaźników wykorzystywanych na etapie delimitacji obszaru rewitalizacji - wskaźniki stanu kryzysowego (co najmniej raz na dwa lata).

L.p.	Wskaźnik	Wartość wskaźnika	Miara wskaźnika	Źródło danych
1.	Średnia liczba osób objętych pomocą społeczną ze względu na ubóstwo na 100 mieszkańców Gminy Łomazy	4,52	osoba	GOPS w Łomazach
2.	Średnia liczba osób objętych pomocą społeczną ze względu na bezrobocie na 100 mieszkańców Gminy Łomazy	2,59	osoba	GOPS w Łomazach
3.	Średnia liczba osób objętych pomocą społeczną ze względu na niepełnosprawność na 100 mieszkańców Gminy Łomazy	2,03	osoba	GOPS w Łomazach
4.	Średnia liczba osób objętych pomocą społeczną ze względu na długotrwałą lub ciężką chorobę na 100 mieszkańców Gminy Łomazy	0,85	osoba	GOPS w Łomazach
5.	Średnia liczba osób objętych pomocą społeczną ze względu na bezradność w prawach opiekuńczo-wychowawczych na 100 mieszkańców Gminy Łomazy	1,78	osoba	GOPS w Łomazach
6.	Średnia liczba osób objętych pomocą społeczną ze względu na wielodzietność na 100 mieszkańców Gminy Łomazy	3,88	osoba	GOPS w Łomazach
7.	Średnia liczba osób objętych pomocą społeczną ze względu na bezdomność na 100 mieszkańców Gminy Łomazy	0	osoba	GOPS w Łomazach
8.	Średnia liczba osób objętych pomocą społeczną ze względu na przemoc w rodzinie na 100 mieszkańców Gminy Łomazy	0	osoba	GOPS w Łomazach
9.	Średnia liczba osób objętych pomocą społeczną ze względu na alkoholizm na 100 mieszkańców Gminy Łomazy	0,81	osoba	GOPS w Łomazach
10.	Średni wynik egzaminu 6 klas w 2016 r.	65,77	%	UG w Łomazach
11.	Średnia liczba osób bezrobotnych na 100 mieszkańców Gminy Łomazy	3,20	osoba	PUP
12.	Średnia liczba osób długotrwale bezrobotnych na 100 mieszkańców Gminy Łomazy	2,00	osoba	PUP
13.	Średnia liczba przestępstw na 100 mieszkańców Gminy Łomazy	0,78	osoba	KPP
14.	Średnia liczba wykroczeń na 100 mieszkańców Gminy Łomazy	0,51	osoba	KPP
15.	Średnia liczba interwencji domowych na 100 mieszkańców Gminy Łomazy	1,25	osoba	KPP
16.	Średnia liczba przestępstw kryminalnych na 100 mieszkańców Gminy Łomazy	0,10	osoba	KPP
17.	Średnia liczba "Niebieskich kart" na 100 mieszkańców Gminy Łomazy	0,25	osoba	KPP
18.	Średnia liczba podmiotów gospodarczych na 100 mieszkańców Gminy Łomazy	2,89	podmiot	UG w Łomazach
19.	Średnia liczba gospodarstw rolnych na 100 mieszkańców Gminy Łomazy	40,01	gospodarstwo	UG w Łomazach
20.	Średnia frekwencja wyborcza w wyborach samorządowych w Gminie Łomazy	23,08	%	PKW
21.	Średnia ilość wyrobów zawierających azbest na 100 mieszkańców Gminy Łomazy	118,88	tona	UG w Łomazach
22.	Ilość przydomowych oczyszczalni ścieków na 100 mieszkańców	6,58	oczyszczalnia	UG w Łomazach
22.	Liczba budynków użyteczności publicznej, gdzie brak rozwiązań termomodernizacyjnych	0,14	szt.	UG w Łomazach

Źródło: Opracowanie własne

Tabela 63. Monitorowanie poziomu realizacji rzeczowego i finansowego projektów rewitalizacyjnych (co najmniej raz w roku).

L.p.	Nazwa przedsięwzięcia	Zakładane do realizacji	W trakcie realizacji/ stopień zaawansowania w % i kwotowo	Zrealizowane
1.	Efektywna infrastruktura usług społecznych w Gminie Łomazy.	☐	☐ .....% ..... zł	☐
2.	Stworzenie inkubatora przedsiębiorczości a także specjalnej strefy ekonomicznej.	☐	☐ .....% ..... zł	☐
3.	Przebudowa i remont budynku GOK podstawą wzrostu atrakcyjności kulturalnej w Gminie Łomazy.	☐	☐ .....% ..... zł	☐
4.	Termomodernizacja budynku szkoły w Koszotach wraz zagospodarowaniem terenu wokół budynku.	☐	☐ .....% ..... zł	☐
5.	Rozbudowa i remont budynku OSP Łomazy - tworzenie warunków do powstania Łomaskiego Klubu Seniora.	☐	☐ .....% ..... zł	☐
6.	Budowa bieżni sportowej i siłowni zewnętrznej.	☐	☐ .....% ..... zł	☐
7.	Remont budynku poszkolnego w Dubowie na potrzeby działalności Dziennego Domu Pobytu Seniora oraz osób niepełnosprawnych.	☐	☐ .....% ..... zł	☐
8.	Dzienny Dom Pobytu Seniora oraz osób niepełnosprawnych w Dubowie.	☐	☐ .....% ..... zł	☐
9.	Rewitalizacja stadionu sportowego w Łomazach.	☐	☐ .....% ..... zł	☐
10.	Organizacja działań w Łomaskim Klubie Seniora.	☐	☐ .....% ..... zł	☐
11.	Lokalna Telewizja Internetowa.	☐	☐ .....% ..... zł	☐
12.	„Terapeutyczno – Edukacyjny Ośrodek „Szkoła Relacji”.	☐	☐ .....% ..... zł	☐
13.	„Działania artystyczne w „Terapeutyczno – Edukacyjnym Ośrodku „Szkoła Relacji”.	☐	☐ .....% ..... zł	☐
14.	„Działania prozdrowotne i ekologiczne w „Terapeutyczno – Edukacyjnym Ośrodku „Szkoła Relacji”.	☐	☐ .....% ..... zł	☐
15.	„Działania z dziedziny edukacji regionalnej i historycznej w „Terapeutyczno – Edukacyjnym Ośrodku „Szkoła Relacji”.	☐	☐ .....% ..... zł	☐
16.	„Od szkolenia do zatrudnienia – YEI”.	☐	☐ .....% ..... zł	☐
17.	„Aktywizacja, Integracja w OHP”.	☐	☐ .....% ..... zł	☐

Źródło: Opracowanie własne

6. Strategiczna ocena oddziaływania LPR na środowisko

Zgodnie z ustawą z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (t.j. Dz. U. z 2016 r. poz. 353 z późn. zm.) projekt niniejszego dokumentu należało skonsultować z Regionalnym Dyrektorem Ochrony Środowiska oraz Państwowym Wojewódzkim Inspektorem Sanitarnym, w celu ustalenia konieczności przeprowadzenia strategicznej oceny oddziaływania na środowisko.

W związku z powyższym projekt dokumentu, wyszczególniający wszystkie planowane do realizacji inwestycje został przesłany obu tym organom z prośbą o opinię, czy należy wykonać strategiczną ocenę oddziaływania na środowisko.

ZAŁĄCZNIKI

1. Wyniki badań społecznych

Po przeprowadzeniu diagnozy obszarów zdegradowanych w 19 sołectwach, w ramach analizy wskaźnikowej wyłoniono obszar zdegradowany obejmujący następujące sołectwa (podobszary zdegradowane): **Dubów, Korczówka, Koszoły, Kozły, Lubenka, Łomazy I, Łomazy II**, a obszarem o najsilniej identyfikowanym stanie kryzysowym okazał się obszar obejmujący sołectwa (podobszary): **Dubów i Koszoły i części sołectw: Łomazy I i Łomazy II**.

Tym samym uznano o konieczności zagwarantowania udziału społeczności lokalnej, poddając proponowany obszar rewitalizacji konsultacjom.

Badanie przeprowadzono w terminie od 21 marca 2017 r. do 07 kwietnia 2017 r. Ankieta była opublikowana na podstronie strony internetowej Urzędu Gminy dedykowanej rewitalizacji, wyłożona w siedzibie Urzędu Gminy Łomazy oraz rozdawana na wszystkich spotkaniach konsultacyjnych. **Łączna liczba respondentów wyniosła 65 osób.**

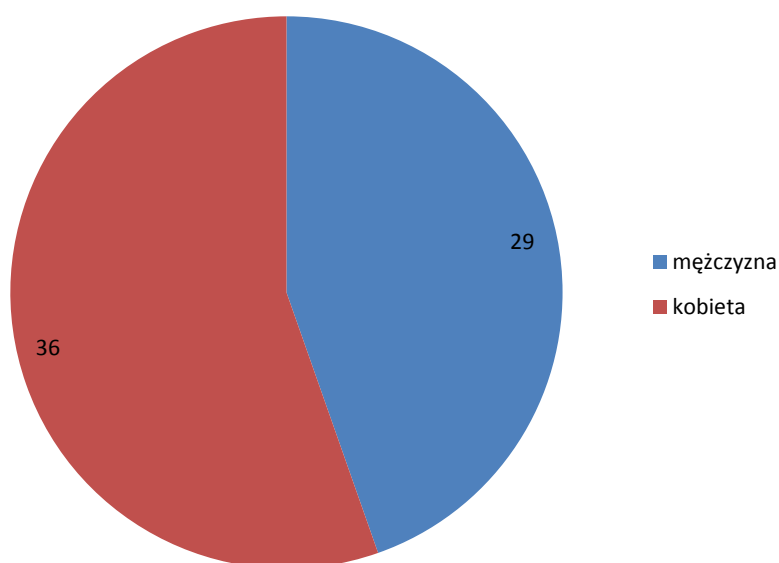
Celem badania było skonfrontowanie efektów przeprowadzonej analizy wskaźnikowej oraz uzyskanie informacji pozwalających na ocenę trafności doboru obszaru rewitalizacji.

W pierwszej części analizy zostaną przedstawione zmienne socjodemograficzne populacji biorącej udział w badaniu a w dalszej części podrozdziału znajduje się analiza odpowiedzi na poszczególne pytania merytoryczne.

Metryczka:

Wśród respondentów dominowały kobiety, ich udział kształtował się na poziomie 58,06%, natomiast odsetek mężczyzn wynosił 46,77%.

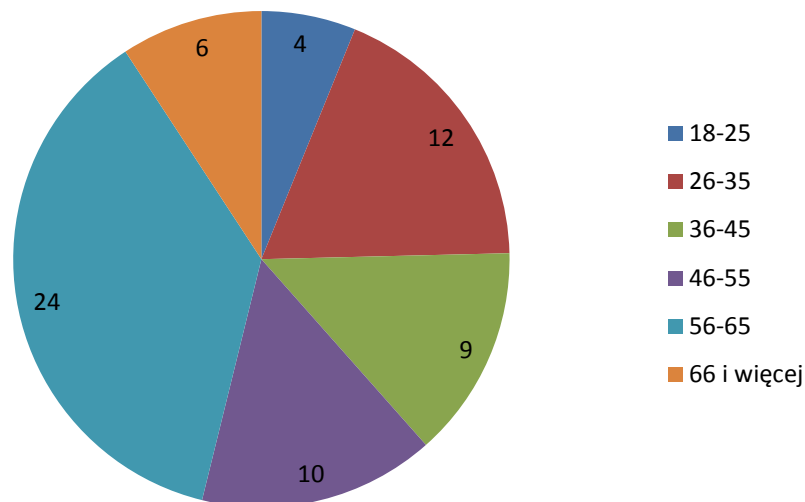
Wykres 50. Respondenci wg płci (osoba).

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badania ankietowego, n=65.

Wśród respondentów znajdują się przedstawiciele wszystkich grup wiekowych. Najliczniejszą grupę stanowią osoby pomiędzy 56 a 65 rokiem życia (38,71) oraz osoby pomiędzy 26 a 55 rokiem życia (19,35%). Łącznie te dwie grupy stanowią ponad połowę mieszkańców Gminy Łomazy, którzy wzięli udział w badaniu. Najmniej liczną grupą respondentów stanowiły osoby powyżej pomiędzy 18 a 25 rokiem życia (6,45%).

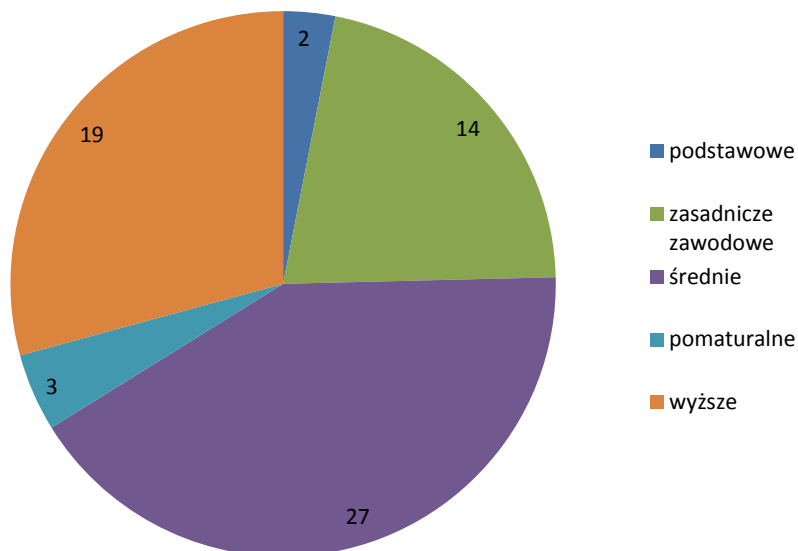
Wykres 51. Respondenci wg grup wiekowych (osoba).

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badania ankietowego, n=65.

Największe zainteresowanie działaniami rozwojowymi Gminy Łomazy w grupie osób z wykształceniem średnim (43,55%). Kolejną grupę stanowią osoby posiadające wykształcenie wyższe (30,65%). Wynik ten potwierdza rosnące zainteresowanie sprawami publicznymi wraz z wzrastającym poziomem wykształcenia.

Wykres 52. Respondenci wg wykształcenia (osoba).

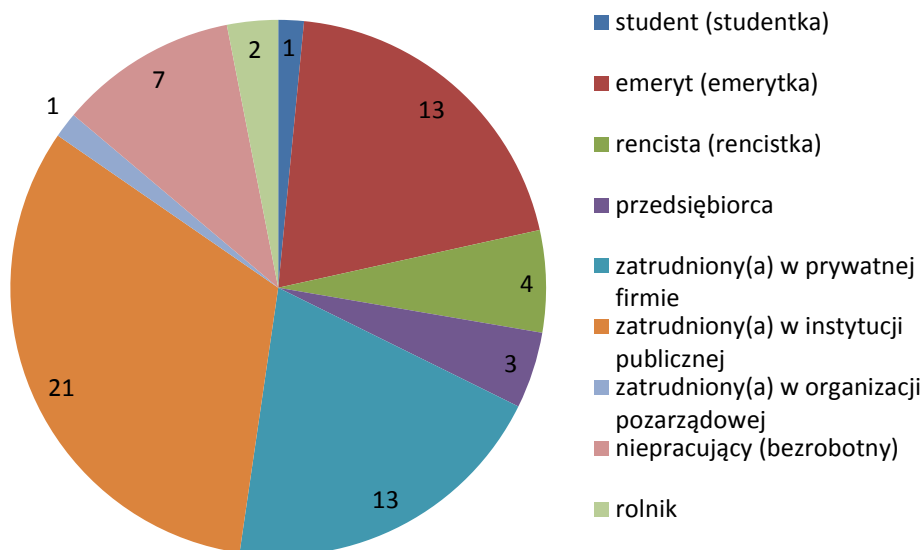

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badania ankietowego, n=65.

Status na rynku pracy mieszkańców może stanowić istotny czynnik determinujący wybór odpowiedzi i formułowanie opinii dotyczących planowanych działań rewitalizacyjnych. Dlatego warto przyrzeć się jak przedstawia się przekrój ankietowanych w kontekście tego kryterium. Zdecydowaną przeważającą grupę wśród ankietowanych stanowiły osoby pracujące (61,29%). Osoby uczące się i bezrobotne, renciści oraz osoby będące na emeryturze stanowiły grupę o udziale 29,03% respondentów.

Wykres 53. Respondenci wg statusu na rynku pracy (osoba).

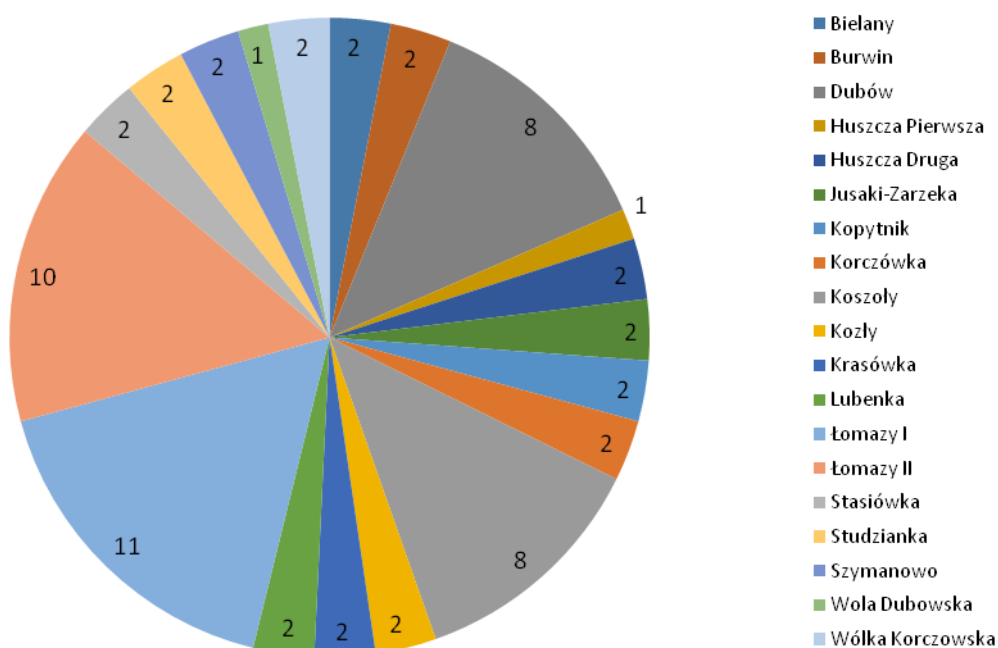

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badania ankietowego, n=65.

Odpowiedzi na pytania merytoryczne:

Bazując na analizie wskaźnikowej, poproszono respondentów o wskazanie obszaru gminy, który powinien być poddany procesowi rewitalizacji. Respondenci najczęściej wskazywali miejscowości: Dubów (8 osób), Koszóły (8 osób), Łomazy I (11 osób) i Łomazy II (10), tym samym potwierdzając trafność analizy opierającej się o analizę wskaźnikową.

Wykres 54. Jaki OBSZAR GMINY powinien być Pana(i) zdaniem poddany procesowi rewitalizacji? (osoba).

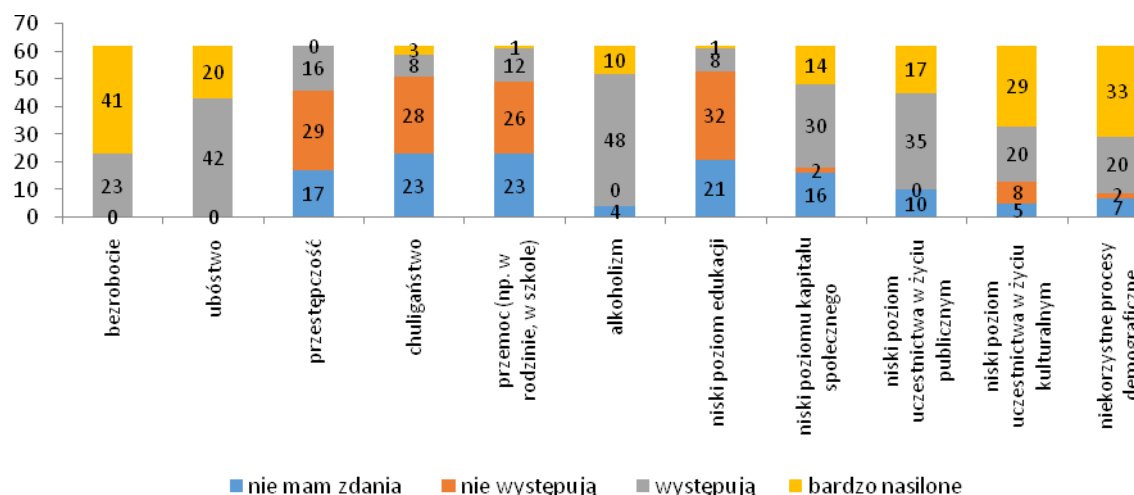

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badania ankietowego, n=65.

W kolejnych pytaniach poproszono respondentów o ocenę skali występowania problemów społecznych, środowiskowych, gospodarczych, przestrzenno-funkcjonalnych i technicznych na wskazanym obszarze do rewitalizacji.

Poniżej zaprezentowano w formie graficznej odpowiedzi na przedmiotowe pytania.

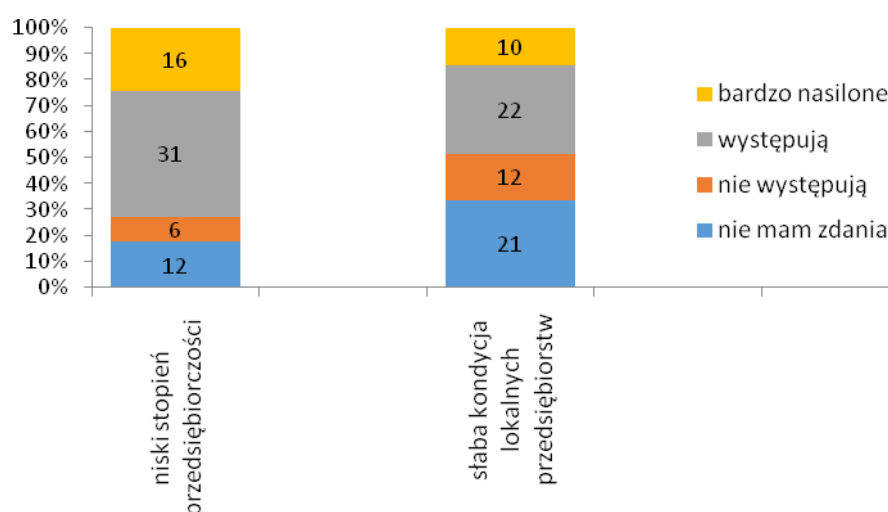
Wykres 55. Jak ocenia Pan(i) skalę występowania PROBLEMÓW SPOŁECZNYCH na wskazanym przez Pana(ią) obszarze? (osoba).

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badania ankietowego, n=65.

Najwięcej respondentów stwierdziło, że spośród problemów natury społecznej w największej skali i nasileniu występują bezrobocie, niski poziom uczestnictwa w życiu kulturalnym i niekorzystne procesy demograficzne. Niekorzystnym zjawiskiem jest także częste występowanie problemów społecznych związanych z: ubóstwem, alkoholizmem i niskim poziomem kapitału społecznego.

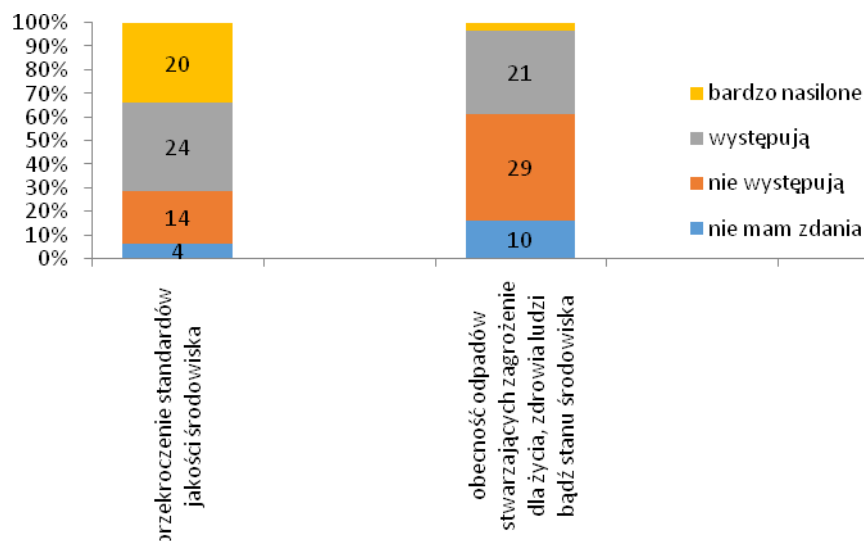
Wykres 56. Jak ocenia Pan(i) skalę występowania PROBLEMÓW GOSPODARCZYCH na wskazanym przez Pana(ią) obszarze, które współwystępują wraz z problemami społecznymi? (osoba).

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badania ankietowego, n=65.

Ponad 53% respondentów stwierdziło, że spośród problemów gospodarczych największe znaczenia ma niski stopień przedsiębiorczości. Ponad 22% stwierdziło, że ten problem występuje w dużym nasileniu.

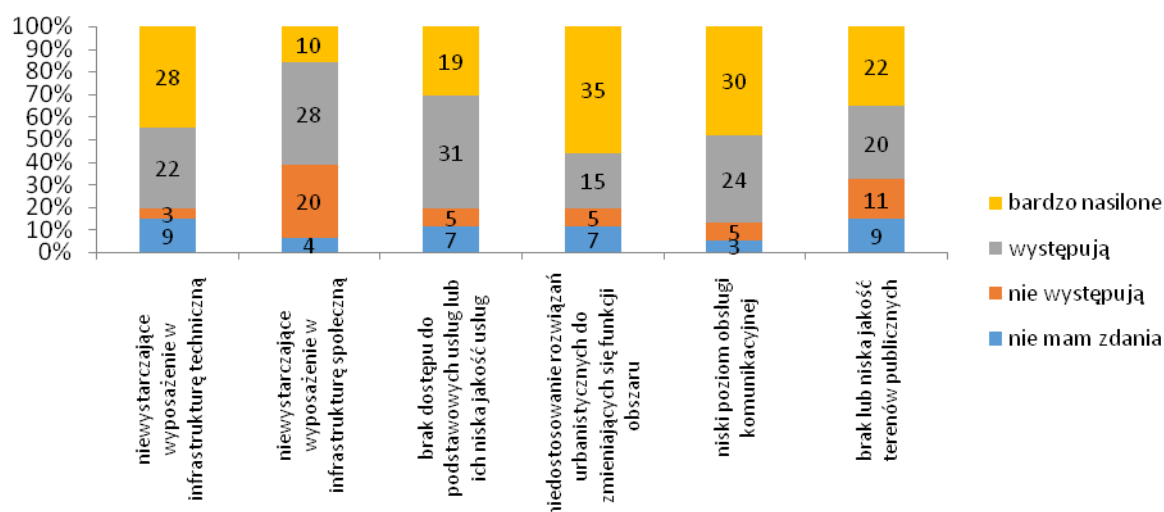
Wykres 57. Jak ocenia Pan(i) skalę występowania PROBLEMÓW ŚRODOWISKOWYCH na wskazanym przez Pana(ią) obszarze, które współwystępują wraz z problemami społecznymi? (osoba).

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badania ankietowego, n=65.

Największa część osób ponad 54% uważa, że obszarze na rewitalizacji występują istotne przekroczenia standardów jakości środowiska, z czego 23,16% twierdzi, że występują, a 32,11% stwierdza, że w dużym nasileniu. Przeciwnego zdania było 36,91% pytaných.

Wykres 58. Jak ocenia Pan(i) skalę występowania PROBLEMÓW PRZESTRZENNO-FUNKCJONALNYCH na wskazanym przez Pana(ią) obszarze, które współwystępują wraz z problemami społecznymi? (osoba).

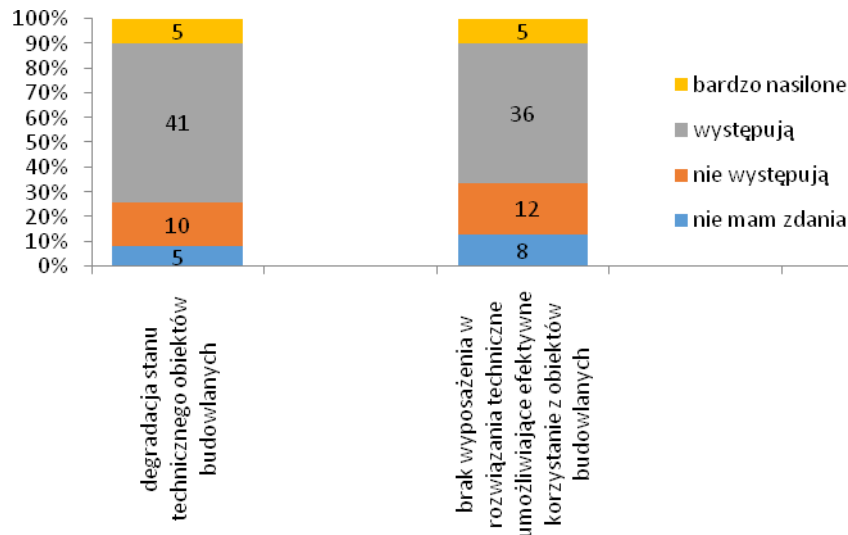

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badania ankietowego, n=62.

Najwięcej respondentów stwierdziło, że spośród problemów przestrzenno-funkcjonalnych na wskazanym obszarze w największej skali i nasileniu występują: niedostosowanie rozwiązań urbanistycznych do zmieniających się funkcji obszaru i niewystarczające wyposażenie w infrastrukturę techniczną. Niekorzystnym zjawiskiem jest także częste występowanie

problemów przestrzenno-funkcjonalnych związanych z: brak dostępu do podstawowych usług lub ich niska jakość usług i niewystarczające wyposażenie w infrastrukturę społeczną.

Wykres 59. Jak ocenia Pan(i) skalę występowania PROBLEMÓW TECHNICZNYCH na wskazanym przez Pana(ią) obszarze, które współwystępują wraz z problemami społecznymi? (osoba).

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badania ankietowego, n=62.

Respondenci pytani o skalę problemów technicznych na wskazanym obszarze stwierdzili, najczęściej wymienianymi problemami technicznymi była degradacja stanu technicznego obiektów użyteczności publicznej i brak wyposażenia w rozwiązania techniczne umożliwiające efektywne korzystanie z obiektów budowlanych (w szczególności w zakresie energooszczędności i ochrony środowiska-termomodernizacja, odnawialne źródła energii).

2. Wzór ankiety

ANKIETA
na potrzeby opracowania
„Lokalnego Programu Rewitalizacji Gminy Łomazy na lata 2017-2023”
WYZNACZENIE OBSZARÓW DO REWITALIZACJI

Szanowni Państwo,

Celem badania jest poznanie Państwa opinii na temat aktualnych potrzeb w zakresie rewitalizacji problemowych przestrzeni Gminy Łomazy oraz oczekiwanych działań mających na celu ich ożywienie społeczno-gospodarcze, w związku z przystąpieniem Gminy Łomazy do opracowania „**Lokalnego Programu Rewitalizacji Gminy Łomazy na lata 2017-2023**” w ramach projektu pt. "Opracowanie Lokalnego Programu Rewitalizacji Gminy Łomazy" współfinansowanego ze środków Unii Europejskiej w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna 2014-2020.

Dokument ten będzie stanowił podstawę do podjęcia kompleksowych działań rewitalizacyjnych na zdegradowanym obszarze Gminy Łomazy wymagającym szczególnego wsparcia. Ponadto umożliwi efektywne pozyskiwanie dofinansowania do projektów ze środków Unii Europejskiej w perspektywie finansowej 2014–2020. Zaplanowane do realizacji projekty w ramach ww. dokumentu przyczynią się do pobudzenia aktywności społecznej i przedsiębiorczości mieszkańców, przywrócenia estetyki i ładu przestrzennego, pozyskiwania energii ze źródeł odnawialnych, termomodernizacji budynków i obiektów użyteczności publicznej, ochrony środowiska naturalnego, zachowania dziedzictwa kulturowego, a tym samym poprawy jakości życia społeczności lokalnej.

Rewitalizacja - stanowi proces wyprowadzania ze stanu kryzysowego obszarów zdegradowanych, prowadzony w sposób kompleksowy, poprzez zintegrowane działania na rzecz lokalnej społeczności, przestrzeni i gospodarki, skoncentrowane terytorialnie, prowadzone przez interesariuszy rewitalizacji na podstawie programu rewitalizacji.

Obszar zdegradowany - to obszar Gminy, znajdujący się w stanie kryzysowym z powodu koncentracji negatywnych zjawisk społecznych (w szczególności bezrobocia, ubóstwa, przestępczości, niskiego poziomu edukacji lub kapitału społecznego, niewystarczającego poziomu uczestnictwa w życiu publicznym i kulturalnym) i występowania na nim ponadto co najmniej jednego negatywnego zjawiska ze sfery gospodarczej, środowiskowej, przestrzenno-funkcjonalnej lub technicznej, mającego w stosunku do nich charakter uzupełniający.

Państwa opinie, jako cenne i ważne źródło informacji na temat konkretnych potrzeb mieszkańców Gminy Łomazy, zostaną uwzględnione przy przygotowaniu programu w zakresie jej celów, priorytetów, kierunków działań i konkretnych projektów inwestycyjnych i społecznych.

Ankieta ma charakter anonimowy.

1. Jaki OBSZAR GMINY powinien być Pana(i) zdaniem poddany procesowi rewitalizacji?

(ze względu na koncentrację na tym obszarze problemów społecznych i współwystępowanie co najmniej jednego problemu wymienionego i opisanego w pkt. 4 ankiety (z sfery?: gospodarczej, środowiskowej, przestrzenno-funkcjonalnej, technicznej)). Proszę dokładnie określić zakres obszaru – jego granice (np. wskazać nazwy miejscowości, ulic, nr działek, itp.):

--

2. Proszę podać Pana(i) związek z wybranym obszarem (można wskazać kilka odpowiedzi).

☐ miejsce zamieszkania
☐ miejsce pracy
☐ miejsce prowadzenia działalności gospodarczej
☐ klient
☐ miejsce rekreacji, wypoczynku
☐ Inne:
.....
.....

3. Jak ocenia Pan(i) skalę występowania PROBLEMÓW SPOŁECZNYCH na wskazanym przez Pana(ią) obszarze.

Proszę zaznaczyć w skali od 0-3, gdzie: 0 - nie mam zdania 1 - nie występują 2 - występują 3 - bardzo nasilone

Wyszczególnienie:	0	1	2	3
bezrobocie	☐	☐	☐	☐
ubóstwo	☐	☐	☐	☐
przestępczość	☐	☐	☐	☐
przemoc (np. w rodzinie, w szkole)	☐	☐	☐	☐
alkoholizm	☐	☐	☐	☐
niski poziom edukacji: niskie wyniki w nauce, problemy w realizacji programów nauczania, duża liczba młodzieży niewypełniającej obowiązku szkolnego, rozkład stopnia wykształcenia wśród osób dorosłych itp.	☐	☐	☐	☐
niski poziom kapitału społecznego: słabo wykształcone relacje wewnątrz społeczności lokalnej, niski poziom zaufania, nieprzestrzeganie zasady współżycia społecznego, słaba zdolność do współdziałania, mała liczba organizacji społecznych itp.	☐	☐	☐	☐
niski poziom uczestnictwa w życiu publicznym (np. niewielka liczba aktywnych organizacji pozarządowych, niska frekwencja wyborcza itp.)	☐	☐	☐	☐
niski poziom uczestnictwa w życiu kulturalnym (np. niewielka liczba mieszkańców, którzy biorą udział w wydarzeniach kulturalnych - teatralnych, muzealnych, imprezach masowych itp.)	☐	☐	☐	☐
niekorzystne procesy demograficzne (np. migracje, starzenie się społeczeństwa itp.)	☐	☐	☐	☐
Inne problemy społeczne, jakie?	☐	☐	☐	☐
.....				
.....				
.....				

4. Jak ocenia Pan(i) skalę występowania PROBLEMÓW GOSPODARCZYCH, ŚRODOWISKOWYCH, PRZESTRZENNO - FUNKCJONALNYCH lub TECHNICZNYCH, na wskazanym przez Pana(ią) obszarze, które współwystępują wraz z problemami zaznaczonymi w pkt. 3?

Proszę zaznaczyć w skali od 0-3, gdzie: 0 - nie mam zdania, 1 - nie występują, 2 - występują, 3 - bardzo nasilone

PROBLEMY GOSPODARCZE

Wyszczególnienie:	0	1	2	3
niski stopień przedsiębiorczości (np. mała ilość lokalnych przedsiębiorstw, niska aktywność przedsiębiorstw itp.)	☐	☐	☐	☐
słaba kondycja lokalnych przedsiębiorstw	☐	☐	☐	☐
Inne problemy gospodarcze, jakie?	☐	☐	☐	☐
.....				
.....				
.....				

PROBLEMY ŚRODOWISKOWE

Wyszczególnienie:	0	1	2	3
przekroczenie standardów jakości środowiska (zanieczyszczone środowisko naturalne)	☐	☐	☐	☐
obecność odpadów stwarzających zagrożenie dla życia, zdrowia ludzi bądź stanu środowiska (np. azbest, odpady medyczne itp.)	☐	☐	☐	☐
Inne problemy gospodarcze, jakie?	☐	☐	☐	☐
.....				
.....				
.....				

PROBLEMY PRZESTRZENNO-FUNKCJONALNE

Wyszczególnienie:	0	1	2	3
niewystarczające wyposażenie w infrastrukturę techniczną (np. wodno-ściekową, ciepłowniczą, elektryczną, telekomunikacyjną, drogową itp.)	☐	☐	☐	☐
niewystarczające wyposażenie w infrastrukturę społeczną (np. przedszkola i szkoły, obiekty ochrony zdrowia, instytucje kultury, ośrodki sportowe i rekreacyjne itp.)	☐	☐	☐	☐
brak dostępu do podstawowych usług lub ich niska jakość usług (np. zdrowotnych, społecznych, socjalnych, opiekuńczych itp.)	☐	☐	☐	☐
niedostosowanie rozwiązań urbanistycznych do zmieniających się funkcji obszaru (np. brak ograniczenia hałasu, brak parkingu itp.)	☐	☐	☐	☐
niski poziom obsługi komunikacyjnej (w tym dostęp do środków komunikacji publicznej, sieci drogowej, ciągów i przejść pieszych itp.)	☐	☐	☐	☐
brak lub niska jakość terenów publicznych (np. tereny zielone, parki, skwery, miejsca rekreacyjno – wypoczynkowe itp.)	☐	☐	☐	☐
Inne problemy przestrzenno-funkcjonalne, jakie?	☐	☐	☐	☐
.....				
.....				
.....				
.....				

PROBLEMY TECHNICZNE

Wyszczególnienie:	0	1	2	3
degradacja stanu technicznego obiektów budowlanych (w tym o przeznaczeniu mieszkaniowym)	☐	☐	☐	☐

brak wyposażenia w rozwiązania techniczne umożliwiające efektywne korzystanie z obiektów budowlanych (w szczególności w zakresie energooszczędności i ochrony środowiska-termomodernizacja, odnawialne źródła energii)	☐	☐	☐	☐
Inne problemy techniczne, jakie?	☐	☐	☐	☐

5. Proszę wymienić/opisać jakie działania należy podjąć w celu minimalizacji wskazanych problemów w Gminie Łomazy?

--

METRYCZKA:

PŁEĆ: ☐ mężczyzna ☐ kobieta	MIEJSCE ZAMIESZKANIA: ☐ Miasto (osiedle) ☐ Miasto (dom jednorodzinny) ☐ Wieś
WIEK: ☐ do 18 roku życia ☐ 18-25 ☐ 26-35 ☐ 36-45 ☐ 46-55 ☐ 56-65 ☐ 66 i więcej	STAN CYWILNY: ☐ kawaler (panna) ☐ żonaty (mężatka) ☐ wdowiec (wdowa) ☐ rozwiedziony (rozwiedziona) ☐ żyjący(a) w nieformalnym związku
STATUS NA RYNKU PRACY: ☐ uczeń (uczennica) ☐ student (studentka) ☐ emeryt (emerytka) ☐ rencista (rencistka) ☐ przedsiębiorca ☐ zatrudniony(a) w prywatnej firmie ☐ zatrudniony(a) w instytucji publicznej ☐ zatrudniony(a) w organizacji pozarządowej ☐ niepracujący (bezrobotny) ☐ rolnik	JAK OCENIA PAN/PANI SWOJĄ SYTUACJĘ MATERIALNĄ? ☐ bardzo dobrze ☐ dobrze ☐ średnio ☐ źle ☐ bardzo źle ☐ trudno powiedzieć
WYKSZTAŁCENIE: ☐ podstawowe ☐ gimnazjalne ☐ zasadnicze zawodowe ☐ średnie ☐ pomaturalne ☐ wyższe	Czy jest Pan/Pani mieszkańcem Gminy Łomazy? ☐ tak ☐ nie

DZIĘKUJEMY ZA WYPEŁNIENIE ANKIETY!

3. Wzór fiszki projektowej

 Lokalny Program Rewitalizacji Gminy Łomazy	FISZKA PROJEKTOWA na potrzeby opracowania „Lokalnego Programu Rewitalizacji Gminy Łomazy na lata 2017-2023”.
---	--

Szanowni Państwo,

Prace nad *Lokalnym Programem Rewitalizacji Gminy Łomazy na lata 2017-2023* znajdują się w fazie opracowywania konkretnych **propozycji działań/przedsięwzięć (projektów)**, które będą podejmowane w ramach tego Programu w najbliższych latach.

Prosimy zatem wszystkie osoby i instytucje oddane sprawie poprawy jakości życia w naszej gminie o aktywne włączenie się w proces opracowywania Programu i opisanie swojego pomysłu, propozycji projektu do Lokalnego Programu Rewitalizacji (zgodnie z zaproponowaną poniżej fiszką projektową), bazując na wskazanym **obszarze zdegradowanym obejmującym poniższe sołectwa:**

- **Dubów**
- Korczówka
- **Koszoły**
- Kozły
- Lubenka
- **część Łomazy I**
- **część Łomazy II**

Obecnie wszczęta procedura naboru projektów jest elementem dalszych konsultacji Programu Rewitalizacji, a także formalnego zebrania przedsięwzięć (projektów), które, po weryfikacji przeprowadzonej przez zespół przedstawicieli wykonawcy dokumentu: Lubelskiej Fundacji Inicjatyw Ekologicznych i Urzędu Gminy Łomazy, zostaną umieszczone w Lokalnym Programie Rewitalizacji Gminy Łomazy na lata 2017-2023.

Wójt Gminy Łomazy
(-)
Jerzy Czyżewski

1. WZÓR FISZKI PROJEKTOWEJ:

1. Nazwa planowanego działania/projektu <i>(Nazwa działania/projektu powinna precyzyjnie wskazywać przedmiot działania).</i>	
2. Cel ogólny projektu <i>(np. przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu, poprawa jakości życia, poprawa estetyki).</i>	
3. Opis stanu istniejącego/problemu i pozytywne skutki, jakie przyniesie realizacja projektu/przedsięwzięcia <i>(Należy przedstawić stan obecny i wymienić problemy, które będą rozwiązywane w wyniku realizacji projektu, a także uzasadnić, że projekt przyczyni się do ich rozwiązania, np. redukcja negatywnych zjawisk społecznych, integracja społeczeństwa, wskazanie właściwych wzorców zachowań).</i>	
4. Lokalizacja projektu/adres	
5. Czy projekt realizowany będzie w partnerstwie? <i>TAK/NIE Jeśli TAK- podać dane kontaktowe partnera.</i>	<div>☐ TAK / ☐ NIE</div> <div>.....</div> <div>.....</div> <div>☐ sektor publiczny ☐ sektor społeczny ☐ sektor gospodarczy</div>
6. Główne planowane działania / zadania	
7. Uzasadnienie potrzeby realizacji projektu	
8. Posiadane dokumenty, opracowania, analizy, dokumentacja projektowa, decyzje	
9. Planowany termin realizacji projektu <i>(Proszę wskazać czas realizacji projektu i ewentualnie poszczególnych działań?).</i>	

10. Typ projektu (W jakich sferach projekt wpłynie na rozwiązanie problemów?).	☐ społecznej ☐ gospodarczej ☐ przestrzenno-funkcjonalnej ☐ technicznej ☐ środowiskowej			
11. Najważniejsze efekty jakie zostaną osiągnięte w wyniku realizacji projektu	Wzrost wykształcenia i dostosowanie kwalifikacji mieszkańców do potrzeb rynku pracy.	☐	Poprawa estetyki i funkcjonalności przestrzeni publicznych.	☐
	Włączenie społeczne osób wykluczonych i/lub zagrożonych marginalizacją.	☐	Poprawa stanu infrastruktury technicznej i drogowej.	☐
	Zwiększenie integracji mieszkańców i pobudzenie ich aktywności lokalnej.	☐	Stworzenie i/lub rozszerzenie bazy turystycznej i rekreacyjnej.	☐
	Poprawa bezpieczeństwa publicznego.	☐	Stworzenie i/lub rozszerzenie bazy sportowej.	☐
	Poprawa jakości i zwiększenie dostępności do usług publicznych.	☐	Ograniczenie tzw. niskiej emisji i poprawa jakości środowiska naturalnego.	☐
	Pozyskanie inwestorów zewnętrznych.	☐	Odnowa, ochrona i udostępnienie dziedzictwa kulturowego i naturalnego.	☐
	Rozwój mikro i małej przedsiębiorczości.	☐	Inne (jakie?)	☐
12. Wskaźniki produktów (Należy wymienić produkty realizacji projektu oraz zakładane wskaźniki. Przez produkty rozumie się bezpośrednie efekty powstałe po zakończeniu projektu. Wskaźniki opisują wielkość zakładanych produktów. Do przykładowych produktów należą: długość zmodernizowanej drogi – 500 m, powierzchnia zmodernizowanego boiska – 500 m ² , liczba osób, które wzięły udział w szkoleniu – 100 os.).				
13. Wskaźniki rezultatu (Należy wymienić rezultaty realizacji projektu oraz zakładane wskaźniki. Przez rezultaty rozumie się efekty powstałe po osiągnięciu zakładanych produktów projektu. Wskaźniki opisują wielkość zakładanych rezultatów. Do przykładowych rezultatów należą: spadek poziomu hałasu generowanego przez zmodernizowaną drogę – 10 dB, liczba osób korzystająca ze zmodernizowanego boiska – 300 os., liczba osób, które uzyskały świadectwo ukończenia szkoleń – 70 os.).				
14. Nakłady do poniesienia, źródła finansowania (w zł brutto) (proszę podać szacunkowe koszty realizacji projektu, jakie są oczekiwane źródła finansowania, np. prywatne, publiczne – ze środków budżetu gminy, publiczne – ze środków funduszy UE, inne).				
15. UWAGI / dodatkowe informacje				
W przypadku kilku planowanych projektów/przedsięwzięć prosimy o powielenie powyższej tabeli.				

2. INFORMACJE O ZGŁASZAJĄCYM:

1. Imię i nazwisko*	
2. E-mail*	
3. Tel./Fax	
5. Wyrażam opinię jako*	☐ osoba prywatna ☐ reprezentująca następującą instytucję: .....
6. Adres Korespondencyjny*	

*Wypełnienie obowiązkowe

- ☐ Wyrażam zgodę na przetwarzanie moich danych osobowych zawartych w niniejszym formularzu dla potrzeb przeprowadzenia konsultacji społecznych projektu dokumentu pn.: *Lokalny Program Rewitalizacji Gminy Łomazy na lata 2016-2023*, zgodnie z ustawą z dnia 29 sierpnia 1997 r. o ochronie danych osobowych (t.j. Dz. U. z 2016 r., poz. 195 ze zm.).

Administratorem danych osobowych jest Wójt Gminy Łomazy. Osoba, której dane osobowe są przetwarzane ma prawo dostępu do treści swoich danych i ich poprawiania. Podanie danych osobowych jest dobrowolne, jednakże nie podanie danych osobowych będzie skutkowało nieuwzględnieniem fiszki zawierającej taki brak. Dane będą przetwarzane do celów przeprowadzenia konsultacji społecznych dotyczących opracowania dokumentu pn. „Lokalny Program Rewitalizacji Gminy Łomazy na lata 2016-2023”.

Data, podpis .....

OŚWIADCZENIE WNIOSKODAWCY:

Ja, niżej podpisany oświadczam że:

- 1) posiadam tytuł prawny do nieruchomości, na której będzie realizowany projekt – dotyczy projektu infrastrukturalnego,
- 2) proponowany projekt w całości mieści się w zakresie działalności Wnioskodawcy/konsorcjum partnerów,
- 3) mam świadomość, że złożenie fiszki projektowej nie jest jednoznaczne z wpisaniem projektu do Programu Rewitalizacji.

Data, podpis .....

INFORMACJE DODATKOWE:

- Fiszka projektowa będzie podstawą do ujęcia pomysłu (projektu) w Programie Rewitalizacji.
- Na kolejnym etapie tworzenia Programu Rewitalizacji zgłoszone projekty zostaną zweryfikowane pod kątem zgodności z celami Programu i możliwości realizacji.
- W przypadku konieczności dokonania uzupełnień lub korekt zgłoszonego pomysłu, ze Zgłaszającym skontaktują się pracownicy Wykonawcy i/lub Urzędu Gminy Łomazy.
- Projekty zaakceptowane do Programu Rewitalizacji zostaną wpisane na listę planowanych podstawowych przedsięwzięć lub w inny sposób ujęte w tym programie, po wcześniejszych ustaleniach ze Zgłaszającym.
- Każdy Zgłaszający, który złożył wypełnioną fiszkę projektową zostanie powiadomiony, czy i w jakiej formie jego propozycja została uwzględniona.

Mapa obszaru zdegradowanego i rewitalizacji w skali 1:5000

Spis tabel, wykresów, map, schematów i zdjęć

Spis tabel

Tabela 1. Liczba ludności w poszczególnych sołectwach gminy w 2016 roku.	29
Tabela 2. Gęstość zaludnienia wg. miejscowości.	30
Tabela 3. Prognoza zmian liczby ludności na obszarze wiejskim dla województwa lubelskiego i powiatu bialskiego.	33
Tabela 4. Rodziny objęte pomocą społeczną w latach 2005 – 2016.	35
Tabela 5. Udzielona pomoc społeczna w latach 2005 – 2016.	35
Tabela 6. Liczba osób korzystających ze wszystkich form pomocy społecznej w podziale na poszczególne sołectwa Gminy Łomazy.	41
Tabela 7. Infrastruktura szkolnictwa w Gminie (stan na 2016 r.).....	42
Tabela 8. Charakterystyka szkół podstawowych z terenu Gminy.	42
Tabela 9. Charakterystyka Publicznego Gimnazjum.	43
Tabela 10. Oddziały przedszkolne w szkołach podstawowych.	43
Tabela 11. Obwody szkolne poszczególnych miejscowości w gminie.	44
Tabela 12. Infrastruktura szkolnictwa, sportowa i rekreacyjna na terenie poszczególnych miejscowości w gminie.	45
Tabela 13. Średni wynik egzaminu 6 klas zgodnie z rejonizacją (w %).....	46
Tabela 14. Poziom edukacji wg średniego wyniku egzaminu 6 klas zgodnie z rejonizacją w poszczególnych sołectwach Gminy Łomazy w latach 2015-2016.	48
Tabela 15. Struktura bezrobocia w gminie w latach 2010-2015.	50
Tabela 16. Liczba osób bezrobotnych w poszczególnych miejscowościach gminy 51	51
Tabela 17. Liczba bezrobotnych I długotrwale bezrobotnych na 100 mieszkańców wg poszczególnych sołectwach Gminy Łomazy w 2016 roku.	54
Tabela 18. Poziom przestępczości na 100 mieszkańców w poszczególnych sołectwach Gminy Łomazy w 2016 roku.	59
Tabela 19. Liczba aktywnych fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych w Gminie Łomazy w 2016 r.	61
Tabela 20. Frekwencja wyborcza na poziomie poszczególnych sołectw Gminy Łomazy w 2010 i 2014 r.	62
Tabela 21. Poziom kapitału społecznego i uczestnictwa w życiu publicznym na 100 mieszkańców w poszczególnych sołectwach Gminy Łomazy.	63
Tabela 22. Koncentracja negatywnych zjawisk w sferze społecznej w poszczególnych jednostkach referencyjnych na terenie Gminy Łomazy.	64
Tabela 23. Liczba zarejestrowanych podmiotów gospodarczych w poszczególnych sołectwach w latach 2015-2016.	69
Tabela 24. Użytkowanie gruntów w Gminie Łomazy.	70
Tabela 25. Charakterystyka gospodarstw rolnych w Gminie Łomazy w 2016 r.	70
Tabela 26. Liczba, powierzchnia i średnia powierzchnia gospodarstw rolnych w Gminie Łomazy w 2016 r.	71
Tabela 27. Powierzchnia zasiewów w indywidualnych gospodarstwach rolnych (stan na 2010 r.).	72
Tabela 28. Liczba podmiotów gospodarczych i gospodarstw rolnych na 100 mieszkańców w poszczególnych miejscowościach Gminy Łomazy 74	74

Tabela 29. Przekroczenia standardów jakości środowiska, obecności odpadów stwarzających zagrożenie dla życia, zdrowia ludzi lub stanu środowiska w poszczególnych miejscowościach Gminy Łomazy	85
Tabela 30. Dostęp do infrastruktury kultury oraz jej stan na poziomie miejscowości gminy.	87
Tabela 31. Natężenie ruchu na drogach gminy Łomazy.....	89
Tabela 32. Ocena skomunikowania sołectw z resztą gminy.	89
Tabela 33. Średnia ilość odpadów przypadająca na jednego mieszkańca Gminy [kg].	90
Tabela 34. Charakterystyka infrastruktury wodociągowej.....	90
Tabela 35. Infrastruktura wodociągowa na terenie poszczególnych sołectw Gminy Łomazy.	91
Tabela 36. Charakterystyka infrastruktury kanalizacyjnej.	92
Tabela 37. Charakterystyka infrastruktury kanalizacyjnej na terenie sołectw Gminy Łomazy.	92
Tabela 38. Dostęp do sieci Internetowej i telekomunikacyjnej na terenie poszczególnych miejscowości gminy w 2016.	93
Tabela 39. Poziom wyposażenia w infrastrukturę techniczną i społeczną w poszczególnych sołectwach Gminy Łomazy	94
Tabela 40. Charakterystyka zasobów mieszkalnych Gminy Łomazy	95
Tabela 41. Stan techniczny budynków użyteczności publicznej i budynków o przeznaczeniu mieszkaniowym w poszczególnych sołectwach Gminy Łomazy	96
Tabela 42. Stopień i skala degradacji stanu technicznego budynków i obiektów użyteczności publicznej i o przeznaczeniu mieszkaniowym oraz brak funkcjonowania rozwiązań technicznych umożliwiających efektywne korzystanie z obiektów, w szczególności w zakresie efektywności energetycznej i ochrony środowiska w poszczególnych sołectwach Gminy Łomazy	97
Tabela 43. Zbiorcze zestawienie danych z poszczególnych sołectw ze wszystkich stref.	103
Tabela 44. Charakterystyka sołectw objętych rewitalizacją.....	105
Tabela 45. Analiza SWOT Gminy Łomazy oraz obszaru zdegradowanego i rewitalizacji.	109
Tabela 46. Zestawienie powiązań celów Lokalnego Programu Rewitalizacji Gminy Łomazy na lata 2017-2023 z celami Strategii UE RUROPA 2020.	125
Tabela 47. Zestawienie powiązań celów Lokalnego Programu Rewitalizacji Gminy Łomazy na lata 2017-2023 z celami Długookresowej Strategii Rozwoju Kraju. Polska 20230. Trzecia Fala Nowoczesności.	125
Tabela 48. Zestawienie powiązań celów Lokalnego Programu Rewitalizacji Gminy Łomazy na lata 2017-2023 z celami Długookresowej Strategii Rozwoju Kraju. Polska 20230. Trzecia Fala Nowoczesności.	126
Tabela 49. Zestawienie powiązań celów Lokalnego Programu Rewitalizacji Gminy Łomazy na lata 2017-2023 z celami Długookresowej Strategii Rozwoju Kraju. Polska 20230. Trzecia Fala Nowoczesności.	127
Tabela 50. Zestawienie powiązań celów Lokalnego Programu Rewitalizacji Gminy Łomazy na lata 2017-2023 z celami Koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030.	128
Tabela 51. Zestawienie powiązań celów Lokalnego Programu rewitalizacji Gminy Łomazy na lata 2017-2023 z celami Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego na lata 2014-2020 (z per. do 2030 roku).....	130
Tabela 52. Zestawienie powiązań celów Lokalnego Programu Rewitalizacji Gminy Łomazy na lata 2017-2023 z celami Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Lubelskiego do roku 2030.....	132
Tabela 53. Zestawienie powiązań celów Lokalnego Programu Rewitalizacji Gminy Łomazy na lata 2017-2023 z celami Zintegrowanej Strategii Rozwoju Przygranicznego Obszaru Funkcjonalnego Aktywne Pogranicze na lata 2015-2020.	133
Tabela 54. Założenia projektów rewitalizacyjnych.....	138
Tabela 55. Harmonogram realizacji projektów rewitalizacyjnych.	185

Tabela 56. Projekty rewitalizacyjne w wymiarze finansowym.....	193
Tabela 57. Ramowy harmonogram realizacji LPR.	206
Tabela 58. Podział kompetencji w zakresie monitorowania LPR na płaszczyźnie strategicznej.	210
Tabela 59. Podział kompetencji w zakresie monitorowania LPR na płaszczyźnie operacyjnej.	210
Tabela 60. Monitorowanie podstawowych parametrów LPR (co najmniej raz w roku).	215
Tabela 61. Monitorowanie stopnia realizacji celów i działań podstawowych projektów rewitalizacyjnych LPR (co najmniej raz na dwa lata).....	217
Tabela 62. Monitorowanie skutków realizacji LPR, poprzez analizę poziomu wskaźników wykorzystywanych na etapie delimitacji obszaru rewitalizacji - wskaźniki stanu kryzysowego (co najmniej raz na dwa lata).....	218
Tabela 63. Monitorowanie poziomu realizacji rzeczowego i finansowego projektów rewitalizacyjnych (co najmniej raz w roku).....	219

Spis wykresów

Wykres 1. Liczba mieszkańców gminy w latach 2005-2016.....	28
Wykres 2. Zmiana liczby ludności w gminie w wybranych latach.	28
Wykres 3. Liczba ludności w poszczególnych miejscowościach gminy w 2016 roku.	29
Wykres 4. Gęstość zaludnienia w poszczególnych miejscowościach gminy.	30
Wykres 5. Struktura wiekowa ludności Gminy Łomazy w 2016 r.....	31
Wykres 6. Ludność gminy Łomazy wg. ekonomicznych grup wieku w 2016 roku	32
Wykres 7. Przyrost naturalny ogółem w gminie w latach 2011-2016.....	32
Wykres 8. Saldo migracji w Gminie w latach 2010-2014	33
Wykres 9. Ilość porad lekarskich udzielonych w Gminie Łomazy w latach 2012-2015.....	35
Wykres 10. Liczba osób korzystających z pomocy społecznej w 2016 roku.....	36
Wykres 11. Liczba osób korzystających z pomocy społecznej z powodu bezrobocia w Gminie w 2016 roku.	36
Wykres 12. Liczba osób korzystających z pomocy społecznej z powodu niepełnosprawności w Gminie w 2016 roku.	37
Wykres 13. Liczba osób korzystających z pomocy społecznej z powodu wielodzietności w Gminie w 2016 roku.	37
Wykres 14. Liczba osób korzystających z pomocy społecznej z powodu ubóstwa w Gminie w 2016 roku.	38
Wykres 15. Liczba osób korzystających z pomocy społecznej z powodu długotrwałej lub ciężkiej choroby w Gminie w 2016 roku.	38
Wykres 16. Liczba osób korzystających z pomocy społecznej z powodu bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych w Gminie w 2016 roku.....	39
Wykres 17. Liczba osób korzystających z pomocy społecznej z powodu alkoholizmu w Gminie w 2016 roku. ...	39
Wykres 18. Liczba dzieci w wieku 3-5 lat ogółem i objętych wychowaniem przedszkolnym w latach 2010-2015.....	43
Wykres 19. Odsetek dzieci w wieku 3-5 lat objętych wychowaniem przedszkolnym w 2015 roku – porównanie średniej dla Polski, województwa, powiatu i Gminy.....	44
Wykres 20. Pracujący na 1000 ludności w Gminie Łomazy, województwie lubelskim i Polsce w 2015 r.*	49
Wykres 21. Udział % bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym w gminie w latach 2010-2015.....	50

Wykres 22. Udział % bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym w 2015 roku – porównanie średniej dla Polski, województwa, powiatu i gminy.	50
Wykres 23. Liczba osób pracujących według innego podziału niż PKD w Gminie Serniki latach 2010-2015	52
Wykres 24. Liczba osób bezrobotnych na poziomie miejscowości w 2016 roku.	52
Wykres 25. Liczba bezrobotnych I długotrwale bezrobotnych wg miejscowości w 2016 roku.	53
Wykres 26. Zestawienie liczby przestępstw ujawnionych na terenie Gminy Łomazy w 2015 i 2016 r.	55
Wykres 27. Liczba przestępstw w 2016 r.	56
Wykres 28. Liczba wykroczeń w 2016 r.	56
Wykres 29. Interwencje domowe w 2016 r.	57
Wykres 30. Przestępstwa kryminalne w 2016 r.	57
Wykres 31. Liczba założonych niebieskich kart w 2016 r.	58
Wykres 32. Liczba fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych na 10 tys. mieszkańców w Gminie Łomazy w latach 2006-2015.	60
Wykres 33. Liczba fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców w Gminie Łomazy, powiecie bialskim, województwie lubelskim i Polsce w 2015 r.	61
Wykres 34. Podmioty gospodarcze w poszczególnych sektorach funkcjonujących w 2016 r.	65
Wykres 35. Podmioty gospodarcze wg najważniejszych sektorów własnościowych latach 2006-2016.	65
Wykres 36. Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą wg sekcji PKD 2007 w 2016 r.	66
Wykres 37. Podmioty wpisane do rejestru REGON na 10 tys. ludności w Gminie w latach 2011–2016.	66
Wykres 38. Podmioty wpisane do rejestru REGON na 10 tys. ludności w 2016 roku – porównanie średniej dla Polski, województwa lubelskiego, powiatu bialskiego i Gminy Łomazy	67
Wykres 39. Jednostki nowo zarejestrowane w rejestrze REGON na 10 tys. ludności w Gminie w latach 2010–2015.	67
Wykres 40. Jednostki nowo zarejestrowane w rejestrze REGON na 10 tys. ludności w 2016 roku – porównanie średniej dla Polski, województwa lubelskiego, powiatu bialskiego i Gminy Łomazy.	67
Wykres 41. Podmioty gospodarki narodowej na 1000 mieszkańców w wieku produkcyjnym w Gminie Łomazy w latach 2011–2016.	68
Wykres 42. Podmioty gospodarki narodowej na 1000 mieszkańców w wieku produkcyjnym w 2016 roku – porównanie średniej dla Polski, województwa, powiatu i Gminy Łomazy	68
Wykres 43. Liczba podmiotów gospodarczych w poszczególnych sołectwach w Gminie Łomazy w 2016 roku. .	69
Wykres 44. Liczba gospodarstw rolnych wg liczby zarejestrowanych gospodarstw w Gminie Łomazy w 2016 r.	71
Wykres 45. Średnie roczne temperatury w Gminie Łomazy.	80
Wykres 46. Średnie roczne opady w Gminie Łomazy.	81
Wykres 47. Średnia liczba dni słonecznych i deszczowych w Gminie Łomazy.	81
Wykres 48. Nasłonecznienie w Gminie Łomazy.	82
Wykres 49. Przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkań w m ²	95
Wykres 50. Respondenci wg płci (osoba).	221
Wykres 51. Respondenci wg grup wiekowych (osoba).	222
Wykres 52. Respondenci wg wykształcenia (osoba).	222
Wykres 53. Respondenci wg statusu na rynku pracy (osoba).	223
Wykres 54. Jaki OBSZAR GMINY powinien być Pana(i) zdaniem poddany procesowi rewitalizacji? (osoba).	223

Wykres 55. Jak ocenia Pan(i) skalę występowania PROBLEMÓW SPOŁECZNYCH na wskazanym przez Pana(ią) obszarze? (osoba).....	224
Wykres 56. Jak ocenia Pan(i) skalę występowania PROBLEMÓW GOSPODARCZYCH na wskazanym przez Pana(ią) obszarze, które współwystępują wraz z problemami społecznymi? (osoba).....	224
Wykres 57. Jak ocenia Pan(i) skalę występowania PROBLEMÓW ŚRODOWISKOWYCH na wskazanym przez Pana(ią) obszarze, które współwystępują wraz z problemami społecznymi? (osoba).....	225
Wykres 58. Jak ocenia Pan(i) skalę występowania PROBLEMÓW PRZESTRZENNO-FUNKCJONALNYCH na wskazanym przez Pana(ią) obszarze, które współwystępują wraz z problemami społecznymi? (osoba).....	225
Wykres 59. Jak ocenia Pan(i) skalę występowania PROBLEMÓW TECHNICZNYCH na wskazanym przez Pana(ią) obszarze, które współwystępują wraz z problemami społecznymi? (osoba).....	226

Spis map

Mapa 1. Położenie geograficzne Gminy Łomazy na mapie województwa lubelskiego i powiatu bialskiego.....	15
Mapa 2. Mapa Gminy Łomazy.....	16
Mapa 3 Położenie Gminy Łomazy na mapie administracyjnej powiatu bialskiego.....	17
Mapa 4. Układ sieci osadniczej powiatu bialskiego.	17
Mapa 5. Układ sieci osadniczej Gminy Łomazy.....	18
Mapa 6. Kierunki zmian w strukturze przestrzennej oraz w przeznaczeniu terenu Gminy Łomazy.	22
Mapa 7. Uwarunkowania zagospodarowania przestrzennego Gminy Łomazy.	23
Mapa 8. Układ sieci osadniczej w Gminie Łomazy.....	24
Mapa 9. OSI 4 Obszary gospodarczego wykorzystania walorów przyrodniczych i kulturowych.	73
Mapa 10. Obszary chronione na terenie Gminy Łomazy.	83
Mapa 11. Sieć drogowa na terenie gminy Łomazy.....	88
Mapa 12. Obszar zdegradowany Gminy Łomazy.	106
Mapa 13. Obszar rewitalizacji Gminy Łomazy.....	107

Spis schematów

Schemat 1. Podział negatywnych zjawisk na sfery.....	100
Schemat 2. Schematyczne przedstawienie analizy SWOT.	108
Schemat 3. Schemat partycypacji w procesie tworzenia LPR.	198
Schemat 4. Schemat systemu planowania, realizacji, monitoringu, ewaluacji i aktualizacji LPR.....	204
Schemat 5. System wdrażania LPR.....	205
Schemat 6. System monitorowania i oceny realizacji LPR.	209
Schemat 7. System monitorowania wskaźników realizacji LPR.	215

Spis zdjęć

Zdjęcie 1. Otwarte spotkania konsultacyjne w dniu 30.03.2017 r.	202
Zdjęcie 2. Otwarte spotkanie konsultacyjne w dniu 07.04.2017 r.	202